

BIBLIOTECA ȘCOLARULUI

Ioan
SLAVICI
MARA

LITERA

CHIȘINĂU 1998

CZU 859.0-31
S 63

NOTĂ ASUPRA EDIȚIEI

Textul romanului este reprodus aici după volumul:

Ioan Slavici, *Mara*, apărut în 1976 în Editura Minerva, colecția “Patrimoniul”, sub îngrijirea lui Constantin Mohanu.

Coperta: *Isai Cărmu*

ISBN 9975-904-16-5

© LITERA, 1997

TABEL CRONOLOGIC (de Constantin Mohanu)

- 1848 *18 ianuarie* La +iria, lâng[Arad, se na=te Ioan Slavici, fiu al lui Savu Slavici, “maiestru” cojocar, =i al Elenei, n[scut[Borlea.
- 1854—1858 Urmeaz[=coala primar[]n satul natal, având ca dasc[l pe Dimitrie Vo=tinari, figur[luminoas[de c[rturar, evocat]n *Amintirile* scriitorului. Un bun pov[uitor]i este bunicul s[u, Mihai Fercu, de asemenea evocat]n *Amintiri*.
- 1859—1860 Pentru a se putea]nscrie la liceu, frecventeaz[]nc[o dat[clasa a IV-a la o =coal[primar[din Arad.
- 1860—1865 Elev la liceul din Arad, clasele I—V. Cu mai mul[i colegi st[]n “cortela=” (gazd[), primind s[pt[mânal merinde de acas[, aidoma ca]n *Budulea Taichii*.
- 1865—1867 Urmeaz[la liceul piarist din Timi=oara clasele VI—VII.
- 1867—1868 Ca “privatist”, urmeaz[clasa a VIII-a la Liceul Maghiar din Arad.
- 1868 *august* Trece examenul de bacalaureat la Satu Mare.
octombrie Se]nscrie la Facultatea de Drept =i +tiin[e a Universit[]ii din Budapesta. Particip[la =edin\ele Societ[]ii “Petru Maior” (]ntemeiat[de studen]ii români]n 1862).
- 1869 *aprilie* Se]nscrie la Facultatea de Drept din Viena.
septembrie Este]ncorporat ca “voluntar” (cu termen redus) la un regiment din Viena. Paralel cu stagiul militar]=i continu[studiile universitare. La Viena cunoa=te pe Eminescu, cel care]i va r[mâne toat[via[a “prieten =i sf[tuitor”. Amândoi sunt proclama[i “membri definitivi” ai Societ[]ii literare “România”,]ntemeiat[]n 1864 de studen]ii români din Viena.
- 1870 *mai* Sus=ine examenul de stat, obligatoriu pentru to[i studen]ii dup[frecventarea a patru semestre.
- 1871 *martie* Debutiaz[]n “Convorbiri literare” cu *Fata de bir[u* (comedie). La constituirea societ[]ii studen\=ti “România jun[” (8 aprilie) Slavici este

ales pre=edinte, iar M. Eminescu — bibliotecar. }mpreun[cu Eminescu desf[oar[o ampl[activitate pentru organizarea Serb[rrii de la Putna =i a Congresului studen\esc care fixeaz[programul luptei pentru “unitatea cultural[“ =i na\ional[a românilor de pretutindenii.

Termin[=coala militar[din Viena, devenind ofi\er.

- 1872 1 iunie }n “Convorbiri literare” public[povestea *Zâna Zorilor*.

iulie P[r[se=te Viena, via\sa de student }ncheindu-se aici. }n var[face practic[avoca\ial[la Arad, }n cancelaria lui Mircea B. St[nescu, care conducea =i foaia umoristic[“Gura satului”, unde colaboreaz[=i Slavici.

Public[}n “Convorbiri literare” pove=tile *Ileana cea =ireat[=i Flori\la din codru*.

- 1873 februarie Este martor la r[zvr[tirea din P[uli=, izbucnit[ca urmare a m[surilor abuzive ale oficialit[\ilor maghiare de a interzice folosirea limbii române la prim[rie.

iulie Intr[ca “archivariu” la Consistoriul din Oradea Mare; }n vizitele pe care le }ntreprinde }n satele bihorene }ntâlne=te prototipul eroului din *Popa Tanda*, nuvel[pe care o va publica doi ani mai târziu }n “Convorbiri literare”.

- 1874 Popose=te la Ia=i pentru un scurt timp (octombrie—noiembrie). Este g[zduit }mpreun[cu Eminescu =i Miron Pompiliu de c[tre Samson Bodn[rescu, directorul +colii Normale. Prin Eminescu, }l cunoa=te pe Ion Creang[.

La cea de a XI-a aniversare a Junimii, prilej de a-l cunoa=te pe Titu Maiorescu, cite=te nuvela *Popa Tanda*.

Este numit secretar al Comisiunii pentru publicarea manuscriselor r[mase de la Eudoxiu Hurmuzaki.

}n decembrie se stabile=te la Bucure=ti.

- 1875 Este numit profesor de filozofie la Liceul “Matei Basarab”, unde pred[=i ore de român[, logic[=i psihologie.

}n “Convorbiri literare” public[nuvela *Popa Tanda* (iunie) =i *Scormon* (noiembrie).

- 1876 }n ziarul “Timpul” public[nuvela *O via\ [pierdut[*.

- 1877 }n ianuarie intr[}n redac\ia ziarului “Timpul”, unde va lucra }mpreun[cu Eminescu =i I. L. Caragiale. }ntre cei trei scriitori se leag[o prietenie unic[}n literatura român[.

în articolele publicate în “Timpul” susține că România este centrul cultural și politic al tuturor românilor din țară și a celor aflați vremelnice sub stăpânire străină.

1878 La cea de a XV-a aniversare a Junimii, la care participă Eminescu și Maiorescu, Slavici citește nuvela *Gura satului*, iar I. L. Caragiale — prima sa piesă: *O noapte furtunoasă*.

1879 În “Convorbiri literare” publică nuvela *Gura satului*.

1880 Întreprinde o călătorie de studii în Transilvania; la Blaj îl vizitează pe b[ă]trânul Timofei Cipariu. Se întoarce la București prin Banat, pe la Oradea. În “Convorbiri literare” (iunie—iulie) publică nuvela *Budulea Taichii*, citită mai întâi la =edințele Junimii, Maiorescu notând în *Jurnalul său* “*splendidul Budulea*”.

Este numit profesor la +coala Normală a Societății pentru învi[ș]tura poporului român, unde predă româna și geografia.

1881 În august și septembrie Întreprinde o călătorie în Oltenia și Muntenia pentru a vizita monumentele istorice, bisericile și mănăstirile.

I se conferă medalia “Bene merenti” pentru munca depusă la Comisia documentelor istorice.

În decembrie publică *Novele din popor*, care include scrieri literare apărute mai înainte în presa literară (*Popa Tanda, Gura satului, La crucea din sat, Scormon, Budulea Taichii*) și *Moara cu noroc* (inedită). Volumul, recenzat elogios de M. Eminescu și N. Xenopol, marchează o piatră de hotărâre în evoluția prozei românești, îndeosebi a nuvelisticii.

1882 24 ianuarie. De ziua Unirii se constituie la București societatea “Carpații”, care își propune să realizeze hotărârile Congresului de la Putna pentru “unitatea” românilor; Slavici și Eminescu sunt aleși membri activi ai societății. În martie este ales membru corespondent al Academiei Române la Secția Istorie.

Întreprinde o călătorie în Italia, fiind fascinat de sculptura lui Michelangelo și picturile lui Rafael.

Este numit profesor la azilul “Elena Doamna”, unde predă româna și filozofia.

1883 Îmbolnăvirea lui Eminescu (iunie) îl îndurerează profund; Întreprinde numeroase acțiuni pentru a-l ajuta.

- 1884 La Sibiu, sub conducerea lui Slavici, apare "Tribuna" care]-i va desf[ura activitatea sub deviza: "Soarele pentru to\i românii la Bucure=ti r[sare!"; iar]n domeniul artei propag["realismul popular".]n nr.1 al Bibliotecii populare a "Tribunei" Slavici public[*P[dureanca*, ampl[nuvel[cu subiect de roman.
- 1886 18 martie La Sibiu se oficiaz[c[s[toria lui Ioan Slavici cu profesoara Eleonora T[n]sescu, directoarea +colii de fete din localitate.
- 1887 Este ales secretar al Partidului Na\ional Român, pre=edinte fiind G. Bari\.
-]l aduce pe G. Co-buc redactor la "Tribuna".
- 1888 Este]ntemni\at pentru un an la Va\,]n Ungaria, unele articole pentru cauza na\ional[a românilor publicate]n "Tribuna" fiind considerate "delict de agita\iune".
- 1889 15 iunie La Bucure=ti se stinge din via\ Eminescu; "Tribuna"]ndoliat[consemneaz[: "Cea mai glorioas[]ntruchipare a geniului românesc]-a sfâr=it via\a de mizerii]n modul cel mai trist. Cu el s-a stins cea mai m[rea\ figur[a literaturii române=ti".
- 1890]n martie se re]ntoarce la Bucure=ti, fiind numit director de studii]i profesor la azilul "Elena Doamna", func\ii]n care r[mâne pân[]n 1894.
- Public[+colile noastre s[te=ti. *Localurile*.
- 1891 La 24 ianuarie ia fiin\ la Bucure=ti Liga pentru unitatea cultural[a tuturor românilor,]n care activeaz[]i Slavici.
- 1892 La Sibiu se semneaz[Memorandumul românilor din Transilvania]i Ungaria,]ntocmit pe baza unui proiect schi\at de Slavici]nc[din 1887, când fusese ales secretar al Partidului Na\ional Român.
- Public[*Novele*, I (cele mai multe reedit[ri).
- Public[volumul *Românii din regatul ungar]i politica maghiar[*.
- 1893]nfiin\eam[la Bucure=ti ziarul "Coresponden\ a român[",]n care sprijin[ac\iunile memorandi=tilor.
- Public[*Ardealul. Studiu istoric*.
- 1894 1 ianuarie Sub conducerea lui Slavici, Caragiale]i Co-buc, apare la Bucure=ti revista ilustrat["Vatra".]n primele 24 numere ale revistei Slavici public[integral romanul *Mara* (tip[rit]n volum de-abia]n 1906).
-]n iunie este numit director al Institutului "Ioan Ottetele=anu" din M[gurele (lâng[Bucure=ti), iar so\ia sa este director adjunct.

- 1896 Public[*Novele*, II, în care include =i *Comoara* (inedit[).
- 1897 La Arad (în ianuarie) începe s[apar[“Tribuna poporului”, în care Slavici public[sute de articole, fiind =i membru fondator al ziarului.
îi apare volumul *Povele pentru buna cre=tere a copiilor*.
- 1902 Public[romanul *Din b[trâni*, distins în anul urm[tor cu premiul Academiei “I. Heliade-R[dulescu”.
- 1907 C[l[lore=te în Elveia, unde se afl[la studii fiul s[u cel mai mare, Titu-Liviu.
- 1908 =i reediteaz[nuvelistica sub titlul *Nuvele*, I, II. Public[în volumul *Pove=ti* cele mai valoroase basme =i pove=ti ale sale.
Demisioneaz[de la azilul “Elena Doamna” =i ia conducerea ziarului “Minerva”.
- 1909 Cu prilejul comemor[rii a 20 de ani de la moartea lui Eminescu, Slavici public[în revistele literare ale timpului unele dintre cele mai valoroase pagini de memorialistic[dedicate poetului nostru na[ional.
- 1910 Public[volumul *Românii din Ardeal* =i trei scrieri pedagogice: *Educa[iunea na[ional[*, *Educa[iunea fizic[*, *Educa[iunea moral[*. Este angajat profesor de limba român[=i geografie la +coala evanghelic[din Bucure=ti.
- 1911 îi apar volumele *Românii de peste Carpa[i* =i *Zbucium[rile politice la românii din Ungaria*.
- 1914 Conduce ziarul “Ziua”, care prin politica pacifist[=i de neutralitate a fost considerat progerman.
îi apare *Gramatica limbii române*.
- 1916—1917 Colaboreaz[la “Gazeta Bucure=tilor” =i “Scena”.
- 1918 Colaboreaz[la “Biblioteca copiilor =i a tinerimii”, publica[ie s[pt[mânal[ilustrat[.
- 1919 ianuarie–februarie Pentru activitatea gazet[reasc[din timpul r[zboiului este implicat împreun[cu T. Arghezi în “procesul ziari=tilor”. Este achitat la sfâr=itul anului ca urmare a campaniei de pres[ini[iat[de scriitori.
- 1920 îi apare romanul *Din dou[lumi*.
- 1921 Public[volumul de memorialistic[*Închisorile mele*. Reediteaz[*Pove=tile* (vol. I) =i *Nuvele*, I, II.
- 1923 îi apare romanul *Cel din urm[arma=*.

Public[*Pove=ti*, vol. II, cu basme =i pove=ti incluse pentru prima dat[]n volum.

]i apare volumul III din *Nuvel*.

1924 Apare volumul *Amintiri*,]n care evoc[pe marii s[i contemporani =i prieteni: Eminescu, Creang[, Caragiale, Co=buc, Maiorescu.

1925]n iunie se]nceie, f[r[succes, campania de pres[pentru a i se acorda lui Slavici Premiul Na\ional pentru proz[. (Premiul se acord[lui I. Al. Br[tescu-Voine=ti.)

17 august Se stinge din via\[, la orele 18.30,]n casa fiicei sale Lavinia, la Crucea de Jos (Panciu). Este]nmormântat la schitul Brazi (Panciu),]nso\it pe ultimul drum de numeroasa-i familie, s[teni din]mprejurimi, iar din partea Societ[\ii Scriitorilor Români de Liviu Rebreanu, Gala Galaction =i Mihai Sorbul. Cuvântul din urm[]l roste=te Gala Galaction: “}nvelim pe unul dintre principii Cuvântului Românesc cu faldurii adânci ai gliei str[bune... }l vedem deasupra noastr[, mare]n literatur[, frunta= al condeiului, premerg[tor =i explorator al frumuse\ii grailui =i al sufletului poporului nostru... }l vedem deasupra noastr[— printre nouri =i printre culmi, care se numesc Eminescu, Alecsandri, Maiorescu, Co=buc, Caragiale... Vârf de stânc[,]n diademul Carpa\ilor no=tri suflète=ti”.

I

S { R { CU | II MAMEI

A r[mas Mara, s[raca, v[duv[cu doi copii, s[r[cu\ii de ei, dar era tân[r[=i voinic[=i harnic[=i Dumnezeu a mai l[sat s[aib[=i noroc.

Nu-i vorb[, Bârzovanu, r[posatul, era, când a fost, mai mult cârpaci decât cizmar =i =edea mai bucurosi la birt decât acas[; tot le-au mai r[mas]ns[copiii vreo dou[sute de pruni pe lunca Mur[=ului, viu\ a din dealul despre P[uli= =i casa, pe care muma lor o c[p[tase de zestre. Apoi, mare lucru pentru o precepea\, Radna e Radna, Lipova e numai aci peste Mur[=, iar la Arad te duci]n dou[ceasuri.

Mar\i diminea\ a Mara-i scoate =atra =i co=urile pline]n pia\ a de pe \[rmurele drept al Mur[=ului, unde se adun[la târg de s[pt[mân[mur[=enii pâ[n[de pe la Sovâr=in =i Soboteliu =i podgoreni pân[de pe la Cuvin. Joi diminea\ a ea trece Mur[=ul =i]ntinde =atra pe \[rmurele stâng, unde se adun[b[n[\enii pâ[n[de pe la F[get, C[p[lna= =i Sân-Micl[u=. Vineri noaptea, dup[cântatul coco=ilor, ea pleac[la Arad, ca ziua s-o prind[cu =atra]ntins[]n pia\ a cea mare, unde lumea se adun[din =apte \inuturi.

Dar lucrul cel mare e c[Mara nu-\i iese niciodat[cu gol]n cale; vinde ce poate =i cump[r[ce g[se=te; duce de la Radna ceea ce nu g[se=ti la Lipova ori la Arad =i aduce de la Arad ceea ce nu g[se=ti la Radna ori la Lipova. Lucrul de c[petenie e pentru dânsa ca s[nu mai aduc[ce a dus =i vinde mai bucurosi cu câ=tig pu\in decât ca s[-i “cloceasc[” marfa.

Numai]n zilele de Sânt[Marie se]ntoarce Mara cu co=urile de=erte la casa ei.

Sus, pe coasta unui deal de la dreapta Mur[=ului, e m[n[stirea minori\ilor, vestita Maria Radna. Din turnurile bisericii mari =i frumoase

se v[d pe Mur[= la deal ruinele acoperite cu mu=chi ale cet[\ii de la +oimo=;]n fa\ a bisericii se]ntinde Radna cea frumoas[=i peste Mur[= e Lipova cu turnul sclipicios =i plin de zorzoane al bisericii române=ti, iar pe Mur[= la vale se]ntinde =esul cel nesfâr=it al | [rii Ungure=ti. Mara]ns[le trece toate cu vederea: pentru dânsa nu e decât un loc larg]n fa\ a m[]n[stirii, unde se adun[lumea cea mult[, grozav de mult] lume.

Cic[e acolo]n biserica aceea o icoan[f[c[toare de minuni, o Maic[Precist[care l[crimeaz[=i de a c[reia vedere cei bolnavi se fac s[n[to=i, cei s[raci se simt boga\i =i cei nenoroci\i se socotesc ferici\i.

Mara, de=i cre=tin[adev[rat[, se duce =i ea câteodat[la biserica aceasta, dar se]nchin[cre=tine=te, cu cruci =i cu m[t[nii, cum se cuvine]n fa\ a lui Dumnezeu. C[icoana face minuni, asta n-o crede; =tie prea bine c[o Maic[Precist[nem\easc[nu e o adev[rat[Maic[Precist[. E]ns[altceva la mijloc. C[lug[rii, care umbl[ra=i ca-n palm[=i se strâmb[grozav de urât, au o =tiin\ tainic[=i =tiu s[fac[fel de fel de farmece pentru ca boala s[-i vie la leac, s[racul s[-i g[seasc[sprijoana =i nenorocitul s[se fericeasc[. Bine face dar lumea care vine la Maria Radna s[se]nchine, =i Marei]i râde inima când pe la Sinte M[rii timpul e frumos, ca lumea s[poart[veni cale de o s[pt[mân[de zile, cete-cete, cu praporele]n vânt, cu crucile]mpodobite cu flori =i cântând psalmi =i litanii. Acum, când vin sutele =i se adun[miile pe locul cel larg din fa\ a m[]n[stirii, acum e seceri=ul Marei, care diminea\ a iese cu co=urile pline =i seara se]ntoarce cu ele goale. De aceea se]nchin[Mara =i]n fa\ a icoanei, apoi]i ia copila=i, pe care totdeauna]i poart[cu dânsa,]i d[pu\in]nainte =i le zice: “]nchina-\i-v[=i voi, s[r[cu\ii mamei!”

Sunt s[raci, s[r[cu\ii, c[n-au tat[; e s[rac[=i ea, c-a r[mas v[duv[cu doi copii; cui, Doamne, ar putea s[-i lase când se duce la târg? cum ar putea dânsa s[stea de diminea\ pân[seara f[r[ca s[-i vad[? cum, când e atât de bine s[-i vezi?!

Umbl[Mara prin lume, alearg[sprinten[, se târguie=te =i se ceart[cu oamenii, se mai ia =i de cap câteodat[, plânge =i se plânge c-a r[mas v[duv[, =i apoi se uit[]mprejur s[-i vad[copiii =i iar râde.

“Tot n-are nimeni copii ca mine!”]=i zice ea, =i nimeni nu poate s-o =tie aceasta mai bine decât dânsa, care ziua toat[vede mereu copii =i oameni =i nu poate s[vad[fiin\[omeneasc[f[r[ca s-o pun[al[turea de copiii ei. Mul\i sunt s[n[to=i =i rumeni, voinici =i plini de via\[, de=tepl\i =i frumo=i, r[i sunt, mare minune, =i e lucru =tiut c[oameni de dai-Doamne numai din copii r[i se fac.

Mai sunt =i zdren\[ro=i =i descul\i =i nepiept[na\i =i nesp[la\i =i obraznici, s[r[cu\ii mamei; dar tot cam a=a e =i mama lor ea]ns[=i; cum altfel ar putea s[fie o v[duv[s[rac[? cum ar putea s[fie copiii s[raci, care]=i petrec via\ a]n târg, printre picioarele oamenilor?

Muiere mare, sp[toas[, greoaie =i cu obrazii b[tu\i de soare, de ploi =i de vânt, Mara st[ziua toat[sub =atr[,]n dosul mesei pline de poame =i de turt[dulce. La stânga, e co=ul cu pe=te, iar la dreapta clocote=te apa fierbinte pentru “vornovi=ti”, pentru care rade din când]n când hreanul de pe mas[. Copiii alearg[=i]=i caut[treab[, vin când sunt fl[mânzi =i iar se duc dup[ce s-au s[turat, mai se joac[voio=i, mai se bat, fie]ntre dân=i, fie cu al\ii, =i ziua trece pe nesim\ite.

Serile, Mara, de cele mai multe ori, m[nânc[ea singur[, deoarece copiii, oboși\i, adorm,]n vreme ce ea g[te=te mâncarea. M[nânc[]ns[mama =i pentru ea, =i pentru copii. P[cat ar fi s[r[mâie ceva pe mâine.

Apoi, dup[ce a mai b[ut =i o ulcic[de ap[bun[, ea scoate s[cule\ul, ca s[fac[socoteala. Niciodat[]ns[ea n-o face numai pentru ziua trecut[, ci pentru toat[via\ a. Sc[zând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâine, se duce la c[p[tâiul patului =i aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de b[trâne\ e =i pentru]nmormântare, altul pentru Persida =i al treilea pentru Tric[. Nu e chip s[treac[zi f[r[ca ea s[pun[fie =i m[car numai câte un crei\ar]n fiecare din cei trei ciorapi; mai bucuros se]mprumut[pentru ziua de mâine. Când poate s[pun[florinul, ea-l s[rut[, apoi r[mâne a=a, singur[, cu banii]ntin=i pe mas[, st[pe gânduri =i]ncepe]n cele din urm[s[plâng[.

Nu doar[c[i-ar fi greu ceva; când simte greul vie\ii, Mara nu plânge, ci sparge oale ori r[stoarn[mese =i co=uri. Ea]=i d[]ns[seama

cât a avut când a r[mas v[duv[, cât are acum =i cât o s[aib[odat[. +i chiar Mara s[fii te moi când sim\i c[e bine s[fii om]n lumea aceasta, s[alergi de diminea\i pân[seara =i s[=tii c[n-o faci degeaba.

Peste zi ea vede mult[lume, =i dac[-i iese-n cale vreo femeie care-i place =i ca fire, =i ca stare, =i ca]nf[\i=are, ea=-i zice cu tainic[mul\umire: “A=a are s[fie Persida mea!” Iar dac[b[rbat e cel ce-i place, ea=-i zice: “A=a are s[fie Tric[al meu!”

Era una, preoteasa de la Pecica, o femeie minunat[, =i dulce la fire, =i bogat[, =i frumoas[: ar fi spart Mara toate oalele dac[cineva s-ar fi]ncumetat s[-i spun[c[Persida ei n-are s[fie tot a=a, ba chiar mai =i mai. Iar preoteasa aceea st[tuse patru ani de zile la c[lug[r]ile din Oradea-Mare: era deci lucru hot[rât c[=i Persida are s[stea cel pu\in cinci ani la c[lug[r]ile din Lipova.

A =i f[cut Mara ce-a f[cut, =i maica Aegidia, econoama, i-a f[g]duit c[-i va lua copila =i pentru numai 60 florini pe an, c[ci e v[duv[cu doi copii, s[r]cu\ii de ei. Au trecut]ns[doi ani de atunci, Persida]mplinise nou[ani, =i Mara nu se putu hot[r] s[dea atâta b[net — pentru nimic. Ar fi putut s[dea; avea de unde; asta ea]ns[=i o =tia mai bine decât ori=icine; dar n-o ierta firea s[rump[din nici unul dintre cei trei ciorapi.

Tric[]i f[cea mai pu\in[b[taie de cap.

Era un om la Lipova, Bocioac[, starostele cojocarilor, care lucra vara cu patru =i iarna cu zece calfe, scotea la toate târgurile cele mai frumoase cojoace, \inea t[ierea c[rnii]n arând[=i avea de nevast[pe Marta, fata preotului de la Cladova. Minunat om! — a=a trebuia s[fie =i Tric[! Iar pentru aceasta nu era nevoie de mult[=coal[: atât ca s[-l primeasc[ucenic.

Maica Aegidia cerea]ns[mult, =ase florini pe lun[, =i pe deasupra mai erau =i alte cheltuieli.

“Hm” zise Mara,]ncre\indu=-i sprâncenele, =i]ncepu s[fac[]n gândul ei socoteala cam câ\i oameni vor fi trecând]n fie=tecare an peste podul de plute de pe Mur[=. Nimeni]n lumea aceasta n-ar fi putut s[fac[socoteala aceasta mai bine decât dânsa, care atâta timp a stat pe

\[rmurii Mur[=ului. Ce-ar fi fost adic[dac[ar fi luat din ciorapul Persidei arânda podului? Putea s[dea mai mult decât al\ii, fiindc[nu voia s[câ=tige decât cei 60 florini =i]nc[ceva pe deasupra. Apoi mai câ=tiga =i dreptul de a=i pune masa =i co=urile la capul podului, pe unde trecea toat[lumea.

St[tea Mara, st[tea =i num[ra]n gândul ei banii, câte doi crei\ari de om =i câte zece de perechea de cai ori de boi, num[ra mereu =i-i aduna de se f[ceau mul\i,]ncât ochii i se umpleau de lacrimi.

S-ar putea oare s[fii v[duv[s[rac[, s[-\i vezi fata preoteas[, feciorul staroste]n breasla cojocarilor =i inima s[nu \i se moaie?!

C[lucrurile ar putea s[vie =i altfel, asta Mara nu putea s-o cread[când vedea ca-n aievea cum atât de bine au s[ias[odat[toate.

II

MAICA AEGIDIA

Maica Aegidia era mititic[, p[=ea m[runt, vorbea scurt =i ap[sat, avea nas nu tocmai mic =i o c[ut[tur[aspr[=i scrut[toare, dar se muia când vedea lacrimi de v[duv[: ea a st[ruit ca maica prior\i\ a s-o primeasc[pe Persida =i pentru numai cincizeci de florini pe an, ba a mai =i alergat pe la dl Hub[r, economul ora=ului, ca Mara neap[rat s[capete arânda podului.

Erau cre=tine=ti faptele aceste, dar ea tot nu putea s[fie mul\umit[de a le fi s[vâr=it.

Sidi era, ce-i drept, foarte de=teapt[=i, din clipa când se desp[r\ise de Tric[, se f[cuse t[cut[, a=ezat[, ascult[toare, aproape blând[; nu era]ns[chip s-o desfaci de deprinderile ei urâte, s-o \ii piept[nat[=i cu mâinile curate, nici s-o aduci la buna-cuviin\[. Apoi Mara venea mereu pe la m[n[stire ca s[se plâng[c[lumea nu mai trece pe pod nici de la Radna la Lipova, nici de la Lipova la Radna,]ncât maica Aegidia, muiat[de lacrimile ei, se mul\umea =i cu patru florini pe

lun[, punea al cincilea de la dânsa. Iarna,]n sfâr=it, dup[ce Mur[=ul a]nghe\at =i nimeni nu mai pl[tea cei doi crei\ari, maica cea cu c[ut[tur[aspr[punea to\i cei cinci florini de la dânsa =i era foarte mul\umit[c[Mara o mai ajut[=i ea la]mbr[c[mintea copilei.

Serile apoi Mara]=i f[cea, ca de obicei, socotelile =i tot i se mai umpleau, ba mai vârtos]i erau plini ochii de lacrimi.

Un singur lucru o punea câteodată pe gânduri. Prea se f[cuse blând[Persida: nu care cumva c[lug[ri\ a aceea s-o momeasc[, s-o farmece =i s-o fac[=i pe ea c[lug[ri\ smerit[. “Mai bine moart[!” Dar nu! asta nu era cu putin\[: neam de neamul ei n-a fost om smerit; to\i cre=tini adev[ra\i! Apoi Tric[se f[cuse =i el b[iat a=ezat, ascult[tor =i bun =colar. Asta vine cu vârsta la copiii care sunt r[i de mici.

A=a, câteodată[,]=i mai aduc, nu-i vorb[, =i ei aminte de timpurile trecute.

]ntr-o frumoasă zi de prim[var[dl]nv[\[tor Bl[gu\ a venit mai târziu decât de obicei la =coal[.]i pl[cea mult s[pescuiasc[, se topiser[cam iute z[pezile, Mur[=ul se umflase =i apa era turbure, cum e mai bun[pentru pescuit. +i era lucru =tiut c[,]n lipsa dlui Bl[gu\, Costi Balcovici e acela care pune mâna pe nuia, ca s[\ie buna-rânduial[— nu poate pentru c-ar fi fost cel mai mare dintre =colari, dar]nv[\a bine =i era b[iatul turtelarului din Radna.

Una e]ns[Bl[gu\ =i alta Costi, de=i era b[iat de turtelar.]n fa\ a dlui Bl[gu\, Tric[st[tea smirna, iar cu Costi se b[tuse adeseori]n pia\[,]n zilele cele bune, când nu era singur, ci s[reau amândoi, cu Sida,]n capul lui, =i rar sc[pa Costi cu fa\ a curat[, fiindc[Sida avea gheare ca pisica =i ar fi s[rit =i]n foc pentru fr[\iorul ei.

Tocmai de aceea, poate, Costi era foarte aspru fa\ cu Tric[, pe care]l =tia acum singur.

— Tric[, strig[el r[stit, stai frumos!

Tric[se ridic[]ndr[zne\]n picioare: i se f[cuse o nedreptate.

— +ezi! strig[Costi.

— Dac[vreau =ed; dac[vreau stau, r[spunse Tric[. Cine e=ti tu ca s[-mi porunce=ti mie?!

Ceial\i =colari]ncepur[s[r[âd[cu gurile]ntinse p[ân[spre urechi, c[ci copiii sunt oameni =i ei =i se simt mul\umii când v[d umilirea celor ce prea repede se]nal\[. Dar Costi, pui de om =i el, nu voia s[fie umilit.

— Afar[! strig[el d[sc[le=te,]n genunchi! =i, rostind porunca, se =i duse ca s[-l apuce pe Tric[.

Tric[, cu vreo trei ani mai mic dec[ât Costi, nu se sim\ea destoinic s[]ie piept cu acesta: cu c[ât mai mic era]ns[omul, cu at[ât mai mare]i era hot[r[ârea, =i el =tia s[mu=te, s[zg[ârie =i s[dea cu picioarele, ceea ce pe Costi]l umplea cu at[ât mai v[ârtos de m[ânie, cu c[ât ceial\i =colari se ridicaser[pe b[nci =i r[âdeau cu hohote de c[âte ori Tric[]l nimerea bine. Astfel]nvingerea nu putea s[fie dec[ât a lui Tric[: b[taie, ce-i drept, a m[âncat, p[rul i s-a cam r[rit, g[âtul]i era zg[âriat, dar din banc[tot n-a ie=it =i]n genunchi nu l-a pus dec[ât dl Bl[gu\[, care]inea ca autoritatea lui Costi s[r[mân[]ntreag[.

Ie=ind din =coal[, Tric[a luat-o, ca de obicei, drept spre pod, unde mum[-sa aduna crei\arii =i]i vindea m[rfurile. C[ât s-a b[tut cu Costi =i c[ât a stat]n genunchi, o singur[lacrim[nu i se ivise]n ochi, abia acum, dup[ce se v[zu singur,]ncepu s[=tearg[din c[ând]n c[ând c[âte o lacrim[. Ah! cum ar fi voit s[-l poat[mu=ca pe Costi,]nc[ât urma din\ilor s[-i r[m[âie toat[via\! Costi era]ns[mai tare dec[ât d[ânsul.

“O s[-l spui eu mamei,]i zise b[iatul, =i o s[treac[el pe la pod!”

C[ând]ns[vorba era s-o fac[, el n-o putea. Degeaba i-ar fi spus: o f[cea numai s[se pl[âng[, ca alte d[\i, c[e v[duv[=i c[to\i]i bat joc de copiii ei, fiindc[n-au tat[, ca s[-i ocreteasc[.

“Ah! zise el suspin[ând, de ce nu mai e Sida aici?!”

Da! singur[ea putea s[=tie ce va s[zic[a fi b[tut de Costi.

El se strecur[f[r[de veste pe l[âng[un car peste pod, apoi, trecut odat[pe cellalt \rmure, se duse ca din pu=c[p[ân[la m[n]stirea de c[lug[ri\,e, trase clopo\elul de la intrare =i spuse, dup[ce i se deschise, c[mum[-sa l-a trimis s[-i aduc[sor[-si ceva.

La c[lug[ri\ele din Lipova nu puteai s[vorbe=ti cu ori=icine ori=ic[ând =i despre ori=ice. Sidi nu era]ns[oricine, =i maica Aegidia

cea aspr[, fiind totodat[=i]n\eleapt[, \inea s[nu r[scoale]ntreaga m[n[stire, ceea ce ar fi f[cut dac[ar fi oprit pe Sidi, care]ncepuse s[se vaiete c[nd i s-a spus c[acum, asupra mesei, nu poate s[-i vad[fratele. Astfel Tric[n-a avut s[a=tepte mult.

— Ce e?!]ntreb[ea r[st[it].

— Uite, zise el]ncet, ca s[nu aud[=i sora Marta, care se afla]n iatacul de al[turi, Costi m-a b[tut.

— Te-a b[tut el pe tine, =i tu, prostule, te-ai l[sat s[te bat[!

— Dac[el e mai tare!

Persida r[mase c[eva timp pe g[nduri, cu r[suflarea oprit[=i cu ochii \int[la un col\.

— Haide!... zise apoi =i]l apuc[de bra\, ca s[-l duc[spre ie=ire, unde cheia era]n u=[.

— Sidi, Sidi! strig[sora Marta speriat[=i plec[s-o opreasc[.

— Haide! gr[i Persida mai tare. Ea n-are voie s[ias[dup[noi!

Ie=ind apoi]n strad[, ei o luar[spre pod.

Da!]ns[dincolo era Mara, =i ea n-avea s[-i vad[, nici s[-i =tie.

Pe \rmurele despre Lipova, de la pod la deal, e S[r[ria, o mare =ur[de sc[nduri,]n care se adun[sarea adus[de lunturi de la ocnele din Ulioara, ca s[fie v[ndut[pentru satele de dimprejur.]n fa\ S[r[riei sunt vara-iarna, ziua-noaptea o mul\ime de care, iar din sus de S[r[rie e =irul de mori plutitoare de-a lungul \rmului. Persida =i Tric[se strecurar[printre care, ocolir[S[r[ria =i]naintar[spre mori. De c[te ori, vara, au trecut ei Mur[=ul pe lunturi\ de la vreo moar[!

Acum]ns[nu era var[, ci prim[var[, =i Mur[=ul era lat, foarte lat, turbure-g[lbui =i plin de spum[=i de vultori. Morile, care alte d[\i se aflau]n apropierea \rmurelui, de care erau legate prin o podi=c[, acum r[m[seser[departe spre mijlocul r[ului, de unde abia li se auzeau toc[niturile monotone. Cum s[ajung[ei acolo, ca s[roage pe vreuna dintre calfele de morar s[-i treac[?!

Nu era chip! =i totu=i cei doi copii b[lani =i cu obrazii rumeni erau voio=i: mult era frumos =i bine aici]n fa\ valurilor ce se t[v[leau greoaie spre =esul dep[rtat. Venea cu ele =i o adiere prim[v[ratic[,

iar dincolo, pe coastele de la Radna =i de la +oimo=, se ivea pe ici, pe colo iarba crud[=i verdea\ a de salcie =i de r[chit[.

— Stai! strig[deodat[Persida. Morarii cum se duc ei la morile lor? Trebuie s[fie pe aici pe lâng[\[rmure vreo luntri\]. N-ai s[te temi! Tu =tii c[eu m[pricep la lopat[.

— Eu s[m[tem?! r[spunse Tric[. N-am vâslit vara =i eu?!

Mare lucru nici n-ar fi fost, dac[ai fi putut, ca vara, s[dai cu lopata de fund, ca s[duci luntri\ a precum \i place; acum]ns[Mur[=ul n-avea fund, valurile erau cu mult mai iu\i decât \i se p[reau de la \[rmure =i luntri\ a-i ducea pe cei doi copii dup[cum voia bunul Dumnezeu.

Ochii c[prui ai Persidei erau plini de v[paie: era frumos =i bine, mare minune, mai ales pe la vultori, când luntri\ a se]nvârtea. Oamenii de pe \[rmuri se speriar[, cu toate aceste, când v[zur[luntri\ a u-oar[cu cei doi copii neajutora\i]n ea =i]ncepur[s[alerge, mai ales de la S[r]rie, spre mori, ca s[ieie o luntri\ =i s[le vie]ntr-ajutor.

Ce ar fi putut adic[s[li se]ntâmples?]i duceau valurile cât]i duceau =i trebuia s[-i scoat[]n cele din urm[la \[rmure, cum scoate apa râului tot ceea ce plute=te pe ea.

Mai era]ns[]n drum =i podul, de care nu o dat[se izbesc =i se sfarm[plutele aduse din Ardeal. Lumea alerga dar spre pod pentru ca de acolo s[le vie cumva]ntr-ajutor.

]n acela=i timp se dusesese prin Lipova vestea c[o fat[a fugit de la c[lug[ri\ e cu un b[iat. O fat[=i un b[iat! S-ar fi putut oare ca]n gândul lumii fata s[nu fie mare, când fuge cu un b[iat? Degeaba i-ar fi spus c[nu era, degeaba i-ar fi ar[tat perechea; ea tot n-ar fi crezut. Mai erau dar =i al\i oameni la pod,]n fa\ a m[n]stirii, ca s[afle cum s-au petrecut lucrurile cu fuga.

Mara, pod[ri\ a, vedea c[o mi=care neobi=nuit[s-a pornit de la S[r]rie =i de la m[n]stire spre pod. S[ri dar de la locul ei =i gr[bi spre Lipova. Uitându-se apoi]ncotro se uitau =i oamenii, z[ri deodat[luntri\ a purtat[de valuri =i alte dou[luntri\ e mânate de vâsla=i voinici, care gr[beau s[o ajung[.

— Vai de mine! strig[ea, cuprins[de spaim[.

La moarte s-ar fi gândit, dar nu c[sunt chiar ai ei copiii din luntri\ a care venea, venea mereu =i iute spre pod.

Mara]ncepu s[alerge =i s[cheme oameni ca s[deschid[podul, ca de obicei, când trec plute ori luntre cu sare.

Dincolo, despre Lipova, se]ngr[m[dea pe pod lumea adunat[]n prip[, iar]n fruntea ei venea maica Aegidia, foarte gr[bit[, ca o p[pu=ic[tras[pe sfoar[, cu ochii ridica\i spre cer, cu mâinile]ncle=tate =i rugând mereu pe Maica Fecioar[de la Radna, f[c[toarea de minuni, s[le vie copiilor]ntr-ajutor.

V[zând pe maica Aegidia, Mara se opri.

De la c[lug[ri\] gândul ei trecu deodat[la Persida, =i ochii ei se]ndreptar[mai cu dinadins spre cei doi copii.

Ea r[mase ca]nfipt[, cu ochii mari, cu buzele strânse =i strâmbate]n jos.

— Sfinte Arhanghele! strig[apoi crucindu-se. Sfânt[Marie, Maic[Preacurat[! Bat[-v[s[v[bat[, copii! Nu, gr[i dânsa mângâiat[, copii ca ai mei nimeni nu are!

+i adic[ce li s-ar fi putut]ntâmpla? Printre pontoanele podului era loc de puteau trece =i o sut[de luntri\ e! Da! da! Lor nu li se putea]ntâmpla nimic: ea ar fi avut altfel visuri rele =i presim\iri urâte.

Dar cum a ajuns Persida din m[n]stire]n mijlocul Mur[=ului?

Pornind iar spre maica Aegidia, ca s[afle cele petrecute, Mara era din ce]n ce mai strâmtorat[. +tia un lucru: c[a=a, numai din senin, n-a plecat Persida de la c[lug[ri\ e. Trebuia s[fie la mijloc vreo nef[cut[!

Mara era]ns[femeie tr[it[]n lume =i =tia c[lucrurile o s[mearg[mai bine dac[se va]nea dânsa deasupra.

— Bine, maic[, strig[ea, a=a p[zi\i dv. copiii?

Ce mai putea maica Aegidia s[r[spund[când ea singur[era de vin[, ea, cu sl[biciunea ei cea mare?

)=i frângea mâinile =i n[d]duia]n Dumnezeu cel prea milostiv.

— Las-acum, las[! gr[i dânsa c[it[. Iat[, Maica Domnului ne este

Într-ajutor; luntri\ a a apucat-o bine, a luat-o spre locul dintre ponoane =i trece, trece, iat-o, trece!

To\i alergar[s[vad[cum luntri\ a într[sub pod, apoi se-ntoarser[=i alergar[pe-mbulzite, ca s-o apuce ie=ind din jos pe pod.

Persida =i Tric[=edeau t[cu\i =i strâmtora\i, c[ci =tiau, ce-i drept, c[de]necat nu se vor]neca, dar nici cu fa\ a curat[nu vor sc[pa dup[ce au ridicat atâtă lume]n picioare.

Peste pu\in]i ajunser[apoi =i morarii ce plecaser[]n calea lor; unul dintre dân=ii apuc[lan\ul luntri\ei =i]ncepur[s[vâsleasc[spre malul de la Lipova.

Lumea se porni dar =i ea]napoi, cu Mara =i cu maica Aegidia.

Mult ar fi dat maica Aegidia ca toat[aceast[lume neastâmp[rat[s[r[mâte departe-n urma ei, ca s[poat[vorbi ea singur[cu Persida. C[ci iubea maica adev[rul, dar mai presus de toate]i era numele cel bun al m[n[stirii, =i toate i le-ar fi iertat copilei dac[prin o minciun[bine potrivit[ar fi sc[pat acest nume bun. Lumea nu era]ns[numai neastâmp[rat[, ci totodată =i sprinten[, =i maica Aegidia cea cu pas m[runt r[mase ea departe-n urm[.

Iar[Persida nu =tia s[spun[decât adev[rul.

Ie=ind din luntri\[, ea trecu iute,]ndr[znea\ =i cu capul ridicat printre cei aduna\i pe \rmure =i se duse drept la maica Aegidia.

— L-a b[tut, gr[i dânsa iute, i-a scos p[r din cap, l-a lovit cu pumnii-n coaste, i-a rupt gulerul de la c[ma= =i l-a zgâriat la gât.

— Cine l-a b[tut?]ntreb[maica mai u=urat[.

— Costi Balcovici, r[spunse Tric[rar =i r[spicat. Domnul]nv[\[tor s-a dus s[prind[pe=te, =i Costi Balcovici a fost obraznic, iar eu nu m-am l[sat b[tut.

— =i eu vreau s[-i ar[t, adause Persida, c[n-are s[bat[pe fratele meu pentru c[e mai mic =i n-are pe nimeni s[-l ajute.

— S[r[cu\ii mamei! gr[i Mara]nduio=at[. Se iubesc, maic[, urm[ea =tergându-=i lacrimile; se iubesc unul pe altul ca doi copii s[raci.

Maica Aegidia era =i ea]nduio=at[nu numai pentru c[vedea lacrime de v[duv[, ci =i pentru c[]n\elegea pornirea fireasc[=i bun[a

copilei, dar mai presus de toate pentru c[era salvat numele cel bun al m[n[stirii.

— Iat[, zise ea cu lini=te s[rb[toreasc[,]n loc de a=î vedea de =coal[, umbl[s[pescuiasc[, iar]n vremea aceasta copiii se slu\esc unul pe altul. +i câte sunt nenorocirile ce s-ar mai fi putut]ntâmpla dac[n-ar fi paza Celui-de-Sus. La noi nu se]ntâmpl[astfel de lucruri!

— Se-n\elege! gr[i Rosa, nevasta lui Hansler, cizmarul de peste drum. La noi e regul[! La români]ns[toate merg una peste alta!

— A=a e, ziser[al\i câliva,]n vreme ce iar al\ii râser[.

Lucrul ar fi fost bun =i minunat dac[n-ar fi fost de fa\ =i câliva români, ai c[roră obraji se ro=ir[, fie de mânîe, fie de ru=ine.

— Aceasta n-am voit s-o zic, gr[i dar maica Aegidia. E =i la români regul[, se vede]ns[c[nu pretutindenea.

— E un p[c[tos Bl[gu\ acela, ad[ug[Maria lui Ciondrea, care nu-l putea suferi pe]nv[\[torul din Radna.

Mara st[tea ca pe spini. +tia c[papista=ii sunt un neam de oameni du=m[no=i =i \inea mult la Bl[gu\[, care era vestit cânt[re\ de stran[.]i mai trecea apoi, parc[, =i un fier ro=u prin trup când vedea cum trec peste pod oameni, ba pân[chiar =i care, f[r[ca s[pl[teasc[crei\arii cuveni\i. C[lug[ri\ă nu putea,]n sfâr=it, s[aib[dreptate.

— Dar fata mea cum a ie=it din m[n[stire? zise ea rostind vorbele cam rar. Tot]nv[\[torul nostru ar fi de vin[dac[copiii s-ar fi]necat]n Mur[=?

Maica Aegidia se sperie =i]ncepu s[tremure. Nu era deprins[cu lumea,]n mijlocul c[reia se afla, =i o trecur[fiori reci când se gânde c[oamenii ace=ia ar putea s[se porneasc[la ceart[.]i era ca =i când dincolo, pe dealurile de la Radna, s-ar fi pornit o furtun[cu puhoi, care]n toat[clipa putea s[fie aici.

— Haide, Sidi, fata mea! gr[i dânsa gr[bit[. S[rut[mâna mamei =i vino!

Mara ar fi voit s[aib[cel pu\in o ulcic[pentru ca s-o sfarme]n mii de buc[\i.

Auzi vorb[! S[vie cineva, s[ieie fata ei, s-o duc[, =i ea s[nu poat[face nimic, iar peste pod s[treac[oameni =i care, s[treac[f[r[crei\ari.

— Fata r[mâne cu mine! zise ea, de-i numai cam cu jum[tate de gur[.

— Nu, mam[! gr[i Persida, care ar fi intrat]n p[mânt de ru=ine dac[nu s-ar fi putut]ntoarce chiar acum]napoi. Ce-ar fi zis celelalte fete? Eu, urm[ea, trebuie s[m[]ntorc la lec\iune!

Maica Aegidia era cea mai fericit[dintre c[lug[ri\ele de pe \[rmul stâng al râului.

— A=a este, gr[i dânsa. Te rog, ad[ug[apoi]ntorcându-se spre Mara, vino =i d-ta cu noi.

Patru care]nc[rcate cu sare cotir[deodat[spre pod, ca s[treac[spre Radna, iar alte dou[veneau pe pod spre Lipova.

— Acum nu pot! r[spunse Mara =i o porni repede spre pod, ca s[-i adune crei\arii,]n vreme ce maica Aegidia plec[cu Persida spre m[n[stire, iar Tric[se lu[dup[mum[-sa printre lumea ce se risipea.

III

FURTUNA CEA MARE

Nu-i nimic mai iute decât gândul, iar vorba poart[gândul dintr-un om]n altul.

Peste jum[tate de ceas toat[Radna =i toat[Lipova =tia cum s-au petrecut lucrurile pe \[rmul Mur[=ului, ba =tia chiar mai mult. Era lucru nemaipomenit! O adev[rat[r[zmeri\!

C[lug[ri\ a aceea a zis c[românii sunt ni=te nemernici! Ba nemernic e Bl[gu\[, care trebuie s[fie alungat cu ru=ine de la Radna. Ba nemernice sunt c[lug[ri\ele, care nu =tiu s[p[zeasc[fetele pe care p[rin\ii le las[]n grija lor. Ba o nemernic[e Mara, care =i-a vândut fata. +tia c[lug[ri\ a cu ce drept nu i-o las[, ci o duce]napoi!

A=a se vorbea la Lipova =i la Radna, =i nu se vorbea domol =i cu bun[chibzuial[, ci cu patim[, ca om pe om s[se-nt[râte.

Dintr-un lucru de nimic se-nvr[jbiser[f[r[de veste câteva mii de oameni, care tr[iau mai nainte]n bun[]n\elegere, iar ziua urm[toare vrajba s-a l[\it, fiindc[era târg la Radna, =i s-a-nr[it, fiindc[pornirea p[tima=[trece crescând din om]n om.

Cel mai am[rât dintre to\i am[râ\ii era]ns[Bl[gu\[, nenorocitul pescuitor. Avea =i el du=mani, pizmuitori, avea, ca to\i oamenii, r[uvoitori, care se bucurau de-ncurc[tura]n care-l vedeau. Avea]ns[=i prieteni =i binevoitori, care-l muștrau c[le-a mai f[cut-o =i asta. Se certa satul asupra lui, =i el nu mai =tia ce s[fac[.

+i toate acestea pentru copiii Marei, de care to\i]n atâte =i atâte rânduri se-mpiedicaser[.

Om era =i el; trebuia s[=-i verse focul asupra cuiva: l-a dat afar[din =coal[pe Tric[, fiindc[era lene=, neascult[tor; h[r\[\gos =i strica =i pe ceilal\i copii.

Tric[nu plângea, ci st[tea drept, cu capul ridicat =i cu mâinile l[sate-n jos, apoi, plecat de la =coal[, trecea cu pas domol uitându-se drept]nainte spre pod.

— S[racul mamei! zise Mara plângând la capul podului.

Ce putea dânsa s[-i fac[? cum putea s[-l ajute? Cerul li se surpa amândurora, parc[,]n cap; dar cine asculta plângerea ei?

— Las[, dragul mamei, gr[i dânsa]n cele din urm[,]ndârjit[, c[ci am eu s[te dau la o alt[=coal[mai bun[! Am s[te scot om, om de carte, om de frunte, ca s[nu mai fii ca tat[l t[u =i ca mama ta, ci s[stea ei =i copiii lor]n fa\ a ta cum noi st[m]n fa\ a lor! Eu pot, eu am, urm[ea avântat[; mi-a dat Dumnezeu =i are s[-mi mai deie, fiindc[el nu face deosebire]ntre oameni!

Fa\ a lui Tric[se]nsenin[. Nu prea]n\elegea, ce-i drept, vorbele mumei sale, dar =tia c[are s[mearg[la alt[=coal[, c[nu el, ci Costi Balcovici are s[r[mâie]n cele din urm[de ru=ine.

Chiar acum]ns[Mara nu putea s[-l duc[la =coal[. Era hot[rât[s[-l duc[la Arad, fie mâine, fie poimâine, cât mai curând,]ndat[

ce-î va fi f[cut vreun rost pentru crei\arii de pod. Deocamdat[treceau oameni =i care fiindc[era târg la Lipova: n-avea Mara timp nici m[car s[se gândeasc[.

Peste noapte trecea de tot pu\in[lume de la Radna la Lipova ori]napoi. Serile dar Mara l[sa podul]n grija lui Gheorghe, un v[r al ei, c[ruia]i d[dea bilete pentru câte doi =i pentru câte zece crei\arii, ca s[aib[un fel de socoteal[cu el. Tot putea]ns[Gheorghe s-o]n=ele, =i de aceea niciodat[ea nu l-a l[sat =i peste zi s[adune crei\arii. Atât era acum de hot[rât s[plece mâine la Arad,]ncât]=i c[lc[pe inim[=i vorbi cu Gheorghe ca s[r[mâie]n lipsa ei la pod.

Seara apoi, dup[ce r[mase singur[=i=i f[cu socoteala, ea stete foarte mult pe gânduri.

Era mare lucrul pe care voia s[-l fac[, mare =i greu. Nu-i vorb[, câ=igul podului ar fi fost destul de mare ca s[pl[teasc[pentru Persida =i s[-i mai r[mân[=i pentru cheltuielile ce voia s[-i fac[cu Tric[. Ba mai =i r[mânea ceva pe deasupra.

Ea a luat]ns[arânda podului din banii Persidei: cum putea s[-i fac[parte =i lui Tric[?]=i nedrept[\ea fata!

Nu-i vorb[, ar fi putut s[ia arânda]n socoteala amândurora... dar era atât de greu. Cum s[dea dânsa atât amar de bani pentru un lucru care nu se vede?

Doamne, câ\i oameni sunt cu mult[=tiin\[de carte care tr[iesc ca vai de capul lor, luptându-se cu nevoile vie\ii =i neb[ga\i]n seam[, ba poate chiar dispre\ui\i de al\ii care nu =tiu carte, dar au bani?!]n zadar! mai presus de bani nu e nimic decât s[n[tatea =i voia bun[. Cum s[dai banul pe care-l ai]n mâna ta, când nu cape\i pentru el ceva hot[rât, pip[it, ne]ndoios, ci numai o p[rere, o n[dejde, un gând, care poate s[te]nvezeleasc[acum, dar nu =tii dac[se va]mplini ori nu?

— Ferit-a Dumnezeu! gr[i dânsa hot[rât[. Ce-i]n mân[nu-i minciun[.

Nu! ea nu putea s[se lepede de visul ei.

Ziua urm[toare n-a plecat dar la Arad, ci l-a]mbr[cat pe Tric[mai cur[\el =i l-a dus, peste Mur[, la Bocioac[.

+tia b[iatul destul[carte ca s[fie ucenic de cojoc[rie, =i mai]nv[\a =i de aici]nainte duminicile =i zilele de s[rb[tori.

Nu era]ns[bine aleas[nici ziua, nici casa.

Ce-i drept, Bocioac[, el]nsu=i om a=ezat =i scurt la vorb[, l-ar fi primit bucuros pe Tric[, ai c[rui ochi]i pl[ceau, precum zicea el.]i p[rea b[iatul s[n[os, de=tept, a=ezat =i sprinten. Nevasta lui Bocioac[era]ns[fat[de pop[; cum ar fi putut ea s[suferi]n casa ei, chiar acum, dup[cele petrecute, pe b[iatul Marei, care, nesp[lat, nepiept[nat, nu putea s[fie decăt un obraznic?

— O, Doamne! gr[i Mara când Bocioac[]i spuse cu mare]nconjur c[nu poate s[-i primeasc[b[iatul ucenic. O, Doamne! zise iar =i nu mai putea s[zic[nimic.

Iar li se surpa cerul, parc[, amândurora]n cap, =i Tric[iar st[tea drept, cu capul ridicat =i cu mâinile l[sate]n jos.

Carevas[zic[, nici m[car ucenic de cojoc[rie nu mai putea s[fie b[iatul acesta s[rac!

=i toate aceste din vina Persidei! Nu! Persida nu putea s[fie vinovat[. Vinovat[era numai maica Aegidia, c[lug[ri \a cea papist[-easc[! Nu! nu! Dumnezeu a voit a=a, pentru ca s-o]ntoarc[iar la gândul cel bun.

— Haide, dragul mamei,]i zise ea b[iatului; am s[te dau, tot am s[te dau, tocmai de aceea am s[te dau s[]nve[carte!

Era]n gândul ei hot[rât[s[n-o mai lase nici pe Persida la c[lug[ri \e. Nu se mai putea]mp[ca cu gândul c[lumea zicea c[=i-a vândut copila, c-a]nstr[inat-o, c-a lep[dat-o.

Da! urât, nesuferit era gândul acesta! Dar ce f[cea apoi cu fata? unde o ducea? cum o \inea? ce rost]i f[cea?

Mergând cu Tric[spre m[n[stire, Mara era din ce]n ce mai muiat[.

Ce ar fi fost adic[dac[, dup[atâte nenorociri, maica Aegidia s-ar fi]nvoit s[\ie pe Persida =i f[r[de plat[, ca s[r[mân[cei 6 florini pentru Tric[? Avea atâta sl[biciune pentru copil[, =i unde m[nânc[o sut[, mai poate s[m[nânce =i]nc[unul, unde se ad[postesc o sut[, mai e loc =i pentru o biat[de fat[s[rac[.

Era tare muiat[Mara când a intrat]n m[n[stire,]ns[mai muiat[]nc[era maica Aegidia când a v[zut ochii cei plân=i ai v[duvei, de care se desp[r]ise]n]mprejur[ri atât de grele =i de care se temea oarecum.

— Am s[-i vorbesc maichii priori\ei, zise ea strâmtorat[. Persida e o copil[cu porniri s[lbaticе, dar bune, foarte bune. O iube=te =i maica priori\а.

“Am s[-i vorbesc” avea pentru Mara]n\elesul “lucrul e f[cut”.

— Apoi, urm[c[lug[ri\а, am s[-i dau o scrisoare c[tre p[rintele guardian de la m[n[stirea din Arad a minori\ilor.]in =i p[rin\ii copii s[raci, care umbl[din m[n[stire la =coal[. Au, dac[]i scriu eu p[rintelui guardian, s[-l primeasc[=i pe el.

Mara era foarte fericit[=i foarte gr[bit[, ca nu cumva s[-i schimbe din nou gândul.

Plecând de la maica Aegidia cu scrisoarea, ea a alergat s[-i caute c[ru\[, ca s[nu mai piard[=i ziua de mâine, c[ci]i era foarte greu s[-l =tie pe Gheorghe adunând crei\ari la pod.

Pe la amiaz[zi era la Arad.

]i pusese-n gând s[mearg[f[r[]ntârziere la p[rintele guardian; acum]ns[parc[-i venea greu s-o fac[=i \inea s[se mai gândeasc[.

]l vedea pe Tric[=colar harnic;]l vedea ie=it din =coli;]l vedea domn mare, om cu casa lui, cu masa lui, cu rostul lui. Iar[ea era tot Mara cea veche.

— Nu! nu! zise ea — nu-mi]nstr[inez eu copilul meu, c[ci acesta e singurul pe care-l am.

Erau =i-n Arad jocari, mai =i mai decât Bocioac[de la Lipova. Ea se duse cu Tric[la Steva Claici, sârbul cel bogat, care lucra iarna cu dou[sprezece, iar vara cu opt calfe =i era vestit]n pia\а Aradului pentru cojoacele lui frumos]mpodobite.

]n zadar!]i fusese ursit lui Tric[s[fie jocar ca Bocioac[, staros-tele jocarilor din Lipova, dar mai bogat]nc[, fiindc[avea Mara =i aduna mereu.

IV

PRIM { VARA

Omul vede cu ochii, aude cu urechile, d[cu socoteal[=i te scoate
]n cele din urm[cum e-ti, ori=icât de mult te-ai sili s[-i pari altfel.

Degeaba se mai plângea deci Mara c-a r[mas v[duv[cu doi copii,
s[r[cu\ii de ei.

Copiii, a=a s[raci cum r[m[seser[, cre=teau cum cre=te r[chita-n
prundi=ul ap[tos, iar[muma lor]ntinerea, parc[, adunând crei\ari la
capul podului.

Nu-i vorba, tot Mara cea veche era, tot soioas[, tot nepiept[nat[,
=i nici c[i-ar fi =ezut bine altfel. Vorbea]ns[mai ap[sat, se certa mai
pu\in, c[lca mai rar =i se \inea mai drept decât odinioar[. Se simte
omul care are =i-l vezi cât de colo pe cel ce se simte.

+i dac[n-ar fi alta, e]n lumea aceasta =i bine, =i r[u.

Cât[vreme se afl[]n largul lui, omul nu-=i prea bate capul cu
al\ii; când te afl]]n strâmtoare, te ui\i bine]mprejurul t[u, ca s[
vezi dac[nu cumva e prin apropiere cineva care poate s[te scape.

Au sim\it-o cei strâmtora\i pe Mara c[ar putea, dac-ar voi, s[le
vie]ntr-un ajutor, a=a, cu o sut[, cu dou[, fie ca s[=-i cumpere o
pereche de boi, fie ca s[=-i dreag[casa, fie ca s[]mplineasc[pre\ul
unei vii ori al unui p[mânt scos]n vânzare. Pân[la toamn[, cu cam[t[
bun[, se]n\elege.

— N-am, zicea Mara. De unde a= putea s[am eu?

+i asta i-ar fi =i r[mas vorba dac[n-ar fi la mijloc =i cam[ta.

Chiar mic[fie, dar tot e ceva.

— Uite! Am ceva, gr[i dânsa, nu atâta cât ceri, dar =tiu pe cineva
care are; s[iei jum[tate de la mine =i alt[jum[tate de la dânsul.

Acel cineva era domnul Anton Hub[r, economistul or[=enesc de la
Lipova, prieten bun al tuturor beamterilor¹, al preotului nem\esc de
la Lipova =i al maichii Aegidiei.

¹ Beamter — func\ionar (*germ.*)

Hub[r era m[celar, dar nu mai =tia ce se petrece]n m[cel[r ie. Asta era treaba nevestei =i a feciorului s[u Na\, un b[iat]nc[tân[r, dar de=tept =i harnic, care purta gospod[ria cu dou[calfe. Hub[r el]nsu=i petrecea toat[ziua la casa ora=ului, la cazino ori jucând c[r\i cu popa =i cu directorul de la Steueramt¹, dl Liubicek.

Ca femeie cu minte, Mara =tia c[n-are niciodat[s[-i piard[banii dac[face tov[r]=ie cu Hub[r. Câ=tiga, ce-i drept, mai pu\in; dar de asta n-o durea pe dânsa capul, fiindc[tot mai pi=ca câte ceva, pentru osteneal[, când datornicul f[cea pl[\ile, =i, lucru de c[petenie, nu se temea c[Hub[r]i va urca arânda podului.

Cre=teau dar =i ciorapii deodat[cu copiii.

Tu, Doamne! cum cresc toate]n lumea aceasta.

Era ca ieri când l-a dat pe Tric[ucenic de patru ani =i se =i pomeni cu el calf[, un b[ietan de cincisprezece ani, cam de=irat, dar]nalt ca un grenadier, cam motolog, dar cu virtute. P[cat numai c[trecea =i acuma s[pt[mâna f[r[ca el s[se spele =i s[se pieptene: aceasta nu se face, asta =tia el, decât duminicile =i zilele de s[rb[tori]mp[r]te=ti, dup[-prânz, ba chiar =i atunci numai dac[nu e timpul ca s[se scalde]n Mur[=.

Persida, s[rmana, se speria când]l vedea a=a, din Pa=ti]n Cr[ciun.

Se obi=nuise atât de r[u acolo,]n m[n[stire, ca toate s[fie curate]n preajma vederii ei,]ncât o apuca un fel de boal[când venea de s[rb[tori pe acas[=i trei zile depline rânduia mereu =i cur[\ea pâ[n[=i prin podul casei.

P[catul acesta c[zu pe dânsa mai ales fiindc[]n m[n[stire nu mai st[tea cu celelalte fete, ci cu maica Aegidia, pe care o apucau durerile de cap când vedea praf pe mas[, ori când un scaun nu st[tea tocmai la locul lui.

Mara era, cât st[tea fata ei acas[, mereu cu ochii umezi, ea singur[nu =tia de ce.

Prea i se f[cuse fata fat[, =i nu mai =tia ce s[fac[cu dânsa. }nalt[, lat[-n umeri, plin[, rotund[=i cu toate aceste sub\iric[s-o frângi din

¹ Steueramt — percep\ie, agen\ie fiscal[(*germ.*)

mijloc; iar fa\ a ei ca luna plin[, curat[ca floarea de cire= \i alb[de o albea\[, prin care numai din c\uand \n c\uand str[bate abia v[zut un fel de rumeneal[.

Nu! asta nu putea s[r[m\uaie a=a. +tia Mara c[vine frumuse\ea \i se trece, \i-i venea s[geam[de durere \i-ar fi vrut s-o poat[fermeca, pentru ca a=a s[r[m\uaie pe veci \nm[rmurit[, ca ve=nic oamenii, v[z\uand-o, s[strige cuprin=\i de mirare: "A fost odat[o Mar[\i aceasta e fata ei: copii c[d\uansa nimeni n-a mai avut!"

+i totu=\i voia s-o \in[ascuns[\i tres[rea adeseori cuprins[de g\uandul c[are s[i-o r[peasc[cineva, s-o ieie, s-o duc[, s-o \nstr[ineze, s-o fac[muiere.

\n zadar! Nici c[se putea altfel: [sta i-e rostul \n lume.

+i iar[\i alt[groaz[o cuprindea, \i s[rea nop\ile speriat[din somn, ca s[alerge peste Mur[= \i s[\i aduc[fata acas[.

Auzise at\uate pove=ti despre fete frumoase ademenite de c[lug[r]\e, ca s[ieie v[lul \i s[r[m\uaie via\ a lor toat[\ntre zidurile ce at\uatea taine ascund. Iar Persida iubea pe maica Aegidia, Persida se sim\ea bine \n m[n[stire, Persida se sim\ea nenorocit[c\uand venea la casa ei cea s[rac[.

S[rmana mam[!

Cum s[\in[ea la casa ei asemenea fat[?

C\uat a \inut postul Pa=tilor, Mara a r\uanduist mereu, a cur[\it, a v[ruit \i r[sv[ruit, \i-a dres casa, \i-a \ngr[dit din nou curtea, \i-a cump[rat mai \nt\uai mas[, apoi \i scaune, apoi \i dou[paturi noi, un dulap, ba p\uan[chiar \i trei icoane. \i s\uangera inima c\uand i se storceau banii aduna\i cu mult[grij[pentru aceste nimicuri, de care d\uansa nu sim\ea nici o trebuin\[, dar b[iatul ei se f[cuse calf[\i-l a=tepta ca s[pe-treac[Pa=tile cu sora lui \i cu muma lui; \i a=tepta copiii, care nu mai erau s[raci ca odinioar[, \i \inea ca Persida s[se simt[bine acas[.

S[rmana mam[!

Pe c\uand ea se preg[tea cu neast\uamp[r s[\i primeasc[copiii, neast\uamp[rul vie\i cuprinsese pe fiica ei.

La col\ de uli\[, peste drum de m[n[stire, era m[cel[ria lui Hub[r.

Hub[roaie, o femeie scurt[=i cam gras[, =edea, ca de obicei, pe un scaun din fundul m[cel[riei, iar[feciorul ei, Hub[rna\, t[ia carnea =i-o cânt[rea, apoi lua banii =i ji d[dea mumei sale, care \inea casa.

Dup[ce cump[r[torii se r[reau, Hub[rna\ f[cea rânduial[, strângea f[r`m[turile cu m[turi=ca, apoi, dac[timpul era frumos, ie=ea]n fa\ a m[cel[riei, ca s[vad[mai bine lumea.

De=i m[celar, Hub[rna\ era, a=a, la]nf[\i=are, om pl[pând, parc[mai mult fat[decât fecior. Om de vreo dou[zeci =i unu de ani, cu musta\ pu\in[, cu obrajii rumeni, cu =or\ul curat, oarecum ru=inos, el sem[na mai mult a cofetar decât a m[celar. Ai fi crezut c[nu e]n stare s[frâng[gâtul unei vr[bii.

A=a =i era]n adev[r.

Lovea cu toporul]n fruntea boului =i]nfigea cu\itul drept]n inim[fiindc[asta ji era meseria. Nu era]ns[]n stare s[rosteasc[o vorb[aspr[=i se-nduo=a pân[la lacrimi când vedea pe mum[-sa mânănit[.

A=a =i l-a crescut Hub[roaie, care atâta copil, atâta om avea]n lumea aceasta.

+v[boaic[de la Buda, ea se m[ritase foarte tân[r] dup[Hub[r, un vienez harnic =i chefliu, dar cam iute la fire, =i pu\in]n urm[veniser[aici, unde nu aveau pe nimeni. Lucrând cu zestrea ei, Hub[r a agonisit]n câ\iva ani, mai ales]n timpul revolu\iunii de la 1848, o frumoas[avere.]nc[mai bine le-a mers apoi dup[revolu\iune, când Hub[r a ajuns, ca neam\ din Viena, la mare cinste, =i casa lor era pus[]n rândul celor de frunte. Dar tocmai aceasta era nenorocirea Hub[roaiei: r[m[sese la m[cel[rie ea singur[cu calfele, iar[b[rbatul =i-l vedea aproape numai zilele de s[rb[tori, când pofta beamteri la mas[. Astfel mângâierea ei era Na\, care a crescut lâng[mum[-sa mereu mânănit[=i]nc[de copil sim\ise c[nu merg lucrurile bine]n casa lor.

=i dac[n-ar fi fost asta, el nici c-ar fi ajuns m[celar.

]l d[duse tat[l s[u la gimnaziul din Timi=oara, unde patru ani de zile, cât a stat, a fost mereu]ntre cei dintâi. Anul al cincilea,]ns[, dup[vacan\ a de la Pa=ti, nu s-a mai]ntors, ci a r[mas acas[, lâng[mama lui, la m[cel[rie. S-a =i f[cut m[celar,]ns[firea nu i s-a]n[sprit,

=i când ie=ea cu =or\ul lui curat]n col\ul str[zii,]i venea s[zici c[nu e al lui =or\ul, ci l-a pus numai a=a, de]ncercare.

Ani de zile de-a rândul a stat el aici f[r] ca s[fi v[zut pe cineva la vreuna din ferestrele de peste drum. +i jos, =i sus, ferestrele acelea erau date]n alb, ca s[nu se vad[prin ele, =i nu se deschideau nicio-dat[. Acolo dar el nu se uita, fiindc[=tia c[n-are ce s[vad[.

Zidirea m[n]stirii se sfâr=ea]ns[]n fa\ a m[cel[riei, iar mai departe=nspre stânga era gr[dina m[n]stirii,]mprejmuit[cu un]nalt zid de piatr[. Ferestrele despre gr[din[se deschideau, ba mai ales acum, prim[vara, st[teau aproape toat[ziua deschise. Na\ nu vedea, ce-i drept, de la m[cel[rie acele ferestre, dar putea s[le vad[dac[trecea spre stânga,]n fa\ a gr[dinii.

]ntr-una din zile, ferestrele fiind deschise =i izbind o dat[vântul]n ele, una, tocmai cea de la iatacul din col\, unde st[tea maica Aegidia cu Persida, s-a sf[râmat.

Na\ s-a dus s[vad[=i a v[zut — nu f[r]m[turile de geam, ci o fat[, care]i p[rea grozav de frumoas[.

Nu-i vorb[, n-avea nevoie s[=i fie pentru ca s[-i par[frumoas[. Ceea ce se ive=te la fereastra unei m[n]stiri de c[lug[ri]e are totdeauna ceva tainic =i plin de farmec. Acolo, chiar b[trân[fiind, femeia pare tân[r], chiar urât[, pare frumoas[; iar[lucrurile sunt cum ele ne par.

Din]ntâmplare,]ns[, Persida, care alergase =i ea s[vad[ce s-a]ntâmpnat, era chiar mai tân[r], mai frumoas[=i mai plin[de farmec decât cum Na\ era-n stare s[=i-o]nchipuisc[.

El r[mase uimit, cu inima]ncle=tat[=i cu ochii oarecum]mp[-ienjeni\i.

]i era parc[s-a rupt, s-a frânt, s-a surpat deodată[ceva =i o mare nenorocire a c[zut pe capul lui.

Persida sta neajutorat[]n fa\ a geamurilor sparte =i nici nu-l b[ga-n seam[, când veni maica Aegidia, ca s[vad[paguba.

Femeie mai a=ezat[=i mai cuminte, ba chiar c[lug[ri\], maica Aegidia tres[ri când v[zu, peste drum, pe Na\, b[iatul Hub[roaiei, stând

cu ochii \int[la fereastr[.]l =tia de copil mic,]l socotise totdeauna cel mai bun b[iat, =i mintea i se oprea]n loc v[zându-l atât de]ndr[zne\.

— Sidi! gr[i dânsa mâhnit[=i apuc[fata de bra\, ca s-o dea din vederea tân[rului.

R[u a f[cut, c[ci acum se oprir[=i ochii Persidei asupra tân[rului cu =or\ curat, cu obrajii rumeni =i cu musta\ a mic[, acum]=i dete =i ea seama de ce st[acel tân[r acolo.

Obrajii ei se umplur[de sânge, =i]i era parc[o s[getase ceva prin inim[.

Atât a fost, nu mai mult, =i ea nu mai putea s[fie ceea ce fusese.

Taine mari =i nep[trunse de mintea omeneasc[!

Atât a fost numai, =i gândul copilei era mereu la fereastra cea spart[, la frumuse\ea zilei de prim[var[, la omul ce st[tuse acolo, peste drum, cu ochii uimi\i =i cu r[suflarea, parc[, oprit[. Se temea s[mai intre]n cas[, tremura când se apropia de fereastr[, suspina greu când se uita =i nu-l mai vedea acolo, =i totu=i nu mai avea astâmp[r, nu mai g[sea loc de repaos,]=i f[cea mereu de lucru]n cas[.

Nu i-a f[cut =i nu-i f[cea, nu i-a zis =i nu-i zicea nimeni nimic, nu =tia nimic, nimic nu gândea =i totu=i, a=a, ca din senin, se zb[tea copila ca =i când ar voi s[scape, s[fug[=i s[se ascund[]n fundul lumii.

Iar dou[zile]n urm[, când iar l-a v[zut acolo peste drum, ea a r[mas nemi=cat[=i cu ochii \int[la el. Era parc[pierdut[, c[zut[]ntr-un fel de le=in.

Oamenii treceau de-a lungul uli\ei, =i dac[el nu =i-ar fi tras seama, ea ar fi stat mereu acolo,]n fa\ a lui. El]ns[iar s-a]ntors]n fa\ a fere-strelor care nu se deschid niciodat[.

Nu se deschid, dar se pot deschide. Da! da! nu e voie, dar cu pu-tin\ este!

“Dac[voiesc, pot, gr[i dânsa, =i pu\in]mi pas[.”

Ce era adic[?]i face vreun r[u cuiva?! p[c[tuia dac[deschidea fereastra?

“Ca el s[=tie?” gr[i dânsa, apoi se duse cu pa=i hot[râ\i, deschise

fereastra din fa\ a m[cel[riei =i r[mase dreapt[,]nalt[=i cu fa\ a deschis[]n ea.

Pe Na\, care st[tea]n u=a m[cel[riei, cuprins de neastâmp[r,]l trecur[fiorii.

El ridic[f[r[de voie mâna stâng[la gur[=i]i f[cu semn s[]nchid[fereastra, c[ci vedea lumea.

]i era fric[de femeia ce st[tea acolo sus]n fereastr[.

Nu era p[cat, nici un r[u nu i-a f[cut Persida nim[nui, =i totu=i ea se sim\ea umilit[, nu mai putea s[priveasc[]n ochii maichii Aegidiei =i nu se mai ducea, nu mai voia s[se duc[la fereastr[.

]i era parc[o apucase un fel de nebunie, care a trecut.

Da! a fost o nemaipomenit[=treg[rie, de care]i era ru=ine, =i mult ar fi dat ca nici el s[nu fi b[gat de seam[când ea a deschis fereastra.

Dar, la urma urmelor, de ce a =i deschis-o? Numai =i numai ca s[-i arate c[pu\in]i pas[de dânsul, c[poate, dac[vrea, s-o deschid[numai ca s[râd[de dânsul.

Ar fi voit s[i-o scrie aceasta pe o bucat[de hârtie =i s[-i arunce hârtia când]l va mai vedea stând ca un smintit]n fa\ a ferestrei.

Dar]i era ru=ine.

Era nesuferit[via\ a aici]n m[n[stirea aceasta, unde dânsa era atât de singur[, =i inima i se b[tea mai iute =i mai tare decât de obicei când se gândea c[peste câteva zile va ie=i =i va sta iar acas[, cu fratele ei, cu Tric[al ei, care acum nu mai era ucenic, ci calf[, un adev[rat fl[c[u, cu care po\i vorbi.

S-a =i bucurat Persida de sâmb[ta Floriilor, când Tric[a venit s-o ia =i s-o duc[acas[.

Ce om se f[cuse! Era tuns abia acum =i]mbr[cat]n haine noi-nou\ e, din cre=tet pâ[n]n c[lcâie toate noi. Nu-i vorb[, hainele]i erau cam largi =i mânecile surtucului ajungeau pâ[n la degete, dar nimic nu era din târgul de vechituri, ca mai nainte.

De=i]mbr[cat]ns[]n haine noi, Tric[se sim\ea foarte strâmtorat]n fa\ a surorii sale, care era =i mai mare, =i mai frumoas[, =i mai nu =tiu cum decât Milena lui Claici, cea logodit[acum cu un teolog.

N-o v[zuse de un an pe sor[-sa =i acum parc[nu]ndr[znea s-o mai ia drept sora lui.

— Tric[drag[!]i zise ea,]ntinzându-i mâna.

— Da, gr[i dânsul tulburat, am venit s[mergem acas[... =i nu =tia s[-i s[rute ori nu mâna, nu putea s[-i zic[“tu”,]i era greu s[mearg[, dup[ce ie=ir[la uli\[, al[turea cu dânsa, ci r[mase un pas]n urm[.

Erau, spre pod, dou[drumuri: unul la stânga, iar cellalt la dreapta.

Persida =tia c[e mai scurt cel de la stânga, dar nu stete decât o clip[pe gânduri, apoi, f[r de voie, apuc[la dreapta, spre m[cel[rie.

O nou[=treng[rie!

Tocmai]n fa\ a m[cel[riei Persida trecu uli\ a ca s[apuce col\ul, =i acum i se]mp[ienjenir[ei ochii, =i iar]i era ca =i când un fel de le=in ar cuprinde-o.]i era ru=ine, grozav de ru=ine, =i]i vedea, parc[, obrajii ro=i\i de n[vala sângelui.

Na\ sf[râma tocmai cu barda]ncheietura de la un genunchi, =i când Persida se ivi peste drum =i apuc[spre m[cel[rie, el r[mase cu privirea pierdut[=i barda]i tremura]n mân[. Hub[roaie se ridic[din je\ =i]naint[pân[]n u=[; servitoarea, care \inea co=ul ca s[i se dea carnea, se uita =i ea mirat[, iar dincolo, peste drum, la cellalt col[, se oprise un b[trân =i st[tea cu gura c[scat[.

Persida trecea ca prin v[paie mistuitoare, iar[Tric[venea doi pa=i]n urma ei domol =i cu capul ridicat.

— Tric[, gr[i dânsa dup[ce trecu de m[cel[rie, vino mai iute, nu m[l[sa singur[!

— Frumoas[e, =erpoaica! gr[i Hub[roaie. A cui s[fie oare? Mi-e ca =i când a= mai fi v[zut-o undeva.

Na\ dete din umeri! El =tia, ce-i drept, unde a mai v[zut-o, dar nu =tia a cui este.

— E de dincolo, din m[n[stire, r[spunse servitoarea; o vei fi v[zut la fereastr[.

Obrajii lui Na\, =i altfel rumeni, se f[cur[ro=ii ca bujorul.

— Nu, zise Hub[roaie; ferestrele nu se deschid.

— Ai v[ut?]ntreb[dl Bereki, b[trânul din cellalt col\, care acum trecuse uli\ a =i st[tea]n u=a m[cel[riei.

— A cui e?

— Se poate s[mai]ntrebi? e leit[muma ei!

— A=a e! Da, e fata Marei, gr[i Hub[roaie mai]ntâi mirat[, apoi dezam[git[.

“P[cat”!]i venea s[mai zic[, dar n-a rostit vorba. Era oarecum]nduio=at[de gândul c[e mare nenorocire s[fii atât de fraged[, atât de frumoas[=i s[ai mam[pe Mara, precupea\ =i pod[rî\].

Cu totul altfel se]nf[\i=au lucrurile]n gândul feciorului.

Era =i el mai]ntâi mirat,]n urm[]ns[]i venea s[ridice barda =i s[arunce]n lun[cu ea, apoi s[lase m[cel[ria]n grija mumei sale, s[alerge dup[fata Marei =i s[sf[râme capul celui ce ar]ndr[zni s[se apropie de dânsa.

N-avea nevoie, deoarece Persida nu era singur[, =i b[iatul, care acum mergea al[turea cu dânsa, vedea foarte bine =i =tia, la nevoie, =i el s[sf[râme capete.

Un lucru era pe care nu putea Tric[s[-l]n\eleag[: c[femeile pe lâng[care treceau, toate, pân[chiar =i feti\ele mici se uitau cordi=, cu coada ochiului, la sora lui =i apoi]=i mai =i]ntorceau capetele.

O]n\elegea]ns[aceasta mama lui, care ardea de ner[bdare s[mearg[ca mâine cu fata ei la biseric[, iar dup[-amiaz[zi s[dea o rait[pe la Lipova, ba]i venise odat[chiar gândul de a-l]nso\i pe Tric[la Arad, ca s[stea o zi, dou[la casa lui Claiici.

De! e greu s[ai fat[mare, mai ales când trebuie s[stai toat[ziua la pod, ca s[aduni crei\ari pentru ea. Fetele vor s[fie purtate prin lume, ca oamenii s[le vad[=i s[le duc[vestea, s[umble mereu, ca s[-i]ntâlneasc[norocul. +i parc[=tia Mara c[aici, unde a crescut =i unde toat[lumea o =tia de mic[, fata ei n-o s[-i poat[g[si norocul.

Dar a venit fata acas[, =i acum mama nu mai =tia cum s[se gândeasc[.

Lucrurile nu erau deloc cum ea =i le]nchipuise.

Se bucura Persida c-a venit acas[=i era voioas[, dar nu vedea schimb[rile ce se f[cuser[]n cas[=i primprejurul casei.

Degeaba au fost cheltuielile, degeaba osteneala =i nelini=tea, c[ci Persida ar fi v[zut poate gardurile huluite =i gunoiul prin curte, dar nu se uita nici la curtea cea curat[=i bine]ngr[dit[, nici la pere\ii de curând v[rui\i. Ba dup[ce a intrat =i a v[zut lucrurile cump[rate cu atâta amar de bani numai de dragul ei, ea a strâmbat oarecum din nas, ca =i când pu\in i-ar fi p[sut.

Mai r[u a strâmbat]ns[când Mara i-a vorbit de biseric[.

— O, Doamne, zise ea, dar ce s[mai facem =i la biseric[?!

Marei]i trecu, parc[, un sloi de ghea\ prin inim[.

]n mintea ei duminica =i s[rb[toarea erau zile]n care omul merge la biseric[. Mai ales acum, de când cu lumea nem\easc[, era lucru nestr[mutat c[co=urile se adun[, pia\sa se de=erteaz[=i dughenele se]nchid]ndat[ce clopotele sun[de intrare. Iar pe când sun[de a treia oar[, bolnav pe moarte ar trebui s[fii ca s[lipse=ti de la biseric[.

Nu-i vorb[, s-a dus =i Persida; era]ns[oarecum dus[cu gândul =i strâmtorat[ca str[inul]ntre str[ini =i tot ca ni=te str[ini se uitau =i al\ii la dânsa,]ncât Marei iar]i trecea sloiul de ghea\ prin inim[=i nu-i mai pria bucuria.

Se]n=ela, cu toate aceste, f[cându= i gândul nesuferit, c[i-au mormit c[lug[rilele fata.

]i era fric[Persidei de oameni. Vedea, ba sim\ea, oarecum chiar =i pe nev[zute, c[to\i se uit[cu ochii bine deschi= i la dânsa, c[to\i o judec[, =i inima i se]ncle=ta, ca =i când tot]n fa\sa m[cel[riei lui Hub[r s-ar afla.]i era ru=ine ca =i când to\i ar putea s[afle din fa\sa ei cele petrecute, se temea de ceva ne=tiut =i nu =tia cum s[calce, cum s[=i]n[trupul, cum s[=i poarte capul =i ce s[fac[cu mâinile ei.

S-a dus, cu toate aceste, =i dup[-amiaz[zi la Lipova, s-a dus cum merge omul osândit s[=i ia pedeapsa, dar s-a dus râzând, fiindc[era crescut[de maica Aegidia, care mereu]i zicea: „S[râzi când]\i vine s[plângi =i s[plângi numai când vezi pe al\ii plângând”.

Cu inima mereu]ncle=tat[=i tremurând la fiecare r[spântie unde putea s[se pomeneasc[]n fa\ a unui om pe care nu voia s[-l]ntâlneasc[, ea umbla dreapt[=i cu capul ridicat, gata]n toat[clipa de a]nfrunta privirile ori=icui.

Era deci obosit[când s-a]ntors acas[. De=i atât de mult s-a temut c[nu cumva s[-l]ntâlneasc[, acum era mahnit[c[nu l-a]ntâlnit, ca s[treac[dreapt[, cu capul ridicat, nep[s[toare prin fa\ lui.

Era obosit[=i i se ura, nu =tia ce s[mai fac[acas[.

Erau Floriile pentru nem\i; duminica viitoare urmau Pa=tile nem\ilor; abia peste dou[s[pt[mâni aveau s[fie Pa=tile române=ti:]i era, parc[, groaz[când se gândea c[abia joi dup[Pa=ti se va]ntoarce iar]n m[n[stire. Ce s[fac[ea pân[atunci aici, unde n-avea ce s[fac[?

Mara vedea c[fata ei n-are ce s[fac[=i se sim\ea nenorocit[c[nu =tie ce s[-i fac[. Se ducea cu ea la denii, o ducea =i dimine\ile la biserica[, dar degeaba i-a zis sâmb[t[s[mearg[s[vaz[]nvierea la Lipova ori la Maria Radna, fiindc[fetei]i pl[cea s[stea acas[.

=i zilele erau, cu toate aceste, foarte frumoase. Mur[=ul, crescut ca odinioar[din topirea z[pezilor, era plin din mal]n mal =i se t[v[lea alene spre =es. P[durile nu]nverziser[]nc[, dar pruni=tile erau]n floare, iarba se]ncheiase, s[lciile, r[chitele =i plop[i l[saser[mâ\i=ori, vântul adia dinspre mun\i prim[v[ratic, r[coros.

— S[mergem s[culegem viorele, gr[i Tric[, pe care nu-l ierta firea s[piard[ziua cea frumoas[, mai ales c[era luna Pa=tilor nem\=ti.

— Dac[\ii... r[spunse Persida alene.

Ei plecar[la deal spre ruinele de la +oimo=, locuri lor atât de bine cunoscute.

Era]n adev[r frumos. Inima cre=tea de vederea mugurilor, care]ncepuser[a cr[pa, =i sângele zvâcnea mai iute =i mai tare]n adierea vântului ce trecea peste flori proaspete.

— +tii ce? gr[i deodat[Persida. S[trecem la Lipova.]\i aduci aminte, colo, deasupra viilor, ce frumos era =i cât[mul\ime de viorele!

Era, nu-i vorb[, mai frumos aici; dar frumos era =i acolo; pretutindenea era frumos =i bine.

— Dac[vrei! r[spunse dar Tric[.

Apoi se]ntoarser[la vale, trecur[Mur[=ul, f[r[ca s[-i mai pun[via\ a]n joc =i f[r[ca s[pl[teasc[crei\arii, =i o luar[spre S[r]rie, ca s[ias[deasupra Lipovei.

— S[trecem prin ora=, gr[i Persida, c[e mai aproape.

Nu era mai aproape, dar, la urma urmelor, =i prin ora= tot acolo ie=eau.

S[rmana copil[!

A trecut cu inima]ncle=tat[prin ora= =i era dezn[d]duit[când s-a v[zut la cele din urm[case. Ar fi vrut acum s[spun[c[r[u au ales drumul =i s[se]ntoarc[iar prin ora=, ca s[apuce drumul pe la S[r]rie. Asta]ns[nu mergea.

— De, zise ea dup[ce sosir[]ntre vii, tot e mai frumos la +oimo=!

— +tiu eu c[e mai frumos!]i r[spunse Tric[, pe care inima]l tr[gea acolo unde a petrecut atâtea zile de copil[rie.

Da!]ns[deasupra viilor mai erau =i al\ii, care veniser[s[caute flori =i s[vad[de acolo din deal Mur[=ul =i lumea cea mare =i larg[. Persida]ncepu s[urce mai cu virtute.

A urcat, a c[utat =i-a adunat flori, apoi s-a]ntors iar prin ora= la pod, obosit[, frânt[.

Hub[rna\ se]ntorcea =i el obosit, frânt de la Radna, unde e atât de frumos acum prim[vara.

Dac[n-ar fi fost pe pod, el ar fi apucat fie la dreapta, fie la stân-ga: aici]ns[nu-i r[mânea decât s[mearg[]nainte, drept]n flac[ra cea mare ce se ivi f[r[de veste]n calea lui. Era greu afar[din cale! Cum s[treac[? cum s[calce? cum s[-i]ie mâinile? cum s[se uite la ea? s[-i ridice p[l]ria ori s[fac[ca =i când n-ar cunoa=te-o?

Persida tres[ri când]l z[ri,]=i]ndrept[trupul =i]=i ridic[capul. Nu mai era obosit[:]i venea s[zboare de u=oar[ce se sim\ea; era ca beat[de gândul c-a fost =i el la Radna — s[caute flori de prim[var[. Trecând pe lâng[dânsa, el se uita zâmbind =i cu fa\ a deschis[, ca la ni=te vechi =i buni prieteni, la Persida =i la fratele ei, apoi]=i ridic[

p[*l*[ria =i salut[ca un b[iat binecrescut,]ncât Persida, a=a]n\epat[cum era, trebui =i ea s[dea din cap.

— Cine e acesta? o]ntreb[Tric[cu glasul cam]nfundat.

— Cine s[fie? r[spunse ea. Hub[rna\.

— De unde te cunoa=te?

— Nu m[cunoa=te, dar cunoa=te pe mama!

Tric[se uit[]napoi.

— A=a-i! zise el. {sta e Hub[rna\.

Mara se sim\ise =i ea foarte m[gulit[când Hub[rna\ a salutat-o,]n dou[rânduri, la dus =i la]ntors, mai altfel decât de obicei. M[gulit[se sim\ea dar =i acum, când v[zu din capul podului cât de frumos a ridicat feciorul lui Hub[r p[*l*[ria]n fa\ copiii ei.

N-avea, cu toate aceste, cuvinte de a se bucura, fiindc[seara Persida era foarte neastâmp[rat[, nu=i mai putea g[si locul =i a r[mas]n cele din urm[dus[pe gânduri.

Avea]n sufletul ei ceva ce nu putea s[spun[nim[nui, iar aceasta nu pentru c[s-ar fi silit, ci pentru c[nu =tia nici dânsa ce are. Se temea ea]ns[=i de sine, sim\ea c-o apuc[din când]n când o pornire n[valnic[=i-i vine s[se duc[, ea singur[nu =tia unde, =i s[fac[, ea singur[nu =tia ce. Mii =i mii de primejdii, nenorociri peste nenorociri, zbucium[ri peste zbucium[ri, o via\ plin[de nevoi =i de dureri: le presim\ea, le vedea, le =tia parc[pe toate cum vin.

— O, Doamne, zise ea cuprins[de duio=ie, ce bine e la m[n]stire! Ce fericite sunt maicile!

Mara se cutremur[]n toat[firea ei.

— }i place \ie fiindc[te-ai obi=nuit cu maicile, r[spunse ea. O s[vezi,]ns[, c[e bine =i afar[din m[n]stire.

Mai mult n-a zis Mara, dar acum era hot[rât[s[=-i duc[fata la Arad, neap[rat s-o duc[=i s-o \ie cât de mult acolo, ca s[se obi=nuiasc[cu lumea.

V

ANI DE TINERE | E

"Iar s-a]ntâmpilat ceva?"]-i zicea Gretl, slujnica Hub[roaiei.

St[pânul ei nu plecase, ca de obicei,]ndat[dup[mas[, ci st[tea de vorb[cu st[pâna,]i st[tea cam de mult, ceea ce nu era a bine.

A intrat de câteva ori]n cas[pentru ca s[ridice masa]i i-a g[sit mereu la fel, el cu pipa]n gur[la un col\ de mas[, iar[ea]n celalalt col\.

De=i]mplinise patruzeci]i =ase de ani]i era om cu mult[chibzuial[, Hub[r nu p[rea deloc a om care poate s[-i fie tat[lui Na\l. Las[c[era om b[lan, cam slab]i cu obrajii ro=ii, dup[]nf[\i=are prea tân[r, dar era]n tot felul lui de a fi ceva u=uratic, aproape =tremg[resc. Gura]i era croit[pe râs, ochii]i jucau mereu]n cap,]i lucruri pentru al\ii mari]i p[reau adeseori nimicuri. De=i \inea mult s[aib[prietenie cu popa, cu beamterii]i cu ofi\erii, se pomenea adeseori la chefuri]i cu oameni mai f[r[trecere, pân[chiar cu calfele lui, un lucru pe care fecioru-s[u n-ar fi fost]n stare s[]l fac[. +i mai ales asta l-a f[cut s[nu prea aib[trai cu nevast[-sa, care era a=ezat[, cam \âfnoas[]i ne]ng[duitoare.

Nu-i vorb[, certuri nu prea erau]ntre dân=ii, fiindc[el râdea]i f[cea glume când ea]l muștra. Ea se nec[jea, se]n\elege, cu atât mai r[u, se]nte\ea]i de obicei]ncepea]n cele din urm[s[plâng[. Cu asta se sfâr=ea apoi vorba, deoarece el se ducea]i o mângâia,]i zicea s[nu fie proast[, c[ci tot n-are nimeni nevast[ca dânsul,]i toate erau bune deocamdat[. Rar se]ntâmpla ca el, pierzându-i s[rita, s[sparg[ceva ori s[o loveasc[. Nici atunci nu era]ns[ceart[, fiindc[]l mângâia]i]l]mp[ca dânsa pe el.

Niciodat[el nu putea s[plece de acas[mai nainte de a se fi ales lucrurile]ntr-un fel ori]ntr-altul. Nu putea s[-i petreac[]n tihn[]i =tia c[va trebui s[se]ntoarc[]nainte de vreme.

De asta dat[el tot râdea, iar nevast[-sa n-ajunsesese]nc[s[plâng[, de=i tare]i venea s-o fac[.

Avea dou[mari sup[r]ri deodat[.

Ziua trecut[,]n duminica Floriilor, maica Aegidia, chiar maica Aegidia]ns[=i, a oprit-o, când a ie=it din biseric[, =i i-a spus — ce ru=ine! — c[Na\ st[gur[-casc[pe la ferestre, ca s[dea ochi cu fata Marei.

Atât]i p[rea de mare lucrul acesta,]ncât n-a]ndr[znit s[-i vorbeasc[despre el lui Hub[r, care \inea foarte mult la m[n]stire =i la maica Aegidia]ndeosebi. A stat]ns[toat[dup[-amiaz[ziua ea singur[]nchis[]n cas[=i s-a gândit cum =i]n ce fel s[fac[b[iatului muștr[ri.

Spre marea ei mirare, spre]ngrozirea din ce]n ce mai mare a ei]ns[, b[iatul nu s-a]ntors nici]n amurg, nici seara, nici noaptea, ci abia]n zorile zilei urm[toare.

A stat, a a=teptat, s-a fr[mântat, s-a gândit =i r[zgândit =i a plâns, cum plâng mumele când]i v[d copiii porni\ pe c[i gre=ite =i nu =tiu cum s[-i opreasc[=i s[-i]ntoarc[.

Iar[b[rbatul ei, tat[l b[iatului, om]n toat[firea, râdea, ba zicea c[-i pare bine c-a]nceput =i b[iatul lui s[fie om ca to\i oamenii.

Mai putea biata femeie s[se st[pâneasc[=i s[nu i-o spun[=i cealalt[?

I-a spus-o chiar cu]nd[r]tnicie, ca s[-i arate c[o s[-i treac[=i lui pofta de râs.

I-a =i trecut.

Ce-i drept, p[catul c[feciorul lui a c[scat gura la ferestre nu-l prea scotea din ale lui. Fetele sunt fete, a=a zicea el, ca b[ie\ii s[alerge dup[ele. Dar fata era a Marei! Pu\in]i pas[! Nu era, la urma urmelor, decât o nebulie de tinere\ la mijloc. Asta vine =i trece tot cum a venit, f[r[ca s[=tii când =i de ce. Un lucru nu putea s[-i treac[lui prin gând: c[b[iatul lui ar putea vreodat[s[nu fie om cuminte.

Era]ns[nevoit s[se gândeasc[la casa lui, =i asta]l f[cea totdeauna posomorât.

Se sim\ea foarte tihnit =i ferit de griji de când l[sase pe feciorul s[u la m[cel[rie.]nc[tot el]nsu= era patronul, iar Na\ era trecut]n

breasl[numai]n rându^l calfelor, =i mult ar fi dat s[scape de orice grij[l[sându-i feciorul patron la m[cel[rie.

Asta nu era]ns[deocamdat[cu putin\].

Deoarece la Lipova erau numai doi m[celari, ei au intrat]n breasla cojocarilor, care t[iau =i ei prim[vara miei, toamna berbeci =i iar-na, pe ici, pe colo, câte un porc. Iar dup[rânduiala breslei nu putea s[intre]n rându^l patronilor decât acela care =i-a f[cut anii de ucenicie, a lucrat un an la patronul care l-a scos calf[=i a mai f[cut =i doi ani de c[l[torie. Na\ f[cuse anii de ucenicie =i era de doi ani calf[;]i mai lipseau dar cei doi ani de c[l[torie.

Nu-i vorb[, dac[starostele ar fi fost om de]n\elegere, lucrurile mai ales pentru Hub[r s-ar fi putut pune la cale =i f[r[de ace=ti ani; Bocioac[era]ns[foarte mândru de starostia lui =i nu s-ar fi]nvoit odat[cu capul ca cojocarii s[fie mai prejos de m[celari =i ca de dragul unui m[celar s[se nesocoteasc[rânduiala breslei, pe care to\i cojocarii o p[zeau cu sfin\enie. Apoi nu era nici Hub[r omul care e]n stare s[se c[ciuleasc[]n fa\ a lui Bocioac[.

Dar nici nu-i strica b[iatului s[mai umble prin lume, s[vad[, s[]nve=e =i s[se deprind[a fi om de capul lui. Era =i pentru Hub[r, dar mai ales pentru Hub[roaie foarte greu lucru s[se lipseasc[de feciorul lor; nu le r[mânea]ns[decât s-o mai fac[=i asta.

]ndeosebi Hub[roaie se mai =i bucura. Aveau prieteni la Arad, la Timi=oara =i la Lugoj; aveau rude — dânsa la Buda =i Pojon, iar b[rbatul ei la Viena: ori=iunde se ducea, b[iatul g[sea cas[primitoare, ba chiar =i mireas[potrivit[cu starea lui.

De ast[dat[lucrurile s-au sfâr=it cu bine, fiindc[una voiau amândoi.

Iar[Na\ era om tân[r =i nimic nu e]n tinere\e mai ademenitor =i mai plin de farmec decât gândul de a trece a=a — tu de capul t[u — prin lume. Abia acum se sim\ea calf[adev[rat[, =i nu-l mai \inea locul pân[dup[Pa=tile române=ti, ca s[=-i ia condica de c[l[torie de la Bocioac[=i s[plece cu ea]n rani\.

Joi dup[Pa=ti, Bocioac[puse pecetea breslei pe condic[, apoi se]ndrept[,]nalt =i sub\ire cum era, =i gr[i s[rb[tore=te:

— Iat[, b[ietee! cartea drepturilor tale, s[nu u\i niciodat[c[tre-buie s[p[ze=ti cinstea breslei. S[fii harnic =i ascult[tor, cinstit =i vred-nic de]ncredere; s[nu pierzi timpul hoin[rind degeaba, c[ci]n breas-la noastr[se primesc numai oameni cumsecade. Dumnezeu s[te ajute!

A=a trebuia s[vorbeasc[starostele; a=a i s-a vorbit lui c[nd =i-a luat condica de c[l[torie; a=a le vorbea =i el tuturor celor ce luau condica de la d[nsul.

Hub[r era cu toate aceste foarte sup[rat c[un om ca Bocioac[]ndr[zne=te s[=i vorbeasc[astfel lui Na\l, iar Na\l st[umilit]n fa\a lui, ba parc[ar voi s[=i mai =i mul\umeasc[pentru sfaturile bi-nevoitoare, ca =i c[nd ar fi avut nevoie de ele.

Dar au trecut =i prin asta, =i Na\l, plec[nd ziua urm[toare la Arad, se uita la trec[tori parc[a lui ar fi fost lumea cea mare]n care se ducea.

R[m[sese vorba s[se opreasc[deocamdat[, pe timp de vreo dou[luni, aci mai prin apropiere, la Arad, ca s[se deprind[cu str[in[tatea.

Bani aveau destui. Adunase el, c[p[tase de la tat[l s[u =i-i mai d[duse, a=a, prin ascuns, =i mum[-sa. Ar fi putut s[trag[la ori=icare hotel =i s[tr[iasc[boiere=te.

Nu de asta]i era]ns[lui.

Calf[de m[celar, el se sim\ea m[ndru c[poate s[trag[la conacul breslei, al breslei adev[rate,]n care sunt numai m[celari, iar nu o amestec[tur[de fel de fel de oameni.

La conac a g[sit alte trei calfe, un neam\ de la Timi=oara, un un-gur de la Dobri\in =i un slovac de la Bichi=, iar calfele din aceea=i breasl[, ori=iunde s-ar]nt[lni, sunt prieteni.

Prietenii se bucur[, c[nd se]nt[lnesc, c[pot s[stea de vorb[=i s[se cinsteasc[, iar Na\l era =i dup[fire, =i dup[]nf[\i=are, foarte bun de cinste.

Se cinsteau dar prietenii, vorbind, ca oamenii pleca\i]n lume, des-pre cele de acas[=i]n[nd fiecare s[arate deslu=it c[nu e nic[ieri at[ut de frumos =i de bine ca “la noi”.

}ntr-un târziu Na\, care nu b[use mult, dar destul pentru dânsul,]i rezem[capul pe cot, stete câțva timp gânditor,]n vreme ce prietenii lui vorbeau]nainte, apoi ochii i se umplur[de lacrimi.

— Ce e, m[i?]ntreb[ungurul.

— Nu =t[i voi! r[spunse el]nduio=at. Degeaba v=a= spune, c[nu pute=i s[m[]n\elege=i. Dar nu pot nici eu s[v[spun. Ar trebui s[cunoa=te=i pe mama, ar trebui s[=t[i ce fel e mama, =i nici atunci nu m-a[i]n\elege deplin. Zicea c[se bucur[când am plecat, dar eu =tiu c[ea plânge acum =i are s[plâng[mereu, gr[i el =i plânsul]i]nec[glasul.

— A=a e, zise neam\ul mi=cat, e greu lucru s[te despar=i de mama ta.

— Mai ales când ai =i tat[ca mine: un om f[r[de inim[! ad[ug[Na\, oarecum f[r[de voie.

— Asta trece! gr[i slovacul.

— Ce s[zic eu,]ntâmpin[ungurul, care mi-am l[sat acas[dr[gu\,a, un boboc de te cuprinde ame\eala când]l vezi!

Na\]i ridic[capul =i se uit[drept]n fa\,a ungurului.]i venea s[apuce carafa =i s[-l loveasc[]n cap cu ea. De ce trebuia s[i-o aduc[aminte =i pe asta?!

— Eu, zise el vorbind rar, nu am dr[gu\[, dar fete sunt =i pe la noi. Ar trebui s[vezi cu ochii t[i ca s[=tii ce va s[zic[fat[. Ai]n\eles? Sunt =i la noi fete! strig[, apoi apuc[carafa =i o izbi pe p[mânt de se f[cu mi=-f[r`mi=.

Era foarte]ndârjit feciorul Hub[roaiei.

Ce-ar fi fost dac-ar fi =tiut c[pe acela=i drum =i]n acela=i ceas venise la Arad =i Mara cu copiii ei? Deosebirea era numai c[Mara n-a tras la conacul m[celarilor, ci la casa lui Claiici, unde a fost foarte bine primit[.

Avea Mara gândul ei de mam[cu fat[mare.

La c[lug[ri\,e n-ar mai fi vrut s-o trimit[pe Persida; acas[nu putea s-o]ie; mare lucru ar fi fost dac[ar fi putut s-o lase]n casa lui Claiici — a=a, cu plat[mai pu\in[.

Milena era logodit[cu un bogoslov. Persida era fat[=i ea, chiar mai frumoas[=i mai de=teapt[decât Milena, ba putea s[aib[, la nevoie, =i zestre mai mare.

Nu =tie nimeni cum]i vine norocul!

Nevasta lui Claici n-avea nici un gând, dar i-a venit unul.

La Sân-Micl[u=, aci peste Mur[=, era un loc de pop[, =i Munteanu, logodnicul Milenei, f[cuse tot ceea ce trebuia s[fac[pentru ca s[-l primeasc[.]nc[acum dar, pân[la Rusalii, trebuia s[se fac[nunta. Milena =i sora ei, Anca, lucrau pe capete, ca s[fie cât mai curând gata cu ale zestreii, iar[Persida era o adev[rat[m[iastr[când punea mâna pe foarfece =i pe ac.

Mare lucru ar fi fost dac[ea ar fi r[mas pân[la nunt[, ca s[le fie fetelor]ntr-ajutor?

— Vai de mine! nu se poate, gr[i Mara. Trebuie s[se]ntoarc[la =coal[.

Tot a=a zicea =i Persida.

Nu era]ns[chip s[plece când fetele st[ruiau atât de mult s[r[mâie, ba muma lor mai sc[pase =i vorba c[o s[-i fie Persidei recunosc[toare.

Mara s-a]ntros dar singur[la Radna, ducând, se]n\elege, cu dânsa =i o frumoas[scrisoare pentru maica Aegidia.

Acum nu se mai plângea Persida c[n-are ce face. Las[c[fetele nu mai =tiau unde s[-i pun[capul, dar[Claici avea patru ucenici =i =apte calfe, dintre care numai dou[erau oameni de cas[. Seca Lena nu \inea, cu toate aceste, slujnic[, ci se ajuta cu ucenicii =i cu fetele ei. Era minunat la casa lui Claici, =i Persida, care atâta timp fusese mâna dreapt[a econoamei de la Lipova, ar fi voit s[se despart[]n mai multe, ca s[fie pretutindenea, s[pun[lucrurile la cale, s[fac[rânduial[, s[le \ie toate curate ca la m[n]stire.

Un singur lucru nu-i pl[cea Persidei: c[trebuia s[=ad[la mas[cu calfele, care se uitau la ea cu coada ochiului. Acesta era]ns[obiceiul casei, =i nici c[i-ar fi putut trece cuiva prin minte c[s-ar putea =i

altfel. Ar fi plecat calfele toate dac[st[pânul nu le-ar fi f[cut cinstea de a le pune la masa lui.

Le era cu toate aceste oarecum greu s[vie la mas[, =i Bodroganu, cel mai sf[tos dintre dân=ii, mai nainte de a veni, se sp[l] pe mâini, apoi se mai =i piept[n[=i puse alt surtuc. Ceial\i f[cur[=i ei ca dân-sul, Jncât era ca Jn zi de s[rb[toare la masa lui Claici, =i a=a a =i r[mas de aici Jnainte.

Singur Tric[n-a intrat Jn acest obicei nou.

El Jn\elegea prea bine de ce se spelcuiesc ceial\i =i era mândru de sor[-sa. N-avea Jns[nevoie s[fac[tot ca dân=ii, fiindc[=i f[r[de asta tot frate Ji r[mânea Persidei.

Duminic[s-a spelcuit Jns[=i el.

+tia c[are s[vie Munteanu cu vreunul din prietenii lui s[duc[fetele la biseric[=i n-ar fi l[sat odat[cu capul pe sor[-sa s[mearg[singur[cu dân=ii.

De! La biseric[oamenii se duc s[se Jnchine, dar, aflându-se odat[la un loc, ei se v[d, se Jntâlnesc =i stau de vorb[. Tric[=tia c[fetele lui Claici nu se Jntorc niciodat[singure de la biseric[, =i \inea s[fie =i el Jn ceata celor ce le petrec acas[.

Doamne! ce mângâiat[s-ar fi sim\it Mara dac-ar fi putut s[vad[pe fata ei a=a Jnconjurat[de bogoslovi, care nici nu Jndr[zneau, parc[, s[se apropie de dânsa =i rosteau vorbele numai cu jum[tate de gur[când Ji vorbeau. Tric[fierbea cu toate aceste Jn el: prea Ji p[reau Jndr[zne\i, pe când ea mergea ru=inoas[al[turea cu fratele ei.

Hub[rna\ ar fi fost =i el, dac[ar fi v[zut-o acum, de p[rerea lui Tric[. El Jns[era dus la alt[biseric[=i nu =tia c[n-ar fi avut decât s[se uite bine Jmprejurul s[u pentru ca s[vad[ceea ce-i dorea inima.

Fetele lui Claici, de=i sârboaice, umblau mai bucurosi la biserica româneasc[decât la cea sârbeasc[, unde nu erau bogoslovi, =i bogoslovii cântau foarte frumos. Iar[biserica româneasc[, totodat[=i catedral[episcopeasc[, se afla tocmai afar[din ora=, pe \rmul Mur[=ului. Trebuiau deci s[treac[prin pia\ a cea mare a ora=ului când

se]ntorceau de la biseric[, =i chiar =i numai atât ar fi fost destul pentru ca s[fac[drumul cel lung pân[la biserica româneasc[.

Aici,]n pia\[, e m[n]stirea minorîilor, cu o biseric[frumoas[=i mare, singura biseric[catolic[]n tot ora=ul. Pe la dou[sprezece, când lumea iese de la biseric[, e o adev[rat[frumuse\e pe pia\[, unde e adunat]ntregul ora=: s[stai =i s[prive=ti cum ies oamenii din biseric[, =i =tii c[e zi de s[rb[toare.

S-au oprit fetele =i acum, ca de obicei, =i Persida se sim\ea ca la Radna, unde atât de adeseori v[zuse lumea]ndesuindu-se la ie=irea bisericii.

— Uite! iat[=i Hub[rna\! strig[Tric[, cum strigi a=a, când vezi pe cineva la care nu te a=teptase=i.

Persida tres[ri =i]ncepu s[tremure din picioare.

Cine era acest Hub[rna\? Un om pe care-l v[zuse, a=a]n treac[t =i pe furî, de trei ori]n via\a ei. Acum]ns[, aici,]n mijlocul unei lumi de oameni pe care nu-i mai v[zuse, el]i p[rea un vechi =i bun prieten. }i venea s[plâng[când vedea c[el se duce, se dep[rteaz[, se pierde din vederea ei, =i ar fi voit s[-l cheme]napoi, s[trimite[pe Tric[dup[dânsul.

N-a f[cut nici una, nici alta, dar ochii ei erau fura\i, du=i, pierdu\i]n urma lui, =i Tric[, v[zând ochii ace=tia, se=nduio=[de=i sim\i ochii muia\i]n lacrimi.

— M[duc, zise el gr[bit, s[-i spun c[suntem aici!

— Vai de mine! Ai]nnebunit? r[spunse ea. Ce avem noi cu el?

Doamne! Dac[i-ar fi p[sut lui de dânsa, ar fi sim\it c[ea]l vede =i s-ar fi uitat]napoi =i ar fi salutat, ca atunci pe pod, atât de cuviincios =i cu fa\ a atât de deschis[=i de vesel[.

— Cine e acela?]ntreb[Milena.

— Un m[celar de la Lipova, r[spunse Persida cam peste um[r, feciorul unui prieten al mamei. Noi nici nu-l cunoa=tem decât din vedere!

Ce-i p[sa ei de el?! c[ile lor erau atât de deosebite!

A=a era]n gândul, dar nu totodat[=i-n inima ei.

Omul acela o prinsese în o clipă de slăbiciune; el ştia ceva ce singur el ştia, singur el putea să ştie: ea se ruşina de câte ori se gândea la el. Îi erau nesuferiţi oamenii ce o însoţeau: ar fi voit ca lumea să o lase în pace, să ră mâine ea singură: n-avea dânsa nimic cu alţii!

Aveau însă alţii cu dânsa, şi casa lui Clăici era mereu plină de prieteni de ai lui Munteanu, ceea ce nu supăra nici pe seca Lena, nici pe Mara, care înneau mult la bogoslovi.

Vorba era de nuntă, de veselie, de zile fericite, şi serile fetele învău cu tinerii să joace, spre marea supărare a lui Trică, care era şi el nevoit să ia parte la petrecere.

Părintele episcop hotărâse că în ziua de Rusaliile va hirotoni pe Munteanu de diacon; cununia dar trebuia să se facă neapărat duminică înainte de Rusaliile.

Anca şi Persida erau surori de mireasă, şi seca Lena le făcuse haine la fel.

Fraţii de mire erau unu Codreanu, cel mai curăţel dintre prietenii lui Munteanu, iar cellalt, o, Doamne! chiar Trică. El nu voia, dar aş dorea Milena, aş seca Lena, aş porunceea Persida, iar Mara, când a aflat-o aceasta, a dat din toată sărăcia ei să-i cumpere un rând de haine negre şi o pereche de mănă în faţa gulerului de porumbel.

Când s-a văzut şirmanul de băiat, gătit astfel, îi venea să se ascundă, ca nimeni să nu-l vadă, şi a început să râdă ca un nebun.

Mara a început şi ea, dar nu să râdă, ci să plângă ca o nebună.

Cum, Doamne, să nu plângă, când îi vedea copiii mari, atât de frumoşi, atât de spelcuţi, atât de cumsecade, şi Bârzovanu, fie iertat, era în pământ şi nu putea să-i vadă şi el, căci ei îi ai lui erau.

— Săracul! zise ea tergându-i lucrurile, mult a fost bun şi vrednic! Azi nu mai trăiesc oameni ca dânsul. Nu era lumea asta pentru el!

Cum ar fi putut Persida ea singură să ră mâine tot cu gândul ei cel vechi, când Bârzovanu îi fusese tată, Mara îi era mamă, Trică îi era frate şi toţi ceilalţi umblau în voile ei?

Inima tânărului se făcuse deschisă, şi tânărul era şi inima Persidei. Da! aş răzând din gură şi din ochi, aş îndrăzneală ca un copil

r[sf[\at n-a mai v[zut-o pe ea decât un singur om, Na\, atunci când st[tea]n fa\ a ferestrei deschise.

Cum n-ar fi alergat el la biserică de pe \[rmul Mur[=ului, dac[ar fi =tiut c[iar putea s-o vad[tot ca atunci?

El]ns[n-avea de unde s-o =tie aceasta.

Abia dup[biseric[,]n pia\ă cea mare, când nunta=ii, un lung =ir de tr[suri, se]ntorceau la casa miresei, s-a oprit =i el, cum to\i se opriser[, =i a v[zut mai]ntâi pe Tric[, apoi pe Mara, nu]ns[=i pe Persida, care trecuse]nainte.

— V[rog,]ntreb[el pe un domn ce se afla]n apropiere, cine se m[rit[aici?

{la dete din umeri.

— V[rog,]ntreb[el pe altul, unde se duc nunta=ii?

+i [sta dete din umeri.

El nu mai]ntreb[pe nimeni, ci porni dus =i ca ie=it din fire]n urma tr[surilor. Acolo unde se duceau tr[surile, acolo le afla =i le vedea el toate.

Le-a =i aflat, c[ci nunta=ii se d[duser[to\i din tr[suri pe când el a sosit, tr[surile erau ie=ite]n uli\ unde st[teau ca s[mai r[sufle caii =i]n poarta deschis[se]nghesuia o lume de oameni, care le =tiau toate.

Era nunt[de var[la casa lui Claici.

]n curtea cea larg[era un mare cort de verdea\[, acoperit cu frunzi= de stejar,]mpodobit la intrare cu ghirlande de flori.

Casa se]ntindea la stânga pâ[n]n uli\.

]n cort, prin curte =i]n fa\ă casei nunta=ii roiau]n voie bun[, dar]nc[nu veseli.

Unii se a=ezau pe la mesele]ntinse]n cort, spre fund, la dreapta =i la stânga; al\ii st[teau de vorb[]n locul larg ce r[m[sese la mijloc,]ntre mese; cei mai mul\i,]ns[, tineretul, se aflau]n fa\ă cortului, unde cânta muzica]nc[tot obi=nuitul mar= de nunt[.

Aici era =i Tric[, tot lung =i de=irat, dar mai altfel decât atunci, cu mâinile, parc[, mai lungi =i]mpiedicându-se mereu când de unul, când de altul.

Mara era =i dânsa la masa din fund, dar pe Persida n-o vedea nic[ieri.

+i totu=i ar fi putut s[fie!

El =tia acum c[fata lui Claici e cea care s-a m[ritat, c[Tric[e calf[=i a fost =i ucenic la Claici; era]ns[lucru firesc ca Persida s[nu fi venit =i ea la nunt[, fiindc[se afla la m[n[stire.

Ar fi putut, cu toate aceste, s[fie =i ea aici.

El]ns[nu mai putea s[a=tepte. St[pâna sa]l a=tepta cu masa. Ce p[cat! Trebuia neap[rat s[se duc[.

Dar ea putea s[fie aici.

Nu! Era peste putin\[: el trebuia s[mearg[la mas[.

Aha! Ochii tuturor a se]ndrepteaz[spre cas[. Vine mireasa cu mirele, iar dup[dâ=ii...

El se dete la o parte, ca s[nu fie v[zut. Nu-i =edea bine s[stea a=a, gur[-casc[,]n poarta unei case str[ine.

"Hm!" f[cu el cu fa\ a deschis[.

Nu era tot cum o =tia el, mândr[=i oarecum]ncrunat[, dar era dr[g[la=[, ru=inoas[, neajutorat[, nu =tia cum s[-l \ie de bra\ pe tân[rul acela — cine-o fi.

Era de toat[frumuse\ea, dar pu\in a fost, c[ci ea s-a pierdut peste pu\in]n fundul cortului.

Na\ se]ntoarce =i, gr[bit =i]n sil[, se urc[]ntr-una din tr[surile acum slobode =i apoi, iute! ca st[pâna s[nu se supere.

Dup[-mas[? Da! f[r[]ndoial[! Ar fi voit s-o vad[mai bine. Dar adic[de ce? Ce folos? Nu! el nu putea s[stea]n poart[.

Dar nici acas[nu putea s[stea.

A ie=it, ca de obicei, la plimbare.

Ce ar fi fost dac[trecea, ca din]ntâmplare, pe acolo?

Asta da!

Vai ce g[l[gie, ce amestec, ce neastâmp[r: era parc[se]nzeciser[oamenii. Unii jucau]n curte, al\ii]n cort, pretutindenea era plin, =i el nu vedea nimic.

Trecu =i se]ntoarce peste câțva timp =i iar trecu =i iar se]ntoarce.

Nu mai putea! }i era parca[mum[-sa st[de p[and[colo, la r[sp[antie, =i-l vede =i se m[ahne=te. Ba Persida]l vedea, parca[, =i ea cum umbl[s-o vad[pe furi=, =i r[dea de prostia lui.

El plec[hot[r[at =i iute, dar cu pas din ce]n ce mai r[rit, apoi de la col[se]ntoarce: acum]nc[, cea din urm[dat[.

Muzica nu mai c[nta; jocul]ncetase; b[tr[anii se osp[tau pe la mese, iar tinerimea era r[sfirat[prin curte, cavalerii =terg[ndu-=i frun[ile cu batistele, iar damele f[c[ndu-=i v[nt fiecare cu ceea ce avea la]ndem[an[.

Persida se plimba =i ea printre ceilal[i, tot cu acel t[an[r, dar acum =tia cum s[-l]ie de bra\ =i era voioas[=i]ndr[znea[.

Hub[rna\ sim[i]n el ceva ce-l apuc[=i-l ia =i-l]nv[arte,]=i potrivea surtucul pe trup,]=i r[suci o dat[musta[a, apoi, f[r[ca s[mai]ie seama de mum[-sa, trecu prin mul[imea adunat[]n poart[=i]naint[r[z[nd spre Persida.

Persida, c[nd dete cu ochii de el, se f[cu drept[ca lum[anarea.

}i venea ca ie=it din p[m[ant =i]i p[rea, cu toate acestea, lucru foarte firesc ca el s[vie =i s[se apropie a=a r[z[nd prietene=te, ca atunci pe pod.

Aceste erau din alt[lume, ca dintr-aiurea, unde toate sunt de sine]n\elese.

— A=a-i c[te miri? zise el f[r[ca s[-i mai ridice p[l]ria. Am v[zut, c[nd v[]ntorcea[i de la biseric[, pe fratele =i pe muma d-tale =i am dat cu socoteal[c[trebuie s[fii =i d-ta aici. Ne cunoa=tem, adause apoi]ntorc[ndu-se spre Codreanu, care era cam mirat, de acas[.

— O! gr[i Persida dezmeticindu-se, eu te-am v[zut pe d-ta demult, odat[, c[nd ie=eai din biseric[, dar nu te-ai uitat la noi =i nu ne-ai v[zut.

— P[catele mele! zise el. }mi pare foarte r[u! Carevas[zic[, nu acum ai venit!

— Sunt de la Pa=ti aici =i am s[stau p[an[la toamn[.

— Cum? Nu te mai]ntorci la m[n[stire?

— N-o l[s[m! gr[i Codreanu, ca s[zic[=i el ceva.

Na\l nu putea s[-i dea seama dac[r[u ori bine]i pare. Acum,]n prip[, sim\ea numai c[]l zguduie ceva =i se afl[]n mare strâmtorare.

Tric[, deprins a fi cu ochii mereu la sora lui, era foarte voios =i a alergat, când l-a z[rit pe Na\l, la mum[-sa cu vorbele:

— Maic[! uite =i Hub[rna\! a venit =i el!

+i Mara era foarte voioas[, dar nu]n\elegea, adic[parc[]n\elegea, dar nu voia s[=tie, cum a venit Hub[rna\ aici =i cum s-a pomenit el vorbind, a=a din senin, cu fata ei. Carevas[zic[, ei se cuno=teau, a=a, f[r de =tirea ei, prin dosul ei.

— S[rac de sufletul meu! gr[i dânsa; se ridic[]nalt[, sp[toas[=i greoaie, cum era, =i se uit[acolo cum se uit[clo=ca la pui când simte c[nu li-e a bine.

Iar[Mara era dintre oamenii care nu vorbesc numai cu gura, ci =i cu ochii =i cu sprâncenele, =i cu cre\ele de pe frunte, =i cu mâinile descle=tate; ochii tuturor se cârnir[dup[ai ei, =i Na\l era ca strivit de multele priviri, care]l]ntrebau: “Cum ai cutezat tu s[vii nepoftit de nimeni aici?”

Acum, acum iar]l vedea mum[-sa?

Era o nemaipomenit[obr[znicie; a vorbit prostii de necrezut.

Ce caut[el aici? Ce vrea? Ce l-a adus? O s[mai vie =i mâine? =i poimâine?

El se]ndrept[=i]nfrunt[privirile a\ntite spre el, apoi se duse drept spre Mara, care era]nchis[]n dosul mesei.

Ajuns]n fa\ea ei, el ridic[zâmbind p[l]ria.

— Am v[zut, zise, trecând din]ntâmplare pe aici, pe domni=oara, fiica d=voastr[, =i am dat cu socoteal[c[sunte\i =i d=voastr[aici. A=avea s[v[fac o rug[minte.

Mara se]nsenin[.

— A=aa! zise ea.

Era lucru firesc! Cum s[nu cunoasc[feciorul lui Hub[r pe fata ei?

— D=sa, urm[,]ndreptându-se spre nunul care =eedea al treilea de la dânsa, e feciorul unui bun prieten al nostru.

Nunul dete din cap, iar[Na\l se]nchin[, apoi se]ntoarse spre Mara.

— Mama, gr[i dânsul, era s[vie s[pt[mâna viitoare aici, fiindc[r[m[sese ca dup[Rusalii s[plec la Buda. V[rog s[-i spune\i, dac[v[]ntoarce\i, s[nu mai vie, c[ci eu plec mâine.]i scriu =i eu, dar prinde mai bine dac[i-o mai spune =i cineva cu grai viu. S[-i spune\i, v[rog, c[m-a\i v[zut =i sunt bine, dar n-am mai putut a=tepta!

— Bine, bine! r[spunse Mara, o s[-i spun. P[cat! o s[-i par[foarte r[u! Hei! urm[ea peste pu\in, greu se desparte mama de copilul ei, mai ales când unul singur are!

— V[mul\umesc! gr[i dânsul]ncet.

Apoi strânse mâna Marei, se]nchin[=i se]ntoarce iar cu capul ridicat =i cu fa\la deschis[la Persida, care vorbea cu Codreanu parc[pu\in]i pas[.

— Domni=oar[, gr[i el]ntinzându-i mâna, r[mas bun! Eu m[duc mâine mai departe.

Ea]=i l[s[mâna moart[]n a lui.

— Unde?

— Mai]ntâi la Buda, apoi la Pojon, la Viena =i Dumnezeu mai =tie unde. Doi ani f[r[cinci s[pt[mâni am s[tot umblu.

Ea dete din cap. Ce putea s[-i r[spund[? P[cat numai c-a venit acum aici!

Nici m[car]n ochii lui nu s-a uitat, nici]n urma lui n-a privit.

=i el s-a dus f[r[ca s[se uite-napoi.

Ce aveau, la urma urmelor, ei doi unul cu altul?

VI

ISPITA

Norocul nu umbl[târâ=, ci zboar[pe aripi iu\i =i-\i iese, când]i vine rândul, f[r[de veste-n cale: degeaba]l cau\i când nu-l g[se=ti; degeaba fugi când el alearg[dup[tine; norocul t[u e numai al t[u, =i chiar dac[nu l-ai cunoa=te tu pe el, te cunoa=te el pe tine =i nu te p[r[se=te.

Te miri]ns[de unde iese, =i de aceea stai mereu gata, ca s[-l apuci precum rândunica prinde musca din zbor.

“De!... de!... zicea =i Mara]n gândul ei, când vedea pe Codreanu]nvârtindu-se mereu]mprejurul Persidei. Mai =tii?! Fata e fat[; iar feciorul e cur[el =i de=tept, fiu de pop[, nepot de protopop =i peste câteva luni de zile bun de popie.”

Nu mai era Mara pod[ri\[, nici precupea\[, nici mai ales v[duv[r[mas[cu doi copii s[raci: g[tit[de nunt[, ea se \inea drept, vorbea rar =i chibzuit, ba, pentru ca lumea s[afle, mai sc[pa =i câte-o vorb[despre sup[r]rile pe care \i le fac datornicii.

Cam la fel era =i gândul celorlal\i.

Oamenii v[d =i dau cu socoteal[=i]n\eleg =i=i fac]n cele din urm[p[rerea, care le \ine loc de adev[r ne]ndoios: era lucru hot[rât c[Persida =i Codreanu se potrivesc ca f[cu\i anume unul pentru altul.

Cu cine adic[s[se fi potrivit Persida dac[nu cu Codreanu?

Deoarece parohiile nu sunt la fel, bogoslovii erau =i ei fel de fel de oameni. Cei mai mul\i erau fo=ti cânt[re\i de stran[, care veniser[la preparandie ca s[se fac[dasc[li. Din preparandie au intrat apoi]n =coala teologic[. Al\ii se f[cuser[dasc[li, se]nsuraser[=i veniser[acum cu neveste cu tot la Arad, ca s[se preg[teasc[din ale socrilor pentru preo\ie. Pu\ini numai trecuser[=i câteva clase gimnaziale =i abia câte unul, doi de curs. Viitorii protopopi aveau toate cele opt clase. Pentru to\i]ns[lucrul de c[petenie era s[scape de c[t[nie, care pe timpul acela \inea doisprezece ani.

Nu-i vorb[, puteai s[te r[scumperi ori s[-\i pl[te=ti vreun ob=itar ca s[-\i \ie locul: aceasta]ns[numai oamenii boga\i puteau s-o fac[; cei mai s[raci ie=eau mai bine cu socoteala dac[intrau]n =coala de teologie.

Pe Codreanu vârsta de dou[zeci de ani]l apucase]n clasa a =asea; nu i-a r[mas dar decât s[intre numai cu =ase clase]n rândul bogoslovilor scuti\i de c[t[nie.

De=i nu era]ns[]ntre cei dintâi, el se \inea]n rândul lor, c[ci nu degeaba era nepot de protopop. Las[c[era b[iat \an\o= =i bun de

petreceri, dar ji d[dea mâna s[fie. Apoi nici nu-î b[tea capul cu viitorul.

Oamenii sunt precum i-a l[sat Dumnezeu: fiindc[popa e sufletul =i cârma =i cinstea satului, ei \in s[aib[pop[dintr-ai lor.

E dar lucru de sine]n\eles c[, murind un pop[, fie feciorul, fie ginerele, fie vreun nepot ji ia locul.

=i cine oare ar fi putut s[=tie mai bine decât protopopul unde a murit popa =i n-a l[sat fecior, ci fat[, =i frumoas[, =i cu zestre bun[?

Doi ani de-a rândul Codreanu petrecuse vacan\ele =i s[rb[torile la Buteni, unde citea *Apostolul* =i cânta]n stran[, ca poporenii s[-l cunoasc[, =i st[tea]n gazd[la preoteasa, unde se sim\ea foarte bine.

Asta se =tia, dar omul chibzuie=te =i Dumnezeu potrive=te, =i n-aveai ce s[-i faci lui Codreanu dac[se sim\ea mai bine aproape de Persida decât departe de dânsa.

Ciudat lucru!

Persida, fat[tân[r[=i intrat[de curând]n lume, se uita la el cu un fel de sfial[=i se sim\ea foarte m[gulit[când el se apropia de dânsa =i ji vorbea. De=i dânsul era numai de dou[zeci =i trei de ani, ea jl socotea om deplin, foarte a=ezat, foarte cuminte, foarte]nv[\at =i-l punea sus de tot]n gândul ei,]ncât ar fi fost]n stare s[-i s[rute mâna.

Codreanu o vedea aceasta, se sim\ea =i el m[gulit =i]n[l\at]n gândul lui, se apropia cu toate aceste numai cu un fel de fric[de dânsa. O vedea a=a]nalt[, trupe=[, frumoas[=i de=teapt[, se mira adeseori cât de bine =tie dânsa s[judece pe al\ii =i nu se mai]ndoia c[-l va judeca =i pe el mai curând ori mai târziu cu totul altfel. Era]ns[oarecum legat de dânsa. Trei s[pt[mâni de zile,]n timpul preg[tirilor de nunt[, ei s-au v[zut]n toate serile, =i lumea ji lua totdeauna pereche, parc[f[r[de dâ=ii lucrurile nici n-ar fi putut s[mearg[bine. Iar acum,]n timpul nun\ii, tocmai fiindc[era lume mult[, ei au stat foarte adeseori singuri, neb[ga\i]n seam[de ceilal\i =i oamenii tineri, fecior =i fat[, nu =tiu niciodat[unde vor ajunge cu vorba când se afl[singuri.

Târziu, pe la miezul nop\ii lini=tite, senine =i r[coroase, ei =edeau pe o lai\[din gr[dina de flori ce se]ntindea]n fa\ta casei, dincolo de

cortul de verdea\]. Jocul]ncetase deocamdat[, juc[torii se r[coreau plimbându-se prin curte, muzican\ii odihneau, iar]n cort era o zgomotoas[=i vesel[]nv[]lm[=eal[.

Persidei]i venea s[plâng[. De când se]nserase, el o nec[]jea mereu cu Na\l. Iar el o nec[]jea fiindc[era un farmec nespus]n necazul ei. Cu toate aceste, dânsa nu se putea st[pâni, c[]ta dinadins s[fie cât mai des singur[cu dânsul: era cuprins[de un fel de be\ie, i se r[sco-lise, parc[, toat[firea =i ar fi voit ca a=a s[=i r[mâie.

— Eu am v[zut, zise el râzând, c[schimbai fe\e, c[]glasul]i era]necat =i tremura, c[nu mai =tai ce s[faci =i ce s[zici.

— Doamne! r[spunse ea, m-am speriat. Cum s[nu m[sperii, când m[pomenesc deodat[c[un om cu care n-am mai vorbit]n via\a mea vine la mine =i-mi vorbe=te ca =i când am fi copil[rit]mpreun[?

Lui Codreanu lucrul acesta]i p[rea peste putin\].

— Eu nu cred c[n-a\i mai vorbit, zise el.

— Eu ce s[-\i fac dac[nu m[crezi?! r[spunse ea dând din um[r.

+i iar se vedea stând]n fereastra deschis[, uitându-se]ndr[znea\] =i ca un copil r[sf[\at la Na\l. Asta]ns[nim[nui]n lumea aceasta n-ar fi fost]n stare s[i-o spun[.

El apuc[amândou[mâinile ei =i se sim\i cuprins de un fel de]nd[r]tnicie. Erau, parc[, de lemn, mâinile acelea, carne moale =i rece, bu=tean f[r[de via\],]ncât ar fi voit s-o zguduie strângând-o de mâini.

— +i, cu toate aceste,]i pare r[u c-a plecat, gr[i dânsul, =i ai pierdut voia bun[de când a fost el aici.

— De ce s[zic nu?]i r[spunse ea. Nu =tiu nici eu de ce, dar]mi pare r[u. N-am nimic cu el, dar m-a cuprins un fel de]ntristare, fiindc[-mi p[rea mahnit, ca =i când eu a= fi de vin[.

Codreanu]ncepu s[tremure.

— +i mi-o spui mie asta a=a, parc[pu\in]mi pas[!

— De ce s[-\i pese?!

— Pentru c[m[doare, zise el luat pe dinainte de o pornire pân-acum lui necunoscut[.

Ar fi voit s-o trag[la sine =i s-o strâng[-n bra\ea, apoi s[se ridice =i s[fug[, ca s[n-o mai vad[-n ochi.

“M[doare!” Vorba aceasta era rostit[a=a, c[ori=icare femeie, chiar =i o copil[mic[, trebuia s-o]n\eleag[. Persida se sim\ea foarte strâmtorat[. Ar fi voit s[-i scoat[mâinile din ale lui, dar nu]ndr[znea, se temea c[el se va mâhni. Mâinile ei]ncepur[=i ele s[tremure.

— Doamne! zise ea, ce s[fac dac[nu =tiu s[spun ce vreau =i vorbesc prostii? S[nu mai vorbim despre dânsul. Eu n-am nimic cu el, nu vreau s[=tiu de el! Nu vreau,]i spun, =i trebuie s[m[crezi!

Codreanu era muiat, scos din s[rite.

La asta nu se gândise. O luase a=a]n glum[, pe când]lite, ca s[-i petreac[timpul, =i din glum[]n glum[el s-a pomenit]n cele din urm[]ntr-o]ncurc[tur[din care nu mai putea s[ias[.]i p[rea r[u c-a apucat-o de mâini,]i era ru=ine c-a sc[pat acele vorbe, dar nu mai putea s[dea]napoi. Era-n vorbele rostite de dânsa o atât de ginga=[p[rere de r[u,]ncât el se sim\ea umilit, vinovat =i, f[r[ca s[-i mai dea seama despre ceea ce face, ridic[una din mâinile ei =i o s[rut[.

— Vai de mine! zise ea speriat[. Cum po\i d-ta s[faci asemenea lucruri?!

]i era parc[stelele cad de pe cerul senin,]i venea s[plâng[, dar nu era-n stare s[se ridice =i s[-l p[r[seasc[.

— D-ta e=ti de vin[! r[spunse el strâmtorat.

Persida, de=i tân[r[]nc[, era femeie =i sim\ea]n\elesul acestor vorbe.

— S[mergem, te rog,]i zise ea]ncet =i st[ruitor. S[mergem! zise iar hot[rât[de a nu mai r[mâne niciodat[singur[, fie cu dânsul, fie cu altul.

]ntorcându-se-n curte, era =i el hot[rât s[nu mai r[mâie singur cu dânsa.]i era ca =i când s-ar fi jucat cu focul =i s-ar fi ars.

Nici c-au mai r[mas singuri, dar vrând-nevrând erau mereu]mpreun[, se gândeau mereu unul la altul, se sim\eau foarte apropia=i =i nu se puteau]mp[ca cu gândul c[]n curând, poate chiar mâine, va trebui s[se despart[.

Persida era cu toate aceste mahnit[când a aflat c[seca Lena =i Mara au luat]n\elegere ca ea s[mai r[mân[pân[dup[hirotonirea lui Munteanu, apoi s[se duc[pe vreo dou[s[pt[mâni cu]nsur[\ei la Sân-Micl[u=. Acas[la Radna tot n-avea ce s[fac[.

A r[mas dar, a stat, s-a dus, s-a]ntors =i iar a stat.

Mai r[u nici c-ar fi putut Mara s[potriveasc[lucrurile, fiindc[prea mult st[singur[=i la prea multe se gânde=te fata tân[r[când r[mâne]n casa cu]nsur[\ei.

Apoi Codreanu venea =i el s[=-i vad[prietenul, =i Persida nu putea s[fug[de dânsul.

Nu-l mai punea, ce-i drept, tot atât de sus ca mai-nainte]n gândul ei, dar]i era mai presus de ceilal\i, sim\ea c[poate s[fac[ce vrea cu el,]l =tia c[e foarte sim\itor =i n-ar fi fost]n stare s[fac[ori s[zic[ceva ce-l sup[r[, s-ar fi sim\it nenorocit[dac[l-ar fi mahnit.

Cum, Doamne, s[mai r[mân[el str[in de dânsa când o vedea atât de cuminte, atât de dulce la fire, atât de]ndemânatic[=i atât de doritoare de a intra]n voile lui?

Nu]nc[pea]n mintea lui gândul c[s-ar putea ca el s[nesocoteasc[voin\ a p[rin\ilor s[i =i mai ales pe a bunicului s[u, care era protopop. Nu mai]nc[pea nici o]ndoial[, asta o =tia =i Persida, c[la toamn[el are s[se]nsoare, s[se popeasc[=i s[fie om cu rostul lui. Pân-atunci]ns[? De ce oare s[se lipseasc[de mul\umiri, pe care nu-mai acum poate s[le aib[=i apoi nu le mai g[se=te toat[via\ a lui? Ce ar fi putut s[-l desp[gubeasc[? Ce pierdea dânsa?

Nimic! A=a gândea =i Persida ea]ns[=i. De=i era]ns[lucru ne]ndoios, ea se]ndoia din zi]n zi mai mult c[el se va]nsura la toamn[, a=a cum =tia el. Judeca nu cu mintea, ci cu inima ei, =i-i p[rea peste putin\ ca el s[=-i poat[c[lca pe inim[.

Ceilal\i, care judecau cu mintea, erau =i ei de aceea=i p[rere, c[ci oamenii judec[dup[ceea ce v[d cu ochii lor.]n gândul lumii nu mai]nc[pea nici o]ndoial[c[nu are Codreanu s[fie ginerele preotesei de la Buteni, =i Mara f[cea]n toate serile socoteala, se tânguia mereu

ea singur[cu sine =i chibzuia cum s-o apuce ca s[scape cu pu\in de ast[dat[.

S-ar fi putut oare s[nu mearg[vestea =i pân[la p[rintele proto-pop?

Trecuser[examenele, se-mpliniser[dou[s[pt[mâni din vacan\,e, dar b[iatul tot nu se \ntorsese acas[. Tocmai acum \ntârzia, când ar fi trebuit s[alerge, cum au alergat ceilal\i, care =tiau s[spun[ce-l face s[-ntârzie.

P[rintele protopop era om m[runt =i uscat, cu barba crea\ =i de tot alb[, dar iute, \eap[n =i foarte sprinten pentru vârsta lui. El nu =tia ce va s[zic[r[bdarea; via\,a lui toat[a gr[bit, acum \ns[=edea foarte lini=tit \n je\ul lui =i se sc[rpina din când \n când la ureche. Tare ar fi voit s[plece la Arad, ca s[=-i aduc[nepotul, cum l-a mai adus =i alte d[\i, dar nu putea s[se dumereasc[cum ar fi mai bine. \i era greu, de tot greu, =i de câte ori venea s[ia vreo hot[râre, se ridică pu\in din je\, apoi iar se l[sa \napoi.

“Cum or veni lucrurile, a=a s[vie! zicea el \n gândul lui, tot nu pot eu s[=tiu cum e mai bine!”

Ar fi voit s[vad[fata =i s[se \ncredin\eze, dac[e adev[rat, c[ea are, precum i s-a spus, zestre frumoas[.

Dar nu! Cum or veni, a=a s[vie!

A=a au =i venit.

B[iatul s-a \ntors \n cele din urm[acas[=i era, parc[nimic nu s-ar fi \ntâmplat, tot ca mai \nainte. La Buteni \ns[el n-a gr[bit, =i nici popa, nici protopopul nu-l zoreau s[mearg[. Voia s[se duc[, dar au trecut trei s[pt[mâni =i nu s-a dus. S[pt[mâna a patra, \n sfâr=it, a plecat, dar nu la Buteni, ci la bunicul s[u =i de acolo la Arad.

“N-ai ce s[-i faci!” zicea protopopul, care era om b[trân =i slab la fire.

Popa \ns[, care era mai tân[r =i mai cu vârtute, s-a f[cut foc =i ar fi plecat \n urma lui dac[nu l-ar fi oprit preoteasa, care era mam[=i fiica protopopului.

Nici c[era nevoie s[plece.

Feciorul lui n-a stat decât o zi la Arad, apoi s-a întors foarte muiat la bunicul s[u, unde era tot acas[.

S-a dus fiindc[voia s-o vad[=i s[-i spun[c[n-a fost la Buteni =i c[nici n-are s[mearg[. Dup[ce a v[zut-o,]ns[, nu i-a spus nimic.

Ea =tia c[el are s[vin[;]l a=teptase, =i dup[ce s-a uitat]n ochii ei,]i era ru=ine c[n-a fost la Buteni =i a luat hot[rârea de a se duce. De aceea s-a întors atât de curând. Pe drum]ns[iar a]nceput s[simt[c[nu poate s[se duc[.

Nu mai =tia nici el ce vrea =i ce are s[fac[; ar fi voit ca cineva s[-l siluiasc[, s[-l despart[de Persida, care]i p[rea prea mult[femeie pentru dânsul, prea st[pân[pe sine =i pe voin\la lui.

=i era,]n adev[r, st[pân[Persida.]nc[din noaptea]n care el]i s[rutase mâna, ea]l socotea om slab, pe care poate s[-l poarte dup[bunul ei plac, =i totodat[om de o rar[bun[tate de inim[, care \ine mult la dânsa.]i intrase]ncetul cu]ncetul]n minte gândul c[el nu poate s[tr[iasc[f[r[de dânsa, =i o dulce mângâiere sufleteasc[o cuprindea când]-i d[dea seama cât de fericit poate s[-l fac[, f[r[ca s[-i dea m[car silin\la. De aceea =tia c[el are s[vie =i iar[=i, =i iar[=i... =i a=tepta]n lini=te cum a=tep\i r[s[rirea soarelui =i coacerea fructelor b[tute de razele lui.

Toamna târziu, dup[ce bruma pi=case frunzele, ea =edea cu Anca la fereastr[, amândou[cu cus[tura]n mân[.

Tric[intrase]n dou[rânduri la ele. Era cuprins de un fel de neastâmp[r. Voia s[-i spun[ceva, degrab', cât mai curând, dar numai ei, ca s[nu afle =i Anca.

Persida ie=i, ca din]ntâmplare, dup[el.

— A venit Na\! zise el. L-am v[zut! Iar e aici!

— Ce-mi pas[mie?! r[spunse ea sup[rat[=i se]ntoarse]n odaie.

Cu toate aceste, ea se uita des pe fereastr[,]n strad[.

Dac-a venit, el nu putea s[nu treac[pe aici!

Tot ar fi voit s[-l vad[.

Dar el nu trecea =i nu trecea. Se apropia timpul prânzului, =i el nu se ivea nici de la dreapta, nici de la stânga.

Poate c[nu =tia c[dânsa se afla tot aici.

Când le poftir[la mas[, ea se dep[rt[cu anevoie, ca siluit[, de la fereastr[. La mas[st[tea ca pe spini, c[ci s-ar fi putut ca el s[treac[tocmai]n timpul când ea nu se afla la fereastr[.

Era lucru de ne]n\eles!

Ce avea dânsa cu el? Stând, dup[-mas[, iar la fereastr[, ea=î reamintea cele petrecute, se vedea stând]n fereastra deschis[, trecând prin fa\ a m[cel[riei,]ntâlnindu-se cu el pe pod, vorbind cu el]n mijlocul nunta=ilor, =i iar o treceau fiorii, iar o cuprindea ame\eala, iar se sim\ea sleit[de puteri,]ncât nu mai putea s[-î dea seama despre ceea ce face ori vorbe=te. Se temea ea]ns[=i de sine.

“Doamne! zise]n gândul ei, de ce vântul a trebuit s[izbeasc[atunci fereastra?!”

Toate n-ar fi fost dac[fereastra aceea s-ar fi spart alt[dat[.

Era lucru de ne]n\eles!

Dar el nu se ivea nici de la dreapta, nici de la stânga, =i cu cât mai mult se apropia seara, cu atât mai viu]i era neastâmp[rul.

“Uite,]=i zise ea, a=a ca mine acum trebuie s[se simt[Codreanu când vine s[m[vad[... Ah! Doamne, ce-ar sim\i el când ar =ti ce simt eu acum?!”

Ea tres[ri =i se cutremur[]n tot trupul, apoi se ridic[=i se dep[rt[de la fereastr[, cuprins[de sim\]mântul unei grele vinov\ii.

“Nu vreau!” gr[i]înându-se iar drept =i cu capul ridicat.

Nu mai voia s[-l vad[, vrea s[nu mai voiasc[a =ti dac[el trece ori nu;]i era greu s[se st[pâneasc[, dar durerea pe care o]nfrunta]i p[rea dulce ca jertfa de sp[=ire, =i n-a mai mers la fereastr[.

+i totu=î sufletul]i era cuprins de o lin[=i adânc[mâhnire. Pierduse parc[ceea ce era mai frumos]n via\ a ei, gândul c[nu se poate ca el s[nu vie. S-a putut!

Seara, dup[ce s-a a=ezat la odihn[=i nu putea s[doarm[, ar fi voit s[poat[plânge. Dar de ce adic[s[plâng[, când n-a fost nimic, n-are, nu poate s[fie nimic]ntre ea =i el? +i-a f[cut ea a=a, din senin, un gând =i l-a pierdut.

Ziua urm[toare era duminic[.

Diminea\ a c[zut brum[groas[, dup[r[s[rirea soarelui s-a l[sat negura, iar]nspre amiaz[zi soarele a risipit cea\ a =i cerul s-a]nseninat. Era una din zilele de toamn[]n care mereu]i vine omului s[plâng[. Prin v[zduhul curat =i proasp[t fluturau c[zând alene spre p[mânt lungi fire de p[ienjeni=, iar de pe duzi se scuturau din când]n când frunzele brumate.

— Hai s[mergem la P[durì[, zise Anca dup[-mas[, c[n-o s[ne mai ducem anul acesta!

— S[mergem,]i r[spunse Persida. Dar adause peste pu\in,]n sil[, f[r[ca s[voiasc[: S[mergem numai noi.

Era departe pân-acolo, aveau s[treac[tot ora=ul, deoarece crângul or[=enesc se afla tocmai la cealalt[margine.

Dar nu voiau nici ele decât s[se plimbe, =i le era destul s[se duc[=i s[se]ntoarc[pentru ca plimbare s[fie.

]n crâng era mult[lume, ca-n timpul r[coroaselor seri de var[, =i era ceva nesus de duios]n fâ=iala frunzelor de plop de curând c[zute.

Venise =i el, =i umbla a=a singur pe una din c[r[rile mai dosnice.

Era tot el, dar cu fa\ a oarecum buh[it[=i b[tut[de vânt, cu p[rul lung =i]ncâlcit =i]mbr[cat]n haine vechi =i soioase.

Persida, z[rindu-l de departe,]l cuno=tea numai de pe umblet =i dup[f[ptur[, dar nu-l vedea cum este, ci cum]l =tia. Pe o clip[inima i se strânse;]n clipa urm[toare]ns[ea= i ridic[capul =i= i urm[drumul]nainte ca =i când nimic nu s-ar fi ivit]n calea ei. Pu\in]i p[sa dac[el o va vedea ori nu, ba voia ca el s-o vad[, ca s[=tie c[pu\in]i pas[de dânsul.

Mergând]ns[=i apropiindu-se =i v[zându-l mai de aproape =i tot mai de aproape, ea a]nceput s[se moaie, s[se]nduio=eze, s[sl[beasc[=i mult ar fi dat s[fie singur[.

“Ah! s[racul de el! zise ea]n cele din urm[. S[raca de mama lui, ce-ar zice dac[l-ar vedea ce-a ajuns!”

+i era parc[ea =i numai ea]i purta vina.

“Eu nu mai pot!” zise ea, apoi iar]=i ridic[capul.

— Uite! urm[apoi adresându-se la Anca, e =i Na\l de la noi aici.

Anca =tia foarte bine cine e Na\l, fiindc[mult s-a vorbit despre dânsul atât]n ziua nun\ii, cât =i mai]n urm[, dar n-ar fi fost]n stare s[-l cunoasc[=i era foarte mirat[c[Persida poate s[stea de vorb[cu un om cum]l vedea acum pe Na\l.

Na\l se dete un pas]napoi când se pomeni f[r[de veste]n fa\ a Persidei, care se uita cu ochi mira\i la dânsul.]i era greu, =i-i p[rea bine, =i-i venea s[fug[, =i-l n[p[deau lacrimile.

— Ei comedie! vezi d-ta comedie! zise el]n nem\=te, râzând cu toat[fa\ a lui cea atât de schimbat[.

— Te-am v[zut, gr[i dânsa tot]n nem\=te, =i te-am cunoscut de departe!

— =i eu te-a= fi cunoscut dac[te-a= fi v[zut, oricât de departe ai fi fost.

Apoi nu mai =tiau ce s[zic[=i r[maser[uitându-se ea la dânsul, =i el]n p[mânt.

Doamne! de ce nu erau singuri!

Acum =tia =i dânsa de ce n-a trecut el pe sub fereastr[, =i se uita la p[rul lui, care parc[atât de bine]i =edea a=a]ncâlcit cum era, =i la hainele lui, care parc[nu mai erau soioase.

— R[mâi acum aici?]ntreb[ea.

— Se]nelege! r[spunse el. Adic[nu, ci trec la Timi=oara, dar mai stau pe aici!

Doamne! De ce nu erau singuri!

— Adio! zise ea,]ntinzându-i mâna.

El se]ntoarse strâmtorat spre Anca, care nu =tia, precum se vedea, nem\=te, =i, ridicându-=i cuviincios p[l[ria,]i zise]n române=te:

— Ierta\i, domni=oar[. Ne cunoa=tem cu domni=oara de acas[=i am fost foarte mirat s-o v[d aici.

— Adio! gr[i din nou Persida =i-i]ntinse]nc[o dat[mâna.

El o lu[, o strânse =i r[mase t[cut =i nemi=cat ca parul b[tut]n p[mânt; abia dup[ce ele se dep[rtar[, a pornit]ncet]n urma lor, mergând cu ochii]ndrepta\i mereu spre f[ptura ei]nalt[=i ml[dioas[.

Trecând peste pia\la cea mare, ea]nc[de departe]=i]ndrept[privirea spre biserica minorii\ilor. Era tocmai timpul vecerniei.

— S[intr[m, te rog, pe o clip[, gr[i dânsa.

Intrar[apoi cu Anca]n biseric[, ea se stropi cu ap[sfin\it[, l[s[pe prietena ei]ntr-o banc[=i se duse umilit[]n fa\la unuia dintre altarele mici,]n care un preot citea missa; t[cut[, c[zu]n genunchi =i= i plec[cu inima c[it[capul.

Iar[Na\, v[zând c[ea intr[]n biseric[, nu mai]ndr[zni s[-i urmeze drumul.

VII

ZBUCIUMARE

— Ce stai a=a smerit ca Sfântul Ion de Nepomuc]n capul podului? Ori du-te de te culc[, ori bea dac-ai venit la birt!

— De mine s[nu v[doar[capul! r[spunse Na\l. M[uit la voi, v[v[d voio=i =i-mi trece timpul bine... A= vrea =i eu s[beau, c[vinul nu e prost, dar dac[nu pot? dac[firea nu mi-l prime=te? Be\i numai]nainte, c[eu pl[tesc! Are Hub[r de la Lipova =i are =i Hub[roaie, adause el cu jum[tate de gur[, a=a, mai mult pentru sine.

P[cat c[nu erau pe aci prin apropiere =i l[utari. I-ar fi chemat, ca veselia s[fie deplin[. Nu e lucru mai frumos decât s[stai =i s[prive=ti cum oamenii se veselesc. +i atât e de u-or s[-i faci pe oameni veseli!... Un pahar =i]nc[unul... câteva sunt destule.

P[cat c[nu \ine nici asta cât lumea. De la un timp unul se moaie, altul]ncepe s[plâng[, iar altul se face h[r\gos =i r[stoarn[mese...]nspre miezul nop\ii Na\l nu mai putea s[stea, dar nu-i venea nici s[se duc[, precum]i zise prietenul, s[se culce.

P[cat de a=a noapte lini=tit[, p[cat de cerul cu stele =i de luna plin[, p[cat de tinere\ile lui s[le petreac[dormind! Era un atât de dulce neastâmp[r]n inima lui, =i-l pierdea dormind, iar mâine, poate, nu-l mai putea g[si.

Prea era mult frumoas[noaptea.

+i câte s-au schimbat]n lume!

Atunci,]n ziua de nunt[, noaptea era tot frumoas[, dar sufletul lui se zbugiuma]n dureri grele. Se cutremura =i acum când]=i aducea aminte de ele. Prostii! }nchipuiri de copil nepriceput!

Atât]i p[rea dânsa de frumoas[, =i de ademenitoare, inimii lui atât de dorit[,]ncât se-n\epenise-n mintea lui gândul c[nu e pentru dânsul cu puțin\ repaosul sufletesc decât]n apropierea ei, =i =tiind c[nu poate s[fie mereu aproape de dânsa, c[trebuie s[-i rup[gândul de la dânsa, s-a siluit pe sine =i s-a dus departe, ca s[n-o mai vad[, s[se piard[prin lumea cea mare =i s-o uite.

S[rac de sufletul lui! cât s-a mistuit el]nsu=i din sine.

Inima i se]ncle=ta de câte ori se gândea la condica lui de c[l[torie.

]l vedea pe Bocioac[,]nalt =i uscat, stând cu condica]n mână =i zicându-i cu asprime p[rinteasc[: “S[nu umbli hoinar! s[p[ze=ti cinstea breslei!”

De! altfel era scris]n condica lui. A stat mai mult a=a]n plimbare decât pe la st[pân.

Degeaba! N-a fost el n[scut s[fie m[celar. +i nici n-ar avea, dac[e vorba, nevoie s[fie. Are el =i altfel din ce s[tr[iasc[. Mare nedreptate i-au f[cut când l-au luat de la =coal[: ce ar fi el acum!

S[raca de mama lui!

A vrut, ce-i drept, de dragul ei, s[mearg[pe la rude, dar n-a putut s[-i calce pe inim[. Ce are el cu ele? Ce s[se mai lege de oameni, când e atât de bine s[fii singur tu, de capul t[u?

Greu de tot a fost, =i atât era acum de bine.

]n turnul de la biserica minorilor =i dincolo peste Mur[,]n cetate, sunase de mult un ceas, =i el se plimba]nainte pe \[rmul Mur[=ului, mergând cu apa, care, sc[lдат[valuri-v[lurele]n rev[rsatul luminii de lun[, pleo=c[ia mereu]n lini=tea nop\ii.

Mult era frumos =i bine!

“Da!]=i zise el, e mai frumoas[chiar de cum fusese, mai matur[, mai altfel, nu =tiu cum, dar nu e, la urma urmelor, decât o femeie care-]i place fiindc[e f[cut[ca s[-]i plac[.”

}i era parc[nu mai poate s[]n\eleag[cum a putut s-o urgiseasc[.

“Tu m-ai nenorocit! Tu m-ai f[cut din om neom!” De câte ori, umblând r[zle\ prin lume, i le-a zis]n gândul lui aceste. Nu! ea nu! Dânsa era duioas[=i se uita la el cu ochii sc[lda\i]n lacrimi =i cu buzele pe jum[tate deschise: era]ntâmplarea nenorocit[la mijloc!

Asta trebuia s[i-o spun[ei.

Mum[-sa i-a trimis, ce-i drept, banii, ca s[treac[pe la Sighidin la Timi=oara, dar dac[s-a nimerit s[treac[pe aici, mai putea s[stea câteva zile, a=a,]n c[l[torie. Trebuia neap[rat s-o mai vad[. Cum =i când? Asta numai dânsa putea s-o spun[.

Pe la dou[ceasuri el se plimba prin fa\ a casei lui Claiici =i era-n aer atât de nespus[dulcea\[,]ncât nu-i mai venea s[se dep[rteze. Parc[dânsa =tia c[el se afl[pe aici prin apropiere =i se zbate]n culcu=ul ei ca pas[rea prins[]n vâsc.

Nu! Persida dormea lini=tit[, pierdut[]n visuri v[ratice.

=i bine i-ar fi fost s[doarm[mereu a=a =i s[nu se mai de=tepte decât dup[ce vor fi trecut toate.

Nu c[era nenorocit[, ci era o nenorocire pentru al\ii, asta o munea pe dânsa când]i d[dea seama cum s-a pomenit deodat[]ntre doi oameni, care ar trece voio=i prin lume dac[ea nu le-ar fi ie=it]n cale.

}i venea s[fug[, s[se ascund[, ca s[i se piard[urma, =i iar vedea pe Na\ cu p[rul lung, cu sub\irele, cre\ele =i ncâlcitele fire de p[r]n barb[,]mbr[cat]n haine soioase, =i inima ei sângera.

+tia ce trebuie s[fac[, fiindc[=tia ce voie=te Mara, muma ei!

}i venea dar s[intre]n p[mânt când vedea c[Anca a sim\it, a-n\eles parc[sl[biciunea ei =i se uita cu ochii scrut[tori =i milo=i la dânsa; un fior rece o cuprindea când se gândea c[de la Anca vor afla to\i ceea ce nimeni]n lumea aceasta n-ar trebui s[=tie.

=i cu cât mai mult se silea s[se ascund[, cu atât mai vârtos se d[dea de gol!

— Ce e cu tine, Persido? Ce s-a]ntâmpat?]ntreb[Tric[cam mirat.

— Ce s[fie? Nimic! r[spunse ea speriat[.

El se uit[lung]n ochii ei.

— Tu ai v[^zut pe Na\l, Persido, ai vorbit cu el,]i zise apoi]ncet.

Ea se]ndrept[=i=i ridic[capul.

— Da, r[spunse, l-am v[^zut =i am vorbit cu el, dar asta nu e nimic!

— Las[-l dracului pe neam\ul acela! gr[i Tric[]ndârjit. Tu o =tii pe mama! S[nu-l v[d pe aici, c[dau de p[cat.

— Nu fi nebun! zise ea. Ce am eu cu el?! Las[-l s[se plimbe; f[-te c[nu-l vezi. O s[vie o dat[, de dou[ori, =i n-o s[mai vie dac[va vedea c[nu-l bag[nimeni]n seam[.

A=a trebuia s[fie, =i a=a era =i-n gândul ei. Cu o singur[vorb[Tric[]i luminase mintea =i-i]nt[rise inima; putea s[doarm[lini=tit[când atât de bine =tia c[fratele ei =i mama ei privegheaz[=i n-o las[s[ias[din c[ile cele bune.

Ziua urm[toare era cu toate aceste nelini=tit[. Tot ar fi voit s[=tie dac[el trece ori nu, =i o adânc[]ntristare o cuprindea când se iveau]n mintea ei gândul c[el ar putea s[plece mai departe f[r[ca s[treac[pe aici. Era]nd[r]tnic, un adev[rat m[celar, care e]n stare s[taie-n carnea sa =i s[se laude c[nu-l doare. Cum s-ar fi putut s[nu-l bage]n seam[, când atât de mare era mul\umirea de a-l vedea trecând prin fa\ a casei?! Da, s[vie, s[treac[, dar f[r[ca Anca, f[r[ca Tric[s[-l z[reasc[=i f[r[ca el s[vad[c[ea]l vede.

A =i trecut.

Diminea\ a, pe la nou[ceasuri, a venit =i s-a dus mergând lini=tit, cu \igara-n gur[, cu p[l[ria turtit[-n cap, uitându-se drept]nainte, ca =i când n-ar fi =tiut c[trece pe lâng[casa]n care se afla ea.

Iar peste vreun ceas s-a]ntors tot a=a.

Apoi nu s-a mai ivit decât abia pe la trei dup[-prânz =i s-a]ntors pe]nserate.

A=a azi, a=a mâine =i pomâine ca ieri,]ntr-o zi ca]n alta: Persida =tia când =i dincotro vine =i când =i dincotro se]ntoarce, =tia c[el, s[rac sufletul lui, numai la ea se gânde=te, numai de dragul ei tr[ie=te =i rabd[zi =i noapte ca s[poat[trece]n patru rânduri pe zi prin fa\ a casei]n care se afl[ea.

Pân[când a=a?! Cum, Doamne, s[n-ajung[din om neom? Cum s[nu se pr[p[deasc[?

Joi era joi, =i vineri]n zori de zi Mara avea, ca de obicei, s[so-seasc[la târg.

“Tric[, drag[, ie=i, te rog, =i spune-i ca s[nu mai vie pe aici, mai ales mâine s[nu treac[!”

A=a ar fi voit Persida s[-i zic[fratelui s[u joi dup[-prânz, dar b[iatul avea de lucru, fiindc[a=eza]n l[zi marfa pentru ziua de mâine, =i nu putea s[-l apuce singur, iar când l-a apucat singur, n-a mai putut s[-i zic[nimic.

Pe]nserate, ca nealte d[\i, a sosit =i Mara, foarte voioas[, foarte \an\o=[, cu nasul, cum se zice, pe sus. Se vedea cât de colo c[i s-au]ntâmplat lucruri cu care poate s[se f[leasc[.

Nu-i vorb[, de fete se cam ferea, dar seca Lena putea, trebuia chiar s[=tie c[e]n târg cu protopopul =i c[nu mai e mult la mijloc ca s[s-ajung[cu vorba. Popa, ce-i drept, nu vrea odat[cu capul, dar mai pune ea o mie, dou[=i se d[=i popa]nvins, când to\i ceilal\i sunt]nvo\i. Chiar ieri fusese pe la dânsa p[rintele Isai, preotul de la +oimo-, care e prieten din tinere\e al protopopului.

O! tare]i era Marei drag[fata ei!

Fata ei, s[raca!

Vineri diminea\a Mara, Claici =i Tric[, cu alte dou[calfe, au ie=it la târg. Pu\in]n urm[a ie=it =i seca Lena cu Anca =i cu doi dintre ucenici, ca s[cumpere varz[=i verde\uri pentru iarn[.

Persida r[mase singur[, nep[zit[, neajutat[de nimeni, p[r[sit[ca vai de ea, =i se plimba prin cas[=i=i f[cea de lucru =i se zbuciuma, =i inima]i b[tea din ce]n ce mai tare, sângele]i zvâcnea din ce]n ce mai des prin vine.

Erau opt ceasuri, opt =i un p[trar, opt =i jum[tate, opt =i trei p[trare...

“Doamne! zise ea ridicând amândou[mâinile, dar oameni suntem cu to\ii. Acelea=i ne sunt durerile: cum s[n-avem mil[unii de al\ii?!”

Ea]i lu[cârpa cea mare =i-o arunc[]n cap, apoi, lini=tit[=i cu

pas ne=ov[itor, ie=i din cas[, din curte =i apuc[la stânga, de unde =tia c[are el s[vie, ca s[-i ias[]n cale.

Sosind la col[, ea]l z[ri]n dep[rtare venind despre stânga, pe uli\ a Morarilor, care taie pe cea din care dânsa venise =i trece la dreapta]nainte, spre Mur[=.

Z[rind-o, el se]nveseli =i]=i iu\i pasul, iar[dânsa o lu[]n pas lin spre Mur[= ca s[-l scoat[]n r[chiti=ul de la capul uli\ei, de unde se auzea toc[nirea morilor.

Pa=ii lui r[sunau tot mai cu apropiere]n dosul ei, c[ci tot mai]ncet mergea dânsa =i tot mai zburie venea el.

La marginea r[chiti=ului el o ajunsese, o lu[de mân[=i, a=a \inându-se de mân[,]naintar[]n cârâgul desfrunzit.

— Eu nu mai pot! zise ea frânt[.

— Ce nu mai po\i?]ntreb[el voios.

Persida se uit[lung la el.

— De ce te-ai f[cut atât de jerpelit?]l]ntreb[ea, cuprins[de un fel de fric[.

— Hmh! r[spunse el râzând din toat[inima. +tii c[e bine?! Jerpelit! Asta nu mi-a mai zis-o nimeni.

— Fiindc[altora nu le pas[!

— Apoi tocmai asta e, gr[i dânsul. Ce-mi pas[mie de toat[lumea aceasta, c[reia nu-i pas[de mine?!

— Dar, zise ea mâhnit[, omul trebuie s[\ie la sine.

— Nu \iu deloc!]i r[spunse el u=uratic. N-am la ce s[\iu! De mine]nsumi]mi pas[chiar mai pu\in decât de al\ii. Umblu a=a r[zle\ prin lume, =i oamenii, v[zându-m[cum sunt, trec pe lâng[mine f[r[ca s[m[bage-n seam[.

Persida iar se uit[lung la el.

— De ce vorbe=ti a=a! gr[i dânsa]nduio=at[. Uite! pe mine m[doare când te v[d a=a, =i-o mai fi-n lumea aceasta]nc[cineva pe care-l doare!

— Draga mea! gr[i dânsul mi=cat, apoi]ncepu s[se joace cu mâna ei,]n vreme ce ea= i st[pânea plânsul.

Doamne! atât de multe erau în mintea lor gândurile, pe care nu puteau să le spună unul altuia.

— E de mult, urmă el într-un târziu, abia-mi mai aduc aminte, de când am plecat de acasă, și tot n-a trecut încă decât abia jumătate de an. Un an și jumătate mai am încă să umblu așa degeaba prin lume, numai și numai pentru că așa vor tata și mama, săraca, dacă mai vrea și ea ceva. I-am scris că trec la Timișoara prin Sighidina, fiindcă și tiam că vine să mă întâlnească dacă-i spun că am să trec prin Arad. Iar acum mi-e frică să mă duc la Timișoara, fiindcă și tu că vine și acolo să mă vadă.

— Eu te rog să te duci cât mai curând, îl rugă ea stăruitor. Uite! urmă apoi deznădăduit, eu nu mai pot; dacă te văd mereu trecând, nu mai pot să o duc așa... și nu e bine!... e o nenorocire pentru noi toți!

— Am să mă duc, zise el grăbit, dar nu la Timișoara, ci undeva mai departe, fie la Vârșe, fie la Sighidina. N-are asta să fie tot așa, nu se poate să fie, cîci ar trebui să mă prădesc. Are să treacă, și atunci o să mă întorc la Timișoara.

Persida începuse să tremure în tot trupul.

— Eu trebuie să mă întorc acasă, zise ea, și te rog să mă lași să merg singură.

Năla era om de stat mijlociu; acum însă el se îndreptă în fața ei și punea cu un cap mai mare decât dânsa.

— Poftim! pleacă! grăi dânsul rece și aspru, arătându-i drumul.

— Nu! nu! zise ea gemând, nu așa! Vino, dacă vrei, cu mine, cîci mie nu-mi pasă de nimeni!

— Nu! Te rog să pleci!

— Așa nu pot pleca, grăi dânsa deschis.

— Și tiam eu că nu poți pleca, zise el râzând.

Persida simi că și când i s-ar fi oprit deodată și bătăile inimii, și curgerea sîngelui prin vene și i s-ar fi înșeninat toată firea.

— Și tiai?! grăi dânsa cu glas limpede. Te-neli! Adică ce crezi d-ta și ce vrei cu mine? Că am sălbiciune pentru d-ta, asta o știu: ai putut să o vezi și i-o spun și eu, fiindcă nu e vina mea. A venit așa fărâ de

veste, cum vin toate nenorocirile. Atât e]ns[tot, =i mai mult nu po\i s[=tii. Mi-a fost mil[de d-ta; dar dac[d-tale nu \i-e mil[de mine, f[ce vrei, c[=i eu tot numai ceea ce eu voiesc am s[fac!

Gr[înd aceste, ea a plecat, tot cum ie=ise de acas[, cu pas lini=tit =i ne=ov[itor, iar[el a r[mas drept, cu capul ridicat, cu ochii \int[-n urma ei, dar nemi=cat din loc.

+i mergând]nainte, ea nu se uita]napoi, dar urechea ei era a\intit[]nd[r[t, c[doar[va prinde pa=ii ce se apropie =i tot mai mult se apropie.

“Grozav[femeie!” zise el venindu-=i]ntr-un târziu]n fire.

“Urât om!” zise ea dup[ce sosi acas[, apoi]=i acoperi fa\a cu amândou[mâinile =i lacrimile o n[p[dir[, plânsul o]nec[.

“Doamne! strig[ea]ncle=tându-=i mâinile, ajut[-m[, c[eu singur[nu mai pot!”

Apoi se]mbr[c[]n prip[=i ie=i din nou, ca s[mearg[]n târg, la mama =i la fratele ei.

VIII DATORIA

M[runt[=i u=uric[, smerit[=i umblând ca dus[pe sfoar[, totdeauna aspr[la vorb[=i la c[ut[tur[, dar blând[=i duioas[la fire, Persida =i-o reamintea, o vedea]n gândul ei, o auzea ca]n aievea zicând:

“Nu, fata mea, lumea aceasta nu e pentru ca poftele inimii, ci pentru ca datoriile s[ni le facem]ntr-]nsa”.

+i =tia Persida care]i este datoria: asta o =tiu to\i oamenii]n toate]mprejur[rile.

“Mai]ntâi Dumnezeu, apoi p[rin\ii t[i =i dup[ace=tia ceilal\i binef[c[tori ai t[i.”

A=a zicea maica Aegidia.

+tia Persida; e]ns[atât de greu a-\i face datoria când nimeni nu te ajut[, nimeni nu te sile=te, nimeni nu \i-o aduce mereu aminte.

Era, s[rmana de copil[, cuprins[de spaim[aici]n mijlocul acestei lumi, unde nimeni nu i se punea]mpotriv[. O, Doamne! câte n-ar fi f[cut ea dac[n-ar fi fost]n apropierea ei Tric[? =i ce a f[cut când s-a v[zut singur[, de capul ei?

Nu! omul nu trebuie s[fie niciodat[singur.

Voia s[mearg[acas[, unde to\i o cunosc, to\i se simt]n drept a-ista]n cale, unde privirile tuturor o must[r[, unde nu mai poate s[umble de capul ei.

+i acum acolo]n pia\[voia s-o spun[aceasta, pentru ca muma ei s[nu=fi poat[da silin\va de a o]ndupleca s[r[mân[.

“Acum! neap[rat acum!” zicea =i mergea cu pas bine ap[sat =i cu inima]ncle=tat[.

Era o nespus[r[utate]n inima omului aceluia, care r[m[sese]nd[r]tnic acolo pe \[rmul apei: ar fi voit =i ar fi fost parc[]n stare s[sar[cu ghearele]n fa\va lui, ca s[-i vad[obrajii plini de sânge ro=u. +i, totu=i, dac[acum,]n clipele aceste, l-ar fi v[zut, nu =i-ar fi putut st[pâni lacrimile, =i sim\ea c-ar fi c[zut]n genunchi la picioarele lui, ca s[-i cear[ea lui, celui atât de vinovat, iertare, c[ci durerea de sine o muia, dar gândul durerii lui o sfâ=ia =i o seca de puteri.

Trebuia s[plece, s[fug[, s[scape.

Iar muma ei =edea \an\o=[=i voioas[, cu masa plin[de gr[mezi de struguri]nainte ei.

Putea s[fie =i \an\o=[=i voioas[.

Las[c[marfa ei, dou[care de prune brum[rîi, un car de pere iernatice, optsprezece co=uri de struguri =i nou[ciubere de lictariu de prune, toat[era vândut[, dar]i g[sise cump[r]tori pentru lemne =i pentru plute.

A pus-o Hub[r s[ieie, mare vorb[, p[durea]mp[r]teasc[de la Cladova. Ce-i drept, Hub[r avea =i el tovar[pe prietenul s[u Liubicek; deoarece]ns[el era]n slujb[, iar Liubicek era chiar beamter, numai ei singuri =iau de tov[r]ie =i sarcina c[dea]ntreag[asupra Marei.

Nu-i vorb[, =tia dânsa c[n-are s[r[mâie]n pagub[când Hub[r]i este tovar[=; ba Liubicek]i f[cuse =i contractul a=a ca s[scape u=or

cu el. Avea s[pl[teasc[treizeci =i patru de mii de florini]n patru ani. Zece mii pl[tise la]ncheierea contractului, =i ceilal\i avea s[-i pl[teasc[tot c\ate =ase mii pe an. Mult b[net]i mai trebuia]ns[ca s[taie p[durea, s-o fac[st\anjeni, s[care st\anjenii la Mur[= =i s[cumpere plute venite cu sare, ca s[duc[lemnele la Arad. Mult b[net =i mult[b[taie de cap pentru o biat[femeie ca d\ansa, mai ales c[Hub[r]i d[dea banii numai cu]mprumutare, =i luase de la el unsprezece mii pe l\ang[=apte mii cheltuite de la d\ansa.

C\nd s-a dus]n p[dure, a cuprins-o dezn[d]jduirea. Erau acolo lemne ca s[scoat[din ele =i de patru ori cele treizeci =i patru de mii; dar cum s[le taie? cum s[le care? cine s[cumpere at\ta p[cat de lemne?

Acum, dup[ce-=i g[sise cump[r]torii, =tia =i d\ansa cum =i cine.

A adunat lemnele, pe care le g[sise t[iate, le-a amestecat cu altele t[iate de cur\nd =i a f[cut nu mai pu\in dec\at opt sute treizeci de st\anjeni, pe care-i avea adu=i pe cincisprezece plute aci la \[rmure. A luat de la Hub[r o scrisoric[pentru c[pitanul Mareck din cetate, de la Liubicek alta pentru Steueramt, de la maica Aegidia a treia pentru p[rintele guardian =i de la p[rintele Isai a patra pentru Consistoriu; a dat lemnele cu 8 florini =i cincizeci crei\ari, pe c\nd al\ii le vindeau cu nou[, =i dac-ar mai fi avut o mie de st\anjeni, i-ar fi v\ndut =i pe aceia.

Iar[plutele? Ce p[cat c[cump[r]ase numai at\te!

— Am, zicea Mara, s[-l pl[tesc pe Hub[r, =i grija mea e ce fac mai departe!

De aceea era \an\o[=i voioas[.

Spr\ncenele i se]ncre\ir[cu toate aceste c\nd z[ri pe fata ei.

Nu-i venea deloc la socoteal[ca lumea s-o vad[aici, apoi era ceva nu a bine]n felul Persidei de a p[=i de a-=i]ine capul.

— Ce cau\i aici? Ce vrei?

— Mam[, vreau s[m[duc acas[.

— Cum acas[?

— Ast[zi, cu tine.

— Ai nebunit? Nu se poate. De ce? Ce s-a]nt\mplat?

— Nu întreba, c[aici nu pot s[-îi spun. Trebuie: celelalte am s[îi le spun acas[.

Persida, chiar dac[n-ar fi fost cum era, în starea în care se afla, tot n-ar fi putut s[treac[prin târg f[r[ca oamenii s[se uite dup[ea. Erau mul[î ochii ce-o urm[riser[, =i acum ochii ace=tia to[î erau îndrepta[î asupra mesei, unde dânsa schimba vorbe ce p[reau foarte aspre cu muma ei cea de mul[î cunoscut[.

— Pleac[de aci! gr[i Mara aspru. Nu vezi c[to[î se-nhoalb[la tine!

— Las[-i s[se uite, r[spunse Persida, c[ci ochii sunt ca oamenii s[vad[cu ei! Eu trebuie s[plec.

— Nu se poate! Cum s[vii tu în c[ru[cu mine?!

— M[duc!

— Dar nu te iau eu!

Persida se apropie de muma ei, apoi gr[i încet, rar =i ap[sat:

— Nu mai stau, c[te cer[î cu mine. Eu [îi spun un singur lucru: Hub[rna\ s-a întors iar aici =i nu m[las[-n pace. Gânde-te-te!

Gr[ind aceste, ea se întoarse, ca s[plece.

Mara apuc[masa cu amândou[mâinile =i o zgudui de se r[sturnar[toate gr[mezile de struguri.

— R[mâi! zise ea. Spurcatul de neam\!

— Nu pot s[r[mân: d-ta vezi cum se uit[lumea la noi.

— Singur[nu te las! gr[i Mara =i începu s[fac[iar la loc gr[mezile de struguri.

+i totu=i nu putea s[plece cu fata ei. Nu s-a mai pomenit ca ea s[plece înainte de spartul târgului: aici o =tia lumea; aici o c[uta cine voia s-o g[seasc[.

Ceva mai sus erau =atrele cojocarilor.

— Du-te la Tric[, zise ea, =i spune-i s[mearg[cu tine.

— Cu cât dai gr[mada de struguri? întreb[o jupâneas[, uitându-se cu coada ochiului spre Persida, care plecase spre =atrele cojocarilor.

— Zece crei[ari, r[spunse Mara.

— S[mi-i la=i cu opt.

— Ia-i =i ad[banii!

Nu-i mai era ei acum s[se târguiasc[. }nc[atunci, pe pod, sim\ise c[b[iatul lui Hub[r a pus ochii pe fata ei; }nc[la nunt[o apucase ceva ca =i când ar fi o mare primejdie la mijloc; acum }i venea s[r[cneasc[de durere =i de necaz c[nu poate vorbi, ca s[-=i verse amarul.

Abia seara, dup[ce, sosit[acas[, a r[mas singur[cu Persida, ea }ncepu s[se plimbe neastâmp[rat[prin cas[, }n vreme ce Persida }i f[cea de lucru pun`ndu-=i hainele-n rânduial[.

— Mai bine moart[! zise ea }n cele din urm[, oprindu-se }n fa\ a Persidei.

Persida tres[ri ca speriat[din somn.

Plecase f[r[ca s[=tie ce s-a f[cut el, cu inima }ndoit[=i cu capul buim[cit, =i venise tot drumul de la Arad pân[la Radna }ntr-un fel de ame\eal[, iar acum }i venea s[se }ntoarc[}napoi =i nu mai =tia ce vrea.

— Nu-\i face, mam[, gânduri rele, gr[i dânsa, c[n-ai de ce s[\i le faci. Nu e nimic, =i de pu\in cât a fost eu singur[sunt vinovat[.

— Nu-i adev[rat[r[spunse Mara. }l =tiu eu pe tat[l s[u, care face tov[r[=ie cu mine ca s[ia parte la câ=tig, dar m[las[singur[la pagub[. E=ti proast[tu =i te-a scos din min\i.

— Nu! gr[i Persida, dând dezn[d]jduit[din cap. Greu mi-ar fi dac-a=a ar fi; dar mai greu }mi este c[l-am scos eu pe el din min\i. Eu nu l-am l[sat }n pace! Ce aveam eu cu el?

Mara fusese pornit[pe ceart[=i n-avea cu cine s[se certe. Da! fata ei avea dreptate; cum s[nu-l scoat[din min\i când era atât de frumoas[, atât de de=teapt[=i atât de cuminte?

— Mâine diminea\[, zise ea, ai s[te duci la maica econoama. Se cuvine. Ea e cea dintâi: te iube=te =i \i-a f[cut mult bine.

— Da, mam[.

— =i s[ascul\i de ea.

— Da, mam[.

— Eu, zise Mara umilit[}n ea, sunt femeie proast[=i nu =tiu ce s[-\i fac, nici cum s[te pov[\uiesc. Am f[cut ce am putut =i dup[cum mi-a fost priceperea, acum }ns[mi-a venit rândul s[m[uit }n

gura ta. Am =i eu gândurile mele; dar tu n-ai s[cau\i mul\umirea mea, ci fericirea ta, care mie-mi este mai dorit[.

— Nu vorbi a=a, mam[, gr[i Persida]nduio=at[.

Ar fi voit s[se apropie de dânsa, ca s[-i s[rute mâinile, s[o]mbr[\i=eze =i s[-i s[rute tâmplele, dar nu era obi=nuit[s[fac[asemenea lucruri.

Ar fi voit s[=-i dea pe fa\ inima =i gândurile, dar se sfia.

Era muma ei femeia aceasta, =i parc[abia acum ajunsese a=-i da seama c[nu-i este str[in[=i c[nu din sim\mânt de datorie numai, ci din iubire curat[umbl[]n voile ei.

— Eu nu pot s[fac ce nu vrei =i tu. Dac-a= =ti c[mor, tot nu fac, zise ea cu ochii plini de lacrimi.

— Nu plânge, gr[i Mara pun`ndu-i lin mâna pe um[r, nu plânge, c[m[]mpingi la p[cat... Afurisit s[...

— Nu! nu! strig[Persida =i-i lu[mâna =i o s[rut[. S[nu roste=ti vorba, c[e =i el om cu durere]n suflet =i are mam[, care ar putea =i dânsa s-o rosteasc[.

Ea]=i]nchise ochii =i r[mase câțva timp dus[pe gânduri.

—]ntr-o zi, urm[apoi lini=tit[, o suflare de vânt a izbit una din ferestrele de la chilia maichii Aegidiei =i a spart câteva geamuri. Am alergat acolo =i l-am v[zut pe el uitându-se uimit la mine. M-am uitat =i eu la el, fiindc[nu-l mai v[zusem, =i mi-a venit mai]ntâi s[râd, apoi s[plâng de neaz. Maica Aegidia, intrând =i ea =i v[zându-l, m-a dat iute la o parte. Acum =tiu de ce, dar atunci mi-am f[cut de lucru prin cas[=i, dup[ce maica Aegidia a ie=it, am deschis, ca s[-i fac lui]n pizm[, fereastra din fa\ a m[cel[riei =i am stat]n ea, ca s[-l v[d =i s[m[vad[. Iar[el, mam[, mi-a f[cut semn s[]nchid fereastra: tu vezi c[el nu e de vin[.

— Nici tu nu e=ti, o molcomi Mara. Prea erai copil[f[r[pricepere ca s[=tii ce faci.

— Nepriceperea,]ntâmpin[Persida, este =i ea o vin[dac[al\ii sufer[pe urma ei. Dar nu era numai nepricepere; fiindc[]l v[zusem mai cuminte decât mine,]mi era ru=ine de mine]ns[mi =i mi-am c[]cat

pe inim[de nu m-am mai apropiat de fereastr[. De Pa=ti,]ns[, când a venit Tric[s[m[ia, m-a apucat iar ciuda =i, ca s[-i fac]n pizm[, n-am \nut drumul drept, ci am ocolit prin fa\ a m[cel[riei, ca s[m[vad[.

Mara]ncepu s[râd[. Degeaba: Persida era tot ca]n copil[ria ei; avea cu cine s[semene.

— A doua zi, de Pa=tile lor, urm[Persida, ne-am dus cu Tric[s[culegem viorele. Plecaser[m spre +oimo=; eu]ns[am schimbat drumul =i l-am luat pe Tric[pe la Lipova, c[doar[-l voi]ntâlni pe Na\ pe unde va. L-am =i]ntâlnit, precum =tii, pe pod, când ne]ntorceam acas[.

Mara]ncepu s[se nelini=teasc[.

— Dar cum v-a\i]n\eles,]ntreb[ea, ca s[plece =i el la Arad?

— Nu ne-am]n\eles. Eu nu =tiam c[e =i el la Arad; el nu =tia c[am venit =i eu acolo: s-a nimerit s[te vad[când ne]ntorceam cu nunta de la biseric[, a dat cu socoteal[c[sunt eu cu d-ta =i a venit, precum =tii, =i el — a=a nepoftit — la nunt[.

— Ce va s[zic[]ntâmplarea! Vine a=a câteodată de nici n-o bagi de seam[, =i abia târziu te pomene=ti c[e lucru mare.

— Când a v[zut c[te superi, =i-a luat inima]n din\i =i a plecat de la Arad...

— S[rmanul b[iat!

— }l uitasem aproape, când Tric[a venit s[-mi spun[c[iar s-a]ntors. Uite! el n-a vent s[m[vad[; eu]ns[nu m-am putut st[pâni =i duminic[, ziua fiind frumoas[, am ie=it cu Anca la plimbare, c[doar[-l voi]ntâlni...

Mara se f[cu mai nelini=tit[. S[rmana ei fat[: ce p[cat a c[zut pe capul ei.

— De unde =tai tu unde ai s[-l g[se=ti?]ntreb[ea.

— De unde =tiam? r[spunse Persida. Nu =tiam, dar m-am dus a=a la un noroc]n P[duri\ =i l-am v[zut acolo plimbându-se singur. El nu m-a v[zut; a= fi putut dar s[trec]nainte; m-am dus]ns[la el, ca s[vorbesc cu dânsul. D-ta vezi, eu sunt de vin[!

— Nu e=ti, zise Mara, cum s[fii? S-a]ntâmplat s[-l vad[Tric[=i s[-\i spun[. S-a]ntâmplat s[fie zi frumoas[; s-a]ntâmplat s[-l]ntâlni=ti: a=a au venit lucrurile, =i tu n-aveai ce s[faci.

Persida dete din cap.

— Nu! am voit cu tot dinadinsul, zise ea. Asta eu o =tiu mai bine decât ori=icine. Tu-l =tii cum era la casa p[rin]ilor lui: cu obrajii ru-meni, cu must[cioara lins], cu p[rul] neted de i se vedea de departe c[rarea, cu =or]ul totdeauna curat. Acum era cu p[rul] lung =i nepiept[nat, cu barba]ncâlcit[, cu fa\ a buh[it], cu o p[l]rie turtit[]n cap =i cu hainele purtate =i soioase, un om care petrece nop\ile prin bir-turi =i adoarme]mbr[cat. Alta ar fi fugit, poate, de el: eu am aler-gat la dânsul.

— S[racul b[iat! gr[i Mara]nduio=at[.

— Luni apoi, urm[Persida, a trecut]n patru rânduri prin fa\ a casei lui Claiici, mar\i tot a=a, tot a=a miercuri =i joi. Eu voiam s[nu-l bag]n seam[, dar ast[zi, dup[ce a\i plecat cu to\ii la târg, nu m-am mai putut st[pâni, i-am ie=it]n cale, ca s[-l]]ntâlnesc. Nu mai pot, mam[: mi-e mil[de el =i m[muștr[cugetul!

— Vai de sufletul lui! gr[i Mara suspinând.

— Cum a r[mas el? urm[Persida dezn[d]jduit[. Ce face el acum? Ce are s[fac[mâine? Cum are s[-i] petreac[zilele vie\ii? O s[afu-riseasc[ceasul r[u]n care m-am ivit]n calea lui, ca s[stric tot rostul vie\ii lui!

— Nu, fata mea, zise Mara lini=tit[. A=a vin lucrurile]n lumea aceasta: pleci]n ne=tiute =i te miri unde ajungi; te-apuc[— a=a din senin — câteodat[ceva, =i te miri la ce te duce. Omul are data lui, =i nici]n bine, nici]n r[u nu poate s[scape de ea; ce \i-e scris are neap[rat s[\i se]ntâmple; voin\ a lui Dumnezeu nimeni nu poate s-o schimbe.

Persida]=i ridic[capul =i, r[suflând u=or, se uit[cu ochi]nveseli\i la mama ei.

— Las[-l, urm[Mara, nu te gânde la el, nu-\i munci sufletul pen-tru dânsul; cum i-ar fi, a=a s[-i] fie; tu cu norocul t[u, =i el cu al lui: Dumnezeu a vrut s[te lase cum e=ti, =i dac[nu te-a f[cut Dumnezeu pentru dânsul, e nenorocirea lui, dar nu =i a ta!

— Dar dac[m-ar fi f[cut, mam[?! strig[Persida.

— Nu! nu! r[spunse Mara cu hot[râre]ndârjit[. Asta nu se poate! Dumnezeu =tie, urm[ea mi=cat[, cât m-am gândit eu la voi, cât am ostenit pentru voi, cu cât[inim[v-am purtat de grij[, =i nu poate s[m[pedepseasc[atât de aspru. Dac[te-a= vedea moart[, ar fi pierdut[toat[bucuria vie\ii mele, dar a= zice c-au mai p[\it-o =i alte mame ca mine =i m-a= mângâia]n cele din urm[. Neam de neamul meu nu =i-a spurcat]ns[sângele! strig[ea cu ochii plini de lacrimi. +i mie mi-e mil[de el =i de mama lui, dar]mi e=ti drag[tu =i nu se poate!

Gr[ind aceste, ea]=i]mbr[\i=[fata =i-i s[rut[ochii =i fruntea =i p[rul din cre=tet, ca odinioar[, de mult, acum, când era copil[mic[.

— Iart[-m[, mam[, mama mea cea drag[=i scump[=i bun[, iart[-m[, zise Persida cu glasul]n[bu=it de plâns, =i spune-mi tu ce s[fac.

IX

INIMA, S { RACA

E mare st[pân ru=inarea, =i om s[fii ca s[nu i te pleci dac[o cuno=ti.

Codreanu crescuse ca vi\elul ce suga la dou[vaci, Pavel la casa p[rin\ilor s[i =i P[v[lu\ dincolo, la b[trâni, n-avuse dar cum =i când s[]nve\e a-=i c[lca pe inim[, ca s[mai fac[=i ceea ce vor al\ii. Tat[l s[u, popa, se plângea adeseori c[b[trânii]i stric[copilul, o f[cea]ns[=i el mai ales pentru ca s[se dezvinov[veasc[pe sine c[prea]las[]n voile lui.

— De! ce s[-i faci, dac[l-au n[r[vit b[trânii!

A=a zicea el =i acum. Era foarte sup[rat, dar nu atât pe fiul s[u, cât pe socrii, care prea erau slabi, =i dac[era vorba, nici c[se sim\ea el destul om ca s[-l scoat[pe Pavel din ale lui. Ar fi trebuit s-o]nceap[mai de curând: acum era prea târziu.

Era]ns[]n lumea aceasta ac =i pentru jocul lui P[v[lu\.

Protopopul, de=i se zicea al Butenilor, nu era cu =ederea la Buteni,

ci]n satul lui, unde avea cas[=i avere frumoas[, pe care de dragul protopopiei n-ar fi p[r[sit-o.

Acolo trebuia s[te duci dac[aveai vreo treab[cu protopopul.

— Eu zic, gr[i Gheorghe al lui Balt[, c[ar fi cu cale s[mergem la protopopul, ca s[vedem ce-i =i cum.

Gheorghe al lui Balt[era jurat]n Buteni =i om cu mult[greutate: când vorbea el, aveai pe ce s[te]ntemeiezi.

— De! r[spunse Iovi\[al lui Borleu, tocmai afar[din cale n-ar fi, asta o zic =i eu. Oameni suntem =i noi =i trebuie s[ne =tim la un fel.

— E tuns[, ori e ras[!]l]ntrerupse Gheorghe, rostind vorbele rar =i domol.

— Tuns[, ori ras[: s-o =tim, urm[Iovi\[. Dar e lucru cam greu s[te duci a=a — \op! —]n casa omului.

— De ce-]i vorbesc eu tocmai \ie? gr[i Gheorghe. Tu e=ti ctitor bisericesc =i ai totdeauna câte ceva de pus la cale cu protopopul. Noi mergem]n alt[treab[.

— A=a mai da!

— Vom vedea noi apoi cum =i]n ce fel, urm[Gheorghe. S[fim odat[acolo, apoi grija noastr[: te mai u]i]n ochii omului;]i mai dai seama cum te pofte=te s[=ezi =i cum te]ntreab[de cei de acas[; n-ai nevoie de vorbe ca s[te]n\elegi, când te po]i]n\elege, iar dac[nu te po]i, ai]n\eles destul =i =tii cum stai.

A=a au =i f[cut.

S-au]mbr[cat amândoi de s[rb[toare, Gheorghe a ales doi curcani frumo=i, iar Iovi\[a pus]n fundul c[ru\ei un butoia= de rachiu de prune, dar rachiu cum numai la dânsul puteai s[-l g[se=ti, =i au plecat la protopopul, ca s[cear[voie pentru]mprejmuirea cu scânduri a cimitirului.

Protopopul vedea bucurosi oameni la casa lui, de=i acum mai ales dac[nu erau de la Buteni: asta a sim\it-o Gheorghe]ndat[ce-a dat ochii cu st[pânul casei =i mai ales cu st[pâna, care le-ar fi dat, dac[ar fi atârnat de dânsa, voie s[-i]mprejmuiasc[cimitirul fie chiar =i cu ziduri de piatr[, numai s[plece cât mai curând.

Prea]i p[reau a=eza\i, cump[n\i la vorb[, oarecum c[lare pe Ducipal oamenii ace=tia.

Ar fi =i plecat f[r] mult[z[bav[dac[nu s-ar fi nimerit ca nepotul protopopului s[fie =i el aci.

Era Pav[lu\ al mo=ului =i st[tea ca pe spini.

Nu era chip s[se mai st[pâneasc[Gheorghe, care-l vedea =i i se uita]n ochi =i d[dea cu socoteal[c[nu se simte]n largul lui.

— Ei!]ntreb[el, când mai vii pe la noi? E cam de mult de când n-ai fost, =i oamenii se uit[toate duminicile]n stran[, ca s[te vad[.

P[v[lu\ era om, cum se zice prin partea locului, cam albine\ =i avea sub\ire de tot pieli\ a pe obraz: când ro=ea, se vedea r[u de tot c[se cam ru=ineaz[.

— Am s[viu, zise el. S-a nimerit a=a c[nu m-am putut duce pâ[n] acum, dar am s[merg.

Nu era]n gândul lui s[mearg[, dar acum,]n fa\ a acestor oameni, era peste putin\ s[spun[c[nu se mai duce.

— Uite, gr[i Gheorghe, s[vii acum cu noi. Poimâine e duminic[=i-o s[se bucure to\i poporenii dac-or =ti c[ai venit.

O s[se bucure to\i poporenii! Mare lucru! El =tia c[-n adev[r o s[se bucure:]i cuno=tea bine pe oamenii aceia, =i acum,]n clipa aceas=ta,]i p[rea peste putin\ s[nu se duc[.

— Acum nu pot, r[spunse el.

— De ce adic[s[nu po\i dac[vrei?]i zise Iovi\.

— Uite! ad[ug[iar Gheorghe,]mi faci mie cinstea s[stai câteva zile la casa mea.

P[v[lu\ se uita strâmtorat la mo=u-s[u, ca s[spun[el de ce adic[nu poate chiar acum s[se duc[. B[trânul]ns[era slab]n fa\ a nepotului s[u, care era un singur om; cum oare ar fi putut s[fie tare]n fa\ a unui sat]ntreg? De! a=a numai, cu una, cu dou[, nu se câ=tig[inimile oamenilor: el =tia cât le-a umblat]n voie, =i nu putea s[=i-i]nstr[ineze acum, dup[ce vedea c[ei \in, dac[e vorba, mai mult la nepotul lui decât la fata preotesei.

— S[te duci! zise el. Când om ca dumnealui te pofte=te-n gazd[, ai s[le la=i toate la o parte =i s[te duci.

Gheorghe zâmbi pe sub musta\[: vedea c[bine-a apucat-o =i bine-a adus lucrurile, iar mai departe grija lui era.

P[v[lu\ a plecat cu dân=ii, s-a dus, a tras la casa lui Gheorghe al lui Balt[, =i parc[toate erau cum altfel nici c[s-ar fi putut. }nc[pe drum se obi=nuise cu gândul c[nu se poate parohie mai frumoas[decât cea din Buteni, mai ales când poporenii te vor =i f[r[de fata preotesei. Nu-i vorb[, când ai mo= protopop =i nu e-ti de acas[toc-mai s[rac, po\i ajunge pop[=i f[r[ca s[te vrea satul, dar tot e mai bine s[te voiasc[, fiindc[cu poporenii-\\i petreci zilele vie\\ii =i vl[dica \\ine =i el s[fie]ntr-un gând cu poporul.

Era, cu toate acestea, foarte greu s[te =tii]n acela=i sat cu preoteasa =i cu Maria, fata ei, =i-i venea lui P[v[lu\ s[fug[de câte ori se gândea c[are-n biseric[s[dea ochii cu ele.

Asta o =tia =i Gheorghe.

— O s[se supere,]i zise el sâmb[t[pe la prânz, preoteasa pe mine c[mi-ai f[cut cinstea de a veni la casa mea. Nu-i vorb[, pu\\in]mi pas[. Sup[rarea vine =i trece, iar noi tot oameni r[mânem. Dar tot n-ar fi r[u s[mergem =i pe la ea, ce zici?

Ce putea Codreanu s[zic[!?

+tia =i el c[trebuia s[mearg[; a=a, de capul lui, n-ar fi fost]ns[-n stare s[se duc[:]i p[rea dar bine c-a dat de cineva care-l duce cu de-a sila.

=i nici c-avea, dac[e vorba, de ce s[se sfiasc[.

Preoteasa era numai preoteas[=i nu putea s[vorbeasc[decât umilit[cu nepotul protopopului; iar Maria, fata ei, era o gâsc[, de care pe el pu\\in avea s[-l doar[capul.

Ce-i drept, de la Cr[ciun n-o mai v[zuse, dar de atunci =i pân-acum tot nu s-a f[cut ea femeie deplin[. O feti=can[cam r[s[rit[, dar sub\\ire ca un =arpe, cam oache=[, cu ochii m[run\\i, care rîd =i plini de lacrimi,]n vreme ce preajma gurii e croit[pe plîns.

Ce =tia, ce putea dânsa s[]n\eleag[]? Era destul s[] te ui\i]n fa\ a ei pentru ca s-o faci s[] plâng[], =i nu o dat[] a glumit el cu lacrimile ei. Acum]ns[] n-ar fi voit s[] le vad[], =i numai de ele se temea.

Când colo, ce s[] vezi?

Pe când el intra cu inima]ncle=tat[] la casa preotesei, Maria cânta vesel[] de r[] suna toat[] curtea, =i nu cânta r[] u. Ce va fi visat, ce nu va fi visat peste noapte, era foarte voioas[], parc[] a ei era lumea toat[],]ncât preoteasa se sim\ea oarecum ru=inat[] =i mult ar fi voit s[]]i poat[] zice lui Codreanu: "Iart-o, c[] ea nu =tie nimic".

Fiind]ns[] c[] asta nu putea s-o fac[], a gr[] bit la u=a od[] ii, ca s[] -i spun[] fetei cine vine, apoi =i-a pus hainele-n rânduial[] =i a ie=it]n capul sc[] rii, ca s[] -i primeasc[] oaspe\ii — foarte umilit[], a=a cum o =tia Codreanu.

— Frumos lucru! strig[] Maria, care se ivi]n dosul ei. Noi te a=teptam cu pl[] cinte, =i d-ta cine =tie pe unde vei fi umblat!

Preoteasa sim\i c[] i se ridic[] sângele]n obraji.

Tot a=a =i P[] v[] lu[, cel cu obrazul sub\ire.

Degeaba! nu =tia ce s[] -i r[] spund[].

— De! gr[] i Gheorghe, pe oamenii buni =i aici, =i aiurea tot cu pl[] cinte-i a=teapt[]!

Apoi intrar[]]n cas[], se]ntrebar[] de s[] n[] tate =i Maria se duse ca s[] aduc[] rachiu =i pâine, dup[] cum e obiceiul de primire]n partea locului.

Preoteasa nu putea s[] -i dea seama cum vin lucrurile =i cum are s[] prind[] vorba. +tia c[] Gheorghe a fost cu Iovi\] pe la protopopul =i d[] dea cu socoteal[] c[] ei l-au adus pe Codreanu, dar nu putea s[]]n\eleag[] cum stau lucrurile.

Codreanu tot ca dânsa.

Ochii lui =i mintea lui erau numai la Maria. Nu poate c[] cine =tie ce, dar se mira =i se minuna cum poate cineva s[] se schimbe]ntr-un timp a=a de scurt a=a de tare. Nu-i vorb[], ochii]i râdeau =i acum =i preajma gurii]i era croit[] tot pe plâns; pare]ns[] c[] acum tot n-ar fi putut s-o fac[] s[] plâng[]. Prea era voioas[], =i oarecum nu tocmai proast[].

E]ns[lucru =tiut c[femeile se schimb[foarte u=or; nu numai a=a din Cr[ciun pâ[n]n toamn[, ci pâ[n[chiar =i din o clip[]n alta.

Când ea afl[c[Codreanu e]n gazd[la Gheorghe =i n-a venit ca s[stea, ca alte d[îi, ci numai ca s[dea bun[ziua, gura ei se croi pe râset, iar ochii ei erau pu=i pe plâns.

— Asta nu se poate, zise ea. Te =tiu eu pe d-ta: iar m[min\i, ca s[m[nec[je=ti =i s[m[faci s[plâng. S[nu m[crezi]ns[c[sunt acum tot atât de proast[ca atunci. Ei bine! nu te cred =i n-am s[plâng! zise ea cu]nd[r[tnicie, =i lacrimile, p[c[toasele de lacrimi, o n[p[dir[,]ncât nu-i r[mase decât s[ias[ru=inat[din cas[.

Preoteasa ar fi voit s[între]n p[mânt.

Tot a=a Codreanu.

]n zadar! Fata avea dreptate: ce-o s[zic[lumea dac[el nu st[la dîn=ii?!

Gheorghe =edea \eap[n =i tihnit]n scaun =i zâmbea a=a pe sub musta\[, uitându-se când la el, când la ea.

— Dac[-i a=a, zise el]n cele din urm[, apoi s[mai treac[=i de la mine; n-ai ce s[-i faci; are]ntâietatea: eu te las aici.

A =i r[mas Codreanu, ca alte d[îi: a=a trebuia s[fie.

Nu e lucru mai urât decât femeia plâng[rea\]: dac-o iei cu binele, se]nduio=eaz[de o trec lacrimile, iar dac[-i vorbe=ti verde f[\i=, vai de lume. Nu mai =tii cum s-o iei =i cum s[umbli cu ea: te moaie-n lacrimi de-\i pierzi tot rostul.

Era ru=inat de silin\ele ce=î d[dea preoteasa ca toate s[i le fac[pe plac =i de bucuria copil[reasc[ce se oglindea-n ochii plân=i ai Mariei, iar ziua urm[toare]i venea s[plâng[]n fa\ a bisericii pline de oameni, care se uitau la dânsul rîzând cu p[rere de bine.

Doamne! ce fericit ar fi putut el s[fie dac[n-ar fi fost acea noapte de nunt[! +i totu=...

Aici,]n biserica plin[de oameni,]n fa\ altarului, c[ruia=i]n-chinase via\, f[ptura cea]nalt[a Persidei se ridica deasupra tuturor =i pretutindeni se iveau ochii ei deschi=i =i limpezi. Era]n ochii aceia ceva atât de lini=tit =i de senin, o voire atât de ne]ndoioas[,]ncât sub

privirea lor trebuia, parc[, s[se aline furtuna m[rii, s[se potoleasc[para mistuitoare a focului: cum ar fi putut el, om neajutorat, s[ias[de sub st[pânirea lor?

Dup[Heruvim, când preotul a ie=it cu darurile, el =i-a plecat mai umilit decât de obicei capul spre p[mânt =i a stat cu ochii]nchi=i, pierdut oarecum]n sine]nsu=i.

Sim\ea, ca niciodat[mai]nainte, c[el nu mai poate s[fac[ceea ce dânsa nu voie=te, =i o nespus[]nduio=are] cuprinse când se gânde la Maria, care era atât de sub\iric[, de fraged[, atât de dulce la fire =i de obidoas[.

“Nu!]=i zise el, nu te lega la nimic, c[nimic nu mai po\i.”

Era o mi=elie c-a venit aici când se =tia legat]ncât nu se mai poate dezlega. Dac[Persida ar fi =tiut c[el a venit f[r[de voia lui aici =i n-are]n el destul[vârtute ca s[se hot[râsc[la un fel, l-ar fi disp[re\uit ca pe un nemernic.

=i totu=i Maria era aici, iar Persida departe, =i el nu era]n stare s[plece de la Buteni, a=a cum voia, cât mai curând:]i sângera inima când vedea cum tremur[Maria când st[aproape de dânsul =i cum ochii ei se croiesc]n toat[clipa pe plâns =i iar râd]n r[sf[\are.

“Ori sunt, ori nu sunt om!”]=i zise el luni dup[-prânz.

Trebuia s[plece la Arad.

Nu! Nu la Arad!

Peste dealurile care despart valea Cri=ului de a Mur[=ului nu era drum de care, dar oamenii treceau pe poteci b[tute, =i el putea s[fac[pe un cal bun]n timp de vreo patru ceasuri drumul pe la Chisindia =i peste V[soaia la Conop,]n valea Mur[=ului, de unde nu mai avea decât un ceas bun pân[la +oimo=.

Iar cal g[sea el la Buteni.

A=a trebuia s[fac[dac[era om: la p[rintele Isai, cu p[rintele la Mara =i cu Mara la Arad. S[se aleag[odat[]ntr-un fel.

Nu mai erau, când el a plecat, decât vreo trei ceasuri pân[]n sear[, dar ziua era frumoas[, luna, de=i pe sc[zute, se ivise pe cer, =i nu

apunea decât dup[miezul nop\ii, iar calul era puternic =i iute: omul adev[rat vrea =i face.

Dus de gândul acesta, el trecea gr[bindu-=i calul printre p[durile cu frunzi= pi=cat de brum[, ici verde de stejar, colo galben de tei =i apoi ro=u ca sângele de taur, iar dup[ce s-a]ntunecat, aceea=i lun[,]n ra-zele c[reia se plimbase Na\l pe \[rmul Mur[=ului,]i lumina =i lui calea.

Lung[, cotit[=i anevoioas[cale.

Nu e lucru mai urât decât s[treci a=a singur =i c[lare pe un cal iute prin mijlocul unei lumi pustii: \i se r[scole=te oarecum tot sufletul =i \i-e]n cele din urm[parc[nu-\i mai po\i da seama dac[e]n aieva ori visezi numai ceea ce \i se]ntâmpl[. Obosit de drum =i de singur[tate, el nu mai =tia deslu=it unde =i cu ce gând se duce =i toate i se p[reau ca prin minune. Auzise de atâte ori vorbindu-se despre farmecele babelor, care te fac s[zbori c[lare pe ujong unde te cheam[ursita, =i acum sim\ea c[nu se duce nici el, ci e dus.

Cuprins de sim\[mântul acesta, el se sim\ea atât de u=or,]ncât]i p[rea oarecum r[u când a]nceput s[aud[l[tratul câinilor din +oimo=.

]n fire nu =i-a venit]ns[decât la casa p[rintelui Isai; abia acum s-a]ncredin\at c[degeaba a f[cut drumul cel lung, c[ci el =i aici tot el]nsu=i r[mânea: nu era]n stare s[bat[la poart[, =i-i p[rea bine c[e noapte =i nu-l vede nimeni.

“Nu! zise el. Treaba aceasta pot eu s-o fac =i f[r[de p[rintele Isai.”

F[r[de Mara nu-i venea s[mearg[la Arad; dar f[r[de p[rintele Isai putea s[vorbeasc[cu Mara. Nu era nevoie s[mai =tie =i el.

Porni dar]nainte spre Radna, ca s[stea peste noapte la vreunul din birturile din apropierea m[n[stirii =i s[mearg[apoi, ca mâine diminea\[, el singur la Mara.

La birt, unde nimeni nu-l cuno=tea, putea s[între f[r[de sfial[, s[lase calul]n grija vreunui argat =i s[cear[ceva de mâncare, c[ci era fl[mând h[mesit.

— Cuno=ti d-ta pe Mara?]ntreb[el pe slujnica ce-i a=ternea masa.

— Cum s[n-o cunosc? +ade numai aci, a patra cas[.

— Nu =tii, e acas[?

— Alalt[ieri s-a]ntros cu fiica ei de la Arad, r[spunse slujnica.

Codreanu sim[i c[-i trece ca un fel de junghi prin inim[=i c[i se taie vinele de la picioare.

— Cum?]ntreb[el. Persida e aici?

— Nu, r[spunse slujnica, s-a dus chiar alalt[ieri la c[lug[ri\.

Era o adev[rat[f[c[tur[: Persida aici! De ce a venit? De ce n-a r[mas acas[, ci s-a dus la m[n[stire? Ce s-a]ntâmpat?

Era fl[mând =i s-a sculat nemâncat de la mas[; era obosit de drum =i s-a dus s[se mai plimbe pe \[rmul Mur[=ului.

Fuse, de când =tia c[dânsa se afla prin apropiere, cuprins de un fel de fierbin\eli, =i plimbându-se cu pa=ii iu\i pe \[rmul râului, resim\ea mul\umirile f[r[de seam[n pe care le avuse]n apropierea ei. Ah, ce femeie!... ce fiin\! Ce ademenitor]i era zâmbetul, ce dulce sup[rarea, ce u=or curgeau vorbele de pe buzele ei, ce nesecat]i era sufletul! +i totu=i abia acum]i d[dea seama c[el n-a vorbit nicio-dat[deschis cu dânsa. Se deprinsese,]ncetul cu]ncetul, cu gândul c[are s[=i petreac[toat[via[a]n apropierea ei, c[altfel nu este cu putin\[, =i a =i voit]n nenum[rate rânduri s[i-o =i spun[aceasta. Era]ns[]n tot felul ei de a fi ceva ce te st[pânea,]ncât nu puteai s[-i spui decât ceea ce dânsa voia. Te-n\elegea de mai nainte =i\i r[spundea f[r[de vorbe. Astfel el nu se mai]ndoia c[=i dânsa voie=te, =i totu=i acum sim\ea c[nu e]n stare s[-i vorbeasc[f[r[de]nconjur: ar fi trebuit s[fie la mijloc cineva care s[-i vie-ntr-ajutor =i s[deschid[vorba.

Avea tat[=i mam[, bun =i bunic[, rude =i prieteni, era iubit de o lume]ntreag[, =i acum se sim\ea singur =i p[r[sit de to\i =i st[tea sperios]n drum ca puiul care s-a pierdut de clo=c[; el]nsu=i rupsesse toate leg[turile, se desf[cuse de to\i ai lui =i nu mai era cine s[-i vie]ntr-ajutor.

Diminea\ a s-a sculat pe când se mija de ziu[. +tia c[Mara pleac[foarte de diminea\ =i \inea s-o g[seasc[acas[; =i totu=i el]i f[cea de lucru =i parc[ar fi dorit]n fundul inimii lui ca s[vie prea târziu la casa ei.

A=a a =i fost: porti\ a era]ncuiat[.

S-a dus cu inima]ncle=tat[la pod, unde =tia c-ar putea s-o g[seasc[. Nu era nici aici. El o vedea]ns[din jos de pod, la dep[rtare de câteva sute de pa=i, unde oamenii]nc[rcau lemne pe plute, dar nu s-a dus la ea. De ce s[mearg[? Tot era mai bine, mai u=or, mai firesc s[vorbeasc[mai nainte cu Persida.

A pl[tit dar omului pe care l-a g[sit acolo crei\arii =i a trecut podul.

Iar acum]i venea s[se]ntoarc[iar]napoi la Buteni.

Trecuser[opt ceasuri. Cum putea el s[sune acum, la un timp atât de nepotrivit. Era peste putin\[s[i se dea voie de a vorbi cu dânsa.

El]i lu[inima]n din\i =i sun[.

— Ce dori\i?]l]ntreb[sora b[trân[,]nalt[=i slab[, care se ivi]n u=[.

— A= putea, v[rog, s[vorbesc cu domni=oara Persida Bârzovanu?]ntreb[el.

— Domnule, acum nu se poate,]i r[spunse sora. +i, adause ea, nici nu =tiu cine sunte\i d-voastr[.

El scoase din portofelul s[u un bilet de vizit[=i i-l dete.

— S[spune\i,]i zise, domni=oarei c-o rog s[m[vesteasc[dac[=i când voi putea s-o v[d.

Sora]l pofti s[se a=eze =i s[a=tepte, apoi]ncuie u=a =i se dep[rt[.

Persida se afla]n buc[t[rie.

Ea nu venise la m[n[stire cu gândul de a r[mânea aici, dar a g[-sit-o pe maica Aegidia f[când proviziune de computuri pentru iarn[=i era peste putin\[s[nu pun[=or\ul ca s[-i dea ajutor. Seara apoi, când era vorba s[se]ntoarc[acas[,]i era foarte greu s[plece. Se sim\ea atât de bine aici, unde a crescut =i unde toate o potoleau =i-i d[deau t[rie.

A iubit totdeauna pe maica Aegidia, dar]nc[nu =tiuse c-o iube=te: acum ar fi voit s[=ad[la picioarele ei =i s[-i s[rute mâinile. Nu mai era cum a fost, =i parc[se lumina toat[m[n[stirea când ochii lor se]ntâlneau.

“O adev[rat[minune”, a=a zicea maica Aegidia]n gândul ei. Se potolise neastâmp[rul copil[reasc[=i n[v[lnicia adeseori s[lbatic[, =i

fata ei era a=ezat[,]n\eleapt[=i duioas[, un adev[rat giuvaier de femeie. De aceea nici nu mai putea s[-i vorbeasc[]n felul de mai nainte =i Persida se sim\ea]n[]at[]n gândul ei când vedea c[o ia parc[i-ar fi sor[ori prieten[.

Sâmb[t[seara au stat pân[spre miezul nop\ii de=tepte =i au vorbit despre toate, afar[de un singur lucru. De ce s[vorbeasc[=i despre acesta? Ea =tia cum gânde=te maica Aegidia, =i mai ales aici,]ntre zidurile m[n]stirii =i sub ochii maichii Aegidiei, nu putea nici dânsa s[gândeasc[altfel. Era de sine]n\eles c[nimic nu e mai presus de dorin\la p[rin\ilor, mai ales când ei tr[iesc, ca Mara, numai pentru copiii lor.

=i totu=i Persida tres[ri cuprins[de un fel de spaim[când citi numele: Pavel Codreanu.

— Ce e?]ntreb[maica Aegidia cu o asprime care reamintea timpurile trecute.

— Domnul acesta, r[spunse Persida dându-i biletul, e un absolut de teologie, pe care]l cunoa=tem din Arad.

— Dar tu =tii...

— Trebuie s[-l v[d, o]nterpuase Persida, altfel s-ar mâhni mama.

Obrajii c[lug[ri]ei se ro=ir[.]i era parc[se d[râm[casa]n capul ei. Grozav gâd!]nc[un suflet pierdut! Cea mai iubit[dintre fetele ei se ducea =i ea, ca s[-i petreac[via\la]n tic[lo=ie omeneasc[.

— Du-te, fata mea! gr[i] dânsa cu blânde\e umilit[. Dac[e dorin\la mumei tale, trebuie s[-l vezi chiar acum.

Persida= i dezleg[=or\ul, s[rut[mâna maichii Aegidiei, apoi se dep[rt[ducându-i =or\ul]n mâna stâng[, ca s[-l atârne la locul lui =i s[mearg[-n sala de a=teptare.

]i era]ns[greu s[mearg[a=a, f[r[de veste, =i ar fi voit s[-i mai fac[timp de r[zgândire.

“Nu!]=i zise peste pu\in, ridicându-=i capul. S[v[d ce voie=te.”

La u=a s[]ii de a=teptare iar se opri =i stete pe gânduri.

— Te rog s[ne la=i singuri, gr[i]]ntorcându-se spre sora ce-o]nso\ise =i era datoare s[stea =i dânsa-n sal[]n vreme ce Persida vorbea cu tân[rul.

Sora se plec[umilit[.

— Aceasta eu nu pot s-o fac! r[spunse ea. +tii prea bine c[n-a= putea s-o fac f[r[ca s[-mi m[rturisesc p[catul, =i =tii =i pedeapsa.

Persida-i apuc[mâna =i se uit[st[ruit[or]n ochii ei.

— Te rog s[suferi pedeapsa, c[ci Dumnezeu]i va ierta alte p[cate]n schimbul ei. Te rog, zise ea, c[ci n-ar fi cu putin\ s[vorbim des-chis dac[n-am fi singuri!

Sora-=i plec[mai umilit[capul =i-i f[cu semn s[se duc[.

Codreanu se cutremur[=i s[ri-n picioare când Persida se ivi voioas[-n u=].

— A=a-i c[te miri? zise el mergând spre dânsa.

— Nu, r[spunse ea]ntinzându-i mâna. V[zând biletul d-tale, mi-am]nchipuit numaidecât c-ai fost pe la mama =i ea te-a trimis aici.

— N-am v[zut-o, gr[i el. Am c[utat-o, ce-i drept, dar n-am g[sit-o nici acas[, nici la pod. Am aflat]ns[ieri sear[c[e-ti aici, =i am venit.

— A=a! zise ea, oarecum u=urat[. Carevas[zic[, nu ai vorbit cu mama.

— Nu]nc[!

Ea-l pofti s[se a=eze, se a=ez[=i ea, apoi r[maser[câtva timp strâm-tora\i: el nu =tia cum s[]nceap[, iar[ea a=tepta s[vad[ce vrea el.

— Am fost foarte mirat când am aflat c[ai plecat de la Arad,]ncepu el]n cele din urm[.

Persida zâmbi, stete pu\in pe gânduri, apoi obraji i se umplur[de sânge.

Era hot[rât s[-i spun[f[r[de]nconjur cum s-au petrecut lucruri-le, de ea s-a hot[rât deodat[s[plece: a=a trebuia s[fac[, =i ea nu putea s[fac[decât cum trebuie. Acum]ns[, când se afla fa\]n fa\ cu el, ea nu putea — nu! — mai bine moart[!

Gândul omenesc str[bate]ntr-o singur[clip[=i timpul, =i dep[r-t[r]ile, =i acum,]n clipa aceasta, ea vedea]n gândul ei toate cele petrecute =i-l vedea =i pe el umblând r[zle\ prin lume, ajuns din om neom, nenorocit f[r[de vina lui. Se]mp[case cu gândul c[ea nu poate s[-l ajute =i c[nu le r[mâne amândurora decât s[uite cele petrecute, care nu erau, la urma urmelor, decât o nebunie de tinere\ e.

ji era]ns[ru=ine c-a crezut c[poate s[-l mai =i batjocoreasc[spunând altui b[rbat ceea ce numai ei amândoi =tiau.

— Mi s-a urât de]nv[lm[=eala =i de zgomotul lumii, ji r[spunse ea, =i mi-a venit dorul de lini-tea acestei case!

— +i ai s[r[mâi aici, se]n\elege, zise el râzând.

Ea st[tu pu\in pe g[nduri, =i sufletul parc[i se]n[l\.

— D-ta râzi, gr[i dânsa; nu trebuie]ns[s[scapi din vedere c[eu aici am crescut =i c[sunt femeie. D-voastre, b[rba\ii, v[avânta\i cu inim[]ndr[znea\]n toiul lumii =i totu=i nu o dat[sunte\i cuprin=i de dorul singur[t\ii; dar noi, femeile, care numai rezemate de al\ii putem s[trecem prin lume?

Codreanu iar zâmbi.

— D-ta n-ai decât s[vrei pentru ca s[-\i g[se=ti reazem, zise el.

— +tiu,]ntâmpin[ea tot zâmbind cu ironie. Sunt tân[r], frumoas[=i de-teapt[: nu-mi mai lipse=te decât inima u=oar[pentru ca s[-mi iau avânt. Eu m[]nsp[imânt]ns[când m[gândesc la mul\imea datorii pe care le iau asupra mea când ies de aici, =i sunt cuprins[adeseori de sim\[mântul c[nu pot s[le]mplinesc pe toate.

— Dar, zise el, datorii avem cu to\ii.

— +i foarte rar avem =i mul\umirea de a le]mplini,]l]nterupse ea.

— A=! zise el. Dar atunci cei mai mul\i dintre noi s-ar fi sim\it foarte nenoroci\i.

— Nu, zise ea; suntem, dar nu ne sim\im, fiindc[omul se deprinde cu toate.]nchipuie=te-\i c[eu nu r[mân aici. N-a= putea s[stau a=a... fat[mare. Ar trebui s[m[m[rit. S[zicem c[-mi g[sesc un so\ mai presus de toate a=tept[rile mele. De unde pot eu s[=tiu dac[nu voi prinde mai târziu sl[biciune pentru altul? Ce fac atunci? Sunt ori nu datoare s[-i m[rturisesc so\ului meu adev[rul?

— Da! zise el cu toat[hot[rârea.

— Dar dac[a= fi avut mai nainte sl[biciune pentru altul? urm[ea, tot sunt datoare s[-i m[rturisesc adev[rul?

El tres[ri.

— Da! zise iar,]ns[de ast[dat[cam cu jum[tate de gur[.

— +i-o s[se bucare dânsul?

— Nu tocmai.

— Atunci, gr[i dânsa rânând, e parc[mai cuminte s[nu-mi fac datoria. De ce s[-i spun când]l mânnesc prin aceasta? Am s[m[de-prim]ncetul cu]ncetul cu gândul c[datoria mea e s[tac, s[fiu f[\ar-nic[=i s[-mi fac de-a sila celelalte datorii... pe cât le pot. Urât[via\!

El se uit[nedumerit]n fa\ a ei.

— Bine, domni-oar[, zise el strâmtorat, dar d-ta tot n-ai putea s[r[mâi aici.

— De ce nu?

— Fiindc[nu e cu puțin\.

— De ce s[nu fie cu puțin\?

— Pentru c[e=ti, dac[nu m[]n=el, ortodox[.

— S[trecem peste aceasta, gr[i dânsa a=ezat[. Când e vorba de via\ =i de moarte, nu ne mai uit[m la asemenea lucruri mici. Oamenii suntem, la urma urmelor, cu to\ii, =i Dumnezeu e unul =i acela= pentru to\ii.

— Eu tot nu cred c[ai s[r[mâi aici, zise el iar]n glum[.

— Nici eu nu cred, r[spunse ea. Voiesc numai s[zic c[cel pu\in acum nu e pentru mine gând mai ademenitor decât s[r[mân aici, =i m-a= sim\i foarte nenorocit[dac-a= fi nevoit[s[plec. M[simt atât de bine aici, =i mai am]nc[timp destul pentru zbucium[rile vie\ii.

Codreanu]ncepu s[tremura.

— Carevas[zic[, gr[i dânsul cu glas]n[bu=it, e=ti hot[rât[s[r[mâi aici?

— Nu, r[spunse ea, eu n-am nici o hot[râre, =i dac[mama ast[zi va zice s[ies, voi ie=i mâine. R[spund numai la]ntrebarea pe care mi-ai pus-o rânând. M-a= sim\i nenorocit[dac-ar trebui s[ies acum. Peste un an, peste doi — nimeni nu =tie ce are s[simt[— voi ie=i cu inima u=oar[; acum mi-ar fi foarte greu!

Codreanu o]nlelegea deplin =i nu mai =tia ce s[-i zic[, ci se uita numai cu ochii]nt[la un col\ al od[iei.

— +i dac[eu te-a= ruga?]ntreb[el sfios =i cam cu jum[tate de gur[.

Ea se ridic[=i r[mase stând dreapt[=i cu ochii]n jos.

— D-ta =tii c[\iu mult la d-ta =i n-a= putea s[zic nu! r[spunse ea]ncet. Dar \ii =i d-ta la mine =i nu e=ti]n stare s[-mi faci sil[. Mai târziu! Nu-i a=a?

— Da! r[spunse el ridicându-se.

— \i mul\umesc, gr[i dânsa]ntinzându-i mâna.

El apuc[mâna =i o s[rut[.

— Ai s[mai treci pe la mama?]ntreb[ea.

— Nu! r[spunse el hot[rât.

— \i mul\umesc, gr[i iar dânsa, =i la revedere!

El]i s[rut[]nc[o dat[mâna, apoi dânsa se retrase =i peste pu\in intr[sora b[trân[,]nalt[=i slab[, ca s[descuie u=a pe care avea s[plece Codreanu.

X

CINE CE POATE

Mare lucru târgul de toamn[de la Arad!

Timp de câteva s[pt[mâni drumurile de \ar[toate sunt pline de care]nc[rcate, care aduc bog[\iile din =apte \inuturi, ca s[le desf[=ure prin pie\ele =i prin uli\ele Aradului =i pe câmpia de dimprejurul lui, unde s-adun[care cu poame de pe Cri=uri =i din valea Mur[=ului, cu lemn[rie din mun\ii Abrudului =i cu bucate de pe câmpia m[noas[, se-n=ir[butoaiele cu vin din Podgorie ori cu rachiu de pe Mur[= =i se]ngr[m[desc turme de oi venite din Ardeal, ciurde de porci aduse de pe lunci, herghelii de cai crescu\i pe poienele mun\ilor =i cirezi de vite mânate de jelepări umbla\i prin lume.

Ce mul\ime de oameni =i ce amestec[tur[de tipuri =i de porturi =i de limbi! E parc[aici e mijlocul p[mântului, unde se]ntâlnesc toate neamurile. Pe-nserate s-aprind]mprejurul ora=ului mii de focuri, la care stau de vorb[ori]=i petrec cântând aici români, colo unguri, mai departe =vabi ori sârbi, iar printre ace=tia slovaci, ba pâ[n[chiar =i bulgari.

Dar tot românul, s[racul, e =i aici cel mai de frunte, c[ci vine iar-na geroas[=i ajunge la pre\ jocul c[lduros, la care nimeni atât de mult ca românul nu \ine.

+i nu e numai c[tot românul vrea s[-i aib[jocul, dar \ine s[-i mai fie =i frumos \mpodobit cu flori t[iate de carmajin ori cusute-n fire de ibri=in. Nu-i jocul, ci podoaba de pe el ceea ce-i aduce câ=tig jocarului: atât se pl[te=te, dac[e frumoas[, cu mâna larg[=i pe \ntrecute.

Nici c[se poate pentru un cunosc[tor mai mare mul\umire decât s[treac[printre =atrele jocarilor din Arad, ca s[vad[unul câte unul cojoacele de prob[. Frumosul e frumos, nu-i vorb[, pretutindenea, dar cojoace frumoase ca la Arad nic[ieri nu se g[sesc, fiindc[mai rar g[se=ti aiurea oameni care pot s[le pl[teasc[.

Tric[-i \mplinise de mult anul, dar tot mai r[m[sese la Claici, fiindc[\i era greu s[plece ca s[-i \nceap[cei doi ani de c[l[torie.

Nici c[intr[\ns[calfele de jocari la st[pân decât de dou[ori pe an: fie la Sf. Gheorghe, fie mai ales la Sf. Dimitrie, pe când jocarii au mult de lucru. Apoi o calf[trebuie, mai nainte de a ie=i \n lume, s[-i arate destoinicia, pentru ca st[pânii s[=tie ce poate =i cum au s[-l pl[teasc[. El s-a \nvoit dar cu Claici ca s[coase pentru târgul de toamn[o *bund[*, adic[o blan[de miel, lung[pân[la p[mânt, alb[=i \mpodobit[cu flori cusute-n ibri=in. A lucrat patru luni de zile la ea, dar =i era frumoas[, \ncât Claici n-o l[sa mai jos de dou[sute de florini =i li se l[uda tuturora c[el l-a scos calf[pe Tric[.

Iar Tric[st[tea ru=inos \n dosul bundei de prob[, ca s[fie la \ndemân[când vin st[pânii care caut[calfe. Era tot lung =i de=irat, tot motolog =i gur[-casc[, dar mai nesp[lat =i mai nepiept[nat decât odinioar[. Se \mplinise aproape un an de când plecase sor[-sa de la Arad, =i de atunci pierduse obiceiul de a se piept[na când merge la mas[.

Deoarece breasla jocarilor din Arad \inuse mor\i= ca jocarii din alte p[r\i s[nu=îi poat[scoate marfa la vânzare decât \n ziua a treia, Bocioac[-i avea =i el, ziua-ntâi =i ziua a doua, l[zile-nchise =i se plimba printre =atrele jocarilor din Arad, ca s[vad[ce lucruri frumoase au mai scos \n târg.

— Cine a f[cut bunda asta?]ntreb[el uitându-se cu de-am[nuntul la cus[turi.

— Eu! r[spunse Tric[, f[când un pas]nainte.

Bocioac[, tot]nalt =i sub\ire =i el, se uit[de jos pân[sus la Tric[.]i era parc[nu se poate ca acele mâini mari s[fi cusut florile cele atât de curat scoase.

— Ei bine, b[iete! zise el. Când ai ie=it calf[?

— De Sf. Gheorghe.

— Vrei s[vii la Lipova? Eu sunt Bocioac[, starostele.

— +tiu, c[=i eu sunt de pe acolo.

— De unde?

— De la Radna.

Bocioac[se uit[din nou]n fa\a lui.

— Doar[nu e=ti fratele Persidei? gr[i el. Parc[-mi semeni =i tu cu m[-ta.

— Asta e! r[spunse Tric[râzând.

— Ce-a avut m[-ta cu neam\ul?]ntreb[starostele, schimbând vorba.

— Care neam\?

— Hub[r. Care altul?

— Eu nu =tiu nimic, r[spunse Tric[, cu atât mai mirat cu cât mum[-sa era =i ea aici]n târg =i nu-i spusese nimic.

— Bine, gr[i Bocioac[, a luat podul de la dânsa =i pare-mi-se c-a]n=elat-o =i cu p[durea de la Cladova.

— Eu, zise Tric[râzând, nu cred c[poate cineva s[-n=ele pe mama.

Bocioac[iar se uit[la b[iat. Era parc[ceva foarte de=tept]n ochii lui.

— Ei! vii?]ntreb[el din nou.

— Vin.

— Ce ceri?

— Nu mai cer nimic, r[spunse Tric[. Nu mi-e destul c[stau la casa d-tale?! O s[-mi dai ce-i socoti.

Bocioac[era]ncântat.

— Când vii?

— Chiar acum, dup[târg!

— Vorb[]ncheiat[! gr[i Bocioac[=i-i strânse mâna, apoi se duse mai departe.

Iar Tric[nu mai avea astâmp[r. Voia s[vad[pe mum[-sa, ca s[afle ce s-a]ntâmp[at cu Hub[r =i s[-i spun[c[s-a-nvoit cu Bocioac[, acela=i Bocioac[]n casa c[ruia nu fusese primit ucenic.

— Auzi vorb[! striga Mara, pun`ndu-=i mâinile]n =olduri.

Se bucura cum de mult nu s-a mai bucurat. Las[c[-i p[rea bine c[Tric[a intrat calf[tocmai la Bocioac[, dar avea =i mare trebuin\ s[-i fie feciorul prin apropiere.

De când aflate c[Codreanu s-a-nsurat =i s-a popit, ea]=i pusese de gând s[n-o mai lase pe Persida la c[lug[ri\e. Nu era]ns[chip s-o sco\i din m[n[stire. Ea zicea, nu-i vorb[, c[nu mai st[, dar potrivea mereu lucrurile a=a ca s[mai r[mâie, =i nu mai =tia ce s[-i faci ca s-o sco\i.

Duminicile =i zilele de s[rb[tori Mara o lua =i-o ducea la biserica de la Lipova. Foarte adeseori]ns[Mara era dus[pe la târguri, =i atunci Persida lua pe vreuna din fetele de român ce se aflau la c[lug[ri\e =i tot se ducea. Le p[rea foarte r[u c[lug[ri\elor, c[ci era, dac[-i vorba, chiar mai frumoas[biseric[acoloa]n m[n[stire, dar Persida \inea s[mearg[la biserica ei =i nu putea nimeni s-o opreasc[. Ba s-a f[cut]ncetul cu]ncetul obicei c[Persida lua toate fetele de român cu dânsa,]ncât era o frumuse\e s[le vezi, =i lipovenii \ineau mult la fata Marei.

— Minunat lucru! gr[i dar muma. O s[te duci duminicile =i zilele de s[rb[tori s-o iei pe Persida, ca s-o duci la biseric[. Nu le prea place c[lug[ri\elor c[duce fete cu dânsa. Apoi s[facem ce-om face ca s-o scoatem de acolo.

— Da! r[spunse Tric[voios. Dar cu Hub[r ce-ai avut?

— Ce s[am? gr[i Mara. Nu cumva sunt proast[ca s[alerg =i s[muncesc, apoi s[]mpart câ=tigul cu dân=ii? Nu câ=tig nimic =i n-am nimic de]mp[r\it!

— Bine, dar aud c[\i-a luat Hub[r podul.

— Nu-mi mai trebuie mie podul acela! Stau toat[ziua pentru câlva crei\ari, când am atâta treab[]n alt[parte.

Lui Tric[]i p[rea cu toate aceste foarte r[u. Nu se putea]mp[ca cu gândul c[mum[-sa nu mai e pod[ri\], când toat[lumea]i zicea “Pod[ri\”. Apoi]i era parc[i-ar fi venit lui s[ia podul]n arând[, fiindc[grozav]i pl[cea s[vad[crei\arii aduna\i gr[mad[]i nu se putea]mp[ca cu gândul c[o s[dea]i el crei\ari când va trece de aici]nainte podul.

— +i, uite, zise el, mie]mi venise gândul s[stau acas[cu voi, s[m[duc dimine\ile]i s[m[]ntorc serile.

— S[stai, dragul mamii! gr[i Mara]nduio=at[, ca s[fim odat[oameni aduna\i]i noi.

— Dar o s[dau prea mul\i crei\ari.

— De asta s[nu-\i pese, zise ea]ncet, c[ci tot ai no=tri sunt crei\arii. Gheorghe a luat podul]n tov[r]=ie cu mine.

Pe drum apoi, de la Arad pân[la Radna, le-a mai]n\eles Tric[]i celelalte.

Se plângea Mara c[-i merg treburile r[u de tot. Ar fi fost]n stare s[jure c[pierde cu p[durea]i ar ajunge]n sap[de lemn dac[nu s-ar ajuta cu plutele, pe care le vinde cu pre\ bun dup[ce descarc[stânjenii.

— Numai eu =tiu, dragul mamii, zicea dânsa suspinând, cât m[fr[mânt ca s-o scot la cap[t. Mi-au scos vorba c[am adunat bani mul\i]i to\i m[fur[, to\i umbl[s[m[]n=ele. Ba mai vine]i popa Isai de la +oimo=]i zice cui numai vrea s[-l cread[c[sunt zgârcit[]i c[numai eu sunt de vin[dac[n-a luat Codreanu pe Persida. Dr[gu\ a mamii! Las' c-o s[g[seasc[ea altul]i mai]i decât dânsul. Voia s[scoat[sufletul din mine]i s[-mi ia cel din urm[ban. N-am, dragul mamii: de unde s[dau mai mult decât ceea ce pot? Tu =tii c[pu\in a mai r[mas de la fie iertat tat[l vostru: las' c[nu m-am atins de al vostru, dar am mai]i ad[ugat pu\in câte pu\in, cum biet am putut, ca s[ave\i]i voi câte ceva. Ave\i! Ai]i tu, are]i Persida; popa cerea]ns[marea cu sarea!

Spunea Mara, spunea mereu =i nu mai sfâr=ea, iar Tric[nu putea decât s[le cread[toate. Când vorba era]ns[de Codreanu, trebuia s[zic[=i el o vorb[, c[ci]l cuno=tea mai bine =i lina mult la el.

— S[crezi, mam[, gândi dânsul, c[Codreanu nu cerea nimic.

— Ferit-a Sfântul! r[spunse Mara. El nu, dar s-a vârât la mijloc popa Isai =i le-a stricat toate. E]ns[mai bine a=a! N-a fost s[fie! Fiecare cu norocul lui! Nici nu era el om pentru fat[ca Persida; pe unul ca dânsul l-ar bate Persida]n fiecare zi de dou[ori.

Cam a=a gândea =i Tric[.

Nu-i vorb[, acum, dup[un an, se f[cuse mai]nalt[=i p[rea mai sub\ire sor[-sa; \i-ar fi venit s[-i zici c-o clatin[vântul; c[lca]ns[\eap[n =i m[runt ca maica econoam[,]ncât parc[se scutura p[mântul sub picioarele ei, =i era]n c[ut[tura ei =i]mprejurul buzelor ei ceva]nd[r]tnic, aspru =i nemilos, parc-ar fi voit]n toat[clipa s[strige: “Trebuie!”

Era cu toate aceste foarte voioas[=i ar fi voit s-adune toat[lumea, ca s[-i spun[c[fratele ei a venit s-o ia la biseric[=i are s[r[mâie aici.

— Dar, zise el, mergem la noi la biseric[.

Ea stete pu\in pe gânduri.

— Nu, gr[i apoi, r[mânem tot la Lipova =i ne ducem dup[biseric[acas[.

]n zadar, femeia tot femeie! Se uita la fratele ei cel]nalt =i lat]n umeri, care]i pusese hainele negre =i trecuse pe la b[rbier mai nainte de a fi venit la dânsa. Ea-i potrivea leg[toarea la gât =i-i scutur[pe ici, pe colo haina atingând-o u=urel cu vârful degetelor; voia s[mearg[cu el la biserica de aci, unde to\i o cuno=teau.

Iar[el voia numai ceea ce vrea dânsa.

O luar[dar, tot ca odinioar[, la dreapta, ca s[treac[prin fa\am[cel[riei.

Ce deosebire]ns[!

Atunci ea =tia c[Na\ are s-o vad[trecând, =i totu=i era cuprins[de un fel de le=in; acum nici prin gând nu-i trecea c[are s[dea ochii

cu el, =i totu=i n-a tres[rit când l-a z[rit la u=a m[cel[riei, ci s-a uitat lung =i f[r[de sfial[la el.

Ce schimbare]ntr-un timp atât de scurt! Nu-i vorb[, =or\ul]i era =i acum curat =i c[rarea i se vedea, ca odinioar[, prin p[rul neted piept[nat, dar era m[celar adev[rat: om cu fa\ a plin[=i mai mult ro=ie decât rumen[, cu bra\ele puternice strânse de mâneca suflecat[=i cu pieptul ie=it]nainte.

+i se uita =i el tot lung =i f[r[de sfial[la dânsa =i la fratele ei, care nu voia, parc[, s[-l vad[=i ar fi dat mult dac[sor[-sa nu l-ar vedea nici ea.

Un lucru nu-i era nici Persidei cu putin\[: s[treac[uli\ a, ca s[apuce pe la col\ . Ea cl[tin[zâmbind voioas[din cap, dar]=i urm[drumul]nainte, r[mân\nd]n partea despre m[n[stire a uli\ei,]ncât Na\ se uit[dezam[git]n urma ei =i r[spunse la salutare abia dup[ce ea trecuse.

Lucrurile veniser[f[r[de veste =i s-au petrecut atât de iute,]ncât el st[tea buim[cit =i nu-=i d[dea seama decât c[mai înainte ea avuse pe frunte =i mai ales pe tâmpale fire de p[r cre\ =i r[zle\, iar acuma p[rul]i =edea neted pe frunte.

— Când s-a]ntors Na\ acas[?]ntreb[Persida dup[ce se mai dep[rtar[.

— Tu trebuie s[=tii mai bine decât mine, r[spunse Tric[]ndârjit.

— De ce s[=tiu?

— E=ti mai de mult aici.

— Duminica trecut[nu era acas[, gr[i dânsa. L-ai mai v[zut tu la Arad dup[ce am plecat eu?

— Nu =tiu, r[spunse Tric[mai]ndârjit. Nu-mi mai aduc aminte. Nu, nu l-am mai v[zut. Dar ce ai tu cu el?

Persida se uit[râzând la fratele ei.

Un lungan, ce-i drept, dar un b[iat care abia peste dou[luni]mpline=te =asesprezece ani: ce putea el s[]nveleg[?

— Fii b[iat cuminte, Tric[, zise ea; tu =tii c[nu am nimic cu el =i nici nu pot avea. Tocmai de aceea]mi pare]ns[bine c[i-au ie=it proștiile din cap.

— De unde =tii c[i-au ie=it?!

— V[d eu, r[spunse ea.

A=a =i credea fata Marei, de=i nu era tocmai a=a.

El n-a alergat, ce-i drept, nici la biseric[, nici la Radna dup[dansa, dar munte cu munte nu se]ntâlne=te,]ns[om cu om da — mai ales acum toamna,]n timpul culesului de vii.

De la Radna]nainte, spre apus, se]ntinde podgoria cea vestit[a Aradului, un lung =ir de dealuri acoperite cu vii. Cale de o zi bun[, pâ[n] la M[derat, la poalele dealurilor, sat se]n=ir[de sat, iar printre vii sunt risipite cramele, pe care nimeni n-a]ncercat]nc[s[le numere.

Ce-i aci]n timpul culesului, pe la]nceputul lui octombrie, aceasta nu poate s-o =tie decât cel ce a v[zut cu ochii lui.

Serile, venind despre Arad pe =esul neted, vezi]n fa\ a ta parc[un alt cer, un fel de negrea\]ntins[]n fa\ a ta =i nenum[rate lumini risipite pe ea — focurile ce ard la crame, prin paghini =i pe fâne\ele acum cosite =i l[sate de p[=une. Din când]n când r[sun[prelung câte o pu=c[desc[rcat[ori se ridic[pe ici, pe colo câte o rachet[,]ncât sim\i pe nev[zute c[e lume, lume, mult[lume risipit[pe colo pe dealuri =i prin v[i.

S[pt[mâni de zile de-a rândul vin mereu =i de la deal, =i de pe =es, unii ca s[lucreze, al\ii ca s[petreac[câteva zile bune, to\i vesele, to\i gata de a se bucura de via\.

O dat[numai pe an e culesul viilor, =i p[cat ar fi s[petreci =i ast[singur[dat[dormind nop\ile când ele sunt atât de lini=tite =i de r[coroase, iar luna niciodat[=i nic[ieri nu-=i revars[lumina a=a din plin ca acum =i aici, unde razele ei se r[sfrâng oarecum din coastele dealurilor spre =esul]ntins ca o mare.

Ici fluier, colo cimpoi, mai departe o chitar[, o vioar[, o harmonic[=i iar un taraf de l[utari, pretutindenea câte o desc[rc[tur[de pu=c[, o rachet[ori cel pu\in câte un chiot de fiecare vadr[turnat[]n butoi, =i to\i stau la pove=ti, cânt[, joac[, petrec]n zburdalnic[]nv[lm[=eal[.

S-alergi cale de dou[zile pe nemâncate, ca s[iei parte, iar Na\

nu era decât aci la Lipova: cum ar fi putut s[stea acas[când aveau =i ei vie la P[uli= =i venise anume de cules acas[?

Luni diminea\ a el =tia c[Persida nu s-a]ntros la c[lug[ri\ e =i nu se mai]ndoia c-a r[mas =i ea de cules acas[.

Celelalte veneau de la sine.

Pleci]n timpul culesului de cu sear[cu un prieten a=a la un noroc, treci din cram[]n cram[, =i numai bunul Dumnezeu =tie unde =i cu cine te pomene=ti]n zori de zi, c[ci oriunde sose=ti, oamenii sunt bucuro=i de oaspe\i =i cu plin te primesc, oriunde ajungi, g[se=ti ori]\i faci prieteni.

Luni dup[-amiaz[zi el =tia c[Mara e =i ea cu ai s[i la vie, cale de vreo jum[tate de ceas mai spre Radna; iar pe]nserate el a luat pu-ca pe um[r =i a urcat voios =i c[pre-te spre culmea de unde putea s[vad[când =i]ncotro pleac[fata Marei.

O vedea, =i ce n-ar fi dat ca =i ea s[-l z[reasc[pe el sus]n culme!

El desc[rc[deodat[amândou[\evile pu=tii;]ns[era sus]n deal =i desc[rc[tura pierdut[]n vânt suna ca]n sec.

Persida =i Mara, care se aflau]n fa\ a cramei acoperite cu trestie, cu toate aceste se]ntoarser[spre culme.

Era departe pân-acolo,]ncât abia se mai vedea omul care desc[r-case. Persida]ns[tot]l recunosc[=i,]n semn c[-l cunoa=te, ridic[mâna]n sus.

— Cine-i acolo?]ntreb[Mara mirat[c[fiica ei]l cunoa=te.

Persida se uit[râzând la ea. +tia c[e certat[muma ei cu Hub[r, dar acum era culesul viilor.

— Cine s[fie? r[spunse ea. Nebunul de Na\!

Mara r[mase câțva timp buiguit[. Na\? Iar Na\? Parc[-i venea =i tot nu-i venea s[se supere.]n zadar! era femeie =i mam[, =i mare lucru ar fi ca o mam[s[se supere când vede c[fata ei ia min\ile fl[c]ilor.

— Curat nebun! zise ea uitându-se cu ochii scrutați la fiica ei.

— I-a mai trecut, mam[, gr[i Persida, care-i]n\elese gândul, =i o s[-i treac[de tot când va vedea ce e =i cum.

Mara era cea mai fericit[din toate mumele: nu vorbele Persidei, ci felul]n care ele fuseser[rostite o]ncredin[au c[fata ei e cea mai cuminte din toate fetele.

— Te pomene=ti c[nebunul acela, zise ea, o s[ne stea pân[la miezul nop[iei]n vârful dealului.

De asta se temea =i Persida.

Se]n=elau]ns[amândou[.

Na\ desc[rcase, ce-i drept, pu=ca pentru ca Persida s[se uite spre dânsul. Când a v[zut,]ns[, c[ea se uit[,]i face semn, ba se mai uit[=i Mara, el =tia c[ele vorbesc despre dânsul, sim[ea c[de bine nu pot s[-l gr[iasc[=i-i era ru=ine.

“Ce fleac de om!]=i zise el nec[jit pe sine,]=i arunc[pu=ca iar pe um[r =i porni mai departe.]ndr[cit[femeie!” ad[ug[apoi]ntr-un târziu.

Iar[Persida se uit[lung dup[dânsul =i se bucura]n gândul ei.

Nici c[l-a mai v[zut trei zile de-a rândul, de=i fetele ca dânsa mult[lume v[d]n timpul culesului de vii.

Joi pe]nserate ea a plecat cu nevasta lui Bocioac[, cu v[rul lui Bocioac[, Andrei, care era scriitor la notarul din Mini=, cu notarul de la +oimo= =i cu domni=oarele Emilia =i Nina, nepoatele p[rintelui Isai, ca s[mearg[la crama p[rintelui Ioan de la Mini=.

Trecând a=a, printre crame, s-au mai oprit ici, s-au mai oprit colo,]ncât au petrecut peste dou[ceasuri pe drum =i s-au sporit la patru-sprezece in=i pe când au sosit.

S[vezi apoi p[rere de bine =i chiote de veselie =i tu= dat de l[utarii f[r] de care p[rintele Ioan n-ar fi putut s[-i fac[culesul.

+i ce mare era mirarea Persidei când s-a pomenit c[iese din]nv[lm[=eala aceasta la iveal[Na\ =i vine la dânsa cu mâna]ntins[=i râzând =tremg[re=te.

— Dar d-ta cum ai ajuns aici?

— Mare lucru! Parc[n-ai nici un prieten care are un prieten ca s[te aduc[aici? Nu cumva credeai c-o s[scapi de mine?

— Nici nu voiam s[scap;]mi pare bine c[te v[d =i mai de aproape.

— De!... o s[vedem!... gr[i el cu]ndoial[=i rupse vorba fiindc[se puser[al\ii la mijloc.

Lucru ne]n\eles de mintea omeneasc[!

Persida era fat[cuminte =i pusesese]n gândul ei toate lucrurile la cale: ochii ei]ns[erau du=i mereu dup[dânsul =i râdeau când se]ntâlneau cu ai lui. Parc[-i era frate, parc[-i era copil, parc[-i era rupt din suflet, atât de mult se bucura când]l vedea voios, vorb[re\, =i inima i se strânse când el veni s-o pofteasc[la joc. El juca atât de frumos, iar[ea nu =tia s[joace valsul.

Nu era f[cut[b[t[tura din fa\a cramei pentru vals =i nu erau nici juc[torii deprin=i a juca nem\ete, dar la cules de vii joac[lumea =i pe iarb[verde, =i cele opt perechi zburau cum da Dumnezeu, ca pe podele lucii.

— Tare e=ti u=oar[! gr[i Na\l peste câtva timp.

Persida]nv[ase, când cu nunta, s[joace valsul, dar era de mult de atunci.

— D-ta vezi c[nu =tiu s[joc, r[spunse ea.

— Deloc nu =tii, zise el, dar e=ti u=oar[=i merge bine.

— M[duci d-ta,]ntâmpin[ea.

— Vorb[s[fie! =opti el]ncet. Te-a= duce eu dac[te-ai l[sa... Am ce s[prind]n bra\ele. S[te iau pe sus =i s[te duc,]ncât s[ni se piard[urma!

Persida ar fi voit s[se desfac[din bra\ele lui =i s[-i dea brânci, ca s[-l arunce cât colo. Era de necrezut]ndr[zneala lui.

El]ns[o \inea ca-n cle=te de fier =i o ducea din ce]n ce mai zburî=,]ncât era o frumuse\ele s[-i vezi =i,]ncetul cu]ncetul, privirile tuturor se]ndreptar[asupra lor.

— M[obose=ti de-mi sco\i sufletul, =opti ea sup[rat[acum =i de privirile]ndreptate asupra ei.

— Nu-i adev[rat, r[spunse el, d-ta nu obose=ti nici pâ[n[mâine diminea\[, dar \i-e greu c[lumea te vede jucând cu mine.

Apoi el o l[s[de unde o luase,]i mul\umi frumos =i]=i c[ut[alt[pereche.

Persida, ro=ie ca floarea de mac, ar fi voit s[fug[, s[se ascund[, s[scape f[r[de veste din aceast[societate ne]nfrânat[, dar]n clipa când el se dep[rt[, al\i trei s[rir[s-o poftesc[la joc.

A=a e la joc: cine a intrat o dat[e bine prins, =i cu cât mai mult joac[, cu atât mai vârtos se simte pornit a da]nainte. Era cuprins[de un fel de be=ie =i, de=i ar fi voit mai]nainte s[plece, peste pu\in o nelini=tea gândul c[seca Marta, nevasta lui Bocioac[, ar putea s-o ia ca s-o duc[iar]napoi.

Marta nu era]ns[din cele ce gr[besc acas[.

Avea, ce-i drept, trei copii, dar era frumoas[, durdulie =i tân[r[]nc[=i nu venise ca s[stea. Cu Bocioac[al ei, care era om bogat =i foarte cumsecade, dar cu vreo doisprezece ani mai b[trân decât dânsa =i prea de tot sf[tos, st[tea dânsa]n toate zilele; mai rar]ns[cu scriitorul, care era mai tân[r =i mai spornic la vorb[, =tia s[-i toarne glumele pe plac =i s[-i =optesc[din când]n când câte ceva la ureche. Era, nu-i vorb[, cea mai cumsecade femeie, dar n-ai fi zis-o aceasta dac-ai fi v[zut-o: prea mult]i pl[cea s[stea, ba chiar s[se =i hârjoneasc[cu oamenii tineri. P[cat ar fi s[nu între =i ea]n joc, de=i nu prea =tia nici ea cum merge valsul.

“P[cat!” zicea]n gândul ei Persida, care era, la urma urmelor, fat[tân[r[=i plin[de via\. Nu-i vorb[, jocul nu mergea ca mai înainte, dar capul]i era ame\it =i ochii ei se furi=au din când]n când spre Na\, care era tot voios, tot neobosit, dar nu se mai uita la dânsa, nu se uita =i nu se uita...

Lucru firesc! El avea,]n cele din urm[, dreptate; ea se purtase ca o copil[r[sf[lat[, r[u-crescut[.

Dup[ce jocul s-a curmat, ea ar fi voit s[se apropie ca din]ntâmplare de dânsul =i s[fac[ca =i când nimic n-ar fi fost; pe când]ns[ea nu putea s[scape de dl Br[deanu, un tân[r avocat, el avea de lucru]n alt[parte.

Dl Bogyó Feri, p[durarul]mp[r[tesc, f[cuse prinsoare cu p[rintele Ioan c[are s[ridice el singur butoia=ul cu must de boabe alese, care

se afla sub strea=in[, =i s[-l a=eze]n car. L-a =i a=ezat, spre marea mirare a tuturor.

— Pu'in[treab[! gr[i Ignat, vecinul p[rintelui, apoi lu[butoia=ul din car =i]l ridic[pe um[rul s[u, spre mai marea uimire a celor de fa\[, care se adunaser[]mprejurul lor.

Na\ nu era nici el dintre cei ce nu se mir[. De! u=or nu era butoia=ul acela.

El se plec[, puse mâna, ca s[-ncerce, ridic[butoia=ul o dat[pân[spre genunchi,]nc[o dat[pân[spre mijloc, apoi]=i]ncord[puterile =i-l puse =i el,]ntocmai ca Ignat, pe um[rul s[u.

Obrajii]i erau, ce-i drept,]nro=i\i de sânge, ochii]i ie=eau mai tare din cap, picioarele]i st[teau ca]nfapte]n p[mânt =i partea de sus a trupului tremura sub povara cea grea, dar el ridicase butoia=ul =i-l]inea pe um[r.

Persida tres[ri cuprins[de fric[, f[cu un pas spre dânsul, apoi se opri cu inima]ncle=tat[.

— Ce glum[proast[! zise ea a=a pentru dânsa, dar nu destul de-ncet ca s[n-aud[=i cei de prin apropierea ei, care se uitar[f[r[de voie la dânsa.

El lu[butoia=ul de pe um[r,]l l[s[]ncetul cu]ncetul spre p[mânt, apoi]l duse la picioarele ei.

— Pune, te rog, mâna,]i zise, =i vei vedea c[nu e atât de greu ca s[te temi c[-l voi sc[pa. Dau r[m[=ag c[-l ridici =i d-ta de o palm[de la p[mânt.

Persida ar fi voit iar s[fug[: se d[duse de gol, =i privirile celorlal\i o ardeau oarecum.

— Ce-mi pas[mie dac[e ori nu greu! r[spunse ea]n\epat[.

El se uit[râzând la ceilal\i.

— Auzi?! gr[i. Zice c[nu-i pas[! De ce spui lucruri care nu sunt adev[rate? Zi mai bine c[nu vrei s[-l ridici!

Persidei]i venea s[plâng[. El era grozav de]ndr[zne\, dar avea dreptate, =i ea era umilit[.

— Te-n=eli, zise ea cu]nd[r[tnicie, apoi se plec[, apuc[butoia=ul

cu amândou[mâinile =i=i]ncord[toate puterile, ca s[-l ridice. Mult ar fi dat acum s[-l poat[lua =i dânsa pe um[r.

Nu l-a putut, dar l-a ridicat pân[]n preajma genunchilor, ba l-a mai =i dus trei pa=i.

— Bravo! strigar[ceilal\i.

— Dar tot e foarte greu, le r[spunse Persida.

— Pentru d-ta,]ntâmpin[Na\l, nu]ns[pentru noi, ceilal\i, care punem um[rul =i la poveri mai grele.

Nu era nimic]n acest[cump[nire a puterilor, =i totu=i ceilal\i, =i mai ales celelalte, sim\eau c[e ceva]ntre feciorul lui Hub[r =i fata Marei, care era foarte strâmtorat[.

L[utarii]ncepur[s[cânte “M[run\eaua”, jocul pentru care podgorienii au o deosebit[sl[biciune, =i dl Br[deanu s[ri iute, ca s[nu vie prea târziu, =i o lu[pe Persida la joc.

Na\l, crescut]ntre români, vorbea române=te tot atât de bine ca nem\=te, dar la “M[run\eaua” nu se pricepea, fiindc[pe acolo pe unde umblase el]n timpul celor din urm[doi ani nu se juca “M[run\eaua”.

El se trase deci deoparte, ca s[priveasc[.]i era parc[“M[run\eaua” aceasta nici nu e joc, ci un fel de \op[ial[; din ce]n ce]ns[juc[torii se]nfierbântar[=i era o frumuse\e s[vezi pe Br[deanu cu Persida. Pe când el, om scurt =i cam gros, juca u=or, dar pi\ig[iat, dânsa,]nalt[=i ml[dioas[, s[lta ca o codobatur[, \inându-se drept =i cu capul dat pu\in]napoi.

Era minunat =i jocul acesta, =i el]ncepu s[mi=te din ce]n ce mai neastâmp[rat din picioare.

]i p[rea r[u c[n-a luat-o el pe Persida la joc =i-i venea s[-l apuce de urechi pe Br[deanu, care nu se mai dep[rta de dânsa.

— Apoi, zise el plecându-se pu\in când ei trecur[prin fa\a lui, s[m[-nve\i =i d-ta pe mine.

I-au sc[pat vorbele aceste f[r[de veste =i-i venea s[-i trag[palme dup[ce le-a gr[it, deoarece Persida, ro=it[iar ca floarea de mac, s-a uitat cu ochii ei rotunzi atât de aspru la dânsul,]ncât el]ncepu s[tremure din picioare.

+i totu=i Persida,]ntorcându=i capul spre Br[deanu, iar zâmbea. Auzise =i Br[deanu acele vorbe]ndr[zn[e\, =i el nu trebuia s[afle adev[ratul lor]n\eles.

— M-a]nv[\at, gr[i dânsa, valsul lor; i-am f[g[duit c-o s[-l]nv[\ =i eu “M[run\eaua” noastr[.

— Atunci, r[spunse Br[deanu, voind s-o duc[la Na\l, m-am prea gr[bit eu.

— A=! zise ea. Mai avem timp =i ast[zi, =i alt[dat[.

Ei jucar[mai departe, nu]ns[ca mai]nainte. Persida, de=i zâmbea, era foarte sup[rat[=i tare hot[rât[de a se feri de aci]nainte ca de foc s[nu mai ajung[la acela=i loc cu Na\l. Era grozav de n[valnic =i de nechibzuit omul acesta, se temea de dânsul, nu mai cuteza s[i se pun[]mpotriv[, =i Br[deanu sim\ea c[dânsa e strâmtorat[. Peste pu\in dar, ajungând la locul de unde o luase, el]i mul\umi =i se dep[rt[.

Ea se duse drept la Na\l.

— Bine, domni-oar[, gr[i acesta ru=inat, dar eu am glumit.

— Iau gluma]n serios, r[spunse ea luându-l de mân[ca pe un copil =i intrând cu el]n rândul juc[torilor.

— Sunt un m[gar! =opti el peste pu\in pe nem\ete, un mare m[gar, un m[gar de frunte!

Persida, muiat[ca ceara l[sat[-n b[taia soarelui, se uit[cu duio=ie la el.

— Nu, zise ea tot pe nem\ete, e=ti numai un copil r[sf[\at =i nechibzuit.

— Tot d-ta e=ti de vin[, urm[el peste pu\in. Dracul s-ar face =i el blând cu oaia dac[te-ai iuta la el cum te uita=i acum la mine: de ce nu te ui\i totdeauna a=a? M[faci s[turbez când te ui\i aspru la mine.

Persida iar se sim\ea st[pân[pe sine =i pe el: ea-i strânse mâna =i se uit[st[ruitor]n ochii lui, rugându-l s[tac[.

— M[gar de frunte! zise el iar =i]ncepu s[se fr[mânte-n joc,]n vreme ce Persida s[lta ca pe spini.

Dup[ce jocul se curm[, ea rug[pe Marta s[plece-napoi, fiindc[era târziu.

Na\ se leg[=i el de ele. Persida nu zisese, ce-i drept, s[vie, dar el se uitase]n ochii ei =i =tia c[dânsa are s[-i spun[ceva.

Fetele o luar[cu Br[deanu]nainte, iar Marta r[mase cu scriitorul =i cu Na\]n urm[. Marta =tia]ns[c[Na\ nu de dragul ei a plecat cu ele =i o chem[peste pu\in pe Persida, ca s[-i spun[ceva. Au mers apoi câțva timp a=a patru]mpreun[. Printre vii]ns[drumul e pe ici, pe colo]ngust,]ncât patru in=i nu pot s[mearg[pe el al[turi.

— Tinerii s[poftesc[]nainte! gr[i Marta]n cele din urm[. V[d eu c[dup[asta umbla\i voi. B[ga\i numai de seam[ca nu cumva s[v[s[ruta\i pe la cotituri, c[ci eu tot v[v[d!

Persidei]i venea s[le=ine, dar nu putea s[r[spund[nimic! A=a era! voia]n adev[r s[fie singur[cu el.]i era parc[se avânt[]n o pr[pastie adânc[=i]ntunecoas[, dar]=i iu\ea pasul, ca Marta s[r[mâie din ce]n ce mai departe]n urm[.

Iar Na\ mergea ame\it al[tura cu dânsa =i nu =tia ce s[-i zic[=i ce s[-i fac[.

La o cotitur[el apuc[mâna ei.

Ea=i l[s[mâna]n a lui =i se duser[câțva timp a=a]nându-se de mân[ca doi copii.

— Ce vrei d-ta cu mine?]ntreb[ea]n cele din urm[.

— Ce vor to\i oamenii când le place o femeie! r[spunse el dezghe\at.

— Crezi d-ta c[po\i s[m[iei de nevast[? urm[ea uitându-se aspru]n ochii lui.

El dete din umeri.

— Pu\in]mi pas[! gr[i apoi. De iubit ne putem iubi =i f[r[ca s[ne lu[m, ba ne iubim =i f[r[ca s[voim.

— +i ce-ar putea s[ias[din iubirea aceasta?

— Nu-mi pas[, gr[i el. M[lep[d cu ea =i de mama, =i de tata, =i chiar de Dumnezeu.

— Eu nu m[lep[d, zise Persida hot[rât[, =i n-am s[m[arunc cu ochii]nchi=i]n bra\ele nenorocirii!

— Pentru c[nu m[iube=ti cum te iubesc eu!

Persida se uit[iar aspru-n ochii lui.

!l iubea, dar nu-i spusese niciodat[c[-l iube=te =i n-avea, !n gândul ei, de ce s[-l iubeasc[.

— Cine \i-a spus, gr[i dânsa, c[te iubesc? Am sl[biciune pentru d-ta fiindc[te v[d zbulucimându-te pentru nimic. Cum a= putea s[iubesc pe un om f[r[de minte, de care trebuie s[m[tem !n toat[clipa? Chiar acuma-mi spuse=i c[te lepezi de mam[, de tat[, ba chiar =i de Dumnezeu: ar trebui s[fiu foarte proast[ca s[cred c[de mine n-ai s[te lepezi!... D-ta nu e-ti om; mi-e mil[de d-ta!

El !i l[s[mâna.

— Te-n=eli, zise cu !nd[r[tnicie; pot =i eu s[m[st[pânesc dac[vreau, dar e o prostie s[voiesc când =tiu c[o singur[via\ am =i n-am !n via\ a aceasta s[mai iubesc pe nimeni cum te iubesc pe d-ta.

Apucar[iar pe la o cotitur[, !ncât nu putea s[-i vad[nimeni.

— Nu m[st[pânesc au acum? urm[el. Uite, suntem singuri, nu ne vede nimeni, =i eu tot nu fac nimic. !mi vine s[te ridic !n bra'e =i s[fug cu d-ta. Pu\in !mi pas[ce are s[fie mai departe. Cine =tie dac[voi mai ajunge vreodat[!n via\ a mea s[te apuc a=a ca acum! Tot nu fac nimic!

Persida se opri !n loc =i r[mase ca-nfapt[!n p[mânt. Intrase, parc[, !n cu=ca unui leu, dar nu se temea =i o cuprinsese un fel de pornire nebuneasc[.

Ea-l apuc[de mân[=i-l duse la dreapta, pe un r[zor din vie, apoi, dup[ce Marta trecu cu scriitorul !nainte, ea se opri cu mâinile !n =olduri !nainte a lui.

— !at[-m[, !i zise lini=tit[; vezi c[nu m[tem de d-ta: vezi c[nu-mi pas[de nimeni: po\i s[m[iei, s[m[duci =i s[faci ce vrei cu mine. Haid! ia-m[!n bra'e!

El st[tea buiguit !n fa\ a ei.

— Nu-i adev[rat c[d-ta te st[pâne=ti, urm[ea lini=tit[; =tii c[eu nu vreau =i nu cutezi s[te apropii de mine. +tii c[mi-ai fi urgisit, c[m-ai nenoroci, c[te-a= blestema via\ a mea toat[, c[te-ar bate Dumnezeu dac[mi-ai face sil[, =i =tii c[am s[m[gândesc totdeauna cu

drag =i cu durere la d-ta dac[vei]n\elege c[n-a voit Dumnezeu s[fim unul pentru altul =i m[vei l[sa]n pace.

— Ce s[fac eu, domni=oar[?! gr[i el muiat =i umilit.

— S[te por[i a=a ca s[ne putem]ntâlni]ntre oameni, r[spunse ea; s[nu-mi fie fric[de d-ta, s[nu m[mai dai pe gura oamenilor, c[-mi strici norocul, =i am mam[, ale c[rei zile nu trebuie s[le am[r[sc.

El t[cu; iar[ea-l apuc[de bra\ =i porni cu pas gr[bit pe r[zoare, ca s[ias[iar]nainte de Martei, apoi s[le ajung[pe fete.

— Domni=oar[, domni=oar[! zise el]ntr-un târziu, suspinând din greu, a= putea eu s[mor, dar tare m[tem c[n-o s[se poat[a=a cum zici d-ta.

— Ia noapte bun[=i p[r[se=te-ne!]i r[spunse ea când se apropi-ar[de fete =i de Br[deanu.

+i totu=i]i era foarte greu, =i când el s-a dep[rtat, se sim\ea foarte nenorocit[=i st[tea la]ndoial[dac[nu cumva el e mai cuminte decât dânsa.

“O via\[, zicea dânsa]n gândul ei, una singur[are omul, =i e ne-sp[us[durerea ce te cuprinde când]i dai seama c[o petreci =i pe aceasta chinuindu-te tu]nsu\i pe tine. Ah, s[rac de sufletul meu!”

XI

ALT { LUME

Luna intrat[]n al doilea p[trat se ridicase pâ[n[]n culmea acoperit[cu p[dure =i se ivea pe ici, pe colo printre copacii de=i; pe =esul de la dreapta]ns[ea era de mult r[s[rit[, peste pu\in]ncepur[=i]n satul de la poalele dealului s[latre câinii stârni\i de ea, =i noaptea era din ce]n ce mai luminat[de zarea ei.

Abia acum]ncepea frumuse\ea serii de toamn[.

Marta se uit[de-a lungul drumului care apucase la deal. N-o mai v[zuse de mult pe Persida. Departe,]nainte, se mi=ca, urcând la deal, o negrea\[, f[r[]ndoial[Br[deanu cu fetele.

— +tii c[e frumos! gr[i dânsa cam speriat[. Persida a apucat cu neam\ul ei alt drum.

Ea]=i iu\i pasul, ca s[ajung[pe Br[deanu, =i peste pu\in ie=i apoi la iveal[=i f[ptura cea]nalt[a Persidei.

— +tiam eu! gr[i scriitorul. S-a dus cu el pâ[n[la fete =i apoi i-a dat drumul.

Tot a=a d[duse cu socoteal[=i Br[deanu când Na\ sosise cu Persida la dân=ii.

Mai la deal, spre stânga, se]n[l\ar[fâ=fâind =i pocnir[]n v[zduh, una dup[alta, trei rachete.

— Ce-i acolo? strig[Marta.

Br[deanu se opri =i se]ntoarse spre dânsa.

— E la vie la Corbu, r[spunse el. S[trecem =i noi pe acolo.

Marta =i fetele]l=tiau pe dl Andrei Corbu, nobil de C[rpeni=, care nu era, ce-i drept, nimic, dar umbla cu patru cai =i fusese]nchis]n timpul revolu\iunii; ele]ns[nu-l cuno=teau.

— N-are a face!]ntâmpin[Br[deanu.]l cunosc eu =i v[]ncredin\ez c-o s[=i par[foarte bine dac[ne oprim la dân=ii.

Pe Marta o ademenea gândul c[poate s[fac[cuno=tin\ cu Corbule=tii.

Persida, care numai ca prin vis v[zuse cele trei rachete, se uit[mai cu dinadins]n partea de unde ele se]n[l\ar[. Era mult[lumin[acolo sus]n deal =i trebuia, a=a]=i]nchipuia dânsa, s[fie =i mult[lume, mult zgomot, zburdalnic[veselie.

— E cam târziu, gr[i dânsa, stând la]ndoial[.

— A=! De unde târziu!? zise scriitorul, sco\ându= i ceasornicul. Nu sunt]nc[nici zece, =i abia acum r[sare luna.]n timpul culesului nici pe la miezul nop\ii nu e târziu.

— Nu-mi pas[! r[spunse Persida =i se avânt[oarecum cu ochii]nchi=i la deal, ademenit[de gândul c-o s[stea pâ[n[]n zori de zi, petrecând ca al\i oameni =i gata de a se l[sa s[fac[cine ce vrea cu dânsa.

Ie=ind deci la locul larg din fa\ a cramei, ea se opri dezam[git[din drum.

Sub vie, zidit[]n mal, era colna, o zidire mare, cu dou[ridic[turi despre vale, cu un turnule\, din care se deschidea vedere larg[spre =es, =i]n fa\[cu un cerdac]ntins,]n care ardeau dou[l[mpi, una atârnat[, iar alta pe mas[.

La dreapta colnei, dep[rtare de vreo dou[zeci de pa=i, pâlpâia focul de vi\[uscat[,]mprejurul c[ruia erau aduna\i culeg[torii, b[rba\i, femei, copii, unii culca\i, al\ii stând de vorb[.

La stânga, sub un mare =opron deschis din toate p[r\ile, se afla b[dania cea mare =i lâng[ea cada,]n care un voinic juca pe sacul cu struguri. Mai]ncolo, tot sub =opron, doi fl[c[i]nvârteau teascul,]n vreme ce al\i doi c[rau mustul scurs cu vadra la bu\ile]n=irate]n dosul =opronului.

La masa din cerdac,]n sfâr=it, st[teau de vorb[trei domni, unul mai]n vârst[, Corbu el]nsu=i, =i doi oameni tineri, unul Aurel, b[iatul lui Corbu, iar cellalt Simion Burdea, un prieten de la Universitatea din Viena al lui Aurel.

Doamna Corbu era dus[la Arad, de unde avea s[se]ntoarce[mâine cu oaspe\i.

“Aici nu prea avem ce s[facem”, voia s[zice[Persida, când Corbu, recunoscând glasul lui Br[deanu, se ridic[de la mas[=i cobor] sc[rile cerdacului, ca s[poftască sus pe cei sosi\i, c[rora nu le r[mase decât s[stea pu\in.

Dnul Burdea, un om scurt =i lat]n spate, aproape coco=at, r[u]mbr[cat, cu p[rul lung =i l[os, cam spân =i cu nasul turtit, nu se mi=case din loc dup[ce Corbu coborâse sc[rile; când]ns[Persida se ivi]n cerdac, el se uit[la dânsa cu ni=te ochi de dihor, care intrau parc[]n carne =i str[b[teau prin oase,]ncât Persida se opri speriat[]n loc.

]n vreme ce apoi Corbu =i f[cea de lucru cu Marta =i cu fetele, pe care le rug[s[vie iar mâine sear[, fiindc[a=teapt[mul\i tineri din Arad, care to\i vor s[aib[juc[toare, Burdea se apropie pas cu pas, ca un p[ianjen, de Persida.

— Domni=oara Persida, fiica Marei de la Radna?]ntreb[el]ntr-un glas sub\ire =i oarecum sfâ=ietor.

— Da! r[spunse ea.

— Ai fost la c[lug[r]i\ele din Lipova =i ai stat la Arad?

— Da!

— Te =tiu, domni=oar[, =i]mi pare bine c[am ocaziunea s[te cunosc.

— De unde, dac[]mi da\i voie?]ntreb[ea sfiicioas[.

El se uit[r[âzând]n fa\ a ei.

— De la Viena, r[spunse apoi.

Persida dete mirat[din umeri.

El ridic[mâna stâng[, puse ar[t[torul ei pe buze =i se apropie oarecum tainic =i piti= de d[nsa.

—]\i mai aduci aminte, zise el]ncet, când vântul a spart una din ferestrele de la m[n]stire?

Persida r[mase ca]mpietrit[. +tia acum cine i-a vorbit acestui om str[în despre d[nsa =i]i venea s[plâng[de ne=ez =i de ru=ine.

Era lucru de nesuferit!

Tainele mari ale vie\ii ei fuseser[date de gol: omul acesta le cuno=tea =i putea s[le spun[mai departe. De ce s[n-o fac[! Zadar-nice erau toate silin\ele ei: ea vedea]n gândul ei cum toat[lumea vorbe=te despre d[nsa, cum oamenii fac mult din nimic =i cum to\i]=i bat joc de d[nsa. Se sim\ea ca pierdut[, =i Na\l era]n gândul ei cel mai nemernic om din lume.

— Te]n=eli... zise ea, dar nu putu s[=-i urmeze vorba, deoarece Corbu se]ntoarse acum spre d[nsa, ca s-o poftască din nou =i mai st[ruitor pe seara de mâine.

Ea f[g[dui, pentru ca s[scape, c[va veni, apoi, când plecar[mai departe,]l târ] a=a-zicând pe Burdea dup[d[nsa =i potrive lucrurile astfel ca s[r[mâie singur[cu el. Omul acesta, pe care acum]l v[zuse]nt[ia oar[]n via\ a ei,]i p[rea cel mai apropiat din to\i oamenii, =i aceasta se vedea din c[ut[tura =i din purt[rile ei,]ncât Marta, pus[pe gânduri, d[dea din cap =i nu se putu st[p[ni s[nu-i fac[scriitoru-lui semn cu cotul când Persida o porni]nainte cu Burdea.

— De unde cuno=ti d-ta pe Hub[r?]]ntreb[Persida.

— Suntem prieteni din copil[rie, r[spunse Burdea, am stat la Timi=oara cinci ani de zile]n aceea=i banc[, iar la Viena am locuit]mpreun[.

Persida se mai potoli.]n\elegea cum Na\l a putut s[vorbeasc[despre cele petrecute =i-l socotea foarte fericit. St[tuse =i ea ani de zile de-a rîndul pe aceea=i banc[cu alte fete, dar n-a ajuns niciodat[s[stea o jum[tate de ceas singur[cu vreuna din ele =i nu era nici una c[reia ar fi putut s[-i]mp[rt[=easc[tainele vie\ii sale.

— Eu, zise ea, nu-l cunosc pe domnul acela: l-am v[zut a=a, din]ntîmplare, de cîteva ori, dar n-am vorbit cu el decît]n treac[t. Mi-e, pot s[zic, tot a=a de necunoscut cum]mi e=ti d-ta, =i nu =tiu ce=-i va fi]nchipuind despre mine.

— E un nebun, domni=oar[, r[spunse Burdea. Nenorocirea lui e c[p[rin\ii nu l-au l[sat la =coal[. Nu e f[cut el pentru m[cel[rie, =i]n loc de a=-i c[uta de meserie, se reazem[pe averea p[rin\ilor =i=-i petrece via\a citind fel de fel de c[r\i, care-l ame\esc. L-ai mai v[zut de cînd s-a]ntors de la Viena?

Persida r[mase cîtva timp dus[cu gîndul.

Na\l i se]nf[\i=a cu totul altfel de cum =i-l]nchipuise dînsa.

— L-am v[zut, r[spunse ea, acum e anul, la Arad, dar n-am vorbit decît foarte pu\in cu dînsul. Mi s-a p[rut, urm[uitîndu-se cu coada ochiului la Burdea, nu =tiu cum, foarte pr[p[dit, un fel de om care petrece nop\ile prin birturi, iar ziua doarme nedezebr[cat.

— Minunat! strig[Burdea rîzînd din toat[inima cu glasul lui sub\ire. Ai dreptate!... A=a ne petreceam noi via\a: ziua dormeam]mbr[ca\i, adic[nedezebr[ca\i, cum zici d-ta, iar[nop\ile ne plimbam, ori st[team prin cafenele dac[timpul era urât. Dar nici c[se poate altfel, urm[el a=ezat. Ziua e urât[, zgomotoas[, plin[de]ntâmpl[ri, care ne abat de la noi]n=ine:]n amurgul serii]ncepe via\a s[aib[farmec.

— Bine, gr[i dînsa, dar noaptea e l[sat[de Dumnezeu pentru ca omul s[se odihneasc[=i s[-i]ntremeze puterile pentru munca zilei de mâine.

— Prostii! Întâmpin[el aprinzându-se. Nu se poate prostie mai mare decât s[petreci dormind partea cea mai frumoasă a vieții. Uite acum ce liniște, ce răcoare, ce lumină tainică =i blând[: nu te simți ademenit[s[stai până[în zori de zi? n-ai fi oare plăcut s[dormi?

Persida, crescut[sub purtarea de grijă a măicuței Aegidiei, nu =tia ce s[răspund[, era însă tare în credința că el n-are dreptate.

— Mă simt, răspunse ea, ademenit[, dar[ar fi plăcut s[stau toată noaptea, fiindcă mâine n-ai fi bun[de nimic.

— Prostie! strigă iar Burdea, care nu putea suferi plăceri deosebite de ale lui =i se simțea nenorocit dacă nu reușea să convingă =i pe alții cum el era convins. Domni-oare[, urmă el în ton descurajant, admită-dă că în om sunt două ființe, una trușească =i alta sufletească?

— Așa cred.

— Crezi fiindcă îți s-a spus, ori te-ai gândit asupra lucrului?

— Nu pot să-mi dau seama, răspunse ea cu sfială; nu mi-am pus încă întrebarea, dar simt că altfel n-ai putea să înțeleg lucrurile.

— Prea bine! zise el mulțumit. Atât mi-e destul ca să văd că te-ai gândit. Te rog acum să-mi spui: cine trebuie să strângă viața mea: trupul meu? ori sufletul meu?

— Fără îndoială că sufletul.

— Dar dacă el e mai slab decât trupul?

— Trebuie să vrei, răspunse ea strămtorată.

— De! grăi el râzând, multe o fi voinde omul, dar puțin poate. Domni-oare[, urmă iar descurajant, dimineea, după o noapte bine dormită, trupul e întremat =i tare, el vrea să alerge, să lucreze, să se hrănească, să se mistuie, să aibă mulțumiri, =i degeaba vei fi voinde dăta altfel, căci el te strângă-te =i te poartă după pornirile lui. Pe înserate, însă, după ce trupul s-a obosit, începe sufletul să se ridice deasupra, =i noaptea e ziua sufletului, pe care lumina soarelui îl întunecă. Acum ne simțim mai ușori, mai fărâ de grijă, ca scăpați din o grea robie, =i nopțile petrecem clipele de veselie, nopțile avem cele mai plăcute ceasuri din viața noastră. +i dacă e adevărat că ziua după o

noapte nedormit[suntem obosi\i, cu atât mai bine, c[ci repaosul nu-l cere sufletul, ci trupul cel netrebnic. E ori nu a=a?

Persida era]nvins[, dar firea n-o ierta s[se =i dea]nvins[. El nu putea s[aib[dreptate, =i chiar dac-ar fi avut, nu putea dânsa s[recunoasc[c-o are.

— Nu este a=a! r[spunse ea cu]nd[r]tnicie.

Burdea nu prea =tia s[fac[deosebire]ntre b[r]bat =i femeie =i ar fi fost]n stare s[-i trag[o palm[.

— Bine, domni=oar[, gr[i el st[pânindu-se, dar te faci de râs...

— Nu m[fac,]ntâmpin[ea zâmbind, fiindc[nu e cum zici d-ta. Când e bolnav ori obosit, omul e =i suflète=te mai slab =i nu-=i poate st[pâni pornirile. Omul trebuie s[fie s[n]tos, cump[tat =i mereu treaz dac[e vorba s[-i poat[face datoria, =i mul\umirea cea mai mare a vie\ii este de a-\i fi f[cut datoria!

— Ce datorie?! strig[Burdea, scos din \â\âni. O singur[datorie are omul: s[nu fie prost.

— Ia las[, domnule,]ntâmpin[dânsa ner[bd[toare; nop\ile nedormite ale d-voastre sunt un fel de be\ie, care ne face nep[s[tori fa\[cu ziua de mâine =i ne arunc[]n desfrâu.

— Apoi tocmai aceasta e, domni=oar[, r[spunse el mai potolit. D-ta vorbe=ti ca Hub[r, care via\ a lui toat[se plânge de datoriile pe care nu =i le face =i-=i petrece via\ a f[cându-=i mereu muștr[ri. Tocmai]n be\ia aceasta iese la iveal[firea cea adev[rat[a omului.

— Asta da! zise ea. Recunosc =i eu c[noaptea po\i s[cuno=ti pe un om mai bine decât ziua, fiindc[noaptea firea lui cea adev[rat[iese mai nesfiit la iveal[, =i bun[tatea, dar =i r[utatea lui.

Ea se cutremur[]n tot trupul cuprins[de fiorii care o trecuser[când se v[zuse singur[. Sim\ea c[nu vine bine s[stea atât de timp singur[cu acest om, pe care acum]l]ntâlnise]ntâia oar[]n via\ a ei, =tia c[Marta, fetele =i mai ales Br[deanu]=i vor fi f[când cele mai urâte]nchipuiri despre dânsa, =i totu=și nu putea s[se despart[de dânsul. Nu mai st[tuse]nc[cu nimeni astfel, ca acum cu dânsul, de

vorb[, nu intrase]nc[nimeni, ca el acum,]n sufletul ei, =i se sim\ea ademenit[de]ntregul lui fel de a fi.

— Noaptea, urm[ea, e ziua ispitirilor =i a p[catului. Eu m[tem de nop\ile petrecute]n nedormire. Pentru zilele mele parc-a= fi gata s[iau toat[r[spunderea: pentru nop\i nu cutez s-o primesc!

Ei sosir[la cram[, unde Mara, ea singur[treaz[]nc[, =edea mo\ind pe un sac cu frunze la foc =i=i a=tepta fata.

Nu erau]nc[unsprezece ceasuri, dar fetele =i Marta, duse cu gândul la ziua de mâine, se gr[bir[, =i Persida r[mase peste pu\in cu Burdea =i cu muma ei la foc.

Era un farmec nesp[]n aceast[noapte petrecut[la focul aproape stins, un mare vraf de j[ratic, din care numai din când]n când mai ie=ea câte o lumin[de flac[r[alb[strie. Sub vie, la dep[rtare de vreo zece pa=i, dormeau câ\iva culeg[tori,]n satul de la poalele dealului l[trau câini =i]ncepuser[coco=ii s[cânte de miezul nop\ii, mai la deal cânta o fla=net[, din când]n când se desc[rca câte o pu=c[, vântul tomnatic fâ=âia prin frunzi=ul aproape uscat, lilieci fluturau mereu pe deasupra focului, iar]n sufletul Persidei cre=tea mereu neastâm-p[rul de tinere\e.

Mara era de p[rerea lui Burdea, dar =i fata ei avea dreptate. Da! noaptea e, a=a zicea =i dânsa, mai pl[cut[: ea noaptea =i-a n[scut copii. Dar ziua e =i ea binecuvântat[: ea ziua =i-a agonisit pu\intic[avere.

Astfel apoi, din vorb[]n vorb[, ea a fost]n cele din urm[biruit[de somn, =i Persida iar a r[mas singur[cu Burdea. Ea nu mai putea s[stea a=a singur[cu el, se ridic[dar]ncet de la foc, ca s[-l duc[=i s[scape de el. Burdea]ns[\inea s[mai stea, =i ei]ncepur[s[se plimbe, vorbind pe =optite prin fa\ a cramei.

— Carevas[zic[, chiar ast[-sear[v-a\i]ntâlnit?

— Da, din]ntâmplare.

— +i unde s-a dus el?

— Nu =tiu. Dau cu socoteal[c[la via lor, care se afl[din vale de via lui Corbu.

— Nu]n\eleg. Cum se face c[el nu te-a]nso\it?

Persida se opri]n loc.]i era foarte greu de ceea ce f[cuse =i parc[acum,]n clipa aceasta, ar fi fost]n stare s[se duc[s[-l caute =i s[-l mângâie.

— Doamne! zise ea. Eu m[tem de dânsul. E om p[tima=.

— Hm! p[tima=?! zise Burdea mai mult pentru dânsul =i r[mase câțva timp pus pe gânduri. F[r[]ndoial[c[e p[tima=, urm[apoi oprindu-se]n loc =i uitându-se cu ochii lui de dihor la dânsa. Crezi d-ta c[]n adev[r numai din]ntâmplare v-a\i]ntâlnit?

Persida]ncepu s[se nelini=teasc[. Era târziu dup[miezul nop\ii, muma ei, obosit[de munca zilei, adormise, =ezând pe sacul cu frunze, iar[omul acesta nu mai voia, parc[, s[plece, =i ea nu =tia cum s[scape de dânsul.

— Nici prin gând nu mi-a trecut c[-l voi g[si la p[rintele Ioan, r[spunse ea ner[bd[toare.

— Dar el? Ce crezi? Nu =tia nici el c-o s[vii acolo?

— Nu =tiu.

— Nu =tii. Dar ce crezi?

— Cred, r[spunse ea cu]nd[r[tnicie, c[el a aflat c[am s[m[duc acolo =i a venit dinadins s[m[vad[.

— Bun! zise el râzând]n b[taie de joc. +i d-ta, dac-ai fi =tiut c[el are s[fie acolo, te-ai fi dus ori nu?

— Da!

— Dar ziceai c[te temi de el!

Persida]i ridic[capul.]i venea s[-i]ntoarc[spatele.

— D-ta]i vei fi]nchipuind ce vrei, r[spunse ea. M[tem, fiindc[e om p[tima= =i nesocotit, cum m-a= teme de un om beat, care nu-=i d[seama despre ceea ce face.

— Pare-mi-se,]ntâmpin[el cu r[utate, c[nu de el, ci de sl[biciunea d-tale te temi.

Persida sim\i cum sângele-i n[v[le=te spre cap.

— Nu! zise ea scurt. Dac[e vorba, pu\in]mi pas[!

— Prea bine! strig[el cu un fel de mul\umire diavoleasc[. Mâine sear[am s[-l duc =i pe el la via lui Corbu: vom vedea dac[vei veni ori nu!

— Am s[viu, ca =i când a= =ti c[el n-are s[fie acolo, r[spunse ea]n\epat[.

— La revedere! gr[i el luând mâna ei. O s[am mâine o mare pl[cere! Domni=oar[, omul vrea s[aib[femeia pe care o iube=te, s-o strâng[]n bra\e, s-o s[rute, s-o dezmierde: a=a vrea firea, =i e nebun cine se pune]mpotriva firii. Am s[-l lecuiesc pe nebunul acela: ori te la=i, ori te las[. La revedere!

Persida r[mase mut[=i nemi=cat[, se uit[lung]n urma lui, apoi]=i acoperi fa\ a cu amândou[mâinile.

Se sim\ea ca =i când ar fi c[zut,]ncât n-ar mai putea]ndr[zni s[ias[]n fa\ a lumii, =i]ncepu s[tremure când]=i dete seam[c[nu-i r[mâne decât s[mearg[mâine sear[la via lui Corbu.

Trebuia neap[rat s[mearg[!

=i ce adic[ar putea-o face s[nu se duc[?! Ce ar fi putând s[i se]ntâmples? De ce ar fi având s[se team[?

“Da, zise ea, trebuie s[vad[c[nu sunt femeie slab[, s[-i rump[o dat[gândul =i s[m[lase]n pace!”

=i totu=i...

Era foarte hot[rât[fata Marei, dar era femeie, =tia c[este iubit[cum n-are s[mai fie =i e greu afar[din cale s[fii femeie =i s[te]mpaci cu gândul c[o s[te urasc[b[rbatul care te iube=te, c-o s[iubeasc[, poate, pe alta...

Ea vedea]n gândul ei pe Codreanu. Ce deosebire! Om =i om, =i ce deosebire! Nu! cu Na\l nu putea s[fac[ceea ce a f[cut cu Codreanu.

Luna apucase spre asfin\it =i=i urma calea pe cerul senin, dar acum, spre zorile de zi, noaptea nu mai era lini=tit[. Se f[cuse rece, =i vântul b[tea cu t[rie]n frunzi=ul tomnatic.

Persida ar fi voit s[se duc[, s[alerge, s[se urce-n culme unde el desc[rcase pu=ca, ar fi voit s[nu mai voiasc[nimic, ci s[se lase cu ochii]nchi=i]n voile altora.

Grozav de lung[, o via\[]ntreag[, fusese noaptea aceasta, =i urcând pe r[zor la deal, s[rmana copil[abia]=i mai aducea aminte când a fost c[ea se ducea cu Marta la via p[rintelui Ioan, =i parc[era pe când el se afla]n culme.

Mara nu o dat[]n via\a ei dormise,]n drum spre Arad, =ezând]n c[ru\[, =i nu o dat[fusese biruit[de somn la masa ei cu poame ori la capul podului. Dormea dar =i acum, a=a chinuit[, ca]ntr-un culcu=moale. R[ceala zorilor de zi =i vântul aspru]i sperie]ns[]n cele din urm[somnul.

Ea tres[ri, se uit[buim[cit[]mprejurul ei, apoi, dându-=i seam[c[fiica ei r[m[sese stând de vorb[cu acel om, s[ri ca o leoaic[]n picioare =i se duse]n cram[, unde a=ternuse culcu= de fân pentru Persida.

Nu era!

Nu intra, nu putea s[]ntre]n mintea ei gândul c[fata ei s-a dus cu omul acela.

Nu! asta nu era cu putin\[]!

Dar era dus[! Unde era dus[?

Oriunde, a bine nu era aceast[r[t[cire]n cap de noapte.

Ie=ind afar[, ea se uita cu tot dinadinsul]mprejur, z[ri, parc[, ceva ce se mi=ca deasupra viei =i porni cu pas lung =i tare c[lcat la deal.

— Ce e cu tine, fat[? strig[ea dup[ce se mai apropie.

Persida se opri speriat[-n loc =i a=tept[pe muma ei ca pe mântuirea ei.

— Ce e cu tine?]ntreb[iar Mara]ncet =i cu glas]necat.

— Nu e bine, mam[, r[spunse Persida umilit[. Eu nu mai stau: m[-ntorc la m[n[stire.

— De ce?

— Nu]ntreba, gr[i fata, c[nu =tiu ce s[-li r[spund. Mi-e fric[=i mi-e urât s[mai stau aici.

XII

DOU { PORUNCI

Nu poate, a=a zicea rânduiala breslelor; s[între]n rândul st[pânilor decât acela care, pe lâng[toate celelalte, a mai f[cut =i doi ani de c[l]torie. A=a e bine! Numai]ncetul cu]ncetul, sub bun[paz[, prin multe ispitiri, numai dup[ce s-a lovit cu capul de toate zidurile =i a dat destule dovezi c[e destoinic de a se pov[\ui]nsu=i pe sine, are s-ajung[omul st[pân de capul s[u =i pov[\uitor pentru al\ii.

O =tia =i Hub[r aceasta =i \inea ca feciorul lui s[treac[=i el prin toate ispitirile.

Hub[roaie]ns[nu mai putea s[a=tepte.

Las[c[atâta om avea =i ea pe lumea aceasta =i via\ a]i era numai o tânjire f[r[de dânsul, dar vedea cu ochii c[i s-a stricat b[iatul de când umbl[r[zle\ prin lume. Nu mai era ca mai nainte, parc[l-ai scos din cutie,]=i pierduse voia bun[, petrecea nop\ile numai el =tia pe unde, =i le f[cea pe toate cu de-a sila. Apoi feciorul ei nici n-avea nevoie s[=i risipeasc[zilele vie\ii lucrând pentru al\ii când putea s[lucreze]ntr-al s[u =i s[-i fie mumei sale de ajutor. Gaur[-n cer nu se f[cea dac[Bocioac[, starostele,]nchidea un ochi =i nu b[ga de seam[c[mai lipsesc vreo =ase luni din cei doi ani de c[l]torie. Legile, dac[e vorba, oamenii le fac =i tot ei le]mplinesc, dup[cum le vine la socoteal[, =i mai presus de porunca]mp[r]teasc[e porunca lui Dumnezeu, care rânduie=te ca copilul s[-i vie la nevoie p[rintelui]ntr-ajutor.

Era destul o vorb[pus[de Hub[r, pentru ca dorin\ a ei s[se]mplineasc[; Hub[r]ns[nu voia s[pun[vorba aceasta.

Nu-i =edea lui bine =i nu-l ierta firea s[se umileasc[cerând de la Bocioac[un lucru pe care acesta era dator s[nu-l fac[. Apoi el nu putea s[se uite cu ochi buni la feciorul s[u. Nu-l mul\umea deloc, ba]i era adeseori ru=ine c[are asemenea fecior. Cu totul altfel =i-l dorea =i =i-l]nchipuise. Las[c[nu mai era bun de nimic]n m[cel[rie, dar]i venea, când i-a v[zut cartea de c[l]torie, s-o arunce-n foc, ca s[n-o

mai vad[=i al'ii. Timp de un an =i jum[tate, cât a c[l[torit, n-a lucrat decât vreo opt luni; de aici]nainte a umblat hoinar, tr[înd din banii pe care]i trimisese mum[-sa. Cum putea el s[-=i dea m[cel[ria pe mâna unui asemenea om? Trebuia s[mai umble, s[se mai frece prin lume, s[-=i stâmpere valurile tinere\ilor, ca s[-=i vie]n fire =i s[se fac[om a=ezat.

+i totu=i p[rintele e p[rinte! Era voinic b[iatul =i de=tept, fusese atâta timp chiar prea cuminte: poate c[r[mân`nd acas[,]ntre ai s[i, iar se f[cea cum a fost.

Nu voia Hub[r s[se umileasc[, dar, vrând-nevrând, era mai prietenos decât mai înainte cu jocarii, ba o rumpea pe române=te când se]ntâlnea cu Bocioac[, de=i Bocioac[=tia nem\=te mai bine decât el române=te.

N-ar fi fost Bocioac[vrednic de starostie dac[n-ar fi]n\eles unde bate gândul neam\ului =i n-ar fi =tiut ce trebuie s[fac[.

Hub[r era bine cu to\i beamterii =i putea, când voia, s[fac[mult bine, dar =i mult r[u: de ce adic[jocarii din Lipova s[nu se pun[bine cu el?

Dac-ar fi fost vorba de vreun altul, ar mai fi stat, poate, pe gânduri; fiind]ns[vorba de feciorul lui Hub[r, nu b[gau nici beamterii, nici jocarii de seam[c[nu s-au]mplinit]nc[cei doi ani.

—]i-am v[zut feciorul,]i zise dar]ntr-un rând lui Hub[r. Voinic om =i bun b[iat! Când]l scoatem st[pân?

— Mai are]nc[vreo =ase luni, r[spunse Hub[r.

— A=! Parc[-i mai]ine cineva socoteala? Rânduiala asta e f[cut[pentru hoinari f[r[de c[p[tâi, iar nu pentru oameni ca feciorul d-tale. Nici ru=ine n-o s[ne fac[, nici pâinea de la gur[nu o s[ne-o ia: punem pecetea cu inima lini=tit[.

— Nu!]ntâmpin[Hub[r. S[-=i fac[=i el rândul, ca ori=icare altul.

—]i-e u=or d-tale, gr[i Bocioac[; b[trâna o duce]ns[greu de tot f[r[de dânsul. Am s[vorbesc cu ai no=tri, =i-l scoatem, vrei ori nu vrei, st[pân, chiar acum, de vinul nou.

A=a a r[mas vorba, =i Bocioac[s-a =i]n\eles cu Gherghi[, care era cel mai col\os dintre cojocari, ca duminica viitoare, când aveau s[se adune oamenii de]ncredere ai breslei, s[pun[tot lucrul la cale, ba i-a mai =optit =i Hub[roaiei o vorb[, ceea ce era de prisos.

Bocioac[nu era]ns[numai staroste al cojocarilor, ci totodat[=i vestit cânt[re\ de stran[, care =tia s[fac[deosebire]ntre oameni.

Joi seara,]ntorcându-se din plimbarea f[cut[pâ[n[la via p[rintelui Ioan, Marta]i spuse, ca de obicei, pe unde a umblat, ce-a v[zut =i cu cine ce-a vorbit.

— +tii c[e grozav[muiere Persida Marei, gr[i dânsa. Când o vezi a=a,]i vine s[crezi c[e sfânt[, nu alta; alearg[]ns[dup[b[rba\i de \i-e greu s-o vezi.

Bocioac[]=i cuno=tea nevasta =i nu prea punea mult temei pe vorbele ei. Era femeie =i-i pl[cea s[vorbeasc[despre altele mai mult r[u decât bine. N-aveai ce s[=i faci! Din firea lui nu po\i s[sco\i pe nimeni. De ast[dat[]ns[el se uit[cam aspru la nevast[-sa.]inea, lucru mare, la Persida. Las[c[era o mulumire s[te ui\i la ea cât de cuvioas[st[tea]n fundul bisericii, dar]i =edea bine s[ias[din m[n[stire =i s[vin[la biseric[, dup[ce lumea atâta timp zisese c[=i-a vândut Mara fata.

— Mie po\i s[-mi spui ce-\i trece prin minte, zise el a=ezat, te rog]ns[ca-n fa\la altora s[n-o spui aceasta.

— Parc[sunt oarb[=i proast[ca s[nu v[d =i s[nu]n\eleg, r[spunse Marta nec[jit[. Se vedea cât de colo c[e]ncurcat[cu feciorul lui Hub[r. De unde s-or fi cunoscând, nu =tiu, dar sunt]ncurca\i, nu-i mai po\i desp[r]i.

— Las[-i s[fie! ce-\i pas[? gr[i el =i trecu]nainte. F[ca =i când n-ai fi v[zut =i n-ai fi]n\eles nimic.

Nu credea Bocioac[.]i p[rea peste putin\[ca gândul unei fete ca Persida s[nu se]nal\e mai sus decât pâ[n[la feciorul lui Hub[r. Cu totul altfel =i-o]nchipuia dânsul pe Persida.

+i totu=i peste putin\[nu era lucrul: Na\l era b[iat cur[\el, voinic =i bine f[cut, de=tept =i umblat pe la =coli, iar Hub[r era om bogat =i

n-avea alt copil. Minune n-ar fi fost dac[fata Marei =i mai ales Mara s-ar fi oprit cu gândul la averea cea frumoas[a lui Hub[r.

Cu des[vâr=ire peste putin\[nu era lucru acesta.

Sâmb[t[diminea\ a el afl[de la nevast[-sa c-a fost mult[=i frumoas[lume la via lui Corbu, c[Na\ a trecut =i el pe acolo, dar Persida nu venise =i ea. Se întorsese iar la m[n[stire.

Acum Bocioac[sim\ea c[e parc[ceva la mijloc =i nu-=i mai \inea locul. Om era =i el, =i nu-i ierta firea s[stea nep[s[tor când te miri cu ce mari nevoi se lupt[s[rmana aceea de v[duv[. Cine adic[s[-i vie]n ajutor dac[nu el, starostele cojocarilor =i totodat[st[pânul fiului ei? El era cel mai apropiat: era]n drept, ba chiar dator s[cerceteze =i s[fac[ce poate pentru ca femeia aceea s[vad[c[nu e nici ea singur[]n lume.

Pe la amiaz[zi el trecu a=a, ca din]ntâmplare, pe la via Marei.

Mara alegea strugurii,]i lega perechi cu fire de tei =i-i atârna pe pr[jinile]ntinse]n cram[.

Era destul s-o vezi pentru ca s[sim\i c[e fr[mântat[de ceva. Nu =tia, ce-i drept, ce s-a petrecut, c[fata ei s-a hot[rât a=a deodat[s[se]ntoarc[iar la c[lug[ri\; n-a mai st[ruit ca Persida s[-i spun[. B[nuia]ns[c[Na\ n-o l[sa nici acum]n pace, =i era mul\umit[c[-i vede fata atât de hot[rât =i de]n\eleapt[.

C[i-o fi greu? S[-i fie! N-ai ce s[-i faci. Trebuia s[treac[=i prin asta! Dac[e vorba, mai bine s[piar[decât s[se fac[de batjocura lumii!

+i totu=i... din când]n când ea se oprea]n loc, cu capul ridicat, =i-=i sufleca mânecile.

]i era parc[fiica ei sufer[de o grea boal[, pe care numai timpul =i firea cea trainic[pot s-o leuiasc[,]ncât nu-\i r[mâne decât s[suferi =i s[a=tep\i. Dumnezeu]ns[n-o f[cuse pe Mara s[a=tepte: firea ei o mâna mereu]nainte; ea trebuia s[urneasc[din loc, s[fac[ceva.

Cum adic[? Fata ei s[stea toat[via\ a]n m[n[stire, ca s[scape de neam\ul acela? Nu e alt chip de sc[pare?! Nu poate ea s[-l apuce pe neam\ul acela de piept =i s[-l]nve\ minte? Nu poate ea s[-l ia pe Hub[r de scurt, ca s[-i pun[la rânduial[feciorul?!

Dar strugurii]ntin=i pe rogojin[nu puteau s[a=tepte, =i Mara iar se punea s[-i lege perechi =i s[-i atârne pe pr[jin[.

— Bun lucru, gr[i Bocioac[, =i spor! Dar cum? A=a singur[? Unde \i-e fata cea harnic[?

A \inut Mara totdeauna la Bocioac[, pe care-l socotea cel mai chib-zuit om]n valea Mur[=ului; acum]ns[, de când el luase pe Tric[la casa lui, ea se uita la el parc[i-ar fi =i ei st[pân. Cu toate aceste, despre Persida n-avea nici el s[-i fac[]ntreb[ri la care nu putea s[-i dea r[spuns.

— De! r[spunse ea pun`ndu-=i hainele]n rânduial[, au =i ele de lucru acolo]n m[n[stire, =i nu putea s-o lase pe maica econoam[singur[tocmai acum, când i s-au]ngr[m[dit toate pe cap.

Sim\ind c[Mara nu vrea s[intre]n vorb[despre fata ei, Bocioac[o apuc[mai pe departe.

— Mai ai mul\i atât de frumo=i?]ntreb[el ar[tând la struguri.

— Sunt, r[spunse Mara, s-au copt bine anul acesta, =i abia pe ici, pe colo e câte-o boab[stricat[. Apoi am mai cump[rat, a=a pe ales, =i de pe la vecini. O s-adun vro dou[mii de perechi, =i dac[d[Dumnezeu, o s[scot cea mai mare parte din iarn[.

— Dar cu p[durea cum stai?

Nici asta nu era]ntrebare la care Mara putea s[r[spund[deslu=it.

— Cam greu, gr[i dânsa. Biat[de femeie ce sunt, m-am apucat de prea mare treab[.

— Sunte\i, a=a se zice,]n tov[r[=ie cu m[celarul, urm[Bocioac[, ap[sând vorbele.

— Ferit-a Dumnezeu! r[spunse Mara. Fiindc[nu prea aveau bani ca s[intru]ntr-o negu\torie atât de mare, m-am]mprumutat de la el cu zece la sut[pe trei luni de zile. S-a sup[rat d-lui acum c[am pl[tit rata f[r ca s[m[mai]mprumut; ar fi voit ca eu s[alerg, eu s[port paguba dac[lucrurile nu ies bine, iar la câ=tig s[fie =i el p[rta=.

— Ei! cam tot acolo vine! gr[i Bocioac[]n glum[. Mai =tii ce se poate-ntâmpla? d-ta ai fat[=i el are fecior.

Mara se uit[speriat[la el, apoi se plec[iar spre rogojin[, ca s[ia struguri =i s[-i lege cu tei.

}i era grozav de greu =i nu =tia ce s[-i r[spund[.

Dac[vreun alt om i-ar fi zis aceste vorbe, ea l-ar fi oc[rât de =i-ar fi adus aminte toat[via\a lui; Bocioac[]ns[avea, parc[, un fel de drept de a se amesteca]n treburile ei, =i ea se bucura c[dânsul se =i folose=te de dreptul acesta =i n-o las[singur[la nevoie. O durea]ns[c[poate chiar =i el s[cread[a=a ceva. +i totu=i ea nu putea s[zic[ba!

— }mi pare foarte r[u, gr[i dânsa mîhnit[, c[m[socote=ti atît de slab[de]nger. Dumnezeu el singur =tie cum vrea s[ne mîngâie =i cum s[ne certe, =i voin\ a lui are s[se]mplineasc[. Eu mi-am tras seama cu mine: dac-ar fi pe voia mea, mai bucurosi i-a= suci gâtul ca unui pui de vrabie; dar nu mi se cuvine, de=i-i sunt mam[, s-o st[pînesc, fiindc[e mai cuminte decît mine.

— Carevas[zic[, ea-l voie=te?]ntreb[Bocioac[cu]ndoial[.

Mara dete din cap.

— Nu! zise ea hot[rât[=i mîndr[, deloc nu-l voie=te, dar umbl[el dup[ea, =i nu =tii niciodat[cînd]i vine femeii clipa de sl[biciune. Eu stau, s[raca de mine, ad[ug[ea suspinînd, pe gînduri, m[tem =i m[tem =i nu =tiu ce s[fac!

— Apoi nu-i a=a, gr[i Bocioac[a=ezat. Ai s[=tii ce trebuie s[faci. Tinere\ile sunt n[valnice =i slabe =i trebuie s[fie p[zite =i ferite de ispitiri. Las' c[-l m[tur eu de aici. El n-are ce s[caute la Lipova: ori se duce s[-i fac[rîndul de c[l[torie, ori r[mîne toat[via\ a lui calf[proast[!

— Vai de mine! s[nu faci lucrul acesta, strig[Mara, c-o s[fie =i mai r[u!

— N-am eu s-ascult de d-ta, r[spunse el. Sunt staroste =i am s[-mi fac datoria. Era, urm[apoi mai mult a=a pentru dânsul, s[]nchid un ochi fiindc[o vedeam strîmtorat[pe muma lui; dar cînd e la mijloc =i alt[porunc[mai tare, la asta m[supun. Are s[se duc[, iar grija noastr[e s-o g[seasc[pe Persida m[ritat[cînd se]ntoarce.]i g[sesc eu b[rbat, zece la fiecare deget.

Nu dorea nici dânsa ca altfel s[fie.

Duminic[apoi, cînd oamenii de]ncredere ai breslei s-au adunat,

starostele a t[cut, iar]n urm[, când Gherghi\ a adus vorba de b[iatul lui Hub[r, el a zis numai:

— S-o l[s[m asta! Mai are vreme! S[se mai coac[.

+i tot cam a=a se gândea =i Na\ el]nsu=i.

Nu mai avea el ce s[c[ute aici.

Atunci noaptea, dup[ce s-a desp[r\it de Persida, el a alergat pe dealuri, u=or, parc[n-ar fi având p[mântul sub picioare.]i venea s[se duc[=i tot s[se duc[,]ncât s[i se piard[urma =i toat[lumea s[-l uite, numai ea singur[s[-i aduc[]n toat[clipa aminte c[el a voit =i a putut, dar s-a st[pânit fiindc[atât de mult a iubit-o,]ncât s-a dus pribeag]n lume, numai ca dânsa s[poat[tr[i nesup[rat[.

Atât sim\ea, atât =tia, atât]i era gândul!

Dup[grele =i]ndelungate fr[mânt[ri, sufletul]i era ajuns,]n sfâr=it, la o hot[râre, care-l]n[l\la la o senin[lini=te, c[ci nimic nu-l ridic[pe om mai sus decât gândul c[poate]nsu=i s[se biruiasc[pe sine =i s[lepede de la sine ceea ce]i este mai dorit]n via\].

De aceea ziua urm[toare, când a dat fa\ cu Burdea,]i era ca =i când un demon ispititor i-ar fi ie=it]n cale.

— Nu! strig[el scrâ=nind din din\i. Las[-m[]n pace! +tiu, nu m[]ndoiesc c[ea are s[se duc[, dar eu nu m[duc!

— Ai s[te duci =i tu! r[spunse Burdea râzând. Am v[zut-o acum eu]nsumi cu ochii mei, am vorbit cu ea =i =tiu c[ai s[te duci. Vine a=a deodat[o clip[]n care \i-o aduci aminte parc-ai fi v[zut-o aievea, =i atunci nu mai po\i. Sunt om =i eu, =i nu po\i nici tu s[fii mai altfel decât mine, iar[eu a= da tot ceea ce]mi este mai scump =i sfânt pe lume pentru o clip[]n care a= putea s[cred, nu s[=tiu, ci s[cred numai c[o femeie ca dânsa m[iube=te. M[cutremur,]mi dau seama ce-nfrico=at fior trebuie s[te cuprind[pe tine când]i zici]n gândul t[u: +i tot m[iube=te!

— Dar nu m[iube=te! strig[Na\l. Nu poate, nu are de ce s[m[iubeasc[!

— Min\i!]i zise Burdea lini=tit. Atât de bine =tii c[te iube=te,]ncât te min\i tu]nsu\ pe tine, numai ca s[nu-mi m[rturise=ti mie adev[rul.

E o prostie nemaipomenit! urm[el r[ânz[nd. Eu am v[zut-o, am vorbit cu ea =ti u c[te iube=te. To\i care v-au v[zut]mpreun[=tiu =ei, dac[au ochi, c[v[iubi\i. +i vrei ca eu s[cred c[voi singuri, anume voi nu =ti\i nimic, sta\i la]ndoial[, nici nu crede\i m[car c[v[iubi\i unul pe altul? Vezi, d[nsa e mai cinstit[dec[ât tine: =tie =i nu se sfie=te s[m[r]turiseasc[! Dar de ce v[iubi\i? Asta nu se]ntreab[! Au]n lumea aceasta toate lucrurile c[te un “*pentru c[*”: iubirea e din alt[lume =i se ive=te din senin, f[r[ca s[=tii de ce, se d[pe fa\[, f[r[ca s[=tii cum, =i te duce, f[r[ca s[=tii unde. Ai s[vii ast[-sear[cu mine, ai s[m[rogi s[te duc cu mine la via lui Corbu! Ai! Uite!! vine a=a deod[dat[, c[nd nici cu g[ndul nu te g[nde=ti.

— Simt =i eu, r[spunse Na\[, c[e un fel de soart[ne-ndurat[la mijloc. Mi-e adeseori parc[stau la marginea unei pr[p[stii =i =tiu c[am s[m[pr[p[desc dac[nu m[duc]napoi, dar ad[ncimea m[ademene=te, capul mi-e ame\it =i sunt]n toat[clipa gata s[]nchid ochii =i s[m[arunc — fie ce-o fi! Nu e pentru mine femeia aceea; nu sunt eu pentru d[nsa; e o nenorocire c[ne-am v[zut, =i singura noastr[sc[pare e s[nu ne mai vedem!

— Parc[de la bunul vostru plac at[rn[! gr[i Burdea r[ânz[nd iar]n b[taie de joc. V-a\i v[zut pentru c[trebuie s[suferi\i =i v[ve\i mai vedea c[ât[vreme nu s-a]mplinit m[sura suferin\elor!

Na\ dete cu]nd[r]tnicie din cap.

— Ar trebui, zise el cuprins de ad[nc[am[r]ciune, pentru ca s[po\i judeca, s[=tii ce fel de om e tat[l meu =i ce fel de femeie e muma ei! Nu! urm[lu[ndu-=i av[nt,]nso\irea noastr[n-ar putea s[duc[dec[ât la moarte de om: prea mult a suferit s[r]mana mea mum[, =i n-a= putea s[v[d ca]nc[mai mult s[suferi. Uite! vine o clip[c[nu mai =tii ce s[faci, =i ai barda]n m[ân[=i-i dai]n cap cu ea. N-ar fi trebuit, dac[n-ar fi fost el cum este, s[p[r]sesc =coala, =i a= fi azi om de d[nsa.

— E=ti un nebun!]l]nterupse Burdea. Ce-\i pas[?! Parc[]nso\ire omeneasc[e ceea ce c[uta\i voi? Parc[popa =i p[rin\ii au s[-=i mai v[re =i ei nasul]n treburile voastre? Ai s-o prinzi odat[]ntr-un col[, =i oameni sunte\i am[ndoi.

Na\ se cutremur[]n tot trupul;]i venea s[-l apuce de piept =i s[-l scutute,]ncât s[-i cl[n\ neasc[oasele.

— Icoan[sfânt[din altar! strig[el ridicând mâna. Mai bine]mi rup carnea de pe oase decât ca s[sf[râm idolul la care m[]nchin.

— A=a zice\i voi cu to\ii pâ[n[ce nu v[s[tura\i de a v[]nchina, apoi lua\i icoana =i o terfeli\i pentru ca s[sc[pa\i, gr[i Burdea,]n vreme ce Na\ f[cea mereu semn cu degetul c[nu =i nu =i nu!

Seara, el, cu toate aceste, s-a dus la via lui Corbu, =i-i era parc[nu mai e om pe lume când a aflat c[dânsa n-a venit, nici n-are s[vie, c[s-a]ntros iar]n m[]n stare.

— Mai zici =i acum c[nu te iube=te?!]]ntreb[Burdea cu r[utate. Ai s[faci pe dracu]n patru ca s-o sco\i din m[]n stare.

Na\ nu-i r[spunse nimic; un singur gând]l st[pânea; s[fie singur =i s[mearg[, s-alerge, s[cutreiere v[i =i dealuri.

+i o vedea mereu pe mum[-sa stând singur[]n m[cel[rie, =i ini-ma-i sângera,]ncât]i venea s[r[cneasc[tare, ca s[r[sune toate v[ile, =i s[se cutremure tot ceea ce are via\ =i simte durere.

Nu! El nu putea s[plece, nu putea =i nu putea!

S[rmana lui mum[! atât mai r[mânea]n lume, atâta reaz[m, atâta mângâiere, =i lumea i se lumina când se gândea c[poate s[]ndulceasc[via\a ei.

“Celelalte vin,]-i zise el, =i trec]n cele din urm[,]ncât numai din când]n când]i mai aduci ca prin vis aminte de ele.”

Zilele veneau]ns[=i treceau una dup[alta, =i nici o =tire bun[de la Bocioac[.

+i cum zilele treceau, Hub[r se f[cea tot mai posac, iar nevast[-sa tot mai nelini=tit[.

Om tr[it]n lume, Hub[r =tia prea bine cum trebuie s[fi venit lucrurile c[Bocioac[nu mai vine, =i ar fi voit mai bucuros s[fie p[lmuit]n fa\a lumii decât s[pat[ru=inea de care se temea. +i totu=i el nu era sup[rat pe Bocioac[, nici pe cojocari: ei aveau dreptate; ei f[ceau numai ceea ce erau datori a face. Nevasta lui]ns[l-a pus s[se umileasc[, iar fecioru-s[u l-a f[cut de batjocura lumii.

— Ai vorbit tu cu Bocioac[,]ntreb[]n cele din urm[Hub[roaia, ori mi-ai zis numai, ca s[m[am[ge=ti, c[ai vorbit?

Hub[r se uit[lung la dânsa.

— Ba]n adev[r am f[cut prostia aceasta,]i r[spunse el. Ca s[scap de gura ta, adause apoi peste pu'in, cu am[r]ciune.

— Nu =tiu cum vei fi vorbit, dar v[d c[n-o s[ias[nimic din toat[treaba.

— Adic[ce vrei s[ias[?! gr[i el. Tu vezi c[de câteva zile nu mai d[pe acas[: numai el =tie pe unde o fi umblând =i cum =i-o fi petrecând nopile. +i dac[vezi tu, nu sunt nici al\ii orbi. Cum s[scoat[ei st[pân pe un asemenea nemernic? Mare ru=ine!

— Dac[]i e=ti tat[=i nu-i por\i de grij[!]ntâmpin[dânsa nec[jit[. Le =tii toate, dar nu te-am v[zut =i pe tine o dat[s[faci ca al\i p[rin\i, s[-l iei de scurt =i s[-l]ntorci]n calea cea bun[. N-a fost el a=a! Tu =tii prea bine c[n-a fost; dar ce poate o femeie ca mine dac[...

— Tu s[taci! o]ntrerupse el cu asprime. Tu =i numai tu l-ai stricat,]ndopându-l cu bani! Nu a=a m-am f[cut eu om; uite a=a cum oi fi, cu toate p[catele mele, stau pe amândou[picioarele, fiindc[n-am a=teptat ca al\ii s[]mi a=tearn[culcu=ul: trebuie s[-l la=i =i pe el s[se lupte cu nevoile vie\ii. Cum l-ai f[cut, a=a s[-l ai: eu nu mai vreau s[=tiu de el, nici s[-l v[d]n ochi!

Nu mai voi Hub[r, dar tot tat[]i era feciorului s[u =i nu mai avea astâmp[r, nu]i mai g[sea tihna obi=nuিত[=i clocotea parc[ceva]n sufletul lui; =i chiar nevrând trecea mai des decât de obicei pe la m[cel[rie.

Duminic[,]n sfâr=it, =tiind c[lumea se]ngr[m[de=te, Na\ era la locul lui =i cânt[rea carne pentru o slujnic[când tat[l s[u intr[t[cut =i se a=ez[pe un scaun din fund, lâng[nevast[-sa.

— Dar tu ce te-ai f[cut?]ntreb[el dup[ce slujnica plec[]n urm[cu carnea.

Era pe sfâr=ite. Nu sunase]nc[peste drum de intrare, dar lumea]ncepuse s[vie la biseric[, =i Na\ lu[m[turi=ca =i]ncepu s[adune f[r`-m[turile de pe butuc, ca s[le arunce, ca de obicei,]n co=ul de lep[d]turi.

— Unde ai fost de n-am mai putut de câteva zile s[punem ochii pe tine?]ntreb[iar Hub[r.

Na\ dete f[r`m[turile]n co=, apoi lu[cârpa =i]ncepu s[=tearg[cu\itele unul câte unul =i s[pun[apoi pe fiecare la locul lui.

— M-ai auzit tu pe mine? strig[Hub[r r[stit.

Na\ l[s[pe butuc barda pe care o =tergea =i se]ntoarce cu o cârp[-n mân[=i rânând spre tat[l s[u.

— D-ta =tii foarte bine c[te aud, r[spunse el, dar nu-î r[spund fiindc[nu pot s[-î spun unde am fost =i ce am f[cut.

— E foarte r[u!

— Nici eu nu zic c[e bine! r[spunse Na\ =i se]ntoarce iar, ca s[=tearg[barda =i s-o pun[la locul ei.

E foarte greu s[cer\i pe un om care-=i m[rturise=te vinov[ia; Hub[r]ns[în ea s[-i certe feciorul, =i nep[sarea acestuia]l scotea din r[bdare.

— Nemernicule! zise el cam tare, s[nu m[ie]i]n b[taie de joc, c[de \i-ar fi barba de un cot, tot]î trag palme =i te dau afar[. Aici eu sunt st[pân!

Na\ a=e[barda =tears[la locul ei =i se]ntoarce iar spre p[rin\ii s[i.

— Drepturile de p[rinte =i de st[pân nu poate, zise el, nimeni s[\i le ia; dar te rog s[nu te folose=ti de ele aici, fiindc[trec oameni =i ru=inea nu cade numai asupra mea!

— Ru=inea mi-ai f[cut-o tu cu prisos, gr[i Hub[r]ncet, aproape =optind.

— Tocmai fiindc[\i-am f[cut-o eu, nu mai ad[uga =i d-ta la ea.

— Nu! urm[Hub[r tot]ncet. Vreau s[=tie lumea c[=tiu tic[lo=iile tale =i nu le trec.

— Tat[, gr[i Na\ a=ezat. +tiu ce te mîhne=te =i-î dau dreptate. Am s[plec mâine dac[vrei, chiar ast[zi, =i n-a= voi s[ne desp[r]im certa\i.

— Eu vreau s[=tii, r[spunse tat[l s[u cu asprime, c[n-ai ce s[mai cau\i la casa mea dac[nu te faci om cumsecade.

— F[ce vrei, r[spunse Na\,]ntorcându-se iar la cu\itele lui. Nem-\ii be\ivi, ad[ug[apoi peste pu\in pe române=te, se ceart[ca ni=te

orbe\i. Da! urm[apoi iar pe nem\=te, ei au dreptate dac[ne iau]n b[taie de joc!

Asta a prins. Hub[r se ridic[=i se uit[mânios la feciorul s[u, dar nu mai urm[]nainte, ci se dep[rt[f[r[ca s[se mai uite-napoi.

Hub[roaie, care st[tuse tot timpul cu inima]ncle=tat[, r[mân`nd acum singur[cu feciorul ei,]ncepu s[=tearg[lacrimile ivite una câte una]n ochii ei,]n vreme ce el]=i f[cea de lucru cu]nchiderea m[cel[riei.

El n-o vedea plângând, dar =tia c[plânge ori are s[plâng[=i-i era foarte greu s[se]ntoarc[spre dânsa. Dup[ce]ncuie dar u=a despre uli[, el se a=ez[, tot cu spatele spre dânsa, pe scaunul de lîng[butuc =i r[mase cu mâinile pe genunchi, cu ochii-nchi=i, =i cu capul plecat]n jos. Nu mai sim\ea, nu mai gândea nimic: era istovit =i toate]i p[reau a pustiu.

Ea]ncepu s[plâng[pe-n[bu=ite.

— Mam[! zise el]n cele din urm[,]ntorcându-se spre ea. Nu plânge, c[o s[ai de aici]nainte de ce s[plîngi. Pe mine nu m[mai vezi! Nu plânge, c[se-ntâmpl[o nenorocire]ngrozitoare! Eu nu =tiu ce fac dac[mai dau ochii cu el!

Ea-=i =terse lacrimile, apoi se ridic[=i se uit[cu un fel de fric[la el.

— Nu e lucru curat, zise ea, =i Dumnezeu =tie dac[nu e cineva care s-a vîrât la mijloc, ca s[tulbure lini=tea casei mele... =tie, urm[ea, cu asprime, =i nu iart[, fiindc[e mare p[catul!

Na\ se uit[câțva timp tremurând la ea, apoi]=i lu[p[l]ria =i se dep[rt[, cuprins de sim\[mîntul c[de aici]nainte el st[singur]n lume.

XIII

DATORII VECHI

Datoria s[\i-o pl[te=ti la timp, c[ci are =i ea rostul ei =i nu st[, dac-o la=i neb[gat[-n seam[,]n amor\ire, ci mi=c[=i cre=te de n-o mai po\i st[pâni]n cele din urm[.

Na\ se temuse c[n-are s[fie bine dac[se va]ntâlni cu tat[l s[u =i a potrivit lucrurile anume a=a ca s[nu r[mâie singuri. Luând apoi

hot[rârea de a nu mai da ochi cu el, avea de gând s[cear[bani de c[l[torie de la muma sa =i s[plece cât mai curând. Vorba despre pedeapsa lui Dumnezeu i-a c[zut]ns[atât de greu, încât n-a mai putut s[stea cu mum[-sa. Se temea c[nu se va putea st[pâni =i n-ar fi voit odat[cu capul s[-i zic[vreo vorb[aspr[.

El a crescut, a=a-zicând,]n bra\ele mumei sale =i nu intra]n min-tea lui gândul c[poate s[fie]n lumea aceasta ceva ce el s[nu-i spue =i ei. Inima]i da deci =i de ast[dat[brânci ca s[-i spun[tot. +tia c[dânsa-l va]n\elege, se va muia =i-i va fi de mare ajutor]n greaua lupt[suflteasc[. El]ns[o =tia =i aceea c[dânsa]i va spune b[trânului tot, =i aceasta n-o voia.

Avea cuvinte de a se plânge de tat[l s[u. E]ns[]n firea omului s[treac[cu vederea p[catele p[rin\ilor s[i, =i nu o dat[el]i zicea: „,]i-e tat[=i n-ai s[-l judeci!” De aceea]i f[cea mustr[ri totdeauna când sc[pa vreo vorb[mai aspr[despre tat[l s[u. +i nu e]ntr-adev[r lucru mai dureros decât s[nu po\i avea o bun[p[rere despre p[rin\ii t[i. Aceasta o sim\ea acum Na\]n toat[clipa.

Las[c[tat[l s[u era,]n gândul lui, vinovat de toate, dar el se mai =i temea ca nu cumva acesta, aflând ceva, s[fac[, om]mb[trânit cum era, vreun scandal, s[se certe cu Mara ori s-o opreasc[pe Persida din drum. Astfel se stârnise]n inima lui o adev[rat[du=m[nie fa\[cu tat[l s[u, =i adeseori]i venea s[se duc[, s[-l caute, s[-l apuce, unde-l va fi g[sind, =i apoi ce va voi Dumnezeu. Se sim\ea c[nu s-ar mai putea st[pâni dac[ar mai vedea pe mum[-sa plângând ori dac[acesta i-ar mai zice vreo vorb[aspr[. El nu mai putea s[dea ochi nici cu mum[-sa.]i era grozav de greu, dar nu mai putea.

Cu atât mai r[u, c[ci prin asta lucrurile nu se]mp[cau, ci numai se amânau =i mai vârtos se]ncurcau.

Fiindc[a=a cu mâna goal[n-ar putea s[plece, el s-a]mprumutat de la Griner, negu\torul de piei, cu trei sute de florini. Ovreur nu numai c[i-a dat bucuros, dar l-a mai =i rugat s[-i spun[când va mai avea trebuin\[: =tia el c[pl[te=te Hub[roaie, numai s[nu afle Hub[r, ba pl[te=te chiar Hub[r, numai s[nu afle lumea.

A=a au =i venit lucrurile.

Hub[roaia era nemângâiat[c[feciorul ei a putut s[supere atât de greu pe tat[l s[u, dar]i d[dea, la urma urmelor, dreptate: tot era mai cuminte a=a decât ca lucrurile s[fi ajuns la ceart[. C[n-a luat r[mas bun nici de la ea, asta-i p[rea lucru firesc: ea nu l-ar fi l[sat s[plece f[r[=tirea b[rbatului ei. I-a mai =i mul\umit dar lui Griner când acesta a venit peste câteva zile s[-i spun[]n toat[taina c[i-a dat lui Na\ bani de drum.

Hub[r era parc[l-ar fi ciom[git cineva când a aflat c[feciorul s[u nu =i-a luat ziua bun[de la mum[-sa. +tia c[\ine la dânsa, =i astfel d[dea cu socoteal[c[mare trebuia s[fi fost mîhnirea lui ca s[-i poat[face ei o atât de mare sup[rare.]n zadar, nu e]n lumea aceasta nimic mai tare decât durerea de p[rinte: nu zicea Hub[r nimic, nu se plîngea, dar era muiat, =i acum, când ar fi fost s[-i osîndeasc[feciorul,]=i f[cea el]nsu=i muștr[ri, fiindc[\i-e parc[tot ale tale sunt =i p[catele ie=ite la iveal[]n copilul t[u.

] =i f[cea Hub[r muștr[ri =i=i d[dea silin\ a s[mîngâie pe nevast[-sa.

]n t[ceera sufletului s[u, el t[lm[cea mereu vorbele pe care i le gr[ise Na\.

„]i-e u=or \ie, parc[-i zisese Bocioac[, dar e greu penrtu nevasta ta.”

Era aspr[afar[din cale muștrarea cuprins[]n aceste vorbe, =i]nc[mai aspru se sim\ea muștrat când]=i aducea aminte vorbele: „Ei au dreptate când ne iau]n b[taie de joc!”

]i era greu lui Hub[r s[dea ochi cu oamenii; parc[to\i =tiau cum s-au petrecut lucrurile =i se temea ca nu cumva s[-l]ntrebe ce i s-a f[cut feciorul. Era mai bine s[stea pe acas[, s[caute de treburile lui, s[mai ia =i asupra sa o parte din sarcina pe care nevasta sa o purta acum ea singur[.

Astfel, f[r[mult[vorb[, oarecum pe nesim\ite, se schimbasese casa lui Hub[r: era ca =i când so\ =i so\ie, dup[o lung[desp[r\ire, s-ar fi]nso\it din nou la o via\ mai strâns[decât]n tinere\e. N-o =tiau la]nceput aceasta decât cele dou[servitoare =i calfele; vestea]ns[, =i

cea rea, dar =i cea bun[, trece din om]n om, =i]n curând lumea toat[a ajuns s[afle c[nu mai e cum atâta timp a fost la casa lui Hub[r.

Peste vreo trei s[pt[mâni,]n sfâr=it, Hub[roaie a primit mult a=teptata scrisoare, prin care feciorul ei vestea c-a sosit la Buda =i a fost pe la Hansler, unul dintre verii ei. Ei]i cerea iertare pentru c-a plecat a=a f[r[de veste =i s-a]mprumutat de la Griner, dar despre tat[l s[u nimic.

Ea-ncepu s[pl[ng[.

— Ei, las[! gr[i Hub[r. E mai bine a=a! S[se z buciume =i el, s[=-i verse focul tinere\ilor: de nemernicit tot n-are s[se nemerniceasc[. Cu cine ar putea s[semene!

— Trebuie, zise ea am[rât[, s[fie la mijloc vreo sl[biciune, vro femeie care l-a scos din min'i.

— Asta nu-mi vine s[cred, r[spunse el. Asemenea lucruri se afl[.

— Va fi =tiind toat[lumea,]ntâmpin[Hub[roaie, dar nu ne spune nimeni nimic.

Hub[r nu credea, dar cu putin\ era =i lucrul acesta, =i mult ar fi dat dac-ar fi putut s[afle adev[rul.

N-avea]ns[de la cine s[afle.

Trecuser[dou[zeci =i =ase de ani de când tr[ia la Lipova, =i abia acum sim\ea c[tot str[in a r[mas]ntre str[ini. Avea cunoscu\i, avea chiar prieteni, cu care juca c[r\i =i care veneau bucuro=i la masa lui, dar nu era]ntr-ace=tia nici unul care ar fi fost]n stare s[-i vorbeasc[cu inima deschis[.

Vina, la urma urmelor, a lui era, deoarece prieteni are cel ce =tie s[=i-i fac[; el]ns[era sup[rat pe toat[lumea =i se]nchidea din zi]n zi tot mai mult]n casa lui.

Dar sup[rat era Hub[r mai ales pe jocari =i]ndeosebi pe Bocioac[, care avea mult[trecere =i ar fi putut, dac-ar fi voit, s[pun[lucrurile la cale ca Na\ s[r[mâie acas[.

Mai sup[rat]nc[era Bocioac[. Las[c[e lucru urât s[f[g]duie=ti =i s[nu]mpline=ti, dar el nici nu putea m[car s[spun[de ce anume n-a]mplinit ceea ce f[g]duise.

Nu! aceasta nici chiar nevastei sale n-ar fi putut s[i-o spun[.

Se]nc[rcase omul cu Doamne-ajut[.

Nu zicea Persida c[n-are s[se m[rite.

+tiind prea bine c[muma ei dore=te s-o vad[cât mai curând cu b[rbat, ea, de=i abia]mplinise optsprezece ani, se sim\ea fat[b[trân[=i hot[rât[-n gândul ei s[se m[rite dup[cel dintâi care o va pe\i.

Din]ntâmplare acesta a fost Br[deanu.

]ntr-una din zile, dup[ce se acrise vinul, Marta a luat-o pe Persida din m[n]stire =i a dus-o la dânsa acas[. Timp de vreo zece zile, cât a stat apoi la casa lui Bocioac[, Persida l-a v[zut aproape]n fiecare zi pe Br[deanu, =i Bocioac[râdea]n el.]n urm[Persida s-a dus acas[, la mama ei: era lucru de sine]n\eles c[are s[fac[preg[tirile de nunt[.

Deocamdat[]ns[toate s-au schimbat: f[r] ca s[-i poat[da seama de ce, Persida s-a]ntors iar la m[n]stire, unde maica Aegidia o a=tepta cu bra\ele deschise.

O apucase ca atunci când Codreanu venise la m[n]stire, un fel de spaim[, =i nu mai cuteza s[ia asupra ei sarcini pe care nu se sim\ea destoinic[a le purta.

+i astfel s-a petrecut via\a ei de aici]nainte: tr[ia pe apucate, când ici, când colo, azi la casa mumei sale, mâine la a lui Bocioac[=i apoi iar la m[n]stire,]n o necurmat[fr[mântare.

Din când]n când o cuprindea un sim\[mânt de dezn[d]jduire.]l vedea parc[]n fa\a ei pe Burdea, care râdea de zbucium[rile ei =i-i spunea mereu c[zadarnic se opinte=te;]l vedea pe Na\l umblând r[zle\ prin lume =i-i venea s[plece pe urma lui, s[-l caute =i s[se duc[amândoi, ca s[li se piard[urma. Atunci se ducea]n m[n]stire =i iar se lini=tea, iar lua hot[rârea de a nu face decât ceea ce dore=te muma ei, iar era st[pân[ea]ns[=i pe sine.

St[pân[ar fi =i r[mas dac[lumea ar fi l[sat-o]n pace. Bocioac[]ns[f[cuse leg[tur[cu Mara =i trebuia cu orice pre\ s-o m[rite mai înainte de a se fi]ntors feciorul lui Hub[r, =i dându-i zor, o alung[-n m[n]stire.

Dar sup[r]rile omene=ti trec =i ele cum toate trec]n lumea aceasta.

Era foarte sup[rat Hub[r când s-a pomenit c[Mara nu mai voie=te s[fac[tov[r]=ie cu el la p[durea din Cladova, =i-n sup[rarea lui luase hot[rârea de a se pune]n]n\elegere cu Liubicek, ca s[-i fac[Marei greut[.i. "Am s[-i ar[t —]=i zicea el — c[nu poate f[r] de noi s-o scoat[la cap[t!]" S-au =i]n\eles ca a=a s[fac[, dar a trecut o zi, au trecut dou[, au trecut multe, =i]n trecerea zilelor li s-a muiat =i sup[rarea =i]n cele din urm[n-au mai f[cut nimic. Le era parc[pu\in le pas[...

Tot a=a trecuse sup[rarea =i cu Bocioac[. Când cu plecarea feciorului s[u, Hub[r era tare hot[rât s[le arate jocarilor c[poate s[le fac[multe neajunsuri. Au trecut]ns[zilele =i nu le-a f[cut nici unul, =i cu cât mai mult se apropia timpul]n care feciorul lui trebuia s[se]ntoarc[, cu atât mai bine]i p[rea c[n-a f[cut nimic. La urma urmelor, tot era mai bine a=a.

Bocioac[a uitat]ncetul cu]ncetul =i el f[g]duin\ a de a o m[rita pe Persida =i pu\in]i p[sa]n cele din urm[când =i cu cine are s[se m[rite fata Marei.

Chiar Persida s-a deprins]ncetul cu]ncetul cu via\ a ei f[r] de rost =i n-ar fi dorit nici ea decât s-o lase lumea-n pace.

Mara ea singur[era mereu neastâmp[rat[, mereu cuprins[de griji =i nu putea s[doarm[nop\ile lini=tit[, ca alte d[.i.]i era parc[o mare =i nemaipomenit[sup[rare o a=teapt[, =i nu =tie cum s[scape de ea. Zilele alerga, se b[l]b[nea cu oamenii, zilele d[dea =i lua bani, zilele avea mul\umiri, seara]ns[, dup[ce= i f[cea socotelile, o cuprindea o nespus[]nduio=are.]i era parc[nu mai poate s[se bucure de roadele ostenelelor ei. Ce folos c[adunase, când copila ei n-avea nici o nevoie de zestrea pe care i-o f[cuse?!

+i avea dreptate Mara.

Crescut[sub purtarea de grij[a maichii Aegidiei, Persida nu =tia ce va s[zic[a avea ori a nu avea.]n gândul ei toate veneau de-a gata de la Dumnezeu, =i omul n-avea decât s[-=i fac[datoria, s[osteneasc[=i s[se roage pentru ca s[le aib[cu prisos toate cele ce-i sunt de neap[rat[trebuin\]. Averile]ngr[m]dite erau de prisos, ba un fel de dovad[despre lipsa de]ncredere]n purtarea de grij[a lui Dumnezeu.

Nu  tie s[pre uiasc[averile agonisite dec t acela care cunoa te nevoile vie ii.

Persida trebuia s[le cunoasc[ i ea pentru ca s[poat[m[sura iubirea cu care muma ei a agonisit  i agonisea averi.

De Pa ti, Na  s-a întors acas[voios, cu capul ridicat, plin de încredere în sine, ca tot omul care se simte ie it la liman.

 n zadar, nu era în el nimic mai tare dec t sl[biciunea pentru muma lui,  i inima  i s[lta când se gândea cum are s[se bucure când îl va vedea ie it st[p n de capul lui  i pus în fruntea gospod[riei.

Se  i bucura muma lui cu at t mai vârtos cu c t nu se mai bucura acum numai ea singur[. Chiar din ziua sosirii lui la Lipova a sim it Na  c[s-a petrecut o schimbare la casa lor: era parc[n-a fost niciodat[vreo sup[rare în casa aceasta  i parc[nici n-ar mai fi cu putin [vreo sup[rare în ea, at t de bine se-n legeau cu to ii.

Mai erau  ns[la mijloc  i c teva datorii vechi, pe care le uitaser[cu to ii.

Dup[Pa ti, Hub[r s-a dus iar la Bocioac[, starostele, dar de ast[dat[nu pe u a din dos, ci pe poarta cea mare, ca omul care se simte în dreptul lui.

Boicioac[, tot cel vechi, se bucura c[poate s[-l mul umeasc[,  i înc[ n Duminica Tomii a  i adunat pe oamenii de încredere ai breslei.

Duminic[-i duminic[, iar sâmb[t[dup[-amiaz[zi Bocioac[a trimis pe Tric[, mâna lui cea dreapt[, pe la oamenii de încredere ai breslei, ca s[le spun[c[au ca mâine dup[liturghie s[se adune.

De ce? Aceasta Tric[nu mai avea nevoie s[le-o spun[.

Hub[r nu era ori icine,  i în timp de trei s[pt[m ni, de când feciorul lui se întorsese, unii  i d[duser[seama, iar al ii aflaser[din zvon c[i s-au împlinit cei doi ani de c[l[torie  i c[ n cur nd va avea s[fac[t[ietura de m[iestru.

Iar [sta era un lucru care numai rar de tot se poate vedea, un fel de s[rb[toare pentru lipoveni.

Dup[rânduiala breslelor, calfa de m[celar, care avea s[treac[ n r ndul m[iestrilor, trebuia s[fac[ n fa a starostelui  i a oamenilor de încredere ai breslei t[ietura de m[iestru.

}\nso\it de un z[vod =i ajutat numai de ucenic, el trebuia s[duc[la t[iere un juncan de trei ani, frumos]mpodobit cu flori, cu panglici =i cu cârpe, pe care, dup[t[iere, starostele =i oamenii de]ncredere le luau drept semne de aducere-aminte.

Dup[ce starostele se]ncredin\va c[juncanul nu e ame\it cu spirt, ucenicul]i d[dea lovitura]n frunte, iar viitorul m[iestru trebuia s[-l]njunghie a=a, ca pân[ce numeri zece s[nu se mai mi=te, =i s[-l ju-poaie iute =i curat, apoi s[-i scoat[m[runtaiele]nc[calde, toate aceste f[r] ca panglicile =i cârpele s[se p[teze de sânge.

Urmeaz[apoi pre\uirea =i m[cel]rirea.

Viitorul m[iestru trebuia,]nainte de toate, s[-i dea p[rerea cât cânt[re=te carnea =i cât]ndeosebi seul pe care-l scoate, apoi s[fac[m[cel]rirea]n =asesprezece feluri de c[rnuri, f[r] ca s[-i p[teze mâ-nile =i =or\ul alb =i f[r] s[lase f[r`m]turi pe butuc.

Drept]ncheiere se f[cea cânt[rirea.

Cel dintâi starostele lua mu=chiul din spinare =i m[iestrul trebuia s[-l cânt[reasc[din ochi. Apoi urmau oamenii de]ncredere, care cereau fiecare cât]i venea la socoteal[, =i m[iestrul avea s[m[soare cu ochii =i s[-i taie fiec[ruia dintr-o singur[bucat[cât a cerut.

Nu-i vorb[, nu se nimerea totdeauna ca bucata s[fie tocmai pe tocmai: o dat[ea ie=ea prea mic[, =i atunci cump[r]torul se plângea c-a fost]n=elat la cântar; alt[dat[ea ie=ea prea mare, =i to\i râdeau]n hohote. Cu alte cuvinte, lucrul se sfâr=ea cu veselie.

Veselia cea mare era]ns[la ospe\ia dat[de noul m[iestru, mas[]ntins[=i]nc[rcat[, la care se =iau de mai]nainte pofti\i to\i oamenii de cas[, rude =i prieteni, frunta=i =i tovar[=i de meserie.

Era lucru mare, despre care vorbeau =i copiii pe uli=e =i pentru care se preg[teau to\i cei mai de aproape.

Hub[roaie numai la asta se gândea, Hub[r pusese ochii pe juncan, pe care-l \inea la]ngr[=are, iar Na\l f[cea mereu junghieri =i cânt[riri de prob[. Atât timp se plânsese c[p[rin\ii l-au f[cut m[celar, iar acum se sim\ea oarecum mândru de gândul c[n-a mai v[zut]nc[Lipova m[celar care junghie, taie =i cânt[re=te ca dânsul.

Vedea parc[]n fa\ a lui lumea adunat[, c[ci nu numai starostele cu oamenii lui de]ncredere aveau intrare la t[ietura de m[iestru; putea s[vie ori=icine =i s[intre pe poarta deschis[pentru to\i, =i mâna parc[-i tremura când se gândea c[ar putea s[vie =i dânsa.

Doamne! Ce ne]n\eleas[e leg[tura lucrurilor din lumea aceasta!

Luni de zile au trecut, =i el]ncetul cu]ncetul iar a ajuns la lini=tea sufleteasc[,]ncât ar fi putut s[o vad[f[r[ca s[se uite la ea =i s[treac[pe lâng[dânsa f[r[ca s[se opreasc[. De trei s[pt[mâni s-a]ntors =i nici n-a v[zut-o, nici n-a avut nevoie de a-=i da silin\ a s[n-o vad[.]i era totuna. Acum]ns[, când se gândea c[ar putea =i dânsa s[fie printre ceilal\i,]l treceau un fel de fiori.

+i avea omul dreptate.

El se afla la Lipova, iar dânsa trecuse]nc[]nainte de Florii Mur[=ul =i se afla la Radna, =i e departe de la Lipova pân[la Radna; era, cu toate aceste, un fel de leg[tur[de la casa Marei pân[la casa lui Hub[r, =i fiorul care-l trecea pe el pornise oarecum de la casa p[rin\ilor s[i, inima i se]ncle=ta cu toate aceste de câte ori se gândea la el. Acum dar, când a aflat c[el s-a]ntors =i c[e bine, voinic =i voios, ea se sim\ea u=urată[, sc[pat[oarecum de o mare greutate.

Atât de mult se temuse c[din cauza ei, de=i f[r[de vina ei, omul acela]-i va pierde rostul, se va nenoroci =i va strica via\ a p[rin\ilor s[i, =i acum era sc[pat[de temerea aceasta.

Sâmb[t[seara, când Tric[i-a spus c[mâine se va hot[r] când Na\l va face t[ietura de m[iestru, ea a]nceput s[tremure]n tot trupul, iar dup[ce a r[mas singur[, ea a]nceput s[plâng[, a c[zut]n genunchi =i a mul\umit lui Dumnezeu, care toate le-a scos bine.

Acum,]n aceast[clip[de u=urare =i de mul\umire sufleteasc[, era cuprins[cu des[vâr=ire de sim\mântul c[nu e]n lumea aceasta ni-meni pe care poate s[-l iubeasc[deopotriv[cu dânsul, c[el e om]n puterea cuvântului, c[are de ce s[-l iubeasc[. Ea singur[=tia prin ce grea lupt[sufleteasc[a trecut el =i a trecut =i a ie=it]ntreg din ea.

Era o]nsp[imânt[toare nedreptate c[nu poate s[i-o spun[aceas-ta =i lui.

O! cum ar fi voit s[mearg[, s[-l caute, s[-l vad[, s[-i vorbeasc[, s[-i spun[ce simte, ce gânde=te, s[-i mul\umeasc[.

Mintea i se oprea]n loc când se gândea c[to\i vor putea s[-l vad[, to\i vor putea s[-i strâng[mâna, numai dânsa nu.

+i totu=i, ce mul\umire ar fi pentru el =i pentru ea dac[atunci, la t[ietura de m[iestru, s-ar vedea fa\[-n fa\ =i =i-ar strânge mâna!

Firea ei n[valnic[ie=ea din ce]n ce tot mai mult la iveal[, =i mereu vedea-n fa\ea ei pe Burdea rânzând]n b[taie de joc.

“E o mi=elie nemaipomenit[,]=i zise ea]n cele din urm[, s[ai o singur[via\[-i s[am[r[-ti]n via\a aceasta zilele altora, lipsindu-te =i pe tine de cele mai mari =i mai curate mul\umiri!”

+i totu=i ea nu putea s[-l vad[, nici mai ales s[vorbeasc[cu dânsul.

]i venea s[strige tare, ca s[se aud[pân[la Lipova. N-a strigat, dar e peste putin\[- ca o dorire atât de fierbinte s[nu p[trund[tainic la ori=icare dep[rtare, =i pe când ea se zb[tea pe \[rmul drept al Mur[=ului, dincolo, pe \[rmul stâng, el era cuprins de un neastâmp[r ivit ca din senin.

“Ce folos de mul\umirea pe care o am dac[nu e]mp[rt[=it[de cel mie mai iubit]n lume? Durere nespus[e bucuria de tine singur sim\it[.” I-a fost destul s[-i aduc[aminte de ea, pentru ca s[-i par[pustie =i f[r[farmec via\a f[r[de dânsa.

Cât[zbuciumare a=a numai]n sec!

Nu mai]nc[pea, ce-i drept, nici o]ndoial[c[are feciorul lui Hub[r s[fac[t[ietura de m[iestru. Starostele, oamenii de]ncredere, bresla=i to\i a=teptau cu oarecare ner[bdare priveli=tea =i masa de ospetie: ziua]ns[nu era hot[rât[, =i multe se mai puteau]nc[]ntâmpla pân[atunci.

Duminic[dup[sfânta liturghie s-au adunat la casa starostelui unsprezece dintre oamenii de]ncredere ai breslei. Lucru nemaipomenit: nu lipseau decât trei din patrusprezece, iar unul din ace=tia era Hub[r el]nsu=i.

Dup[ce se a=ezar[cu to\ii]mprejurul mesei, Bocioac[, om al buneii rânduiei, se ridic[]n picioare =i puse cartea de c[l[torie a lui Hub[r]n mijlocul mesei.

— Ve\i fi =tiind, zise el s[rb[tore=te, de ce ne-am adunat ast[zi, =i nu m[]ndoiesc c[pu\in o s[st[m de sfat. Eu]ns[, dup[cum cere rânduiala, v[fac]mp[rt[=ire c[unul dintre frunta=ii breslei noastre, m[celarul Anton Hub[r, cere s[hot[râm ziua pentru ca feciorul s[u Ignatie s[fac[t[ietura de m[iestru.

To\i deter[zâmbind din cap, ba Oancea, m[celar =i el, nu se putu st[pâni =i strig[: “Vivat!”

— Lucrurile sunt, precum =t\i, urm[starostele,]n bun[rânduial[. Anii de ucenicie =i i-a f[cut b[iatul chiar]n casa tat[lui s[u, unde a stat apoi un an =i mult pe deasupra calf[. Anii de c[l[torie de asemenea i s-au]mplinit zilele acestea. Nu e dar nici o piedic[la mijloc: nimic n-avem s[-i iert[m, nici s[-l trecem cu vederea. Când socoti\i s[-i punem ziua?

Gherghi\ cel m[run\el se ridic[.

— Pentru ca rânduiala s[fie deplin[, zise el iute =i cam bolborosit, =i pentru ca nici de ici, nici de colo s[nu ni se poat[face vreo monstrare, s[se citeasc[, dup[obicei, =i cartea de c[l[torie, ca s[vedem pe unde a umblat =i la cine a lucrat.

Bocioac[cel lung =i sub\ire]ncepu s[schimbe la fe\e.

Asta el]nsu=i =i-o f[cuse.

Vorbise atunci, pe la culesul viilor, cu Gherghi\[, ca s[-l scoat[pe Na\ m[iestru, iar]n urm[, dup[ce-=i schimbase gândul,]i spusese c[nu se poate, fiindc[nu prea]i este cartea]n bun[rânduial[. El uitase sup[rarea lui de atunci, dar Gherghi\[, om prepuielnic, nu uitase vorba ce-i spusese. Ce mai putea Bocioac[s[-i fac[?

— Se poate =i asta, gr[i el =i]ncepu s[citeasc[adeverin\ele scrise de st[pâni]n carte, =i cu cât mai mult citea, cu atât mai r[u i se]nno-da glasul.

Adeverin\ele nu erau, ce-i drept, rele, dar b[iatul st[tuse câte patru-cinci s[pt[mâni la un st[pân, =i apoi treceau câte dou[=i chiar trei luni pân[ce intra la altul.

— Pare-mi-se, gr[i Gherghi\ uitându-se pe sub sprâncene, c[tot avem ce s[-i trecem cu vederea.

Bocioac[]nghi\i un nod, iar Oancea nu se putu st[pâni:

— Ei, zise el, asta se]ntâmpl[. Trece vremea pâ[n[ce mergi dintr-un ora=]n altul.

— Apoi, ad[ug[Bârz[u, avea b[iatul din ce s[tr[iasc[.

Ceial\i deter[din cap.

— Putem, gr[i Bocioac[, s[-l chem[m]n fa\o noastr[=i s[-i facem mustrare.

— Eu cred,]ntâmpin[Gherghi\[, c[nu e nevoie de asta. B[iatul e tân[r =i ne-nsurat, tat[l s[u nu e nici el neputincios: poate s[mai a=tepte.

Bocioac[]nghi\i mai multe noduri unul dup[altul. Putea, nu-i vorb[, s[-l scoat[chiar azi m[iestru pe feciorul lui Hub[r, fiindc[ceial\i erau de un gând cu dânsul =i se uitau =i altfel]n gura lui; se temea]ns[de gura cea rea a lui Gherghi\|. Nu-i vorb[, pu\in i-ar fi p[ut dac[Na\l va face acum ori mai târziu t[ietura de m[iestru; apucase]ns[odat[s[zic[ceea ce a zis =i \inea ca pe a lui s[r[mâie. +i n-ar fi fost vrednic de starostie dac[n-ar fi =tiut s[ias[=i din strâm-torarea aceasta.

Sfântul Ilie e patronul cojocarilor, =i-n ziua de Sfântul Ilie cojo-carii au praznic mare, merg cu steagul =i cu muzica la biseric[, se adun[la mas[mare =i joac[pâ[n[]n zorile zilei urm[toare sub cortul de verdea\|. Acesta e un lucru la care nimeni nu \ine mai mult decât Gherghi\[, =i Hub[r nu putea nici el decât s[se simt[m[gulit dac[feciorul lui ar avea s[-i fac[t[ietura de m[iestru tocmai]n ziua când breasla=-i \ine praznicul.

— +t\i ce? gr[i Bocioac[voios, s[ne facem o ziu[bun[de Sfân-tul Ilie: s[pr[znuim la casa lui Hub[r.

— Amin! strig[Gherghi\[dând cu pumnul]n mas[=i s[rind]n picioare.

Era lucru minunat, =i nu se putea mai minunat! Auzi d-ta! Neam\ul s[dea praznicul de Sfântul Ilie!

— Amin! strigar[=i ceial\i, =i lucrul era hot[rât atât de bine,]ncât Bocioac[el]nsu=i a plecat deodată cu ceial\i, ca s[se duc[la Hub[r =i s[-l vesteasc[, a=a cum =tia el, despre hot[rârea luat[de frunta=i breslei.

Hub[r =i mai ales Hub[roaie se a=teptaser[la o zi mai apropiat[, =tiau]ns[s[pre\uiasc[cinstea ce li se f[cea =i erau mul\umi\i de]mp[rt[=irea pe care le-o f[cuse Bocioac[.

Mul\umi\i ar fi r[mas dac[n-ar mai fi fost la mijloc =i gura lumii =i r[utatea omeneasc[.

Buna rânduial[cere, ce-i drept, ca despre cele ce se petrec]n sfa-tul breslei s[nu se mai vorbeasc[. E]ns[foarte greu s[=tii ceva =i s[nu le spui =i celor mai de-aproape ai t[i, =i]nc[duminic[dup[-prânz nu numai Marta, ci =i nevestele celorlal\i jococari =tiau =i spuneau la toat[lumea c[erau p-aci-p-aci s[-l amâne pe feciorul lui Hub[r, fi-indc[]n timpul c[l[toriei a umblat mai mult hoinar decât prin m[cel]rii.

Luni, nu mai departe, i-a =optit-o unul dintre oamenii r[i de gur[=i lui Hub[r aceasta.

Hub[r ar fi primit mai bucuros o palm[]n fa\ a m[cel]riei.

Carevas[zic[, nu cinste, ci un fel de dar de mil[i s-a f[cut.

=i aveau dreptate jococarii: feciorul lui umblase]n adev[r hoinar.

Deodat[, f[r[de veste, ca din senin, s-a reivit]n sufletul lui toat[am[r[ciunea de odinioar[, =i dac[atunci, când feciorul lui a plecat f[r[de veste de acas[,]=i f[cea el]nsu=i muștr[ri, acum nu mai putea s[-l ierte pentru ru=inea pe care i-a f[cut-o.

Trebuia s[se r[sufle, s[-l mustre pe feciorul s[u, s[=-i fac[datoria de p[rinte.

Trebuia =i totu=i era mai bine dac[nu=i f[cea datoria chiar acum, când feciorul s[u era foarte sim\itor.

Pu\in]i p[sa, ce-i drept, lui Na\ de p[rerile ce=i vor fi f[când frunta=i breslei =i lipovenii despre purt[rile lui]n timpul celor doi ani de c[l[torie. El =tia, dar nu putea s[spun[nim[nui cât de greu i-au fost acei doi ani =i ce mare lucru a f[cut el]n curgerea lor. Inima i se umplea de cea mai neagr[am[r[ciune când]=i aducea aminte toate suferin\ele prin care a trecut =i se gândea c[]n zadar au fost toate: nu era bine ca tocmai tat[l s[u s[-i mai aduc[aminte de acei doi ani.

Duminic[diminea\ a nu s-a mai putut st[pâni.

+tia unde poate s-o vad[pe Persida =i ar fi fost cea mai mare nemernicie dac[s-ar fi lipsit el]nsu=i pe sine de mul\umirea de a o vedea. S-a dus dar la biserica româneasc[de la Lipova, =i dup[ce aici n-a g[sit-o, a trecut la cea de la Radna.

Gândul lui era s-o vad[a=a ca s[nu fie v[zut de dânsa. S-a =i strecurat printre oameni =i s-a oprit]n dosul unui scaun; biserica de la Radna nu e]ns[atât de mare ca s[po\i intra]n ea f[r[ca s[fii v[zut de to\i, mai ales când e=ti neam\.

Dac[n-ar fi fost atât de z[p[cit, ar fi avut =i el atâta minte ca s[]n\leag[c[]n clipa când intr[]n biseric[, to\i se uit[la el =i se]n-treab[: “Cum vine neam\ul acesta aici? ce caut[? ce vrea?”

A=a a fost! Ba ceva mai mult: oamenii au aflat ce caut[el.

Intrând de la dreapta]n biseric[, el s-a uitat spre fundul bisericii, unde =tia c[e locul femeilor, =i a r[mas uimit, pierdut, cu ochii]nt[la Persida, care nu-l b[gase]n seam[.

+i cum oare s[nu r[mâie uimit =i pierdut?!

A=a n-o mai v[zuse niciodat[=i nici c[=i-ar fi]nchipuit-o vreodat[.

Nu mai era fata cea plin[=i rotund[ca luna: sl[bise, fa\ a]i era mai lung[, umerii obrazilor ie=eau la iveal[, piel\ a obrazilor era mai alb[, sub\ire =i oarecum]ntins[, sprâncenele p[reau mai lungi =i mai dese, iar ochii erau parc[mai mari =i plini de o triste\ e care se rev[rsa peste toat[fa\ a ei.

Sim\ind c[deodată toate privirile se]ndreptează asupra ei, ea se uit[speriat[]mprejur, ca omul care se-n-treab[: “Ce-am f[cut? Ce mi s-a]ntâmplat?” =i ochii ei se]ntâlnir[deodată cu ai lui.

Sunt lucruri care se v[d cu ochii, se pot sim\i cu inima =i]nchipui cu gândul, dar]n graiul omenesc nu se pot spune.

S[ne]nchipuim c[zile de-a rândul cerul a fost posomorât,]ntunecat, acoperit de o cea\ deas[, =i deodată, pe nea=teptate, f[r[ca s[=tii cum, soarele str[bate prin cea\ =i=i revars[lumina plin[asupra lumii,]ncât toate se]nseninează =i tot ceea ce vie\ uie=te tresare cu-prins de o pornire vesel[.

A=a s-au luminat fa\ a ei =i fa\ a lui]n clipa revederii =i a=a au tres[rit]nveseli\i ca din senin to\i cei aduna\i]n biseric[.

Era parcl[un suflet str[bate prin to\i =i un singur fior de bucurie trece prin acest suflet.

Numai o clip[]ns[. Clipa urm[toare, mai nainte de a=-i fi dat oamenii seama despre cele petrecute, Persida r[mase cuvioas[=i cu ochii \inti\i spre p[mânt la locul ei.

Era o atât de aspr[mustrare]n fa\ a ei,]ncât el]=i plec[ochii ru=inat =i porni spre strana din partea lui. Abia acum sim\ea c[prea a luat-o oblu]nainte =i c[trebuia s[le fac[toate ca =i când ar fi venit aici ca s[se]ntâlneasc[cu altcineva. Intrând dar]n stran[, el dete mâna cu b[trânul Bl[gu\[, apoi — peste pu\in —]i spuse pe =optite c[are o vorb[cu p[rintele Andrei. Iar dup[sfânta liturghie, când Bocioac[se sf[tuia cu oamenii de]ncredere ai breslei, Na\ =tiricea de la p[rintele Andrei la cine ar putea s[g[seasc[aici la Radna vi\ei de t[iere.

Atât de bine le potrivise toate,]ncât pânl[chiar =i Persida ea]ns[=i,]ntorcându-se acas[, st[tea la]ndoial[dac[el a venit ori nu pentru dânsa la biseric[.

Singur el =tia =i acum cât de greu i-a fost s[nu mearg[-n urma ei, ca s-o vad[cel pu\in din dep[rtare, =i]ntorcându-se spre Lipova, era =i el p[truns de sim\[mântul c[ar fi o nemaipomenit[mi=elie s[=-i calce pe inim[când atât de mult o dorea.

Ce-i pas[lui acum de hot[rârea breslei? Totuna]i era când =i cum va face t[ietura de m[iestru. Un singur lucru =tia: c[e o grozav[nenorocire pentru dânsul de a fi fost n[scut din p[rin\ii lui =i, lucru]nsp[imânt[tor, c[el n-ar putea s[fie fericit decât dup[ce ar fi murit tat[l lui =i muma ei.

Ah! ce urât gând, ce nesuferit sim\[mânt, =i el nu mai putea sc[pa de sim\[mântul acesta.

Luni pe=nserate el lucra la tocil[când tat[l s[u se]ntoarse cu fa\ a]ntunecat[acas[.

— Ai v[zut? gr[i Hub[r rece =i aspru.

— Ce s[fi v[zut?]ntreb[Na\l, uitându-se lung la el.

— M-ai b[gat]n gura lumii, m-ai f[cut de răsul tuturor, r[spunse tat[l s[u. Prin toate col\urile se vorbe=te c-ai umblat hoinar]n timpul c[l[toriei =i c[numai de mil[te-au amânat pân[la Sf. Ilie. Erau s[te trimit[iar]n c[l[torie. Ru=ine. S[-\i crape obrazul!

Na\ se f[cu alb ca varul, apoi picioarele]ncepur[s[-i tremure,]ncât abia se mai \inea pe ele.

— A=a e! zise el st[pânindu-se =i adunându-=i toate puterile. Ei au dreptate! Am umblat ca vai de capul meu, =i pot s[gândeasc[ce vor. Eu =tiu de ce, dar nu pot s[le spun =i lor, =i dac[le-a= spune, n-ar mai zice nimic, ci mi-ar plânge de mil[. D-ta]ns[]mi e=ti tat[=i trebuie, dac[ai inim[de p[rinte, s[sim\i c[trebuie s[fie ceva la mijloc, =i s[m[ier\i, s[-mi \ii parte, s[m[aperi, cel pu\in]n gândul d-tale, iar nu s[-mi mai faci =i muștr[ri, când eu]nsumi m[m[rturisesc vinovat! Las[-le, tat[, s[nu mai vorbim despre aceste. Ori=ice ar fi]ntre noi, adause el muiat, s[tr[im]n pace, fie chiar =i numai de dragul mamei, care d-tale]i este nevast[bun[, iar mie mai bun[mum[.

Hub[r era destul de de=tept ca s[]n\eleag[muștrarea aspr[care era cuprins[]n aceste cuvinte =i destul de cumsecade pentru ca s[se simt[atins de ea.

— Eu cred, zise el mirat, c[-\i mai sunt =i eu tat[=i pot s[=tiu ce este, dac[e ceva la mijloc.

Na\ r[mase cuprins de tulburare]n fa\ a lui.

Ce putea el s[-i zic[? Cum, Doamne, putea s[spun[]n câteva cuvinte ceea ce-i zguduia toat[firea?

— Eu, zise el oarecum]mbrâncit de gândurile ce-l st[pâneau, eu, a=a cum sunt, n-aveam nevoie s[m[fac m[celar.

— Carevas[zic[,]ntâmpin[Hub[r aprins, asta e la mijloc: \i-e ru=ine de meseria mea!

— Nu e asta!]l]nterupse feciorul iute. Nu a=a trebuie s[m[]n\elegi.

Hub[r]ns[nu \inu de]nteruperea aceasta.]nc[de mult sim\ise c[nu prea e feciorul lui f[cut pentru m[cel[rie =i nu o dat[se mus-

trase c[nu l-a l[sat la =coal[. Se bucura deci c[vorba a venit a=a, ca s[se poat[dezvinov[i.

— Tat[l meu, urm[el dar, a fost =i el m[celar, tot m[celar a fost =i tat[l lui, m[celari au fost to[i din neamul nostru de c[nd ne =tim: ce sunt eu vinovat dac[mie Dumnezeu mi-a dat inim[pentru meseria p[rinilor s[i!

— Ia las[, tat[, r[spunse feciorul, c[am cu cine s[seam[n: mult[inim[n-ai nici d-ta pentru tocatul de oase =i-!i mai place s[stai de vorb[cu oamenii de=tep[i dec[s[tai carne =i s[sf[r[mi oase pe butuc. Mama s[tr[iasc[!... =i merge =i m[cel[ria lui Hub[r.

}n g[ndul lui Na\l vorbele aceste erau gr[ite mai mult a laud[dec[a mustrare; Hub[r]ns[vedea]n ele mustr[rile ce el]nsu=i at[de adeseori =i le f[cuse, =i obrajii lui se umplur[de s[nge.

— S[nu te obr[znice=ti cu mine, strig[el ca ie=it din fire,]nc[ucenicul =i una dintre calfe ie=ir[speria[i din toc[toare, unde aveau de lucru. }i-am spus o dat[c[-!i trag palme, =i nu are nimeni s[!i le ia de pe obraz.

— Ba asta s[n-o faci,]i r[spunse feciorul rece, c[m[pui la grea]ncercare. Atunci era atunci, iar acum e altfel.

Hub[r, m[celar din buni-str[buni,]naint[hot[r[! spre el.

Na\l !inu]n fa!a sa cu!itul pe care-l avea]nc[]n m[!n[.

— Te rog pe to[i sfin[ii, nu te apropia! strig[el.

— Las[cu!itul! strig[calfa, care se repezi apoi spre d[!n=i, ca s[-!i despart[.

Era prea t[!rziu.

Sim!ind pe tat[l s[u]n apropierea sa, arunc[cu!itul departe de la d[!nsul.

— Dup[ce m-ai nenorocit, n-ai s[m[mai batjocore=ti, zise el apoi =i]i d[du br[!nci,]nc[c[zu pe spate de se lovi cu ceafa-n tocila din dosul lui.

A=a, cu capul gol =i cu m[!necile sumese, cum era, el se dep[rt[cu pa=i repezi =i ie=i din curte f[r[ca s[se mai uite]napoi.

XIV ROSTUL LUI BANDI

Sâmbetele dup[-amiaz[zi s[r[cimea, orbe\i, ologi, b[trâni nepu-tincio=i, copii f[r[de c[p[tâi se adunau venind unul câte unul la porti\la m[n[stirii =i a=teptau, certându-se]ntre dân=ii, pân[dup[vecernie, când maica econoama ie=ea, ca-n fa\la lumii s[le]mpart[mil[, pâine, câte o bucat[de carne, câte un s[cule\ de cartofi, de fasole ori de m[lai, câte un bra\ de lemne]n timp de iarn[=i câ\iva crei\ari, toate adunate de maicile cer=etoare de prin pia\[, de prin ora= =i de prin]mprejurime.

Pentru ca binecuvânt[rile milui\ilor s[nu se reverse numai asu-p[ra m[n[stirii, maica econoama lua cu dânsa totdeauna pe câteva dintre fetele cu purt[ri mai bune, ca aceste s[]mpart[darurile de mil[, =i multe daruri a]mp[r\it Persida, mult a fost binecuvântat[de s[racii al c[rora glas str[bate de-a dreptul la cer.

Afar[de aceasta, m[n[stirea avea s[racii ei, unii c[rora li se d[dea joia =i duminica, iar al\ii care c[p[tau]n toate zilele prânzul]n m[n[stire.]ntre ace=tia din urm[era =i Reghina cu copilul ei, Bandi.

Când a venit la m[n[stire, Persida a g[sit-o pe Reghina, cu copilul ei, atunci b[iat de vreo patru ani, la u=a buc[t]riei. Ani de zile de-a rândul le-a dat mâncarea =i niciodat[n-a putut s[se uite la ea f[r[ca s[tremure cuprins[de fric[.

Maicile o =tiau pe Reghina, care fusese servitoare la Radna, femeie voinic[, frumoas[=i]n toat[firea. Când a n[scut]ns[pe Bandi, ea a r[mas paralizat[de o mân[=i de un picior, strâmb[de gur[=i cam smintit[,]ncât abia te mai puteai]n\elege cu dânsa. Degeaba ai fi]ntrebat-o cine e tat[lui Bandi, c[ci zicea totdeauna c[nu =tie, =i totu=i]=i iubea copilul atât de mult,]ncât]l]inea, chiar =i b[iat de =apte ani,]n bra\e =i nu voia niciodat[s[m[nânce mai nainte de a se fi s[turat el. "Eu m[nânc ce r[mâne!" zicea dânsa.

Câteodat[, a=a din senin, o apuca ceva de r[mânea ca-n\epenit[, cu ochii sticli\i, =i vorbea]ntr-aiurea. Atunci spunea cum a fugit =i a

r[t[ci] zile =i nop\i prin p[durea de la Cladova =i cum n-a mai voit s[moar[când =i-a v[zut copilul voinic =i frumu=el.

=i]n adev[r Bandi era b[iat voinic =i destul de frumos la chip, dar fricos, lini=tit =i atât de t[cut,]ncât rar ie=ea vorb[din gura lui. N-ar fi fost chip ca cineva s[-l dep[rteze de la mum[-sa; =edeaa lipit de dânsa ori o \inea de poale când ea se ducea pe chinuite undeva.

Bandi era b[iat de vreo opt ani când Dumnezeu s-a]ndurat de a chemat la sine pe muma lui. De aici]nainte el se \inea ca un c[\el dup[maica Aegidia, care peste câțva timp l-a dat ucenic la un cizmar.

Deprins a se alipi de cineva, Bandi n-a putut s[r[mâie la st[pân =i a fugit, dar nu s-a mai]ntors la m[n[stire, ci a r[mas a=a r[zle[, tr[ind din mila oamenilor =i ad[postindu-se azi ici, mâine colo. Când vedea vreo c[lug[ri\], =i mai ales pe maica Aegidia, el fugea cuprins de fric[=i se ascundea. Astfel la m[n[stire i s-a pierdut]ncetul cu]ncetul urma =i nimeni nu se mai gândeaa la el.

Abia acum,]n S[pt[mâna Patimilor,]ntorcându-se de la Lipova, Persida l-a z[rit stând cu undi\aa pe \[rmul Mur[=ului din jos de pod.

Trecuser[vreo trei ani de când nu l-a mai v[zut =i b[iatul crescuse]n timpul acesta peste vârsta lui, dar tot]l recunoscuse dup[prima ochire =i]i trecu parc[un fel de s[geat[prin inim[. Vedea pe Reghina slab[, numai piele =i oase, cu fa\aa galf[d[, cu gura strâmb[, cu ochii sticli\i, =i iar o vedea r[t[cind singur[, dezn[d]duit[, cu moartea]n suflet, prin p[durea de la Cladova. }i venea s[fug[=i s[nu se mai uite]napoi,]i era]ns[mil[de s[rmanul Bandi =i ar fi dorit s[afle ce s-a f[cut el de când nu l-a mai v[zut.

Bandi, v[zând c[se uit[mai]ntins la el, s-a speriat ca f[c[torul-de-rele care se vede fa\]n fa\ cu urm[ritorii lui, apoi recunoscând-o, }i adun[undi\aa, gata de a o lua la fug[.

Ea-i f[cu semn s[vie la dânsa, =i el se apropie umilit, fricos =i supus ca un câine chemat de st[pânul s[u.

— Bine, Bandi,]i zise ea, dar tu ce faci?

— Prind pe=te, r[spunse el.

— Dar unde ai umblat de atâta timp?

— Pe aici, pe la Lipova =i pe la Radna.

— Dar din ce ai tr[it?

— Din ce am c[p[tat.

— Nu vrei tu s[vîi cu mine, la mama?]l]ntreb[ea]nduio=at[.

Era]n fa\ a ei,]n ochii ei =i mai ales]n glasul ei atîta dragoste,]ncît fa\ a b[iatului se lumin[.

El dete din cap, era]ns[atît de mi=cat,]ncît nu putu s[-i r[spund[=i mari stropi de lacrimi se ivir[]n ochii lui =i se strecurar[peste obrajii lui b[tu\i de soare =i de vînt.

— Nu plînge, Bandi,]i zise ea; de ce plîngi, c[n-am s[-\i fac nici un r[u?

— Dar, r[spunse el, ai cunoscut pe mama =i ai fost atît de bun[cu ea.

Persida se cutremur[.

Mergînd apoi spre cas[, ea se]ncredin\ c[b[iatul, r[mas singur din capul lui, se deschisese. Vorb[re\ nu era nici acum, dar p[rea foarte cuminte =i r[spunsurile lui erau bine gîndite, oarecum b[trîne=ti.

Via\ a lui sufleteasc[era]ns[tot cea de mai nainte, =i]n curînd Persida a ajuns s[se c[iasc[de a nu-l fi l[sat s[-i prind[pe=tii]nainte.]i era oarecum fric[de el. Alipirea c[tre dînsa era la dînsul un fel de boal[sufleteasc[, =i ea nu mai putea s[scape de privirea lui, care mereu]i reamintea ochii sticli\i ai Reghinei.

Ducea, nu-i vorb[, co=urile Marei]n pia\ =i, pe]nserate, le aducea acas[, dar le f[cea toate]n grab[, se=ntorcea]n fuga mare =i se uita,]ntors acas[, cu un fel de]ngrijire la Persida, ca =i cînd s-ar fi temut c[]n lipsa lui i se va]ntîmpla ceva. Astfel dînsa nu mai putea s[scape de ochii lui.

Duminica Tomii, diminea\ a, cînd a dat ochii cu dînsa, el era foarte nelini=tit, iar dup[ce dînsa s-a]ntors de la biseric[, el gemea, parc[le-ar fi =tiind =i sim\ind toate,]ntocmai ca dînsa.

Mar\i dup[-amiaz[zi Mara s-a]ntors acas[]nainte de vreme =i cu fa\ a oarecum sperioas[.

Hub[r, a=a ziceau to\i, s-a certat cu feciorul s[u, care l-a r[nit la cap =i era s[-l]njunghie cu un cu\it mare dac[una dintre calfe n-ar fi s[rit la timp, ca s[-l scape.

N-o privea lucrul acesta, =i totu=i ea tremura cuprins[de sim\[mântul c[o mare nenorocire i s-a]ntâmpat, =i a gr[bit acas[, pentru ca nu cumva fiica ei s[afle de la al\ii cele petrecute.

Persida o ascult[râzând cu ironie.

— Minciuni! zise ea. Minciuni neru=inate! strig[mai tare. Nu e Hub[rna\]n stare s[fac[lucrul acesta! S[mor eu dac[-i adev[rat! Nu crede!

Nici nu credea Persida, dar ceva tot trebuie s[fi fost la mijloc, =i]ncepu =i ea s[tremure.

Ochii ei se oprir[asupra lui Bandi, care, auzind-o vorbind mai tare, se ivi]n pragul casei.

— Am s[m[duc, urm[ea cuprins[de o pornire covâr=itoare, =i s[aflu adev[rul de la oameni care nu mint. Maica Aegidia trebuie s[=tie.

— Dar ce te prive=te pe tine?!]ntâmpin[Mara, cuprins[de grij[.

Persida se opri]n fa\ea ei =i se uit[lung la ea.

— D[-\i, te rog, seama,]i zise apoi, ce-ar trebui s[simt[el dac-ar afla c[eu m-am certat cu d-ta =i eram s[sar cu cu\itul asupra d-tale. Ori nu este adev[rat, =i atunci trebuie s[-\i sco\i cât mai curând gândul acesta din cap, ori e adev[rat, urm[ea]ngrozit[, =i atunci sunt =i eu vinovat[!

— De ce s[fii tu vinovat[?! strig[Mara ca scoas[din fire.

— Pentru c[niciodat[nu =i-ar fi pierdut rostul dac[n-ar fi avut nenorocirea de a da cu ochii de mine!

Mara se cruci de trei ori, una dup[alta.

— Sfânt[Marie, Maic[Preacurat[! strig[Mara. Ajut[-ne, c[e=ti milostiv[. Nu mai sunt oare =i alte femei pe lume?! Dac[n-ai fi fost tu, ar fi fost alta. Dac[n-are minte, nu are! De ce nu =i-au ie=it =i al\ii din fire?!

— Pentru c[numai pe el l-am ademenit!]i r[spunse Persida dezn[d]jduit[=i=i lu[mantela ca s[plece,]nso\it[de Bandi.

Marei ji venea s[i se pun[]n cale =i s[strige c[numai peste trupul ei poate s[ias[din cas[. Dar de ce s-o opreasc[?!]

— Haid'! zise, las[, c-o s[-i scoat[maica econoama prostiile acesteia din cap.

Persida dete cu]nd[r[tnicie din cap =i plec[cu pas iute =i ap[sat.

Nu! nimeni nu putea s[scoat[din inima ei sim\mântul c[a fost nenorocit[pentru casa lui Hub[r clipa]n care ea s-a n[scut.

Pe drum spre pod inima i se b[tea din ce]n ce mai tare. Din ce]n ce tot mai mult o cuprindea sim\mântul c[acum, acum se hot[r[te via\ea ei, =i iar ji era parc[se afl[la marginea unei pr[p[stii =i nu se mai poate \inea, trebuie neap[rat s[-i ia avânt spre adâncime, iar vedea]n fa\ea ei pe Burdea râzând]n b[taie de joc.

Sosit[pe cel[lalt \rmure,]n apropierea m[n[stirii, ea se]ntoarse spre Bandi care alerga dup[dânsa. Plecase cu el de acas[, =i totu=iacum ji era ca =i c[zut din cer.

—]l cuno=ti tu,]ntreb[ea, pe feciorul m[celarului Hub[r?

— Pe Hub[rna\, care a b[tut pe tat[l fiindc[a fost r[u cu mu[m]-sa? gr[i el cu ochii plini de v[paie.

— De unde =tii tu?]ntreb[dânsa, cuprins[de fiori.

— +tiu, r[spunse el. Am v[zut-o plângând =i =tie lumea. Acum Hub[rna\ s-a]ntors acas[=i l-a b[tut pe el. E om r[u Hub[r.

Era parc[vorbe=te]ntr-aiurea b[iatul =i Persida nu mai cuteza s[urmeze vorba cu el.

—]l cuno=ti dar pe Na\? urm[ea, schimbând vorba.

Bandi dete din cap.

— Po\i tu s[te duci s[-l cau\i, ori=iunde ar fi, =i s[-i spui s[m[a=tepte azi, când m[]ntorc de la m[n[stire,]n dosul S[r[riei?

Bandi dete din cap.

— Dar s[nu spui nim[nui nimic =i s[m[a=tep\i =i tu acolo.

Bandi dete din cap.

— Du-te, Bandi, =i umbl[iute! zise ea, apoi]=i urm[cu inima]ncle=tat[drumul spre m[n[stire, iar Bandi porni z[p[cit ca omul gr[bit care nu =tie]ncotro s[apuce.

Nici nu era lucru u=or s[-l g[seasc[pe Na\l.

Ie=ind atunci, dup[nenorocita ceart[cu tat[l s[u, din curte, Na\l a stat =i el z[p[cit.

V[zându-l, trec[torii s-au oprit din drum, =i lumea, doritoare de a afla ce s-a petrecut, a]nceput s[se adune]n fa\a casei. El nu mai putea s[stea pe gânduri: trebuia s[scape de privirile scrut[toare =i, f[r[de a se mai gândi, plec[spre casa lui Oancea, care fusese calf[la dâ=ii pe când el era ucenic =i \inea la el =i la mum[-sa.

Aici a stat pân[pe-nserate, când s-a dus la Griner, ca s[se]mprumute cu câteva sute de florini =i apoi s[plece =i s[se duc[departe de lumea aceasta,]n care nu mai avea ce s[caute.

Pu\in]n urm[Oancea a plecat =i el la Hub[roaie.

Nu intra]n mintea lui gândul ca Na\l s[p[r[seasc[pe mum[-sa. Degeaba]i spunea Na\l c[el cu tat[l s[u nu se mai poate]mp[ca =i c[mare nenorocire s-ar]ntâmpla dac[ei s-ar mai]ntâlni: Oancea \inea s[-i]mpace, ori s-o fac[pe Hub[roaie s[-i p[r[seasc[b[rbatul, care atât de mult]i am[râse via\.

+i Na\l avea dreptate.

Lovindu-se]n c[derea lui de masa tocilei, Hub[r se r[nise la cap =i z[cea]n pat. Tocmai grea nu era rana; bolnavul]ns[, r[u c[tr[nit, era cuprins de fierbin\eli =i st[ruia cu]nd[r]tnicie ca feciorul s[u s[fie f[r[de]ntârziere arestat =i tras]n judecat[pentru c[a ridicat cu\itul ca s[-l omoare.

Hub[roaie plângea =i nu mai putea s[vad[pe nimeni]n ochii ei.]i venea s[intre]n p[mânt de ru=ine =i era]n gândul ei hot[rât[s[vând[cas[=i m[cel[rie, =i vie, =i p[mânturi, =i pruni=ti, tot ceea ce a agonisit, =i s[se duc[undeva unde nimeni n-o =tie. +i iar st[tea la]ndoial[,]i p[rea peste putin\ ca Na\l, copilul ei cel duios =i atât de blând, s[fi f[cut ceea ce to\i spuneau.

Oancea i-a venit dar ca trimis din cer. El =tia adev[ratul adev[r =i inima ei de mam[sim\ea c[numai a=a cum spune el s-au putut pe-trece lucrurile.

— Da! zise ea cu fa\ a]nseninat[, Na\ n-a putut s[ridice cu\itul asupra tat[]lui s[u; el nu putea s[nu arunce cu\itul când a v[zut c[tat[] s[u se apropie. Minte b[rbatul meu; minte calfa; minte ucenicul; du-te, Oancea, te rog, du-te =i le spune c[au min\it, ca lumea s[=tie adev[rul!

Ea era]mp[cat[, ea-l ierta, ea]i d[dea dreptate =i-l plângea; când]ns[Oancea aduse vorba la]mp[c[ciune, ea dete adânc mâhnit[din cap.

— Nu, zise ea, o minune ar trebui s[se]ntâmplesse pentru ca tat[] s[u s[-l poată ierta: s-ar]nvinov[]i]nsu=i pe sine =i asta nu-i]n stare s[o fac[.

— Atunci las[-l]n =tirea Domnului, gr[i Oancea. Destul te-ai chinuit, =i tot]i este feciorul mai mult decât el!

Hub[roaie se uit[mirat[la el.

Nu-i venise niciodat[gândul acesta, =i]i p[rea peste putin\[ca cineva s[-l aib[.

— Asta, zise ea, e o nebunie. El este b[rbatul meu!

Vorbele acele erau gr[ite cu atâta lep[dare de sine, cu atâta umilin\ cre=tineasc[,]ncât Oancea r[mase cuprins de sfial[.

— Dac[Dumnezeu va voi s[m[mângâie, urm[ea peste pu\in,]i va]mp[ca =i pe ei.

+tiuse Na\ c[a=a au s[ias[lucrurile, ochii i se umplur[cu toate aceste de lacrimi când Oancea]i spuse c[mum[-sa n-a fost]n]ndoial[asupra lui.

Mar\i seara, când Persida st[tea cu Bandi]n capul podului, Na\ =edea cu capul rezemat]n pumni =i fr[mântat de grele zbucium[ri suflote=ti]n fa\ a lui Oancea.

Luase cinci sute de florini de la Griner =i era hot[rât ca,]ndat[dup[]nserare, s[plece la Arad =i de acolo la Viena.

Era hot[rât =i nu putea s[plece.

]ncercase]n mai multe rânduri s[scrie =i nu era]n stare s[]n=ire zece vorbe. Atât]i p[reau de seci, atât de minciunoase vorbe puse pe hârtie,]ncât a rupt]n cele din urm[hârtia, cuprins de gândul c[

pu\in]i pas[dac[ea nu simte c[nu poate s[fie adev[rat ceea ce lumea spune.

— Oance, gr[i el]n cele din urm[cu glasul]necat, a= mai avea s[te rog ceva, dar s[nu spui nim[nui]n lumea aceasta. M-ai]n\eles? Nim[nui]n lume!

— M[=tii, r[spunse Oancea, ca =i c[nd ai spune unui mort.

— Tu cuno=ti pe fata Marei?]ntreb[Na\.

— Cum s[n-o cunosc?! r[spunse Oancea mirat.

Auzise, ce-i drept, =i el ceva, dar era de mult de atunci =i o uitase.

— Ai vorbit vreodat[cu ea? urm[Na\.

— Niciodat[!

— Nu face nimic. Te rog s[cau\i a te]nt[lni cu ea, ca din]nt[mp[are, m-ai]n\eles? — ca din]nt[mp[are, ca nici ea, nici al\ii s[nu b[]nuiasc[c[eu te-am trimis, =i s[-i spui cum s-au petrecut lucrurile.

Oancea =tia c[Na\ e hot[r[]r[]t plece peste c[teva ceasuri; el]ns[nu credea c[va pleca, ba chibzuia fel de fel de chipuri de a-l opri. Ar fi putut dar s[le lase deocamdat[toate]ncurcate, nu se putu]ns[st[p[]ni =i f[r[de veste]i sc[par[vorbele:

— De ce s[-i spun?

— Nu m[]ntreba de ce, gr[i Na\, fiindc[nu pot s[-\i spun =i nici tu n-ai fi]n stare s[m[]n\elegi. Eu nu pot s[vorbesc cu ea, =i mi-ar fi foarte greu dac[=i d[nsa ar crede c-am s[rit cu cu\itul la tata.

Oancea nu mai zise nimic, de=i numai cu mare nevoie se putea st[p[]ni, =i astfel r[maser[iar t[cu\i, fiecare cu g[ndurile sale,]n odaia pe jum[tate]ntunecat[.

]n vremea aceasta Bandi alerga =tiricind din b[iat]n b[iat =i d[duse de urma c[utat[cu at[ta neast[mp[r.

— Carevas[zic[, o s[mi-o faci =i asta?]ntreb[Na\]n cele din urm[.

— S-ar putea s[n-o fac! r[spunse Oancea c[nd capul lui Bandi se ivi]n u=a cr[pat[=i doi ochi c[prui se]ndreptar[\int[spre Na\.

Na\ tres[ri, cuprins de un fel de spaim[, =i se ridic[]n picioare.

]i era, cum s-a uitat a=a prin amurg, parc[vede ochii tat[lui s[u =i f[r[de voie se dete un pas]napoi. Uit[ndu-se apoi mai cu dinadins

la b[iatul de care nu-î mai aducea aminte, el f[cu iar un pas]nainte
=i]ntreb[:

— Ce e?

— S[vîi cu mine, r[spunse b[iatul.

— Unde?

— Vino numai, c[vei vedea, gr[i iar b[iatul.

Era de necrezut, era peste putin[, =i totu=i Na\l =tia unde se duce, cine-l cheam[=i nu mai era]n stare s[-i dea seama despre ceea ce face, ci porni, f[r[a se mai uita la Oancea, dup[Bandi, ca dus s[-i ia osânda de moarte.

+i mult a trebuit s[stea cuprins de zbucium[r]i suflete=ti]n dosul S[r]iei, =tiind acum pe cine a=teapt[=i a=teptând]n zadar.

Prea se petrecuser[repede lucrurile, =i Persida, cea altfel atît de chibzuit[, n-avea timp s[-i dea seama despre ceea ce voie=te, s[-i croiasc[un plan =i s[-i adune puterile. St[pânit[numai de gîndul c[toate sunt minciuni =i c[lucrurile trebuie neap[rat s[se pun[iar]n calea cea bun[, ea nu b[ga de seam[c[trec[torii se uit[]ngrija\i dup[dînsa, iar sora care]i deschisese u=a r[mase cuprins[de spaim[cînd a dat cu ochii de ea.

Maica Aegidia se afla singur[]n chilia ei.

— Ce e? ce s-a]ntîmplat? strig[ea speriat[de fa\ a Persidei =i de mi=c[r]ile ei.

Persida se opri]n fa\ a ei,]nalt[, plin[de putere, dar tremurînd din ce]n ce mai tare.

Nu =tia ce s[-i r[spund[, cum s[-nceap[... Se d[duse de gol, se uita]n ochii maichii Aegidia =i nu putea decît s[spun[adev[r]ul. Adeseori a sim\it acum]n timpul din urm[c[-l iube=te, niciodat[]ns[sim\mîntul acesta n-a cuprins-o cu putere atît de covâr=itoare ca acum, sub ochii scrut[tori ai maichii Aegidiei.

Ea-î acoperi fa\ a cu amîndou[mâinile =i se l[s[]n genunchi la picioarele maichii.

Maica Aegidia se plec[adînc]nduio=at[spre ea; deodat[]ns[tres[ri ca lovit[de un junghi, se]ndrept[=i r[mase rece =i cu fa\ a aspr[.

— Ah! ce urât[nenorocire, gr[i dânsa]ncet =i gemând. Careva-s[zic[, e adev[rat? Tu, Persida, tu, fata mea, ai putut s[te ui[i cu ochii doritori la acel om despuiat de toat[sim\irea bun[!

— Nu-i adev[rat! strig[Persida ridicând ochii spre dânsa. Nu se poate! +i dac[el a ridicat mâna asupra tat[lui s[u, m[omor cu zile, m[]ngrop de vie. Nu crede, maic[! Sunt minciuni gr[ite de guri pizm[t[re\e =i r[uvoitoare!

— Nu te]n=ela, fata mea, tu]ns[\i pe tine,]ntâmpin[c[lug[ri\ a. Hub[r zace greu r[nit la cap, =i el n-a putut s[se r[neasc[]nsu= pe sine. Ori=icum s-ar fi petrecut lucrurile, chiar =i dac[-ar fi min\it tat[l, e o grea pedeaps[de la Dumnezeu ca tat[l s[-=i]nvinov[\easc[, fie chiar =i pe nedrept, feciorul, =i tu, copil[nevinovat[, trebuie s[fugi =i s[te dep[rtezi cu gândul de aceast[familie atât de greu certat[. Dumnezeu cel atot=tiutor nu pedepse-te f[r de vin[, =i greu afar[din cale trebuie s[fie p[catul pe care au s[-l sp[=easc[ei; nu te face =i tu p[rta=[la aceast[sp[=ire apropiindu-te cu inima =i cu gândul de aceia pe care Dumnezeu i-a dep[rtat de la sine. }nchide-\i ochii, ca s[nu-i vezi, dep[rteaz[-\i gândul, st[pâne=te-\i inima!

Persida r[mase timp]ndelungat nemi=cat[=i cu ochii \int[la fe-reastra din care prima dat[]n via\ a ei]l v[zuse.

— Nu pot =i nu pot! gr[i dânsa]n cele din urm[]ncet =i ca aiurind prin vis. E un blestem pe capul meu =i-mi e adeseori ca =i când chiar mai nainte de a m[fi n[scut a= fi fost osândit[s[suf[r]mpreun[cu dânsul. Maic[! urm[apoi ridicându-se]n picioare =i]n=irând vorbele cu vioiciune. Mi-e, când]mi dau seama, nesuferit acel om p[tima= =i pornit mereu spre via\ f[r frâu =i =tiu c[nu putem s[ne apropiem f[r ca s[ne izbim unul de altul. }ndat[]ns[ce-l =tiu suferind, m[simt dus[de o putere covâr=itoare spre dânsul. Ce s[fac, maic[?! Cum s[scap de ispitire?

— Du-te, fata mea, r[spunse maica]nduio=at[,]nchide-te, când te cuprind asemenea porniri,]n biseric[,]ngenuncheaz[la icoana Maicii Preacurate, ridic[-te cu inima =i cu gândul spre Dumnezeu,

roag[-te =i mereu te roag[, c[ci nimic nu poate covâr=i puterea rug[-ciunii pornite din inim[curat[! Alt[sc[pare nu ai!

Persida]ncetul cu]ncetul se potoli =i o lini=te senin[se rev[rs[]n cele din urm[peste fa\ a ei.

— S[rmana mea mam[! gr[i dânsa]n cele din urm[. Mult s-a temut dânsa... =i atât de adeseori m[cuprinde sim\[mântul c[repaosul sufletesc numai aici,]ntre zidurile aceste, a= putea s[-l g[sesc.

Maica Aegidia f[cu un pas spre dânsa =i, cu ochii muia\i]n lacrimi,]i apuc[cu amândou[mâinile capul =i o s[rut[pe frunte.

— Acesta s[fie, zise dânsa, cel din urm[al t[u gând de sc[pare, =i atunci când nu-\i va mai r[mâne nimic, s[-\i aduci aminte c[sfânta noastr[biseric[prime=te]n sânul ei pe to\i cei ce caut[mângâiere =i ad[post.

Persida]i s[rut[]n mai multe rânduri mâna, apoi se dep[rt[cu pas u=or =i astâmp[rat.

Se]nserase când ea]ncepu a trece podul, o sear[lini=tit[=i c[lduroas[. Apa Mur[=ului, lini=tit[=i ea, se rev[rsa oarecum pe furi=ate =i numai pe la pontoane pleo=c[ia abia sim\it. Din când]n când se arunca pe ici, pe colo câte o mrean[peste luciul ei =i c[dea iar pleo=c[ind]n valuri. Liliiecii ie=i\i de la S[r[rie fluturau mereu pe deasupra podului, iar dincolo, peste Mur[, cânta o privighetoare.

Bandi nu se vedea nic[ieri.

Persida se opri nelini=tit[.

Nu mai]ncap[]ndoial[c[b[iatul a g[sit pe Na\ =i c[amândoi o a=teapt[]n dosul S[r[riei.

Ea r[sufl[o dat[din greu;]i era parc[o-neac[ceva =i nu mai g[se=te aer.

— Nu se poate! =opti ea. N-a= fi vrednic[de lumina zilei dac[l-a= p[r[si =i eu când to\i]l nedrept[\esc... Ce face el]n dezn[d]jduirea lui?! Da! are maica Aegidia dreptate, mai bine ar fi pentru mine s[fug de el, dar nu m-a= ierta, urm[ea luându-=i avânt, niciodat[nu m-a= ierta =i via\ a]ntreag[mi-ar fi o necurmat[mustrare.

Ca dus[apoi de o putere tainic[, ea se-ntoarse =i o lu[cu pa=i mari, hot[r]â\i =i iute c[lca\i spre S[r]rie.

Na\l, care a=tepta chinuit de]ndoieli, tres[ri când o z[ri]n dep[rtare, apoi r[mase ca]nfipt]n p[mânt, iar[Bandi f[cu]nviorat câ\iva pa=i, ar[tând spre ea.

— Ce e, Ignatius? gr[i dânsa? Ce s-a]ntâmplat? Cum a c[zut o atât de groaznic[nenorocire pe capul t[u]?

Era]n acel “Ignatius” pe care nu-l mai auzise de la nimeni,]n tonul cu care vorbise ea,]n]ntreaga ei fire atâta c[l]dur[, atâta inim[deschis[, o atât de curat[iubire,]ncât el r[mase cuprins de uimire =i uitându-se la ea ca la o ivire mai presus de fire.

— Tu nu ai ridicat cu\itul asupra tat[lui t[u]! urm[ea.

— Nu! r[spunse el u=urat. }l aveam din]ntâmplare]n mân[=i l-am aruncat când el s-a apropiat de mine.

— Cum, atunci, s-a r[nit el? urm[ea.

— Nu =tiu! r[spunse el strâmtorat. A voit s[m[p[lmuiasc[=i eu l-am dep[rtat de la mine. Se vede c[s-a]mpiedicat de tocila care se afla]n dosul lui =i s-a lovit cu capul de piatr[!]

Persida= i acoperi fa\ a cu mâinile =i tot vedea parc[]n fa\ a ei sângele \â= nit.

— Ah! ce nenorocire! strig[ea]ngrozit[. Cuprins[apoi de o pornire ne]n\eleas[, ea f[cu un pas spre el ca =i când ar voi s[-i scoat[ochii cu ghearele. Nemernicule! =opti cu patim[. Obrazul t[u] n-ar fi fost el oare mai curat dac[, fie chiar =i pe nedrept, ar fi suferit cu fiiasc[r[bdare palmele? Trebuie s[-i fi zis ceva, ca s[-l sco\i din r[bdare, =i p[catul de-a fi scos din r[bdare pe p[rintele t[u] e destul de mare ca s[fie r[spl]tit cu palme.

— Am f[cut r[u, r[spunse el tare =i f[r] de =ov[ire, =i m[c[iesc.

Persida era]nvins[=i muiat[. Era cu totul altul omul pe care-l vedea]n fa\ a ei, blând, duios, purtat de cele mai bune porniri.

— Cât[durere mie =i \ie =i s[r]manei tale mume =i cât[mul\umire diavoleasc[oamenilor r[i din fire dintr-o singur[clip[de nechibzuin\[,

urm[ea]nduio=at[. Tu s[te duci s[-i ceri iertare, s[i-o ceri mereu pân[ce nu \i-o d[...

— +tiu c[]n zadar m[voi umili, gr[i dânsul]ntristat, dar din iu-bire c[tre mama =i c[tre tine am s-o fac =i asta!

— Are s[se moaie, zise dânsa]nviorat[. Maica Aegidia =i p[rintele pleban]l vor]ndupleca dup[ce vor fi]ncredin\i c[e=ti n[p]stuit!

El se uit[lung la ea, mai]ntâi cu un fel de mirare, apoi cu mil[=i râzând]n cele din urm[cu am[r]ciune.

— S[rac de sufletul t[u]! gr[i el]ncet. Curat =i pornit spre bine, el vede lumea sub cer senin; eu]ns[, tulburat din mine]nsumi, nu mai pot vedea]n via\ decât furtun[=i zbucium[ri. Nu te am[gi]ns[\i pe tine, urm[el mai tare, =i nu m[ispiti pe mine. Se poate c[tat[l meu se va muia ori va face, pentru ochii lumii, ca =i când s-ar fi muiat. Eu m[-ndoiesc, dar cu putin\ este. Mie]ns[tot nu mi-ar fi dat[pacea, c[ci sunt certat]nsumi cu mine, =i-n toat[clipa ar trebui s[m[tem c[-mi voi pierde iar s[rita, =i grozav[nenorocire mi se poate]ntâmpla. E]nsp[imânt[tor gândul c[nu po\i s[tr[ie=ti]n pace cu p[rintele t[u], dar m[st[pâne=te gândul acesta =i mi-e adeseori parc[nu mai sunt]n toat[firea. Un demon nev[zut m[urm[re=te =i-mi reaminte=te mereu suferin\ele pe care muma mea =i eu le-am avut =i le vom avea pe urma lui: m[]nsp[imânt când m[gândesc la el, tremur când]l v[d =i-mi vine s[fug cu ochii]nchi= când ajung a fi singur cu dânsul. Asta e o boal[f[r] de leac, un blestem greu pe capul meu: nu-mi mai sta]n cale; las[-m[s[m[duc gonit de soarta mea =i fugi de mine =i nu te mai uita-napoi =i-nchide ochii, ca s[nu m[mai vezi, =i alun-g[-m[din gândul t[u]. Tu e=ti prea bun[pentru mine, strig[el dezn[-d[jduit, =i sufletul t[u] cel curat se spurc[]nsu=i pe sine prin gândul de mine! Fugi!

Uitându-se cu ochii mari =i]nduio=a\i la dânsul, Persida prindea una câte una vorbele de pe buzele lui, =i cu cât mai mare era dezn[d[jduirea lui, cu atât mai senin[se f[cea fa\ a ei.

— Nu! gr[i dânsa]n cele din urm[cu lini=tit[hot[râre. N-am s[m[]nsp[imânt, n-am s[fug, n-am s[te p[r]sesc, zise =i-i apuc[mâna

=i se alipi de el =i=i trecu ginga= bra\ul peste gâtul lui. Ah! urm[apoi ca dus[-n alt[lume, ce ademenitor e gândul c[am s[te scot din]ntunericul]n care ai c[zut, s[-\i luminez via\a, s[te v[d... iar[=i voios ca odinioar[. Am eu, eu am s[te scot, s[te luminez, s[te v[d. Uit[-te la mine =i râde cum ai răs atunci când ne-am]ntâlnit pe pod, Ignatius! uit[-te! adause privind cu nebirut[st[ruin\]]n ochii lui.

El se uita răsând cu ochii sc[lda\i]n lacrimi]n ochii ei plini de v[paie.

Plecându-se apoi pu\in, el atinse]ncet =i sfios cu buzele tâmpla ei, o s[rut[=i o dep[rt[]ncet de la dânsul aruncând o c[ut[tur[de ochi la Bandi, care se uita cu mirare la dâ=ii.

Persida tres[ri ca de=teptat[din somn.

— Mâine, tot aici, tot pe timpul acesta, zise ea, apoi se dep[rt[cu pas gr[bit, f[cându-i b[iatului semn s[vie cu dânsa.

XV

ISPR{ VILE LUI TRIC{

Marta avea trei copii, doi b[ie\i mai mici =i o fat[mai m[ricic[, Sultana. Era trecut[Sultana de unsprezece ani, adic[fat[aproape mare, dar mama ei, m[ritat[mai-nainte de a fi]mplinit vârsta de cincisprezece, se sim\ea]nc[femeie de tot tân[r[=i era mereu g[tit[, mereu voioas[, aproape zburdalnic[, doritoare de petreceri =i u=oar[, a=a se zice, =i de inim[, =i de minte.

Adev[rul e c[Marta numai de inim[era u=oar[. Având b[rbat pe Bocioac[, ea se deprinsese ca toate s[vie de-a gata =i n-a ajuns nicio-dat[s[afle ce sunt grijile vie\ii. Se bucura dar de ziua de ast[zi, a=tepta cu p[rere de bine pe cea de mâine =i c[uta totdeauna =i]n toate]mprejur[rile numai ceea ce]i f[cea pl[cere: celelalte erau]n grija b[rbatului.

E deci lucru firesc c[dânsa, femeie adev[rat[, o singur[grij[statornic[=i neadormit[avea: s[-i p[zeasc[b[rbatul.]inea s[intre]n voile lui =i s[-i plac[, \inea]ns[mai ales s[-l fereasc[de ispitiri. De

aceea se sim\ea mai bine]ntre b[rba\i decât]ntre femei,]i erau nesuferite femeile frumoase, nu putea s[le vad[]n ochi pe cele care pl[ceau =i lua drept du=manc[ne]mp[cat[pe nevasta despre care b[rbatul ei sc[pa vreo vorb[bun[. Femeia cea mititic[, durdulie =i blajin[se f[cea]ntr\]nsa leu-paraleu când b[rbatul ei]=i d[dea pe fa\[sl[biciunea pentru vreo alt[femeie.

Degeaba au fost dar silin\ele lui Bocioac[de-a o pune bine cu Persida.

Las[c[-i p[rea prea a=ezat[Persida, prea sf[toas[, prea]nfumurat[=i b[trânicioas[, dar ea nu putea s[-n\eleag[ce adic[le place b[rba\ilor]n acel muieroi, cum]i zicea dânsa, =i sim\ea o mul\umire diavoleasc[dac[putea s[-i g[seasc[Persidei vrut cusur =i s-o gr[iasc[de r[u.

Atât i-a trebuit apoi lui Bocioac[pentru ca s[nu-=i mai dea silin\a de-a m[rita pe fata Marei. Om cu sl[biciuni, el se sim\ea m[gulit când vedea c[nevasta lui le place =i altora, =i era mângâiat]n suflet când sim\ea c[dânsa nu las[pe alte femei s[se apropie de dânsul; \inea]ns[mai presus de toate s[n-o mîhneasc[=i nu era]n stare s[gr[iasc[de bine pe vreun om care]i era ei nesuferit.

+tia Bocioac[prea bine c[i se face Persidei o mare nedreptate: tocmai de aceea]ns[el r[spl[tea nedreptatea aceasta prin o neobi=uit[bun[tate fa\[cu Tric[, fratele ei. Tric[era omul lui de]ncredere, mîna lui cea dreapt[, al doilea st[pîn la cas[, cum n-ar mai fi putut s[fie decât feciorul ori ginerele lui. Las[c[Tric[era vrednic de toat[]ncrederea, sprinten, iste\ =i gata la ori=ice, dar când era vorba de dânsul, era =i Marta de un gînd cu b[rbatul ei.

Nu trece-n lumea aceasta nimic peste prevederea femeii care e mum[=i are fat[. E broasc[mititic[fata,]ncât abia poate s[alerge de ici pîn[colo, =i muma]ncepe a se]ngriji ca nu cumva s[r[mîie fat[b[trîn[=i chibzuie=te cum are s[o m[rite; iar[Marta avea fat[m[ricic[, pe care peste trei-patru ani putea s-o m[rite. Era hot[rât]n gîndul ei c[un b[rbat mai bun decât Tric[n-ar putea s[-i g[seasc[. Era ca f[cut anume pentru fata ei, voinic, de=tept =i harnic, plin de

inim[=i supus, tocmai potrivit la vârst[, b[rbat mai bun decât Bocioac[=i minunat ginere]n cas[.

Atât era de]nfipt[Marta]n gândul acesta,]ncât ea nu b[ga de seam[c[Tric[nu se sim\ea deloc =i era cel mai nesp[lat =i mai nepiept[nat, cel mai soios dintre calfe =i c[foarte u=or s-ar putea]ntâmpla ca Sultana, fat[cur[\ic[, s[aleag[mai târziu, dup[ce i se vor fi deschis ochii, vreun alt fl[c[u, mai potrivit cu dânsa. Chiar acum ea-l socotea mai pu\in decât celelalte calfe =i-l lua drept un fel de slug[proast[, c[reia poate s[-i porunceasc[ori=icine.

Mai pu\in]nc[decât ei]i trecea lui Tric[prin minte gândul c[are vreodat[]n via\a lui s[=-i bat[capul cu Sultana.]inea la ea, fiindc[era fata lui Bocioac[=i a nevestei lui, =i-i f[cea toate voile, dar, luat de scurt, n-ar fi putut s[-i spun[dac[e oache=[fata ori b[lan[, ci ar fi zis numai, a=a, pe nimerite, c[e mai mult oache=[=i cu ochii alba=tri, fiindc[a=a era =i muma ei.

Pe muma ei o =tia Tric[foarte bine. +i cum, Doamne, s[n-o =tie, când]i era st[pân[atât de bun[?! Dac[avea s[mute vreun dulap din cas[, s[urce vreun co= ori vreun sac]n pod, s[coboare vreo putin[]n pivni\ ori s[ia ceva din c[mar[, pe el]l chema, =i tot pe el]l lua cu dânsa =i când avea, fie peste zi, fie seara, s[mearg[undeva. Nu sim\ea Tric[deloc c[, ajuns calf[]n toat[firea, nu-i prea =ade bine s[fie mereu]n coada st[pânei sale, ci se bucura c[poate s[-i fac[voile =i se uita =i-n ochii, =i-n gura ei,]ncât ar fi fost, de dragul ei,]n stare s[se pun[-n har\ pân[chiar =i cu sor[-sa. Ba s-a =i pus, f[r[ca s[-i dea seama.

Marta n-o gr[ia, ce-i drept,]n fa\a lui nici de r[u, dar nici de bine pe Persida: lui]i era]ns[destul =i atât ca s[=tie c[st[pân[-sa nu are tocmai cele mai bune p[rii despre sor[-sa. Iar st[pân[-sa nu putea s[n-aib[dreptate; sim\ea =i el c[Persida e,]n adev[r, prea sf[toas[=i prea]nc[p[\ânat[. Dar tot sora lui era.

Acum, cu cele petrecute la casa lui Hub[r, Marta a sc[pat vorba c[Persida a putut s[aib[sl[biciune de un om ca Na\l.

Obrajii lui Tric[se f[cur[ro=ii ca bujorul.

— Nu, zise el, ea s-a ferit de dânsul, dar el umbla dup[dânsa.

Asta n-o =tiuse Marta.

— Unde?]ntreb[Marta.

Tric[sim\ea c[asta n-avea s-o spun[, dar nu putea s[nu r[spund[când st[pân\sa-l]ntrebase.

— De mult acum, r[spunse el cu anevoie, când ne aflam la Arad.

— A=a?! gr[i Marta, care abia acum]ncepu s[-n\eleag[cele petrecute toamna trecut[.

+i multe poate s[]n\eleag[femeia de=teapt[când]ncepe s[]n\eleag[.

Mare lucru tot n-ar fi fost]ns[dac[nu s-ar mai fi nimerit la mijloc =i Oancea.

Oancea era cel mai bun om din lume =i mai ales pentru Hub[roaie =i pentru feciorul ei ar fi fost]n stare s[sar[=i-n ap[, =i-n foc.

El avea]ns[p[catul c[nu =tia s[se st[pâneasc[. Stând la lucru ori mergând]n c[ile lui, el vorbea singur, adeseori atât de tare,]ncât oamenii se uitau dând din cap dup[el, iar nop\ile bolborosea]ntruna prin somn. Cum ar fi putut el s[tac[?!

Na\l nu i-a spus, ce-i drept, atunci seara, unde l-a dus Bandi =i ce-a pus la cale; prea ar fi trebuit]ns[Oancea s[fie prost ca s[nu-=i dea cu socoteal[c[Bandi numai de la Persida putea s[vie. Na\l s-a-ntors apoi cu totul schimbat acas[=i n-a mai plecat, cum fusese vorba, iar zilele urm[toare maica econoama =i popa cel nem\esc umblau cu capete s[-l]mpace pe Hub[r cu feciorul s[u. N-au putut, ce-i drept, s[-i]mpace, dar]ncetel cu]ncetel tot ora=ul a aflat cum s-au petrecut lucrurile, iar Hub[r nu mai st[ruia ca feciorul s[u s[fie tras]n judecat[. Se vedea cât de colo mâna Persidei.

Pe-nserate Na\l pleca f[r[ca s[spun[unde se duce: asta-l ardea pe Oancea; trebuia s[spun[, fie chiar =i numai nevastei sale, ceva, nu]ns[vorbind singur, nici bolborosind prin somn, ci de la rost la rost, cum vorbe=te omul când vrea s[se u=ureze. Nu-i vorb[, tot acolo venea, fiindc[nici a=a Oancea nu vorbea, ci sc[pa vorbele de se vorbea dintr-]nsul.

— Pare-mi-se, i-a zis el nevestei, dar nu =tiu, ba nici nu cred.

Nevast[-sa]ns[=tia hot[rât =i credea ne]ndoios c[serile Na\l se duce s[se]ntâlneasc[cu Persida, =i când o nevast[=tie =i crede ceva, pu\in mai trece pâ[n[ce =tiu =i vecinele.

— Aha! zise Marta, când vorba ajunsese pâ[n[la dânsa. +i: Ce \i-e femeia?!

Parc[se bucura c-a prins-o pe Persida cea smerit[. Zicea, f[r[]ndoial[, c[nu crede =i era foarte sup[rat[c[al\ii cred; trebuia deci s[-i spun[=i lui Tric[o vorb[, ca s[=tie b[iatul =i s[-i spun[mamei cam ce fel vorbe=te lumea.

Tric[s-a f[cut foc, nu]ns[pentru c[sor[-sa se]ntâlne=te cu Na\l, ci pentru c[-i era ru=ine de st[pân[-sa.

Nu! Era peste putin\! Na\l a fost totdeauna =i era, mai ales acum,]n gândul lui, cel mai nemernic om, =i nu putea s[se uite Persida decât cu groaz[la un asemenea om.

El, cu toate acestea, se temea, =i cu cât mai mult se gândea, cu atât mai vie]i era temerea.

Omul acela turbat, mai ales acum, era]n stare s[le fac[toate ca s-o scoat[din min\i pe Persida, s-o ademeneasc[, s-o]n=ele, s-o prosteasc[.

+i nu-i f[cea bine lui Tric[s[se gândeasc[la asemenea lucruri. Era tocmai la vârsta când e mai nebunatic fl[c[ul =i, gândindu-se a=a, el vedea mereu]n fa\a lui pe st[pân[-sa =i se]nsp[imânta... Ce-ar zice ea dac[Persida]n adev[r ar fi,]n cele din urm[, destul de slab[ca s[intre]n voile neam\ului?! Grozav[ru=ine!

El trebuia s[fac[ceva!

Dar ce s[fac[?

Lucrul cel mai firesc era s[se duc[=i s[-i spun[mamei sale, ca s[bage de seam[, s-o]nchid[pe Persida]n m[n[stire, ori s-o p[zeasc[]ntr-alt fel mai bine. A=a =i era hot[rât s[fac[. N-a putut]ns[. Când era s[se duc[,]i venea greu,]i era ru=ine.

“Am,]=i zise el, s[vorbesc cu Persida deschis, cum am mai vorbit, =i s[-i spun, cum i-am mai spus, c[are s[fie r[u dac[nu se fere=te de neam\ul acela.”

Nici asta nu-i venea]ns[s-o fac[. Sim\ea acum, ceea ce atunci]nc[nu putea s[simt[, c[degeaba-\i dai silin\ a s[p[ze=ti pe un om când el]nsu=i nu se p[ze=te. Ce ar fi f[cut adic[el dac[cineva i-ar fi zis s[nu se mai uite la st[pân[-sa, s[nu se mai apropie de dânsa, s[nu mai vad[bra\ele ei =i carnea cea moale de pe gâtul ei?! S-ar fi sup[rat foc =i tot ar fi f[cut cum]l trage inima. +tia =i el]nsu=i =i nu mai era nevoie s[-i mai spun[=i al\ii c[e primejdios lucrul acesta =i se ferea de el: tot a=a =tia =i Persida c[trebuie s[se fereasc[de neam\ul.

Mai bucuros ar fi fost Tric[s[nu fac[nimic, s[nu se amestece, s[lase lucrurile]n mersul lor; era]ns[la mijloc st[pân[-sa, care parc[nu se mai uita la el ca mai]nainte.

Trebuia s[fac[ceva, s[arate c[e om =i el.

Trebuia, dar nu =tia ce, iar omul se sup[r[când nu =tie ce s[fac[, =i sup[rarea te pune]n cele din urm[la cale.

Fr[mântându-se a=a din el, Tric[a ajuns]n cele din urm[de-ar fi fost]n stare s[se arunce ca un leu asupra lui Na\l, care atât de mult]l sup[ra.

Pe=nserate deci el s-a dus spre casa lui Oancea, =i sângele i s-a oprit]n vine când a v[zut c[]n adev[r Na\l iese, pleac[=i se duce undeva a=a singur.

S-a luat dup[el, a=a pe departe, ca s[-l urm[reasc[neb[gat]n seam[, apoi s[se apropie când vor putea s[fie singuri =i s[-l ia de scurt. Pe când]ns[Na\l]=i c[uta de drum lini=tit, ca omul care =tie unde se duce, Tric[era galben la fa\ =i la fiecare pas se]nfiea tot mai tare]n gândul c[are s[-l apuce pe neam\ =i s[-i suceasc[gâtul.

]n dosul S[r[riei, când el se apropie, Na\l se opri tulburat]n loc. Nu =tia ce s[-i fac[=i cum s[se poarte. Vedea deslu=it c[Tric[a aflat ceva, =i singurul lui gând era s[-l duc[de aici, ca nu cumva Persida, care putea s[soseasc[]n toat[clipa, s[dea peste el.

Tric[nu prea =tia nici el cum are s[-nceap[.

Au stat dar câțva timp uitându-se unul la altul, =i cum se uitau a=a, Tric[nu mai vedea, parc[, pe omul pe care-l =tiuse el. Era-n ochii

lui Na\l,]mprejurul buzelor lui,]n tr[s[turile fe\ei lui, era]n tot felul lui de a fi ceva ce te muia.

De! pe om n-ai s[-l judeci mai-nainte de a te fi uitat bine]n ochii lui.

— Uite, gr[i Tric[]n cele din urm[, tu umbli, a=a se zice, dup[sor[-mea!

— Dar de ce s[te mint? r[spunse Na\l a=eizat. Nu mai e=ti copil acum =i vei]n\elege c[n-am]ncotro. Am umblat, urm[apoi plecând spre Mur[=, =i mi-e drag[=i acum, mai drag[decât ori=icui]n lumea aceasta, chiar =i decât \ie: mai departe]ns[nu e nimic... nu e, ad[ug[]ndurerat, =i n-are s[fie. Ea nu-i femeie ca altele, iar[eu m-a= omor] mai bucuros decât s[-ncerc a-i face vreun r[u. Las[-i pe oameni s[vorbeasc[: sunt r[i =i nici nu =tiu ce zic!

Vorbele aceste erau gr[ite cu o lini=te atât de tânguioas[,]ncât Tric[,]ndurerat =i el, nu-=i mai d[dea seama c[lucrurile au ie=it cu totul altfel de cum =i le]nchipuise =i el ar fi voit s[-l mângâie.

— Dar acum,]i zise, unde ai plecat? unde te duci?

Na\l se uit[cu coada ochiului]napoi, ca s[vad[dac[nu cumva s-a ivit Bandi, care venea totdeauna]nainte Persidei. Gândul lui era c[b[iatul, v[zându-l cu cineva, va vesti pe Persida, ca s[mai a=tepte. Tocmai de aceea nu voia s[se dep[rteze prea tare, fiindc[se temea c[Bandi nu-i va mai vedea. Se opri dar strâmtorat pe \[rmul râului.]i era greu s[mint[=i tot trebuia s[fac[ceva ca s[-l dep[rteze pe Tric[.

— M[duc,]i r[spunse, s[mai r[suflu cel pu\in acum seara, când oamenii nu m[v[d =i copiii nu arat[cu degetul dup[mine. Tu du-te acas[=i nu-\i mai bate capul cu lucruri]n care tu nu po\i s[schimbi nimic!

Gr[ind aceste vorbe, el porni de-a lungul \[rmurelui la deal.

— Uite, gr[i Tric[mergând dup[el, s[nu te superi: n-ar fi oare mai bine s[pleci pe un an, doi de aici?

Na\l se opri =i se uit[lung la el.

Era singurul om care-l sf[tuia s[plece, =i]i d[dea sfatul acesta f[r[de nici un gând ascuns.

— Uite,]i zise =i el, a=a zic =i eu, dar nu pot s[plec, sunt prea slab...

— Cum nu po[i dac[vrei?!

Na\l se uit[iar]napoi =i parc[-l cuprindeau ame\elile. La col\ul S[r[riei se ivise Bandi, care venea spre dâ=ii, =i câ\iva pa=i]n urma lui st[tea Persida,]nalt[=i nemi=cat[. Nu mai era chip s[scape de Tric[, =i urât lucru ar fi fost dac[el se]ntâlnea cu sor[-sa aici f[r[ca s[fi fost de mai-nainte preg[tit pentru aceasta. Trebuia s[-i vorbeasc[deschis.

El]=i adun[toate puterile.

— Tric[, gr[i apoi apucându-i mâna, tu cuno=ti pe sor[-ta =i]ii la ea: ce ai zice tu dac[cineva]-ar spune c[ea nu m[las[s[plec?

— Cum nu te las[?]ntreb[Tric[z[p[ciť.

— Zice, r[spunse Na\l a=ezat, c[vine, dac[plec, =i ea dup[mine.

Tric[r[mase nemi=cat.]i era parc[tot sângele i se r[cise]n vine.

O cuno=tea pe sor[-sa,]i cuno=tea firea =i le =tia, parc[, toate.

— Carevas[zic[, e adev[rat, gr[i el, c[voi v[]ntâlni=i!?

—]n toate serile, r[spunse Na\l.

Tric[se cutremur[, r[sufl[o dat[din greu =i sângele i se puse iar]n mi=care. Era lucru grozav!

— Tu singur cu ea toate serile aici! =opti el cu glas]n[bu=it de patim[.

— Nu, r[spunse Na\l, singuri nu! Ferit-a Dumnezeu. Dac[singuri am fi fost, poate c[n-am mai tr[i ast[zi. Era]ns[cu noi b[iatul Bandi, care nu ne l[sa din ochi =i tres[rea mereu...

— Adic[mai =tie cineva =i mâine are s[=tie toat[lumea! +tii tu, nemernicule, c[mi-ai necinstit sora, c[ai nenorocit-o pe toat[via=a? urm[apoi cu glas]n[bu=it =i puse mâna]n pieptul lui Na\l.

Era o prostie ceea ce f[cea Tric[, deoarece om voinic o fi fost el, nu-i vorb[, dar cu Na\l nu se putea m[sura. Omul sup[rat]ns[nu=î d[seama despre ceea ce face, =i Tric[]=i]nchipuia c[neam\ul are s[r[mâie, ca tot omul vinovat, cuprins de spaim[=i pe jum[tate le=inat.

Na\l se]n\epeni]ns[ca stâlpul b[tut]n p[mânt,]ncât Tric[r[mase ru=inat. Tocmai ru=inea aceasta]l]nd[r[tnici apoi =i, cuprins de un fel de turbare, el lovi pe Na\l cu pumnul]n fa[,]ncât sângele]i porni =i pe nas, =i din gur[.

Na\ se dete ame\it un pas \nd[r[t, apoi apuc[pe Tric[de amân-dou[mâinile =i-l \inu departe de sine.

— Ah! zise el cuprins de adânc[am[r[ciune, ce blestem pe capul meu ca to\i s[se lege de mine =i s[-mi ispiteasc[puterea?! Vîno-\i \n fire, omule, c[om sunt =i eu =i a= putea s[-mi pierd s[rita.

Bandi, care se apropiase =i-i recunoscuse, se \ntoarse \n fuga mare \napoi, iar Persida, v[zându-i \nc[iera\i, porni \n pa=i mari spre dîn=ii.

— Love=te-m[cât vrei, urm[Na\, c[eu tot nu vreau s[m[bat cu tine, dar vîno-\i \n fire =i \n\elege c[n-ai s[m[love=ti, ci s[m[aju\i.

Tric[se opintea s[-i scoat[mâinile, era \ns[\nut ca-n verig[de o\el.

— E=ti tu mai tare decât mine, r[cni el \n cele din urm[, dar tot am destul[putere ca s[te arunc \n Mur[=, fie chiar =i dac-a= c[dea =i eu cu tine!

— Prostule! r[spunse Na\ rîzând cu \ndârjire. Cu ce te-ai alege? A= ie=i iar \not, ba te-a= mai scoate =i pe tine.

Tric[-l mu=c[de mân[.

Atins de o durere sfâ=ietoare, Na\ \l sc[p[din mâini, dar \i dete \n acela=i timp brânci, de-l arunc[departe de la sine.

— Ce e aici?! strig[Persida =i s[ri s[-i dea ajutor lui Tric[, pe care abia-l putu ridica. C[l[ule! zise apoi mergând spre Na\; deodat[\ns[ea se opri =i, v[zându-l plin de sânge, se dete \ngrozit[\napoi.

Era cu totul alt[femeie.

\n timpul celor din urm[nou[zile, de când se \ntâlneau toate serile cu Na\, ea c[zuse \ncetul cu \ncetul =i pierduse gândul bun pe care \ns[=i \l avea despre sine =i despre lume. Se sim\ea nemernic[=i gata pentru ori=ice fapt[ru=inoas[, iar acum, \n clipa aceasta, uitându-se la fratele ei, se vedea pe sine \ns[=i umblând copil[descul\ printre picioarele oamenilor din pia\, r[sturnând mese =i \nc[ierându-se cu copiii.

Fata Marei ie=ind iar la iveal[\n fa\ a sângelui, ea era gata s[se arunce orbi= =i s[dea, s[zgârie =i s[mu=te f[r[ca s[mai \ntrebe pe cine =i de ce.

Zadarnic[a fost purtarea de grij[a maichii Aegidiei, c[ci nimic nu poate s[=tearg[reamintirile copil[riei.

— Ce a fost aici?! strig[ea cu ochii]ncrunta\i,

— Ori=ice a fost, numai tu e=ti de vin[, =i ori=ice ar mai urma, vinovat[numai tu ai s[fii!]i r[spunse Tric[, pe care-l cuprinsese deodată[un nem[rginit dispre\ fa\ de sor[-sa. Numai tu, care nu la=i pe omul acesta]n pace =i]n=eli pe binevoitorii t[i,]n=eli pe muma ta, m-ai]n=elat pe mine, ca s[-l po\i scoate pe el din min\i! Tic[loaso! Tic[loasa tic[loaselor!

A=a era, =i Persida cea alte d[\i atât de mândr[st[tea nemi=cat[, umilit[, cu capul plecat]n fa\a lui.

Na\]ns[f[cu câ\iva pa=i rar c[lca\i spre Tric[.

— M[soar[-\i, te rog, vorbele,]i zise el st[pânindu-se, c[pe mine po\i s[m[love=ti f[r[s[m[sco\i din r[bdare, dar pe ea s[n-o atingi, c[ci de o mie de ori de i-ai fi frate, r[mâi strivit la picioarele ei! Ea binele mi l-a voit, dar sunt blestemat eu c[stric via\a celor ce binele mi-l vor!

— Cine, dracul, m-a f[cut pe mine s[m[amestec]n treaba asta?! zise Tric[, cuprins de sim\[mântul c[pu\in]i mai pas[de cele ce vor urma. Eu tot n-am s-o mai scap nici de nenorocire, nici de ru=ine.

— Lini=ti\i-v[, c[o s[sc[pa\i voi to\i de mine, gr[i Persida, cuprins[de o durere atoatecovâr=itoare. E]nsp[imânt[tor gândul vie\ii petrecute]n lumea aceasta, =i fiecare clip[de mul\umire e numai un repaos trec[tor dup[un lung =ir de grele suferin\e. Cuprins[de o grea boal[sufleteasc[,]n care am c[zut din clipa z[mislirii mele, eu alerg chinuit[prin lume, m[muncesc]ns[mi pe mine, =i când \ip, când râcnesc de durere, oamenii, semenii mei, nu-=i dau seama c[tot ca mine sufer[=i ei =i nu]mp[t]=esc durerea mea, ci se dep[rteaz[cu dispre\ de mine. +tiu, urm[ea cu vioiciune, c[o nenorocire e pentru noi amândoi c[ne-am v[zut =i ne vedem, dar sufletul mi se umple de o nespus[dulcea\ când privesc]n ochii lui, fie ei chiar]ncrunta\i, =i m[cutremur când mâna lui m[atinge. Nu eu din mine]ns[mi voi=esc, nici nu voin\ a lui m[siluie=te, ci o soart[ne]nduplecat[ne \ine

sub st[pânirea ei, =i nu putem altfel decât cum putem. }mi arde p[mântul sub picioare când stau, astfel pe ascuns venit[, cu dânsul, =i totu=ia via\ pentru mine sunt numai clipele petrecute cu dânsul: de aici }nainte totul e zbuciumare, nelini=te mistuitoare, dorin\ fierbinte. Nemaiputând s[port ru=inea pe care eu }ns[mi mi-o fac, nu-mi mai r[mâne decât s[fug din lume, fie }n mormânt, fie }n t[înicia unei m[n]stiri. Tric[drag[, fratele meu cel dulce, nu m[osândi, ci mângâie pe mama noastră cea bun[=i plângi =i tu dimpreună cu noi!

Aceste erau vorbe }n fa\ a c[rora Tric[nu putea s[stea \eap[n.

— N-am zis nici eu, gr[i el plângând cu lacrimi mari, c[tu e=ti rea, Persido. E=ti suflet bun =i plin de duio=ie! Mi-e greu }ns[când te v[d unde ai ajuns =i-mi vine s[turb =i-a= fi }n stare s[fac moarte de om! Uite, urm[el ridicând mâna spre cap, aici mi se face, parc[, un nod când m[gândesc c[nu te mai pot gândi cum te =tiam pân[acum. Voi trebuie s[v[lua\i, ad[ug[el tare =i hot[rât.

— Asta nu se poate, }i r[spunse Persida, oarecum obosit[de gândul acesta, care atât de mult o fr[mântase. Las[c[nici mama, nici tat[l lui n-o s[=i dea niciodat[}nvoirea, dar chiar =i dac[s-ar putea, nu e binecuvântat[de Dumnezeu c[snicia f[cut[peste voin\ a p[rin\ilor.

— Prostii! gr[i Tric[. Ce v[pas[de dâ=ii dac[altfel nu pute\i tr[i! Eu nu =tiu, nu }n\eleg...

— Las-o, }l }ntrerupse Na\l, c[n-o }ndupleci, ci o faci numai s[=i ias[din fire.

+i }n adev[r Persida se dete ca speriat[}napoi.

— Nu m[ispiti\i, =opti ea }ncet, c[sunt slab[=i Dumnezeu vede =i ceart[! Nu! urm[apoi, mai presus de muma mea e numai Dumnezeu =i numai lui m[pot da f[r[de voin\ a ei!

Gr[înd aceste vorbe, ea se dep[rt[, ca dus[de o hot[râre nestr[-mutat[, cu pa=i mari =i cu capul ridicat, ca odinioară.

— Persido! strig[Tric[=i porni după dânsa.

Na\l }i puse mâna pe um[r, ca s[-l oprească.

— N-o mai }nt[râta, }i zise, a=a face de câteva zile. +i-a pierdut somnul, se zbucium[stând, peste zi, a=a singur[, nu are cui s[=i

Împ[rt[=easc[gândurile, zice c[s-a pus]n vrajb[cu toat[lumea =i e adeseori ca ie=it[din fire; iar se potole=te]ns[dac-o la=i de capul ei.

Tric[se opri: el]ns[nu putea s[se uite]n fa'a lui Na\l. Ochii lui se opriser[la sângele scurs pe haine =i la mâna care]ncepuse a se umfla;]i venea s[intre]n p[mânt de ru=ine; nu mai]n\elegea cum a putut s[fie atât de pripit;]i era mil[=i ar fi voit s[cear[iertare.

— Lucrul acesta trebuie s[se aleag[]ntr-un fel! A=a, ori a=a! r[spunse el, apoi plec[cu pa=i mari dup[Persida, care se dep[rtase cu Bandi pân[spre col\ul S[r]iei.

Alergând]ns[, el]i scurta pa=ii.

]i era parc[st[pâna lui le =tia toate =i se uit[cu mirare la el.

“Dar ce-mi pas[mie?! Ce am eu s[m[amestec]n treburile aceste?!” gr[i]n cele din urm[=i apuc[alt drum, spre Lipova,]n vreme ce Na\l se]ntorcea spre Mur[=, ca s[se spele de sânge =i s[=i lege mâna.

“Ce-mi pas[?!” zicea Tric[, =i nici c[i-ar fi p[sut, poate, dac[n-ar fi fost feciorul Marei, care nu =tia s[fie nep[s]toare. I se r[scolea]ns[toat[firea când se gândea la starea]n care se afla sor[-sa.

Femeie n[valnic[, ea putea]ntr-o clip[de am[r]ciune s[=i curme =irul zilelor; femeie]nd[r]tnic[=i crescut[de c[lug[r]i'e, ea putea s[se lepede de legea ei =i s[se]nfunde]n vreo m[n]stire. S[r]mana ei mam[! Ce-a p[c]tuit ea ca s[-i cad[toate aceste pe cap?!

“+i adic[de ce n-ar putea s[tr[iasc[ei =i a=a, necununa\i?! zise el. Dac[se iubesc, e voin\ a lui Dumnezeu, =i pu\in le pas[pe lume =i de popi! Tot e mai bine a=a!”

Da!]ns[cu Persida nu puteai s[vorbe=ti lini=tit; ea era ca smintit[. Deodat[el se opri, cuprins de un gând cu totul nou.

Sân-Micl[u=ul nu era departe; mergând bine,]n vreo trei ceasuri putea s[soseasc[acolo, iar]n alte trei ceasuri se]ntorcea, =i diminea\ a era]n patul lui, la Lipova, ca =i când nimic nu s-ar fi]ntâmpnat.

Minunat lucru! +i popa, =i preoteasa de la Sân-Micl[u=]i erau prieteni Persidei: de ce adic[popa s[n-o cunune pe Persida, a=a, f[r] de =tirea nim[nui?

Atât era gândul acesta de nou, de plin de farmec, atât de ademeni-

tor,]ncât feciorul Marei se]mb[tase de el =i, ca dus de o tainic[putere, se puse pe drum =i o lu[spre Sân-Micl[u= f[r[ca s[se mai uite]napoi.

Cuprins de sim\[mântul c[face un lucru mare =i bun, Tric[trecea u=or prin]ntunericul nop\ii,]ncât picioarele lui nici nu atingeau, parc[, p[mântul.

Mai era]nc[mult pân[la miezul nop\ii când el a ajuns s[bat[la fereastra popii.

Speriat din somn, popa abia]=i mai putea aduce aminte de el.

— Ce e?]l]ntreb[dup[ce-l recunosc,]n sfâr=it, =i-l primi]n cas[.

— E r[u cu sor[-mea Persida, r[spunse Tric[, =i am venit la d-ta s[scapi dou[suflute.

— Ce s-a]ntâmpat?]ntreb[iar popa, cuprins de]ngrijire.

— }i mai aduci aminte de neam\ul care a venit atunci, la nunt[, =i a vorbit cu Persida? gr[i Tric[.

Popa se gândi pu\in.

— Da, da,]mi aduc aminte, r[spunse el. Un om cam b[lan, cam pl[pând, pare-mi-se m[celar.

— A=a e, urm[Tric[. Uite! }nc[de atunci =i chiar de mai nainte Persida a prins sl[biciune pentru el =i el nu se las[de dânsa. Mama]ns[nu vrea s-o m[rite dup[un neam\, iar tat[l lui nu vrea nici el]nso\irea lor, e r[u cu Persida: zice c[ori se omoar[, ori se papist[=e=te =i se face c[lug[ri\ nem\easc[.

E lucru greu s[sperii pe un om din somn, s[-i spui a=a, pe apucate, ceea ce numai cu anevoie =i]ncetul cu]ncetul se poate]n\elege =i s[-l faci s[simt[o durere despre care mai nainte nu =tia nimic. P[rintelui]i venea s[râd[de grija lui Tric[.

Era]ns[]n cele zise de Tric[=i un lucru pe care-l]n\elegea popa.

El cuno=tea pe Persida =i =tia c[dânsa =i]n gândire =i]n sim\ire e foarte papist[=it[=i c[nu i-ar fi deloc greu s[se lepede de legea ei dac[prin aceasta ar putea s[câ=tige]nvoirea b[trânului.

— }i cunun, gr[i popa,]i cunun eu!

— +i dac[-i cununi, sunt bine cununa\i?]ntreb[Tric[.

Popa=îi ridic[capul.

— Cununia, gr[i el st[pânit de sim\[mântul preo\iei sale, e o tain[, =i eu, preot odat[, am darul de a-i lega pe toat[via\ a. Când b[rbatul =i femeia se]ntâlnesc]n c[ile vie\ii =i vor cu tot dinadinsul s[se]nso\easc[, Dumnezeu le este tainic pov[\uitor, =i s[fie ei cre=tini adev[ra\i, fie schismatici, fie p[gâni, fii ai lui Dumnezeu sunt =i Dumnezeu]i]mpreuneaz[prin binecuvântarea dat[de mine. Nimeni nu poate dar s[dezlege ceea ce am legat eu, cât[vreme voin\ a lor e nestr[mutat[. Oamenii pot s[-i despart[prin siluire, dar]n fa\ a lui Dumnezeu un trup sunt =i un suflet. M-ai]n\eles? Eu sunt pop[adev[rat!

Tric[era foarte fericit =i ar fi voit s[-i s[rute mâna.

— Prea bine! urm[popa. Ce crezi]ns[, se vor]mp[ca p[rin\ii cu faptele]mplinite? n-are, fie mama ta, fie tat[l lui s[cear[desfacerea c[s[toriei?

— Mama o s[fie foarte sup[rat[, gr[i Tric[strâmtorat, dar o s[tac[=i o s[-i treac[]n cele din urm[.

— Dar tat[l lui, neam\ul?]ntreb[popa.

— Nu =tiu, r[spunse Tric[de tot strâmtorat. E om r[u =i]nc[p[-\ânat. Apoi e certat cu fecioru-s[u, ba s-au =i b[tut.

Popa r[mase gânditor.

— De! e lucru greu. Trebuie s[=tii c[e pus[o pedeaps[grea, pân[la 20 ani de temni[, pe capul preotului care cunun[când sunt piedici la mijloc.

Ei r[maser[timp]ndelungat t[cu\i.

— Ce zici?]ntreb[Tric[]n cele din urm[.

— S[mai vedem, r[spunse popa, s[ne mai gândim. Pedeapsa e grea, iar eu am nevast[=i copii.

A=a au r[mas lucrurile.

Plecând,]nspre miezul nop\ii,]napoi, Tric[era obosit suflete=te.]i p[rea r[u c-a venit: ce avea el s[se amestece]n lucrurile acestea?

Da, popa avea dreptate: de ce s[-i bage el capul]n primejdie?

+i totu=i mai era]nc[un pop[care a \inut foarte mult la Persida. N-a fost ea vrednic[de el! Acela ar fi fost]n stare s[-i pun[capul]n primejdie.

Are]ns[=i el nevast[=i copii.

XVI GREUL VIE | II

Mara nu mai avea astâmp[r.

În luna mai oamenii n-au de lucru nici în câmp, nici la vii, =i ziua de lucru e mai ieftin[decât alte d[îi: acum era timpul s[mai co-boare din p[dure o parte din stânenii t[ia\i peste iarn[, s[-i]ncarce pe plutele sosite dup[s[rb[torile Pa=tilor =i s[-i duc[]n magazia de la Arad. Ea alerga dar de la datornic la datornic, ca s[-i scoat[cu carele lor la p[durea]nmugurit[, =i la S[r[rie, ca s[cumpere plute =i s[se]nvoiasc[cu pluta=ii, =i din jos de pod, ca s[]ncarce stânenii =i s[-i porneasc[la vale. Alerga biata femeie greoaie de-\i p[rea u=uric[, =i unde n-o c[utai, acolo o g[seai, acum ici, apoi colo, =i iar dincolo, =i pretutindenea r[suna glasul ei]n[sprit de vremuri, c[ci f[r[de sup[rare, f[r[de vorb[, f[r[de ceart[cu oamenii treab[nu se face.

“Proklet[muiere!” ziceau oamenii uitându-se dup[dânsa, dar intrau]n voile ei, puneau mâna =i lucrurile mergeau strun[.

Cui i-ar fi trecut prin minte gândul c[ea nici c[-i mai d[dea seama despre ceea ce face?!

Aiurea era inima =i mintea, aiurea tot sufletul ei cel ve=nic treaz.

Nu =tia Mara nimic, dar era mam[=i sim\ea c[se petrece ceva grozav]n casa ei, ba d[dea cu socoteal[ce anume se petrece, =i p[mântul]i ardea sub picioare, inima]i era mereu strâns[=i adeseori puterile o p[r[seau,]ncât o cuprindeau ame\elile.

Sfinte Doamne! cât a alergat =i a ostenit, cât s-a zbuciumat, cât s-a pierdut ea]ns[=i pe sine]n gânduri despre viitor, =i toate erau zadarnice: de ce atât de mult s-a temut nu putea s[scape! Când gândul acesta o st[pânea,]i venea s[se trânteasc[la p[mânt =i s[stea a=a nep[s[toare, amor\it[, f[r[de sim\iri.

Dimpreun[cu iubirea,]ns[, Dumnezeu i-a dat omului =i credin\ă, =i n[dejdea, =i nimic nu putea s[covâr=easc[iubirea Marei c[tre copiii ei, nimic dar nici credin\ă ei]n soarta lor cea bun[, =i atunci când temerea]i era mai mare, se iveau]n inima ei =i sim\[mântul c[

Dumnezeu, care toate le vede, are s[-i treac[prin toate]ncerc[rile =i s[-i scape de toate ispitirile. Mai era]nc[mult[via\]n trupul ei cel greu tr[it, =i ea nu putea s[tr[iasc[f[r[de gândul c[toate au s[ias[bine]n cele din urm[.

Bine, f[r[]ndoial[bine, dar inima]i sângera când vedea c[copiii ei nu mai au inim[deschis[c[tre dânsa =i se-ntâlnesc]n tain[, vorbesc pe =optite, se-n\eleg din ochi: [sta era un greu p[cat, pe care Dumnezeu nu putea s[-l treac[nepedepsit cu vederea, iar sp[=irea tot pe dânsa o durea mai tare decât pe dânsa.

Alergând dar]n treburile ei, ea se ruga]n gândul ei mereu la Dumnezeu, ca omul ce trece prin mii de primejdii. Persidei]ns[nu-i zicea nimic: ce ar fi putut s[-i zic[ea, femeie ne=tiutoare?!

A treia zi dup[ce Tric[umblase pe la Sân-Micl[u=,]ntorcându-se pe-nserate acas[, Mara =i-a g[sit fata cu totul schimbat[: era lini=tit[, aproape voioas[, ca omul care, dup[multe fr[mânt[ri suflete=ti, a]nvins,]n sfâr=it, s[se hot[rasc[]ntr-un fel =i s[porneasc[cu gândul]n o singur[direc[iune.

Mara se lini=ti =i ea: ori=icum ar fi fost s[fie, tot era mai bun[hot[rârea decât ne]ncetata zbuciumare. Ea]ns[nu \inea s[=tie ce s-a petrecut]n sufletul fiicei sale. Se temea s[afle adev[rul.

]inea]ns[Persida s[mai fac[o]ncercare =i era voioas[, fiindc[firea ei o]mpingea s[cread[c[nu va fi zadarnic[]ncercarea.

— Mam[, zise ea, eu nu mai pot s-o duc a=a.

Mara se uit[lung =i cu drag la ea. O]n\elegea deplin =i parc[se desp[r]ea pe toat[via\ a de dânsa.

— Ai mai zis tu c[nu mai po\i, =i tot ai putut, r[spunse ea. S[nu-i deie Dumnezeu omului cât poate suferi, când vrea. Trebuie s[po\i!

— Era cu totul altfel atunci, gr[i Persida. Am obosit, mi s-au istovit puterile, nu mai am voin\ []n mine.

— Tu f[ce =tii, mergi cum te mân[inima =i cum te pov[\uie=te mintea ta,]ntâmpin[Mara. Eu nu te pot silui, iar sfaturi nu sunt]n stare s[-\i dau. Tu =tii mai bine cum te sim\i =i cum te mân[gândul; ori=ice \i-a= zice eu, tu tot nu faci decât ceea ce tu]ns[\i e=ti pornit[a

face. De ce s[-mi mai dau silin\ a de a te opri, când =tiu c-ai fi mîh-nit[când ai vedea c[nu m[po\i asculta? De ce s[intru]n voile tale când simt c[bine n-au s[ias[lucrurile? Nu! eu la r[u nu am s[te]mping! F[cum \i-e ursita =i cum vrea Dumnezeu, care =tie mai bine unde are s[te scoat[=i cum are s[ne ispiteasc[!

Gr[ind vorbele aceste, ea se ridic[]nalt[=i greoaie =i ie=i din cas[.

Persida, r[masc[singur[,]ncepu s[plîng[cu lacrimi line ca v[rsarea ploii de toamn[.

Da! mama ei avea dreptate: nu vedea nici un bine]n fa\ a ei, dar[soarta nu putea s[=i-o schimbe =i nu-i r[mînea decît s[fac[pe r[spunderea ei ceea ce f[cea =i s[mearg[cu inima]ntreag[]nainte.

Mara, singur[=i ea, nici nu plîngea, nici nu era mîhnit[. Nu putea s[intre]n mintea ei gîndul c[Persida se va arunca orbi=]n valurile vie\ii.

“Ori=icum ar fi ispitit[, ori=icare i-ar fi hot[rîrile,]=i zicea muma, ea nu e]n stare s[fac[ceea ce prea bine =tie c[eu nu voiesc, ci va sta pe gînduri =i se va zbuciuma pîn[ce-i va trece.”

De aceea a ie=it din cas[=i era hot[rât[s[nu mai vorbeasc[cu dînsa, ci s-o lase s[se l[mureasc[ea]ns[=i din sine.

Se]n=ela]ns[Mara. Nu e pentru tinere\e nimic mai ademenitor decît gîndul unei vie\i noi =i]nc[necunoscute. Gîndindu-se la via\ a aceasta, ea se sim\ea atras[de suferin\ele pe care le vedea]n fa\ a ei, =i]n timp de cîteva zile]ntregul ei fel de a vedea lucrurile se schimbuse atît de mult,]ncît maica Aegidia s-ar fi]nsp[imîntat dac[ar fi auzit-o vorbind. Tot ceea ce mai nainte]i p[rea sfînt, acum era o prostie pentru dînsa: hot[rât[odat[]ntr-un fel, ea nu mai putea s[=i schimbe hot[rîrea,]=i schimbuse deci vederile, ca s[poat[fi]mp[cat[cu sine.

La asta nu se gîndise Mara; ea vedea]n fa\ a ei numai pe Persida cea]n\eleapt[=i mîndr[; ea s-a culcat dar lini=tit[, diminea\ a zilei urm[toare lini=tit[s-a sculat =i a ie=it]n treburile ei, ba nu =i-a pierdut lini=tea nici seara, când n-a g[sit pe Persida acas[.

Nu era]ncuiat[nici porti\ a, nici u=a casei: [sta era, a=a d[dea Mara cu socoteal[, un semn c[Persida se afla pe aici prin apropiere, dus[numai pe o clip[.

Clipele treceau]ns[, =i ea nu se mai]ntorcea.

Muma]ncepu s[stea la]ndoial[=i s[se uite prin cas[.

Hainele Persidei nu erau, nu erau nic[ieri!

Era peste putin\[, dar hainele ei nu mai erau aci.

O vedea acum descul[, nesp[lat[=i nepiept[nat[, umblând printre picioarele oamenilor din pia\[, r[sturnând mese =i b[tându-se cu copiii vecinilor; o vedea cu fratele ei]n luntri\[, dus[de valurile iu\i ale Mur[=ului umflat: era fata ei cea]nd[r[tnic[=i pornit[spre nebunii; zadarnice au fost toate, c[ci tot fata ei a r[mas!

Da! da, fata ei era]n stare s[fug[, dac[a=a o poart[pe ea firea, s[fug[cu cel mai nemernic om.

Bandi nu era nici el nic[ieri.

Mara stete o clip[nehot[rât[=i parc[-i venea s[râd[.

O clip[]ns[numai. Clipa urm[toare sângele]i n[v]li]n obraji, de ru=ine =i de mânie, c[copiii ei au putut s-o]n=ele.

Ea=-i arunc[-n cap cârpa,]ncuie u=a casei =i plec[cu pa=i]ntin=i spre Lipova, ca s[dea ochi cu Tric[.

Sosit[la casa lui Bocioac[, ea nu intr[, ci a=tept[pâ[n[ce z[ri pe unul dintre ucenici, prin care-l chem[pe Tric[la dânsa.

— Unde e Persida?]ntreb[ea r[stit[.

Tric[=tia c[i se va pune]ntrebarea aceasta =i=i chibzuise de mai nainte r[spunsul.

— S-a dus,]i r[spunse el.

— Unde s-a dus?

— Asta nu pot s[\i-o spun, gr[i Tric[rece =i hot[rât; s[m[tai]n buc[\i, =i tot nu pot s[\i-o spun.

Mara se uit[lung la el =i]ncepu s[râd[.

Tot n-avea nimeni copii ca dânsa: dac[=i-au pus ei odat[ceva]n cap, nu-i mai scoate nimeni din ale lor.

— Carevas[zic[, nu v-a\i temut voi de mânia lui Dumnezeu, gr[i dânsa am[rât[; mi-a\i f[cut ru=inea aceasta! m-a\i]n=elat pe mine! mi-a\i stricat toat[via\!a!

Nemai=tiind ce s[zic[=i ce s[fac[=i temându-se ca nu cumva s[=-i

piard[]n am[r[ciunea ei s[rita =i s[-i blesteme, ea se]ntoarse =i plec[spre pod.

— Mam[! gr[i Tric[plecând dup[dânsa, mam[, stai, lini=te=te-te, ca s[vorbim ca oamenii cuminte! Uite! n-ai decât s[vrei pentru ca s[mergem dup[dân=ii. Am g[sit pop[, care-i cunun[, dac[-\i dai =i d-ta]nvoirea. Pleac[-te =i scap-o pe biata noastr[Persida: n-o l[sa s[se duc[-n lume cu ru=inea]n cap, c[e ru=ine =i pentru noi.

Mara se opri, se-ntoarse spre el =i dete cu]nd[r[tnicie din cap.

— Nu, zise ea, mi=elia aceasta n-am s-o fac când v[d bine c[o s[se sature foarte]n curând de el; n-am s[leg eu pe fata mea de un om care n-a putut s-o scoat[la cap[t nici chiar cu tat[l s[u. S-a dus: dus[s[fie! Cu cât r[u s-a dus, cu atât mai curând are s[-i vie]n fire =i cu atât mai c[it[se va]ntoarce. Ru=inea tot nu mai poate nimeni s-o spele; via\ea mea tot e stricat[: n-am eu s[fac p[cat din nenorocire!

Ea=î urm[drumul spre cas[mai potolit[=i oarecum]mp[cat[cu cele petrecute.

]n zadar, fata ei tot copilul ei r[mânea, =i inima ei de mum[nu putea s-o urgiseasc[.

Erau duse, pierdute pentru totdeauna gândurile frumoase pe care =i le f[cuse despre via\ea fiicei sale, asupra c[reia priviser[to\i cu mirare; auzea, parc[, gurile rele =i vedea privirile dispre\uitoare ale celor pizm[tare\i; resim\ea suferin\ele de tot felul care o a=teptau pe nenorocita ei fiic[; era, cu toate acestea,]mp[cat[=i din ce]n ce mai]nfipt[]n gândul c[altfel nu se putea, c[a=a trebuia s[fie, ba adeseori era parc[mândr[de fiica ei, c[ci nu e nimic mai frumos decât ca femeia s[se dea]ntreag[b[rbatului pe care-l iube=te =i s[ieie asupra ei, cu ochii]nchi=i, sarcina vie\ii grele.

Nu-i vorb[, plângea Mara, mereu plângea, atât acas[, când se afla singur[, cât =i umblând]n treburile ei, când sc[pa de privirile altora, plângea =i umbla r[zlea\ prin lumea acum pustie, dar ea=î =tergea lacrimile =i nu se plângea, nu=î]nvinov\ea fata =i nu se mânia, nici nu se tulbura m[car când trec[torii se uitau cu mil[dup[dânsa ori vreun nesocotit o]ntreba unde-i este fata.

— Nu Țtiu, r[spundea Ți cu asta]i t[ia vorba.

Dup[vreo patru s[pt[mȃni a venit Tric[s[-i spun[c-a primit scrisoare de la Persida din Viena Ți o roag[de mii de ori s-o ierte Ți s[nu-i poarte gȃnd r[u.

— S[-i scrii, zise Mara Țtergȃndu-Ți lacrimile, c[n-o]nvinov[esc, ci o plȃng Ți m[rog mereu lui Dumnezeu s-o aib[]n paza lui Ți s[-i deie t[rie; s[-i scrii c[n-are s[-i pese de gura lumii Ți c-o a=tept s[vie cȃnd]i va fi prea greu; s[-i scrii, urm[]necat[de lacrimi, c[tot mum[]i sunt Ți c[nimeni]n lumea aceasta nu poate s[aib[pentru dȃnsa atȃta durere ca mine.

A=a i-a Ți scris Tric[, Ți r[u i-a f[cut.

Mult s-a zbcuiat Persida pȃn[ce s-a hot[rȃt]ntr-un fel; tocmai de aceea,]ns[, hot[rȃt[odat[, ea se sim[ea foarte u=urat[Ți a pornit cu toat[inima pe calea ce-Ți croise. Tr[ia]ntr-un fel de be[ie, din care nu se mai putea dezmetici, Ți atȃta dulcea\ era]n sufletul ei,]ncȃt nu-i intra]n minte gȃndul c[va putea]n via[a ei vrodac[s[-i par[r[u de ceea ce a f[cut.

— Nu! zicea dȃnsa uitȃndu-se cu inima deschis[la Na\, ori=ice mi-ai face, mi-e destul s[-mi aduc aminte de via[a mea de acum, pentru ca s[nu m[plȃng.

Pe drum pȃn[la Viena Ți]n Viena, ora=ul cel mare Ți zgomotos, ea nu vedea decȃt pe Na\, care nu mai Țtia ce s[-i fac[. Totdeauna el s-a uitat la ea ca la soarele de pe cer, iar acum mai era cuprins Ți de sim[\mȃntul c[nu este el]n stare s[r[sp[teasc[]ndeajuns jertfa pe care dȃnsa i-o adusese, Ți]n toat[clipa-Ți d[dea silin[a s[-i arate c[]nvelege Ți cuprinde]n toat[]ntinderea ei jertfa aceasta.

N-avea s[-i deie nici o silin\[: Persidei]i era destul s[-l vad[mereu voios Ți s[-i aduc[aminte]n ce stare l-a g[sit pentru c[s[simt[c[ea l-a sc[pat, l-a ridicat, i-a luminat via[a Ți s[se uite la el parc[ea l-ar fi f[cut. Al ei era]ntreg acest om minunat, Ți nimeni, afar[de dȃnsa, nu mai avea nici un drept asupra lui.

]nainte de plecare Na\ se mai]mprumutase de la Griner cu opt sute de florini. Gȃndul lui era s[intre]n tov[r[ie cu vreunul dintre

m[celarii mai tineri =i mai s[raci. Deocamdat[=i-au]nchiriat o locuin\[cu dou[]nc[peri, =i-au cump[rat ceea ce era de neap[rat[trebuin\[pentru mobilarea acestei locuin\,e, =i Persida avea toate bucuriile st[pânei de cas[care e ferit[de grijile zilei de mâine. Ie=eau]n fiecare zi s[vad[frumuse\ile ora=ului =i mai ales bisericile cele mari,]n care Persida se sim\ea atât de bine, mâncau la birt, iar serile le petreceau fie la muzic[, fie la teatru, un lucru pe care Persida mai nainte numai din auzite]l =tiuse. +i nic[ieri Persida nu putea s[treac[neb[gat[-n seam[.]n casa cea mare unde=aveau locuin\,a]n curând to\i o =tiau pe Frau Huber, femeia tân[r[,]nalt[=i cam sl[bit[, cu deosebire frumoas[=i totdeauna a=ezat[=i plin[de o pl[cut[cuvin\[. Pe uli\[, prin gr[dini, prin localuri publice Na\]=i purta capul sus,]n[l\at]n gândul lui când vedea cum to\i se uit[la nevasta lui. Umblând a=a f[r[de nici o treab[, Persida se oprea când]ntâlnea]n calea ei vreo m[cel[rie, =i nimic]n ora=ul cel mare =i frumos nu-i pl[cea atât de mult ca m[cel[riile curate, cu c[rnuri frumos t[iate =i puse]n vederea trec[torilor. Inima]i râdea când se găndea c[-l va vedea]n curând pe so\ul ei, cu =or\ curat,]n dosul butucului, ca odinioar[]n fa\,a m[n[stirii =i c[nu va mai mânca la birt, ci=va g[ti ea]ns[=i]ntr-o buc[t[rie curat[ca cea de la c[lug[ri\,e.]l mâna deci mereu]nainte pe Na\, =i s[pt[mâna a doua ei au =i intrat]n vorb[cu doi m[celari, amândoi]nc[nec[s[tori\,i, ca s[ieie]mpreun[o m[-cel[rie mai mare din apropierea barierei de la Lerchenfeld, o pozi\iune foarte bun[, unde se f[cea vânzare de 100—150 florini pe zi.

Lucrurile erau ca puse la cale când a sosit scrisoarea lui Tric[.

Citind scrisoarea, Persida nu=puu st[pâni lacrimile. Dar de ce s[=i le st[pâneasc[? Era aici,]n mijlocul acestei lumi str[ine, prima =tire de la fratele ei =i de la muma ei, =i era atât de dragoste]n scrisoare! De ce s[-=i st[pâneasc[lacrimile când Na\ era =i el]nduio=at?

— Draga mea, mama mea cea bun[! gr[i Persida dup[ce sfâr=ise scrisoarea =i o puse pe mas[.

Na\ t[cu.]i venea parc[=i lui s[plâng[. Las[c[avea =i el mam[, care era nu numai drag[=i bun[, ci totodat[=i nenorocit[, dar]n

scrisoare nu era nici o vorb[despre dânsul, =i, cu toate acestea, era o grea lovitur[pentru dânsul.

Era grozav[lovitura ce i se d[duse prin acele câteva vorbe =i el tremura]n tot timpul când]=i d[dea seama c[Mara avea dreptate =i nu putea s[vorbeasc[decât cum trebuia s[gândeasc[.

Persida =i Na\l vorbeau totdeauna nem\=te. A=a o porniser[de la]nceput =i Persida \inea ca a=a s[=i r[mâie.

— Grozav o s[-\i fiu eu \ie odat[de urât,]i zise el acum]n române=te.

Persida se uit[lung la el.]n\elegea gândurile lui; sim\ise =i ea durerea de care era cuprins el.

— Nu fi prost,]i zise ea tot]n române=te. Mama vorbe=te dup[cum vede ea lucrurile, =i o s[vie =i timpul când le va vedea altfel. Tu =tii prea bine c[eu n-am f[cut ceea ce am f[cut]ntr-o clip[de avânt u=uratic, ci dup[mult[zbuciumare, dup[mult[chibzuire, dup[ce m-am]nt[rit cu des[vâr=ire]n gândul c[a=a =i numai a=a pot s[fac: nu mai e]n lumea aceasta nimic ce m-ar putea face s[=ov[i; ori=ice s-ar]ntâmpla, tu]mi e=ti mai presus de to\i.

— Ei! o s[treac[=i asta! zise el. Dac[muma ta se pune]ntre tine =i mine, o s[te sature]n cele din urm[de mine.

— Nu!]i r[spunse ea ridicând degetul. Asta puteai s-o zici mai nainte de a-\i fi fost nevast[; acum]ns[tu-mi e=ti toate =i pentru tine pe to\i am s[-i p[r[sesc.]mi voi da toat[silin\ a s[-\i câ=tig =i inima mamei mele, dar dac[nu voi putea,]mi voi face datoria; de tine nu m[lep[d niciodat[, nici chiar dac[tu te-ai lep[da de mine. Las[-o, te rog, pe mama: eu o cunosc mai bine decât tine =i-\i spun eu c[n-avem decât s[fim ferici\i pentru ca ea s[te iubeasc[ca pe copilul ei, =i e destul s[ne =tie ajun=i]n grea strâmtoare ca s[ne sar[]ntr-ajutor. E mâhnit[ast[zi, dar o s[-i treac[mâhnirea. Noi s[fim oameni cumsecade, =i toate vor ie=i bine.

Na\l nu mai avea ce s[zic[. Sim\ea =i el c[de la dânsul atâr[n[toate =i se]mb[rb[ta]nsu=i pe sine s[mearg[cu h[rnicia]nainte, ca s[dea de ru=ine pe cei ce-l socoteau om slab.

}nc[]n ziua aceea el s-a]nvoit cu Ladmann =i cu Gubacek, care era maistru =i avea o mic[m[cel[rie, ca fiecare dintre dâ=ii s[pun[acum câte cinci sute =i peste trei luni, la 1 septembrie, alte cinci sute de florini, iar din câ=tig Gubacek s[ia 40 =i ceilal\i doi câte 30 la sut[.

La 1 iunie ei au]nchiriat m[cel[ria =i, oameni tineri to\i trei, s-au pus cu h[]ncie pe lucru. Na\ =i Gubacek t[iau carne]n m[cel[rie, iar Ladmann cump[ra vitele, lucra la t[ietorie =i le aducea carnea t[iat[.

Persida purta socotelile =i \inea rânduiala casei.

Deoarece la m[cel[rie nu era =i locuin[, au luat]n apropiere o locuin\ [mai]nc[p]toare, =i era]mplinit[=i dorin\ a Persidei.

Dimine\ile ea punea servitoarea s[fac[rânduial[]n iatacurile celor doi tovar[=i,]n vreme ce ea]ns[=i f[cea rânduial[]n locuin\ a ei, apoi se duceau]mpreun[]n pia[, ca s[cumpere cele de trebuin\ pentru prânz.

Dup[ce se]ntorcea din pia[, Persida punea la foc, apoi, l[sând servitoarea]n buc[t]rie, mai =tergea o dat[praful =i iar se-ntorcea la ma=ina de bucate, iar de prânz masa era curat[]n cas[curat[, bucatele gustoase =i bine alese.

Dup[prânz Persida= i f[cea]nsemn[rile]n condica de socoteli, apoi,]n vreme ce slujnica sp[la vasele, ea lucra cu acul pân[pe-nse-rate, când Na\ se]ntorcea, ca s-o scoat[la plimbare =i s[petreac[seara]n vreo gr[]din[.

Era bine, de tot bine; m[cel[ria le mergea mai presus de toate a-tept[rile, iar]n cas[era pace =i bun[]n\elegere.

]n inima lui Na\ a r[mas]ns[sim\ [mâmtul c[s-a pus cineva]ntre el =i Persida, c[Persida \ine prea mult la muma ei, =i adeseori era cuprins de temerea c[are s-o piard[pe Persida, c[nu poate s[fie d[]nuitoare o fericire ca a lui. Atunci el o iubea f[r[de cump[t, o temea din senin, nu mai era]n stare s[stea departe de dânsa, se]ntorcea f[r[de vreme acas[, \i vorbea, ca s-o]ndulceasc[,]n limba ei.

Persida =tia, ce-i drept, s[-l potoleasc[; de câte ori]ns[el o da pe române=te, ea se nelini=tea, se sim\ea adânc jignit[de ne]ncrederea

lui. Via\ a ei nu mai era atât de senin[ca mai nainte, =i nu o dat[când se afla singur[ochii i se umpleau de lacrimi.

N-avea de ce s[plâng[, dar se iva n sufletul ei un fel de presim\ire c[triste zile, grele]ncerc[ri o a=teapt[.

— Dac-ai =ti tu ce adânc[e durerea ce m[cuprinde când te v[d a=a,]i zise ea]ntr-una din zile, te-ai st[pâni =i nu \i-ai mai da pe fa\[temerile venite din chiar senin.

— Cum s[m[st[pânesc? r[spunse el, uitându-se lung la ea. Când m[uit, când m[gândesc la tine, mi-e ca =i când ai fi prea mult pentru mine =i m[tem c-o s-o sim\i =i tu]n cele din urm[aceasta =i s[m[p[r]se=ti.

— Cum s[te p[r]sesc? gr[i] dânsa. Mai pot eu s[te p[r]sesc? Nu sunt oare legat[de tine prin cel mai sfânt jur[mânt? Nu am oare fa\[de tine cele mai grele datorii? Ce m[socote=ti tu pe mine? Sunt eu femeie u=uratic[? Nu vezi tu cât dispre\ e]n aceste temeri lipsite de ori=ice temei?

— O, Doamne! r[spunse el ner[bd[tor. E=ti femeie frumoas[, de=teapt[=i plin[de nuri; =i câ\ dintre cei ce privesc cu ochi doritori la tine sunt oameni mai =i mai decât mine? Ceea ce mi-ai f[cut mie ai putea s[-i faci altuia; ceea ce de dragul meu i-ai f[cut mamei tale, ai putea s[-mi faci =i mie de dragul vreunui mai norocos.

Persida se sim\ea ca lovit[de moarte. Ce putea s[fac[? A=a era cum zicea el; a=a trebuia el s[vorbeasc[; temerile lui erau urmarea fireasc[a faptei pe care dânsa o s[vâr=ise. A p[c]tuit, =i nu-i r[mânea decât s[-i isp[=easc[p[catul.

Ea st[tea alb[la fa\[=i r[cit[]n tot trupul]naintea lui =i nu putea s[zic[nimic, nu mai putea s[-l vad[]n ochi. O cuprinsese deodată sim\[mântul c[e peste putin\[ca ea s[tr[iasc[cu un om care poate s[fie atât de nemilos, =i ar fi voit s[plece f[r] de]ntârziere =i s[se duc[-n lume.

Vorbele din scrisoarea lui Tric[]i r[sunau]n urechi, =i ea vedea parc[pe muma ei chemând-o la sine.

Dar trebuia s[stea: mai bine moart[!

— O s[vezi tu odat[ce mare e nedreptatea ce-mi faci, zise ea, apoi trecu]n odaia de al[turi =i]ncuie u=a]n urma ei.

Na\ stete câțva timp z[p[cit, apoi puse mâna ca s[deschid[u=a.

— De ce ai]ncuiat u=a?]ntreb[el nelini=tit.

— Voiesc s[fiu singur[,]i r[spunse ea.

— Descuie-o, c-o sparg! strig[el st[ruitor.

Persida r[mase nemi=cat[]n mijlocul od[iei.

— Descuie! strig[el iar.

Ea nu se mi=c[.

El apuc[clan\ a cu mâna dreapt[=i se opinti s[]mping[u=a, apoi, când v[zu c[u=a st[]eap[n[, puse um[rul,]mpinse o dat[cu toat[puterea lui =i u=a se deschise, crâcnind de r[sun[toat[casa.

Persida st[tea =i acum]n mijlocul od[iei,]eap[n[,]ngrozit[=i dispre\uit[de dânsul.

— Bine,]i zise ea, e=ti tu]n toat[firea?!

— Nu sunt, r[spunse el. Nu acum, nici de ieri, ori alalt[ieri, ci din clipa]n care te-am v[zut pe tine mi-am ie=it din fire, mi s-a schimbat tot rostul vie\ii, m-am f[cut om nesuferit =i pentru mine, =i pentru al\ii. Sunt un nemernic care nu mai =tie ce face: fac ce nu vreau =i nu pot s[fac ceea ce voiesc. Nu vezi tu c[nu este cu putin\ s[nu te cuprind[]n cele din urm[scârba de mine?! Ai s[fugi, Persido, de mine, s[te ascunzi, s[blestemi ceasul]n care m-ai v[zut!

Ea dete din cap.

— Nu, zise apoi]nduo=at[, n-am niciodat[s[fac a=a. Ori=ice s-ar]ntâmpla, tu e=ti so\ul meu, =i dac-ai fugi tu de mine, eu a= alerga, \i-o spun din nou, cu toat[inima, dup[tine, dac[te-ai ascunde, te-a=c[uta, dac[m-ai blestema, eu mi-a= da silin\ a =i a= ruga pe Dumnezeu s[m[ajute s[te potolesc, ca s[-\i vii]n fire =i s[binecuvântezi ceasul]n care m-ai v[zut. M[cuprinde un fel de dezn[d]jduire când te v[d astfel acum, dar am s[le port toate cu r[bdare, numai s[nu dai]n mine, s[nu m[ba\i, Na\, c[ci asta nu m[simt destul de tare s[o rabd.

El se uit[lung la dânsa, apoi ochii i se umplur[de lacrimi =i, ru=inat de sl[biciunea sa, se]ntoarse,]=i lu[p[l[ria =i se dep[rt[.

R[mas[singur[, Persida se uit[câțva timp la z[vorul ie=it din cuie, apoi =i acoperi fa\ a cu amândou[mâinile. Ah! ce ru=ine! Era peste putin\[ca servitoarea s[nu fi]n\eles cum s-au]ntâmplat lucrurile =i s[nu le spun[celorlal\i chiria=i ce s-a]ntâmplat, când to\i au auzit crâcnitura u=i... Dar ea n-avea timp s[stea ca s[dreag[u=a, mai ales s[plâng[nu: se apropia timpul prânzului =i trebuia s[alerge ca s[vad[de rându[mesei.

Era]n gândul ei lucru de sine]n\eles c[Na\l s-a dus =i el la m[cel[rie, de unde nici n-ar fi trebuit s[plece f[r] de vreme. Cu atât mai greu a fost atins[când Gubacek,]ntorcându-se singur =i cam sup[rat, a]ntrebat-o ce s-a f[cut Na\l.

]i venea s[plece f[r]]ntârziere ca s[-l caute; dar unde putea s[-l g[seasc[]n ora=ul cel mare =i zgomotos?!]i venea s[mearg[la poli\ie, dar nu putea. Nu-i r[mânea decât s[-i]n[bu=e nelini=tea, s[se prefac[voioas[=i s[spun[un neadev[r — c[so\ul ei a primit de acas[o scrisoare =i a trebuit s[se duc[]n grab[ca s[caute pe un prieten.

Dup[ce a venit =i cellalt tovar[=, s-au a=ezat la mas[ca =i când nimic nu s-ar fi]ntâmplat, iar dup[mas[Persida a f[cut rânduial[]n cas[=i]n buc[t[rie =i abia târziu dup[-amiaz[a ajuns s[r[mâie singur[=i s[-i dea seama despre starea dezn[d]jduit[]n care se afla.

Nu e]n via\ a c[snic[lucru mai urât decât ca unul din so\i s[plece f[r] ca s[-i spun[celuiilalt unde se duce; iar Na\l plecase sup[rat, cu ochii plini de lacrimi,]n urma unei certe venite ca din senin, =i o l[sase pe dânsa singur[]n mijlocul acestei lumi str[ine, unde ea nu putea s[g[seasc[pe nimeni ca s[-i]mp[rt[=easc[durerile =i s[cear[sprijin.

Nu! Era peste putin\[ca ea s[mai tr[iasc[a=a: aici,]n lumea aceea=ta, singur[cu dânsul ea nu mai putea tr[i.

Cam acela=i sim\[mânt]l f[cuse =i pe Na\l s[plece.

Prea erau singuri el =i ea, =i el avea aici la Viena un prieten, pe Burdea. De câte ori =i-a adus]ns[aminte de el,]l vedea parc[râzând]n b[taie de joc =i nu-i mai venea s[-l caute. Acum nu s-a mai putut st[pâni. De=i sim\ea c[e un fel de duh r[u de care se apropia, s-a dus

la Universitate ca s[-i dea de urm[, apoi, dup[ce i-a aflat adresa, l-a c[utat acas[=i pe la cafenelele unde umblau studen\ii.

Astfel a colindat toat[dup[-amiaz[zi, cu gândul acas[, cu inima]ncle=tat[, cuprins mereu de sim\[mântul c[r[u face de nu se]ntoarce la so\ia lui.

Târziu dup[-amiaz[zi, când a dat de el, era obosit trupe=te =i istovit suflete=te,]i p[rea r[u c[l-a c[utat =i l-a g[sit =i n-a schimbat decât pu\ine vorbe cu el.

— Cum?!]ntreb[Burdea uitându-se \int[la el cu ochii ageri, Persida a venit cu tine?

— }i spun: suntem amândoi de trei luni de zile aici, r[spunse Na\l strâmtorat.

Lui Burdea nu-i venea s[cread[. Nu putea s[]n\eleag[cum femeia care atunci seara n-a venit la via lui Corbu a putut s[vie la Viena.

— Bine, sunte\i cununa\i?]ntreb[el cu]ndoial[.

— Ce-\i pas[?! r[spunse Na\l. Suntem so\ =i so\ie.

— Pot s-o v[d =i eu?]ntreb[iar Burdea, gata de plecare.

Na\l r[mase câta timp strâmtorat. Nu, mai ales acum nu ar fi voit s[-l duc[pe Burdea la Persida.

— Eu nu m[duc acum acas[; am s[mai fac =i alte drumuri, dar am s[te caut mâine ori poimâine, zise el, apoi]i]ntinse mâna =i plec[f[r[s[se mai uite]napoi.

]l c[utase ca s[-i vorbeasc[=i nu i-a vorbit nimic; umblase dup[el =i acum era muncit de gândul cum ar putea s[scape de el.

]ntors acas[muiat =i umilit, el a g[sit pe Persida =ezând lini=tit[la fereastr[, cu lucrul ei de mân[. La intrarea lui ea =i-a ridicat capul =i s-a uitat la el]nveselit[, ca =i când nimic nu s-ar fi]ntâmpat.

— Sunt un nemernic, zise el dup[ce=i arunc[p[l[ria =i se l[s[istovit pe un scaun.

Ea ridic[din nou capul =i se uit[a=ezat[la el.

— Nu mai]ncapе nici o]ndoial[c[e=ti, zise ea cu blânde\е, =i e un semn bun c-o recuno=ti =i tu aceasta; nu e]ns[destul s-o recuno=ti, ci trebuie s[-\i mai =i dai silin\а de a nu fi. Nemernic e omul care

lucreaz[fie sub impulsunile momentane, fie]mpins de al\ii, =i face lucruri de care]i pare r[u]n urm[: e dar destul s[voie=ti pentru ca s[nu fii nemernic.

— Dac[n-am t[rie de voin\[?!]ntâmpin[el mîhnit.

— Ai destul[, zise dînsa, dar e=ti r[u deprins. Tu vezi acum cît de r[u e ceea ce ai f[cut, cît de mult m-ai mîhnit pe mine =i cum te-ai muncit tu]nsu\i. Trage cuvenita]nv\[tur[din aceast[experien\[=i f[-\i regula de via\[: n-am niciodat[s[plec sup[rat de acas[, nici s[adorm sup[rat. Sup[rarea, ori=icît de mare ar fi ea, n-are nici s[ias[din cas[, nici s[treac[de azi pe mâine. D[-\i seama, urm[ea dup[o pauz[, cum te-ai fi sim\it =i ce-ai fi f[cut dac[eu a= fi fost tot atît de slab[ca tine =i a= fi plecat, ca la]ntoarcerea ta s[nu m[g[se=ti acas[. Mi-a venit =i mie s[plec, dar =tiam c[acesta e un lucru pe care nu trebuie s[-l fac =i m-am st[pînit. St[pîne=te-te, c[e=ti b[rbat.

El se uit[lung =i cu ochii]mp[ienjeni\i la dînsa. Atîta bun[tate, atîta blînde\ie, atîta]n\elepciune era]n vorbele,]n tonul,]n toat[pîrtarea ei,]ncît ea]i p[rea o fiin\[mai presus de om, de care nu cuteza s[se apropie =i la care numai cu sfial[]=i ridica ochii.

—]i-e u=or \ie s[-mi spui ce trebuie s[fac, zise el, dar mi-e greu mie c[nu pot s[fac. Eu nu sunt ca tine.

Ea se uit[cu drag la el. C[it =i umilit din sine, el]i p[rea cel mai bun om din lume. Ar fi voit s[se uite]n ochii lui; el]ns[st[tea cu ochii]n p[mînt. Dînsa puse deci lucrul la o parte, se ridic[=i se duse la dînsul, ca s[-l mîngâie =i s[-i s[rute fruntea.

— Ai s[fii =i tu ca mine,]i zise apoi. +tiu c[ai, de aceea nu pot s[m[sup[r pe tine.

El]i s[rut[mîna, =i timp]ndelungat ei steter[t[cu\i =i fericì\i.

— Ei, spune-mi acum, gr[i dînsa]n cele din urm[glumind, unde ai fost =i ce prostii ai f[cut?

— La dracu am fost, r[spunse el mînios. M-am]ntîlnit cu Burdea.

Persida, atins[nepl[cut, tres[ri =i se dep[rt[pu\in de el.

— I-ai spus?]ntreb[ea]ngrijorat[.

— Nu! zise el. I-am spus numai c[e=ti =i tu aici.

Ah! ce n-ar fi dat Persida s[nu-i fi spus nici atât. Se temea de ochii scrut[tori ai aceluia om, de gura lui cea rea =i]i era nesuferit gândul c[mai curând ori mai târziu ar putea s[se]ntâlneasc[cu el.

Nici n-a trecut mult pân[ce s-a]ntâlnit.

Burdea a a=teptat o zi, dou[ca Na\l s[vie s[-l ia; v[zând apoi c[Na\l nu vine, s-a pus s[-l caute.

Era dup[-prânz =i Persida =edea, ca de obicei, cu lucrul de mân[la fereastr[, când servitoarea a venit s[-i spun[c[un domn, care se nume=te Burdea, dore=te s-o vad[.

— S[-i spui c[nu sunt acas[, gr[i Persida strâmtorat[.

— I-am spus, zise servitoarea, c[e=ti acas[.

— Atunci s[mergi cu el la b[rbatul meu, urm[Persida. Spune-i c[nu mi-e bine, c[sunt dezbr[cat[.

Ea nu gr[ise]nc[vorbele acestea, când u=a se deschise =i Burdea se ivi]n pragul ei.

— Eu te v[d rumen[=i voinic[=i foarte bine g[tit[, zise el zâmbind cu r[utate, =i-mi pare foarte bine c[te pot vedea.

Persida se ro=i, nu]ns[de ru=ine, ci de mânie. Ar fi fost]n stare s[-l apuce de piept =i s[-l dea pe sc[ri.

— +i mie mi-ar fi p[rut bine, zise ea]n\epat[, dac[ai fi venit cu Na\l.

— De ce, m[rog? Nu cumva te temi s[stai singur[cu un cavaler ca mine?!

Persida]=i adun[puterile.

Vedea c[nu e chip s[scape de dânsul. Sunt]n lume o mul\ime de lucruri pe care oameni ca Burdea nu sunt]n stare s[le]n\eleag[, =i el era neru=inat f[r[ca s[-i dea seama c[este. Nu-i r[mânea deci decât s[-l ia cum era =i s[vorbeasc[cu el]n felul lui.

Servitoarea, de=i nu]n\elegea ceea ce dâni-i vorbeau, vedea c[st[pâna ei e strâmtorat[, vedea zâmbetul batjocoritor]n fa\ a lui Burdea =i numai cu anevoie]=i mai st[pâna râsul. Persida]i f[cu semn s[ias[.

— Pofte=te s[=ezi,]i zise apoi lui Burdea. +tiu c[ai venit ca s[ai mul\umirea de a-]i bate joc de mine. Po'ì s-o faci!

— Nu, r[spunse el. Mul\umirea mea e, din contra, c[ai intrat]n vederile mele =i ai f[cut, ca ori=icare om cuminte, precum te tr[gea inima.

— A=a e, gr[i dânsa dezghe\at[; legea suprem[sunt pornirile proprii noastre inimi. E nebun acela care le]n[bu=, tiran, care le st[pâne=te =i se martirizeaz[el]nsu=i pe sine. Mi-a pl[cut Hub[r =i am fugit cu el aici, unde nimeni nu ne cunoa=te =i to\i cred c[suntem dup[lege so\ =i so\ie. Acas[pro=tii s-ar fi uitat chiorâ= la noi. De aceea nu-mi pare bine c[te-am]ntâlnit aici pe d-ta, care o s[spui la toat[lumea c[nu sunt so\ia legiuit[a lui Hub[r.

— Ce-\i pas[?!]i r[spunse el convins.]\i place, te sim\i fericit[: de ce s[mai min\i lumea?! Las-o s[se]ncredin\eze c[numai a=a poate omul s[se ferească. Când \i se va ur[de el, e=ti frumoas[=i n-ai decât s[alegi pe vreun altul.

Persidei]i venea s[plâng[.]i era ca =i când ar fi c[zut la p[mânt =i el ar c[lca-o]n picioare.

— Da, zise ea râzând a plânge, a=a am s[fac, f[r[]ndoial[a=a. Deocamdat[]ns[tot mai \in la Hub[r... =i m[vei ierta dac[te rog s[plec[m, c[ci avem s[facem un drum]mpreun[.

Nu mai putea s[stea cu Burdea =i, ca =i când ar fi singur[]n cas[, ea lu[o cutie de p[l[rii de pe unul din dulapuri,]i puse p[l[ria]n cap =i ie=ir[amândoi.

“Nu,]i zise dânsa coborând sc[rile, aici nu mai r[mân, nu mai pot r[mânea. Trebuie s[am un reazem]n lumea aceasta, o inim[apropiat[de mine.”

Lumea se]nvârtea parc[]mprejurul ei =i zgomotul marelui ora=o-n[bu=ea.

Apropiindu-se de Na\l, ea a]nceput, cu toate acestea, s[zâmbeasc[; n-o ierta firea s[-l mai supere =i pe el dându-i pe fa\ sup[rarea.

Ei au petrecut seara cu Burdea, =i pe la zece ceasuri, când s-au]ntors acas[, Persida nu mai avea sim\mântul c[e nesuferit[via\la la Viena. Timpul]i trecuse f[r[de veste; n-avuse]n via\la ei ore atât de pl[cute ca cele petrecute ast[dat[.

Era om sucit Burdea, dar era de=tept =i =tia mult[carte, vorbea frumos =i=i sus\inea p[rerile cu mult[c[ldur[. +i abia acum, stând de vorb[cu vechiul lui prieten, s-a dat pe fa\ =i Na\l. Nu, Persida nu=i]nchipse c[so\ul ei e atât de de=tept, nu, mai ales c[=tia atât de multe. Un om ei cu totul nou ie=ise]ntr-]nsul la iveal[=i ceea ce o atingea cu deosebire pl[cut era c[ldura =i chibzuiala cu care el sus\inea p[rerile atât de deosebite de ale lui Burdea. +tia acum de ce]l iube=te cu tot dinadinsul; numai]n culcu=ul ei, mai nainte de a adormi, a]nceput s[=i dea seama despre contrazicerea care era]ntre p[rerile lui Na\l =i faptele lui =i s[se]ntrebe cum se face c[un om care vede lucrurile atât de bine s[aib[o via\ atât de neorânduit[ca a lui.

A adormit f[r[ca s[se dumereasc[, iar ziua urm[toare s-a de=teptat din somn cu sim\mântul ei predomnitor]n suflet.

Se visase toat[noaptea acas[, cu muma ei, cu Tric[, cu to\i cei ce o =tiau =i pe care dânsa]i =tia din copil[ria ei. A venit aici ca s[scape de must[r]ile lor, iar acum]i era mai grea nep[sarea str[iniilor decât mustrarea ce-ar fi a=teptat-o acas[, =i ivit[odat[]n inim[dorin\ a de a se]ntoarce acas[, ea nu mai tr[ia cu gândul aici, unde se afla.

Nu se putea, cu toate acestea,]mb[rb[ta s[-i vorbeasc[lui Na\l despre aceasta. Las[c[-i era greu s[strice rostul lui cu m[cel[ria, care mergea peste toate a=tept[rile bine, dar el se]nstr[ina din zi]n zi tot mai mult de dânsa, =i ea nu mai putea s[-i vorbeasc[tot atât de des-chis =i f[r[de sfial[ca mai nainte.

Avea ceva pe sufletul lui: era dus mereu pe gânduri, nu mai venea la ora obi=nuit[acas[, ba a ajuns]n cele din urm[s-o lase serile singur[acas[. El, care nu de mult o temea f[r[de nici un cuvânt, umbla acum parc[dinadins s-o alunge de la sine, s-o]nstr[ineze, s[scape de ea.

— Bine,]i zise ea,]n sfâr=it, când el se]ntorsese dup[miezul nop\ii acas[, ce e cu tine?

El se uit[lung la dânsa.

— Mi s-a urât, r[spunse apoi, de via\ a aceasta: eu nu mai pot s[stau aici.

— S[ne]ntoarcem acas[, gr[i dânsa]nviorat[.

— Nu se poate! strig[el cuprins de mânie... Eu cu tine nu m[pot]ntoarce; nu m[simt destul de tare ca s[nu omor pe acela care s-ar uita chiorâ= la tine, fie el chiar =i tat[l meu. Dac[m[duc, trebuie s[le spun tuturora c[-mi e=ti so\ie legiuit[.

Persida se]ndrept[cuprins[de spaim[=i cu mâinile]ncle=tate spre el.

— Te rog... te rog, gr[i dânsa, mi-ai jurat c[asta n-o s-o faci: suf[r mai bucuros dispre\ul lumii decât ca s[arunc[]n primejdie pe un om care ne-a f[cut cel mai mare bine]n via\a noastr[. Ce ne pas[nou[de oameni dac[ne =tim cura\i]n fa\ a lui Dumnezeu?! S[r[mânem aici!

XVII

BIRTUL DE LA S{R{RIE

Nu trece nimic peste iubirea de mam[!

“+i adic[ce e ?!]=i zicea Mara]n cele din urm[. Parc[ea nu tot aceea=i r[mâne?! Câte femei tr[iesc]n c[snicie fericit[f[r[ca s[fie cununate?! Câte se fericesc dup[ce au f[cut un pas gre=it?!”

“Mai bine moart[!” zicea odinioar[, iar acum se sim\ea mângâiat[când]=i d[dea seama c[fata ei nu e cununat[cu neam\ul. +tia c[nu poate s[tr[iasc[r[zlea\; a putut s[se duc[, dar nu putea s[r[mâie, =i o a=tepta]n toate zilele s[se]ntoarc[. De un singur lucru se mai temea =i se ruga]n toate zilele lui Dumnezeu ca s-o fereasc[de lucrul acesta, singurul care ar fi putut s-o lege pe Persida pentru toat[via\ a de Na\l. O treceau un fel de fiori de moarte când se gândea, lucru foarte firesc, c[Persida ar putea s[se]ntoarc[mum[acas[; aici mintea i se oprea]n loc; nu mai =tia cum s-ar sim\i, ce ar zice =i ce ar face atunci.

De aceea sângele i se opri]n vine când, patru zile]nainte de Sf. Petru, Tric[veni s[-i spun[, luând-o mai pe departe, c[Persida s-a]ntors de la Viena.

Cum i-ar fi venit, Doamne, s[se bucure, =i nu]ndr[znea. O a=teptase singur[=i nu se]ndoia c[-l va p[r[si pe neam\ul care i-a stricat toat[via\ a; iar ea venise tot cu dânsul, ba zicea c[n-are nicio-dat[s[-l p[r[seasc[.

— Nu cumva?...]ntreb[ea cu inima]ndoit[.

Tric[se uit[]n ochii mumei sale =i]n\elese]ntrebarea.

— Nu =tiu, r[spunse el, nu cred, nu mi se pare.

— +i chiar dac-ar fi una ca asta, ba mai ales atunci, gr[i Mara luându-=i inima]n din\i, s[-i spui c[nu vreau s[=tiu c[mi-e fat[cât[vreme tr[ie=te cu dânsul: ori eu, ori el!

Persida era greu lovit[. Nu, mai aspru nu putea s[fie pedepsit[; dar a=a trebuia s[fie, pedeapsa era dreapt[=i ea se sim\ea]n[l\at[de gândul c[muma ei este o femeie care nu vrea s[-=i ierte fata, pe care o =tie tr[ind]n c[snicie nebinecuvântat[.

Seara ea plângea pe]nfundate]n culcu=ul ei. Ea, care nu se ab[tuse nici pe o clip[din calea cea dreapt[, prea era umilit[]n fa\ a lumii, prea c[zut[]n gândul semenilor s[i, =i fire de om avea, de om care, ori=cât de fericit ar fi, se simte nenorocit când semenii lui]l pre\uiesc mai prejos de ceea ce este.

Ah! De ce nu putea dânsa s[spun[?! de ce nu putea s[ridice de pe inima mumei sale greutatea ce atât de mult o ap[sa?!

Gândul acesta o fr[mânta atât de mult,]ncât la Viena s-a dus f[r[de =tirea so\ului s[u la un avocat, ca s[-i cear[sfat.

— Ar fi, o]ntreb[avocatul, muma d-tale]n stare s[declare c[cununia s-a f[cut cu =tirea =i]nvoirea ei?

— Nu cred, i-a r[spuns atunci.

— Dar dac[ai avea un copil?]ntrebase iar avocatul.

— Eu cred c[da! gr[i dânsa.

— A=teapt[dar pâ[n[atunci, a zis apoi avocatul, c[ci de voin\ a tat[lui, care tr[ia]n vrajb[cu fiul s[u, nu se \ine seama.

A=tepta deci Persida cu]nsetare =i se ruga]n toate zilele lui Dumnezeu.

“Nu m[plâng, Doamne, =opti ea =i acum, suspinând din adâncul inimii. Tu =tii mai bine cum ai s[-mi croie=ti via\ a =i mi-l vei d[rui

când tu]nsu\i vei binevoi a-mi lumina =i l[muri via\ a. Al t[u are s[fie; \ie am s[\i-l]nchin:]n frica ta am s[-l cresc;]ndur[-te, Doamne, =i binecuvânteaz[c[snicia noastr[!"]

Iar pe când ea se zb[tea astfel, el dormea pierdut]n somn adânc.

Mai norocos decât dânsa, el se]ntâlneise pe]nserate, la casa lui Oancea, cu mum[-sa, care era tot cea veche, duioas[=i slab[.

St[pânit[cu des[vâr=ire de dorin\ a de a]mp[ca pe fiul ei cu tat[l lui, care acum nu mai era sup[rat pe el, ea st[ruia cu toat[c[ldura mumei]ndurerate s[se desfac[de Persida, care i-a tulburat min\ile =i l-a f[cut s[]ntre]n vrajb[cu p[rin\ii s[i.

— Erai cu totul alt fel de om, a=a zice tat[l t[u, gr[i dânsa, mai]nainte de a te]ncurca cu Persida, =i numai ea te-a f[cut s[-i pierzi rostul vie\ii.

A=a]i zisese =i Na\ de nenum[rate ori =i din zi]n zi tot mai mult era st[pânit de gândul c[Persida e o grea sarcin[pentru dânsul. El]ns[nu putea s-o p[r[seasc[. Ar fi fost o prea mare mi=elie. Dac[]ns[ea ar fi voit s[-l p[r[seasc[, el n-ar mai fi f[cut nimic ca s-o opreasc[, ba acum, când mum[-sa =i Oancea]l strâmtorau, el era ispitit de gândul de a se purta cu ea astfel ca dânsa s[fie]n cele din urm[nevoit[a-l p[r[si.

— Uite! gr[i Oancea, s[-i dai ceva ca s[aib[din ce tr[i.

— Nu prime=te, zise Na\, dând din cap.

— Lua\i, cum ziceai, urm[Oancea, cârciuma de la S[r[rie =i las-o]n cele din urm[pe ea singur[la cârcium[.

Na\ st[tea pe gânduri.

]i era ru=ine s[zic[da, dar nici ba nu-i venea s[zic[.]i trebuiau bani, =i mum[-sa nu i-ar fi dat dac[el ar fi zis ba.

Seara, când s-a]ntors la Persida, el era]ngândurat =i scurt la vorb[. I-a spus, ce-i drept, c[s-a]ntâlnit cu mum[-sa =i c[are s[primeasc[bani ca s[ia]n arend[cârciuma;]n alte am[nunte]ns[el n-a intrat, =i nici Persida, pierdut[]n alte gânduri, n-a mai st[ruit asupra lucrului.]i era destul s[=tie c[treaba e ca pus[la cale =i se sim\ea u=urat[.

Cârciuma de la S[r[rie era proast[, dar foarte bun[. Las[c[tr[geau la ea pluta=ii =i oamenii care veneau dup[sare =i pe timp de

târg lumea se]ndesuia]ntr-]nsa, dar era la ea =i un birt pentru lumea mai bun[=i trei od[i pentru trec[torii ce voiau s[mâie. Aici puteau, dac[erau oameni harnici =i cu rânduial[, nu numai s[tr[iasc[bine, dar s[=i mai =i fac[avere frumoas[.

Gândul c-ar fi o ru=ine s[se fac[crâ=m[reas[nu-i trecea Persidei prin minte: al[turea cu so\ul ei, ori=ice munc[]i p[rea cinstit[. Singura ei grij[era ca nu cumva el s[n-aib[destul[inim[pentru treaba de care se apuc[, s[ia lucrurile cu u=urin\ =i s[risipeasc[mai mult decât adun[.

Cam a=a s-au =i croit lucrurile chiar de la]nceput.

Cel ce vrea s[deschid[birt trebuie s[se pun[bine cu toat[lumea =i s[=i fac[pretutindenea prieteni.]ndat[dar ce s-a hot[rât lucrul cu cârciuma de la S[r[rie, Na\ s-a pus s[=i caute prietenii vechi =i s[=i fac[al\ii noi. Dup[ce au deschis apoi cârciuma, fiecare din ace=ia venea cu câte al\i doi-trei, =i Persida era mul\umit[când vedea birtul plin de prieteni de-ai so\ului s[u. Ca s[-i]ndulceasc[, ea le turna cel mai bun vin]n pahare, le a=ternea mas[curat[=i g[tea cele mai bune mânc[ri pentru dân=ii. I-a =i]ndulcit,]ncât peste câteva s[pt[mâni era mereu]ndesuial[]n birtul cel curat, unde se puneau pe mas[mânc[ri nu numai gustoase, ci totodat[=i ieftine, =i beamterimea toat[se obi=nuise foarte de curând s[prânzeasc[=i s[cineze la S[r[rie.

Era apoi lucru de sine]n\eles c[Na\ st[tea cu prietenii lui, pe care nu putea s[-i lase singuri, =i toat[osteneala, toat[grija r[mânea]n sarcina Persidei. A=a trebuia s[fie acum la]nceput, =i Persida se bucura c[so\ul ei =tie atât de bine s[fac[pe st[pânul casei. Str[inului care intra]n birt nici prin minte nu putea s[-i treac[c[Na\ nu e =i el tot oaspe, ca ceilal\i; el vedea numai pe Persida, care le =tia pe toate, se]nvârtea ca prâsnelul, era pretutindenea, avea pentru fiecare un deosebit zâmbet =i le f[cea toate iute =i bine. +i tot cam a=a vedeau lucrurile =i prietenii lui Na\. Cel mai de c[petenie lucru, sufletul care toate le cârmuia, centrul]mprejurul c[ruia toate se]nvârteau era, la urma urmelor, =i pentru dân=ii, birt[=i\ a cea frumoas[=i sprinten[=i harnic[, care atât de bine se pricepea la toate, iar Na\ era numai

b[rbatul nevestei sale, care ar fi putut, dac[e vorba, =i s[nu-i fie nevat[.

Foarte curând dar toat[lumea, când era vorba de cârciuma de la S[r[rie, zicea numai "la Persida".

Chiar =i Na\ el]nsu=i nu se mai sim\ea ca la el acas[=i st[tea ca-n gazd["la Persida".

Dimine\ile st[tea, dup[ce se de=tepta din somn, pân[târziu]n culcu=ul lui =i nu se scula decât pe timpul când =tia c[lumea]ncepe s[vie. Nici n-ar fi avut ce s[fac[, când Persida le f[cea toate atât de bine =i se bucura c[el n-o mai]ncurc[.

Peste zi st[tea apoi cu oaspe\ii =i mai ie=ea, mai ales f[r[de nici o treab[, prin ora=, iar[serile petrecea cu prietenii adeseori pân[târziu dup[miezul nop\ii. +i fiindc[a=a, f[r[de nici o treab[, oamenii nu pot s[stea, el se d[duse, de dragul prietenilor s[i, la jocul de c[r\i.

Nu-i era Persidei nimic]n lumea aceasta mai nesuferit decât jocul de c[r\i; dar n-avea]ncotro; acum a=a trebuia s[fie:]n vreme ce dânsa alerga]n treburile cârciumii, el trebuia s[intre]n voile oaspe\ilor.

Abia mai târziu, spre toamn[, a]nceput ca s[stea pe gânduri.

Era lucru hot[rât]nc[de la Viena c[socotelile Persida are s[le poarte. Le =i purta,]ntocmai ca mama ei, =i dac-ar fi stat pân[]n zori de zi, tot nu era]n stare s[se culce mai]nainte de a-=i fi f[cut socoteala zilei. N-ar fi putut s[doarm[lini=tit[dac[nu s-ar fi]ncredin\at mai]nainte de a se culca c[nu]n zadar a ostenit. Nici c-a avut o singur[zi f[r[de câ=tig; a avut]ns[zile]n care a pierdut mult din câ=tigul pe care ar fi trebuit s[-l aib[.

Negu\torie f[r[de pagub[nu se poate;]n\elegea dar =i Persida c[trebuie s[fie =i câte un om care m[nânc[=i bea f[r[ca s[pl[teasc[. Trebuia Na\ s[-i cîsteasc[prietenii, =i Persida s-ar fi sim\it greu jignit[dac[vreunul dintre dîn=ii i-ar fi cerut socoteala.

Ea \inea]ns[socoteal[=i despre ceea ce beau =i m[nânc[prietenii, =i din zi]n zi socoteala era tot mai]nc[rcat[.

Când câ=tiga]n jocul de c[r\i, Na\ era voios, iar[Persida se sim\ea jignit[de gândul c[el ia]n c[r\i banii de la oamenii veni\i la casa lui.

ji f[cea deci semn s[cinsteasc[pentru ca s[arate c[nu râvne=te la câ=tig.

El cinstea =i masa se umplea de pahare, pe care Persida le umplea fie cu vin, fie cu punch, fie cu ceai.

Când pierdea, Na\l era ner[bd[tor, =i Persida ji f[cea semn s[cinsteasc[, pentru ca s[arate c[pu\in ji pas[dac[câ=tig[ori pierde, c[nu joac[decât spre a le face altora o pl[cere.

A=a ori a=a, socoteala se]nc[rca =i Persida tremura când vedea c[r\ile de joc.

Mai era apoi =i o alt[socoteal[care o nelini=tea pe Persida.

ji mersese vestea lui Na\l c[d[=i pe datorie, =i atât le trebuia oamenilor, ca s[se]mbulzeasc[. Din zi]n zi se sporea nu numai suma datoriilor, ci totodat[=i num[rul datornicilor, de la care numai cu cle=tele mari ai fi putut s[sco\i banii. Iar[Na\l nu era omul care =tie s[dea zor ca s[ajung[la ceea ce este a lui.

De=i dar cârciuma mergea foarte bine, câ=tigul era foarte mic, fiindc[partea lui cea mare se pierdea]n birt, unde atât de mult se trecea pe a=teptare.

A=a nu puteau lucrurile s[mearg[]nainte, =i nu trecea nici o sear[f[r ca Persida s[-i pun[de gând c[are s[vorbeasc[cu Na\l. Ea]ns[nu ajungea s[vorbeasc[cu el. Las[c[era mereu nedormit =i posac, dar st[tea totdeauna cu al\ii,]ncât treceau adeseori mai multe zile una dup[alta f[r ca ea s[mai poat[schimba trei vorbe cu dânsul.

Dup[Sfânta Maria, Persida s-a f[cut deodat[foarte voioas[. Ar fi voit s[vad[numai oameni ferici\i]mprejurul ei, ar fi fost]n stare s[-l poarte pe so\ul ei ca pe un copil]n bra\e, miluia cu mân[larg[pe s[raci =i masa prietenilor lui Na\l era totdeauna plin[.

Sim\ea la]nceput =i =tia foarte hot[rât]n urm[c[Dumnezeu s-a]ndurat de dânsa =i a ascultat rug[ciunile ei fierbin\i, c[]n curând via\ea ei se va lumina =i l[muri, c[muma ei va veni la dânsa.

Se sim\ea nespus de fericit[, totu=i, adeseori serile, când ea]=i f[cea socotelile, iar[el petrecea cu prietenii s[i]n joc de c[r\i, o cuprindeau temeri grele,]=i punea de gând s[-l strâng[pe Na\l, ca s[nu

mai risipeasc[câ=tigul, care de aici]nainte nu mai era numai al lor, =i ca din senin]=i aduse aminte de Bandi, a c[ruia urm[se pierduse, =i de nenorocita lui mum[.

Trebuia s[-l caute pe b[iat, s[-l g[seasc[, s[-l aduc[la dânsa: nu era, la urma urmelor,]n lumea aceasta nimeni care \\nea la dânsa ca el =i putea s[-i fie la cârcium[de un folos de nepre\\uit.

+i trebuia s[vorbeasc[,]n sfâr=it, cu Na\\, care de un timp]ncoace se ferea parc[dinadins de dânsa.

Sim\\ise =i el c[Persida e mai voioas[=i]=i d[duse seama ce anume a deschis atât de mult inima ei, =i un fior de bucurie l-a str[b[tut =i pe dânsul. Numai pe o clip[]ns[. Foarte]n curând el =i-a dat seama despre sarcinile ce c[deau asupra lui. Om acum, care nu se sim\\ea legat prin nimic =i f[cea tot ceea ce]i pl[cea lui, el vedea]n norocul ce-l a=tepta o grea nenorocire, prin care ajungea s[fie legat de mâini =i de picioare pe toat[via\\a.

Nu! Arât de mult se obi=nuise cu traiul f[r[de griji, atât de mult se deprinsese cu gândul c[n-are el s[-=i petreac[via\\a cu Persida,]ncât nu mai putea s[]ncap[]n mintea lui gândul c[el are s[fie p[rinte.

— Spune-mi chiar acum ce vrei! zise el ner[bd[tor când Persida]l chem[peste zi la o parte =i-l rug[ca desear[s[potriveasc[lucrurile astfel]ncât s[poat[sta un ceas de vorb[cu dânsa.

— Am s[-\\i spun multe, fiindc[au trecut luni de zile de când n-am vorbit cu tine, zise ea am[rât[, =i trebuie s[ne]n\\elegem]n toat[lini=tea.

— Nu pot s[-i las pe oameni singuri,]ntâmpin[el]nd[r[tnic, apoi se dep[rt[.

Persida stete câțva timp tulburat[, apoi gr[bi =i ea]n treburi. O mânăneea purtarea lui, dar ea n-avea timp s[stea mânănit[=i ori=icum ar fi vorbit el, dânsa nu se]ndoia c[are desear[s[vie mai devreme decât de obicei]n iatacul lor. Era peste puțin\\ s[nu vie: a=a]l =tia dânsa; a=a zicea inima ei.

Ea-l =tia]ns[precum era odat[, la Viena, mai înainte de a se fi]ntâlnit cu Burdea =i mai ales mai înainte de a fi stat toate serile cu Oancea. De

atunci]ncoace ea nu mai avuse timp s[=i dea seama despre schimb[rile petrecute]n sufletul lui, =i s-ar fi]nsp[imântat dac[=i-ar fi dat seama.

Ea avea, cu toate aceste, dreptate. Dup[ce s-a gândit =i r[zgândit, Na\ a luat hot[rârea de a se duce, =i pe-nserate, când a venit Oancea, i-a spus c[n-are s[stea decât pâ[n] la zece.

— M-a poftit domnia-ei, ad[ug[el ap[sat, pe ast[-sear[, ca s[m[ia de scurt. +i am s[m[=i duc! ad[ug[apoi]nc[mai ap[sat. Tot n-o s-o ducem noi mult, =i e bine s-o =tie aceasta cât mai curând.

Oancea nu zicea nici alb[, nici neagr[, ci zâmbea numai a om care nu crede.

Pe la zece el tr[gea mereu cu ochiul =i vedea c[Na\ fierbe =i se fr[mânt[]n el, ar vrea =i-l]mpinge firea, st[ca pe spini =i nu se poate urni din loc.

— Mai]mpar[i de trei ori, zise Oancea]n cele din urm[.

— Da! r[spunse Na\ cu jum[tate de gur[=i]mp[r[i]nainte =i juc[mai departe.

Iar dup[ce trecuser[cele trei rânduri, el tot mai]mp[r[i c[r]ile.

— Nu te duci?]ntreb[Oancea.

— Mai a=teapt[ea, r[spunse Na\, poate s[mai a=tepte.

A =i a=teptat Persida, stând a=a singur[]n iatac =i gândindu-se la toate câte se petrec]n lume.

Cum poate omul s[se schimbe]n lumea aceasta!

Odinioar[s-ar fi sim[it adânc jignit[, greu umilit[=i ar fi plâns lacrimi de am[r[ciune dac[cineva, =i mai ales el, ar fi l[sat-o s[a=tepte; acum =edea lini=tit[=i, ca s[nu stea degeaba, =i-a scos din dulap ghergheful cu o lucrare de mult]nceput[=i ar fi stat, dac[e vorba, pâ[n]-n zori de zi. }i era parc[nimic]n lumea aceasta n-ar fi putut s[-i strice voia bun[=i nu s-ar fi l[sat s[fie tulburat[]n lucrarea ei decât dac[ar fi aflat, poate, c[-i arde casa]n cap. +i totu=i lucrul nu mergea ca mai-nainte; era alta mâna care duce mai departe floarea]nceput[ast[-var[.

Femeie greu muncit[, se pierduse]ncetul cu]ncetul]nf[i=area ei aleas[=i ginga=; ridicând ciuberele de ap[=i oalele de la foc, mutând

mesele de la un loc la altul, punând mâna la toate, ea se f[cuse mai voinic[, mai \eap[n[, dar totdeodat[=i mai noduroas[oarecum, ca copacul]nc[tân[r, dar mult b[tut de vânturi. Astfel, nici mi=c[rile ei nu mai erau cele de mai nainte; c[lca mai iute, mai lat =i mai ap[sat, prindea cu mâna]ntreag[când lua ceva =i se-nvârtea]n c[lcăie când se]ntorcea din o parte]ntr-alta. Un singur lucru]i r[m[sese: se \inea =i acum dreapt[ca un grenadier.

+i omul e cum]l vezi dac[te ui\i bine la el.

Tr[ind mereu cu slugi proaste =i cu lume adunat[]n cârcium[, ea pierduse]ncetul cu]ncetul =i ging[=ia sufletului. Nu se mai ru=ina când auzea vorbe proaste, nu se sim\ea jignit[când i se zicea vreo vorb[aspr[, lua lumea cum o g[sea =i vorbea iute, scurt =i aspru, ba era]n stare s[trag[=i palme ori s[dea brânci când vorba era s[fac[lini=te =i bun[rânduial[]n casa ei.

Dac[s-ar fi v[zut ea]ns[=i pe sine cu ochii ei de odinioar[, ar fi r[mas cuprins[de spaim[=i ar fi strigat: "Ah! tare am c[zut, Doamne!"

Nu putea]ns[s[se vad[decât cu ochii ei de acum, =i a=a cum era se sim\ea mai bine decât odinioar[, mai potrivit[cu lumea]n care tr[ia, mai croit[pentru nevoile vie\ii.

Schimbarea o vedea numai când se uita]n oglind[: obrajii odinioar[rotunzi se f[cuser[l[t[re\i, pieli\ a cea alb[-rumenit[era galben[=i oarecum]ntins[, iar[ochii ie=eau mari din cap; se vedea c-a fost odat[frumoas[, nu era nici acum slut[; dar floarea se ofilise =i]ncepea a=i scutura foile.

Pu\in]i p[sa =i de asta: s[n[toas[s[fie, c[ci de celelalte nu se]ngrijea.

Pierdut[]n lucrul ei de mân[, ea nu numai c[nu s-a mâhnit, dar =i uitase c[]l a=teapt[pe Na\, =i abia dup[unsprezece ceasuri, când somnul a]nceput s[-i biruiasc[trupul obosit, a]nceput =i ea s[se nelini=teasc[. Acum]ns[nu mai putea s[se \ie; e mare st[pân somnul cât[vreme omul e]n putere, =i Persida nu l-a mai a=teptat pe so\ul ei.

— Vorba era s[m[a=tep\i ca s[-mi spui ceva, gr[i Na\ diminea\ a, pe când Persida se g[tea ca s[ias[la lucru.

— A=a era vorba, r[spunse ea; te-am =i a=teptat, dar se apropia miezul nop\ii f[r[ca s[vii =i oamenii cu mintea]ntreag[nu se]n\eleg pe la miezul nop\ii, când \i-e mai mult s[dormi decât s[stai de vorb[.

Ea le zicea aceste f[r[pic de sup[rare, =i Na\, care atât de mult se fr[mântase]n el, se sim\ea jignit c[dânsa nu s-a sup[rat.

— Ei! spune-mi acum ce ai pe suflet, c[ci v[d c[nu mai \i-e s[dormi! zise el]n\epat.

Persida r[mase câțva timp pe gânduri. Grab[mare n-avea =i ar mai fi putut s[stea, a=a g[tindu-se, vreo jum[tate de ceas cu dânsul.

— De ce nu?! gr[i dânsa. Dar s[vorbim lini=ti\i, ca oameni cu minte.

— Ca oameni cu minte, zise el. Mai ales tu nici nu po\i s[vorbe=ti altfel. Care-i porunca?

— Nu m[lua a=a, c[ci din ale mele nu po\i s[m[sco\i, gr[i dânsa a=ezat[. Tu =tii c[mie]mi place rânduiala bun[la toate, =i dac[am g[sit odat[c[ceva e bine, nu m[abat de la hot[rârea mea. Sunt mai]ntâi dou[lucruri asupra c[roră trebuie neap[rat s[ne]n\elegem.

— Cel dintâi e s[nu mai stau la joc de c[r\i, o]nterupse el, ridicându-se pu\in]n culcu=ul lui.

— Nu, zise ea, acesta e al treilea. Cel dintâi e s[-\i faci socoteala despre ceea ce prietenii t[i m[nânc[=i beau]n cinste. Eu am f[cut-o =i e foarte mult.

— +i ce vrei adic[? s[-i pun s[pl[teasc[?]ntreb[el sup[rat.

— Vreau numai s[ne]n\elegem amândoi =i s[chibzuim ce e de f[cut ca s[stai mai pu\in cu dâni =i s[]ncepem a strânge banii de la datornici.

Na\ se dete jos din pat =i]ncepu s[se]mbrace =i el.

— Ai, la urma urmelor, toat[dreptatea, gr[i el printre din\i. Aici tu e=ti st[pân[. Eu nu sunt decât a cincea roat[la car. N-ai]ns[decât s[te scapi de mine dac[eu cu prietenii mei]\i suntem o sarcin[prea grea.

Persida se uit[lung =i râzând la el.

— Tu vorbe=ti a=a =i crezi c[faci vreun lucru mare. Ia spune drept, zise ea cu inima deschis[, nu \i-e \ie ru=ine când te gânde=ti c[cârciuma ar merge f[r[de tine tot atât de bine ca =i cu tine, dac[nu chiar mai bine?

— Pe mine nu m-a f[cut Dumnezeu ca s[fiu cârciumar, r[spunse el.

— Eu v[d c[te-a f[cut, deoarece e=ti cârciumar,]ntâmpin[ea. Nu, Na\l, nu am s[m[scap de tine, ci s[te iau mai de scurt. Tu e=ti om harnic, vrednic la toate =i bine pornit; vinovat[sunt numai eu, care am luat toat[sarcina asupra mea =i prea te-am l[sat]n voile tale. Asta nu mai poate s[r[mâie a=a. Gânde=te-te c[nu mai suntem noi singuri st[pâni pe avutul nostru; mâine ori poimâine Dumnezeu ar putea s[ne d[ruiasc[vreun copil.

— Ba s[ne fereasc[Dumnezeu de a=a ceva, c[ci sunt destui nenoroci\i]n lumea aceasta, gr[i Na\l cu fa\la]ntunecat[.

Pesida se cutremur[, se uit[speriat[la el, apoi se l[s[]ncet pe un scaun din apropiere; tot sângele i se tulburase, vederea i se]mp[ienjenea,]i venea s[le=ine.

De=i vedea c[e pus de cineva la cale, nu se a=teptase la o vorb[atât de grea, =i lovitura era pentru dânsa cu atât mai strivitoare cu cât venea ca din senin.

— +tiu c[nu gr[ie=ti din inim[, zise ea dup[ce=i mai veni]n fire; m[doare]ns[c[pot s[treac[asemenea vorbe peste buzele tale.

Lui Na\l]i p[rea r[u de ceea ce f[cuse; el n-avea]ns[destul[v`rtute ca s[o m[rturiseasc[aceasta; era =i se sim\ea vinovat, dar tocmai sim\[mântul acesta]l f[cea mai]ndârjit.

— Ba vorbesc din inim[, zise el cu]nd[r[tnicie.

— Min\i! strig[ea, s[rind]n picioare. Tu =tii tot atât de bine ca mine c[]n ziua]n care am avea un copil, n-am mai fi nevoi\i s[l[s[m lumea s[cread[c[nu suntem so\ =i so\ie dup[lege =i c[snicia noastră ar fi mai fericit[.

— A=!]ntâmpin[el. C[snicie fericit[cu tine nu se poate. Ar râde =i curcile de mine dac-a= spune c[sunt cununat cu tine. Auzi cunu-

nie?!... noaptea, prin ascuns, ca s[nu afle nimeni! Minciuni pope=ti, ca s[m[prosteasc[pe mine =i s[te]ncarce]n spinarea mea!

Persida st[tea cu r[suflarea oprit[]n fa\ a lui.]i p[rea c[viseaz[; auzea =i nu putea s[cread[c[de el sunt rostite vorbele pe care le auzea, =i sângele]i n[v]li spre cap.

Codreanu, care o cununase dup[ce dânsa s-a purtat atât de r[u cu el, era ca un sfânt]n gândul ei.

— Nu te temi tu, zise ea, c[Dumnezeu o s[te pedepseasc[pentru aceste vorbe gr[ite asupra omului care \i-a f[cut cel mai mare bine]n lumea aceasta?! Ce s-ar fi ales atunci de tine dac[el nu m-ar fi ajutat ca s[pot merge cu tine?!

— Veneai tu =i f[r[de boscoanele lui,]ntâmpin[Na\l. +tii tu prea bine ce c[utai =i de ce te-ai legat de mine. Cine =tie ce va fi fost]ntre voi mai nainte?!

Persida nu se mai putea st[pâni. I se r[scolise toat[firea. Era lovit[]n tot ceea ce]i era mai sfânt =i-i venea s[se repead[asupra lui, s[-l scuipe-n fa[, s[-i smulg[p[rul din cap, s[-i scoat[ochii cu ghearele. F[r[ca s[-i dea seama de ceea ce face, ea]naint[spre el =i-i trase o palm[, apoi r[mase dreapt[=i neclintit[]n fa\ a lui.

El se ridic[z[p[cit]n picioare.

Nu-i mai aducea aminte de când n-a]ndr[znit nimeni s[-i trag[palme lui, iar acum o femeie]l p[lmuisse. Nu =tia ce s[fac[:]i era greu s-o ating[=i nu putea s-o ierte.

—]i-ai ie=it din fire?! zise el. Nu te temi c[te strivesc ca pe un pui de pas[re?!

— La asemenea vorbe, r[spunse ea, numai asemenea r[spuns se cuvine; nu m-ar ierta Dumnezeu dac[mi-ar fi fric[s[\i-l dau. Nu suntem noi din cei ce =tiu de fric[: po\i s[m[omori, dar nu s[m[umile=ti!

El]i dete brânci, ca s-o dep[rteze de la sine.

Ea se repezi din nou asupra lui =i-i trase]nc[o palm[.

Cuprins acum de mânie oarb[, el]ncle=t[mâna stâng[]n p[rul ei bogat =i]ncepu s-o loveasc[cu pumnul, a=a, pe nimerite,]n spate,

peste umeri,]n fa\[, cum d[omul care nu mai =tie ce face, iar[dânsa se zvârcolea ca s[-l loveasc[=i ea ori s[-l apuce cu din\ii, dar un singur geam[t de durere nu scotea.

}nsp[imântat apoi de fapta sa =i temându-se ca nu cumva s[se]nte\easc[=i s-o loveasc[prea r[u, el o l[s[, ie=i repede din cas[=i]ncuie u=a]n urma sa.

Persida,]nfierbântat[, cu obrajii aprin=i =i cu p[rul vâlvoi, stete pu\in z[p[ciat[, apoi se repezi dup[dânsul.]i venea s[ias[pe fereastră care era deschis[, s[sparg[u=a, numai s[ajung[la el, ca s[-i arate c[nici nu s-a muiat, nici nu se teme de dânsul.

Ea puse mâna pe u=[=i o zgudui de r[sun[toat[cas[.

— Vino-]i]n fire,]i zise el, =i nu ne face de ru=inea slugilor.

Persida se dete]napoi, se potoli =i]ncepu s[=i rânduiasc[p[rul =i hainele de pe trup.

Abia acum]i dete seama despre cele petrecute =i o am[r[ciune ei pâ[n[acum necunoscut[]i cuprinse sufletul.

St[m noi oamenii]n c[ile vie\ii adeseori cuprin=i de]ndoial[]n loc =i nu putem s[ne dumerim dac[ceea ce]n=ine facem ori p[\im e lucru aieva petrecut ori numai un vis de=ert =i f[r[de fiin\[adev[rat[, o]nchipuire a sufletului nostru, el singur cu fiin\[de-a pururea ne]ndoioas[.

A=a st[tea Persida acum.

]i era parc[viseaz[un vis urât afar[din cale =i nu se poate de=tepta.

Vedea]n gândul ei pe maica Aegidia =i, uitându-se]n fa\ă ei aspr[, ea se sim\ea cum odinioară[fusese =i nu mai putea s[se]n\eleag[]ns[=i pe sine.

C-a fost b[tut[de dânsul, aceasta i se p[rea lucru firesc; i se oprea]ns[mintea]n loc când se gândea c-a fost ea]ns[=i]n stare s[-l loveasc[pe el cu palma, c-a putut s[se]nso\easc[cu un om care a dezbr[cat-o de firea ei.

“Ah!... ce-am ajuns, Doamne!” suspin[ea =i=i acoperi fa\ă cu amândou[mâinile.

Nu! nu îi era iertat să trăiască în neînteles împrejurări în care se înjoseşte ea însăşi pe sine.

Trecuseră luni de zile de când s-a întors la Lipova şi în timpul acesta n-a văzut nici pe muma ei, nici pe maica Aegidia, nici pe vreuna din prietenele ei de mai înainte. Nu pentru că i-ar fi fost, poate, greu să dea ochi cu ele, ci pentru că nu-i venea să le vadă. Se stinsese din inima ei orice simţământ de iubire ori de recunoştinţă: trăia numai cu el, pentru el şi pierdută în purtarea de grijă pentru dânsul. Era ca fermecat şi nu mai vedea în lumea aceasta decât cârciumă şi birt, slugi proaste, oameni ameţiţi de băutură şi în mijlocul tuturor pe soţul ei jucând cărţi cu prietenii lui.

Iar acum nu mai înţelegea cum au fost acestea cu putinţă.

Persida căuta în sufletul ei simţmintele care au împins-o spre dânsul şi nu-i mai aducea aminte cuvintele care au înduplecat-o să-l lege viaţa de a lui.

„De ce? de ce toate acestea?! se întrebă ea. Ce am voit? ce am căutat?! unde voiam să ajung?!”

Cheia intră pe dinafară în zăvor şi se învârti o dată, apoi iar.

Persida tresări ca speriat din somn şi rămase apoi neclintită în mijlocul iatacului, gata de a întâmpina pe soţul ei.

Trecu însă câţva timp şi uşa nu se deschise.

Era lucru învederat că el a descuiat numai pentru ca dânsa să poată ieşi când va voi.

Un semn de pace, de părere de rău, de căinţă!

„Ah! Doamne! zise ea. El are, la urma urmelor, toată dreptatea!”

Îl scosese din averea părinţilor lui, îl despărţise de muma lui, stricase tot rostul vieţii lui şi voia acum să-l mai desfacă şi de prietenii lui.

Ce viaţă i-a făcut ea lui?! Ce i-a dat în schimb pentru tot ceea ce i-a luat?!

Ochii ei acum, abia acum, se umplură de lacrimi.

„Nu! zise ea adânc părţur, fără de binecuvântarea părinţilor nu e cu putinţă fericirea casnică!”

El avea dreptate: minciun[, o mi=eleasc[]n=el[torie a fost cununia lor. Nu din r[utate a f[cut Codreanu aceast[nenorocit[cununie, nu, ci fiindc[e om slab, care nu putea s[zic[ba, fiindc[ea a voit.

“Cununia se face nu pentru Dumnezeu, care toate le =tie, ci pentru lume =i-n fa\ a lumii, strig[ea dispre\uit[de sine, =i eu nu so\ia lui am fost, ci femeia care i s-a dat cu ochii]nchi=i!”

Cuprins[apoi de fiori spasmodici, ea]ncepu s[tremure =i=i acoperi fa\ a cu mâinile: vedea]n fa\ a ei pe Reghina.

C[ci ea nu se mai sim\ea singur[, ci avea s[r[spund[=i pentru o via\]nc[ne]nceput[.

Iar femeia, când nu mai =tie ce s[fac[,]ncepe s[plâng[=i plânge mereu pân[ce nu se lumineaz[.

“Ah! s[rmăna mea mam[!” suspin[ea]n cele din urm[mai u=urat[=i]ncepu s[=i adune lucrurile =i s[se g[teasc[de plecare.

Era hot[rât =i-n gândul, =i-n inima ei c[nu poate s[stea aici, unde nu mai avea ce s[caute =i nu g[sea decât]njosire.

U=a se deschise]ncet, =i Talia, slujnica, se ivi sfiicioas[]n prag.

— Porcii, zise ea, sunt fl[mânzi =i n-avem t[râve ca s[le g[tim l[turile.

Persida tres[ri din nou.

— S[v[dea jupânul, r[spunse ea f[r[ca s[se uite la slujnic[.

— Jupânul nu-i acas[, s-a dus de-acas[,]ntâmpin[slujnica.

— N-ave\i decât s[a=tepta\i pân[ce se]ntoarce.

Talia ar mai fi voit s[zic[ceva; v[zând]ns[c[st[pânei sale nu i-e a sta de vorb[, ea se retrase =i]nchise iar u=a.

Persida r[mase pe gânduri.

Cine putea s[=tie unde se va fi dus =i când se va fi]ntorcând el?!

Ea nu putea s[lase porcii fl[mânzi, nu putea s[lase cârciuma =i birtul =i]ntreaga gospod[rie]n voia slugilor, trebuia s[mai stea pân[ce se va fi]ntors el.

“Ah, ce om! zise ea. Jaf are s[fie! Praf =i cenu=[au s[se fac[toate dup[ce voi fi plecat eu!”

Aruncându-i apoi o cârp[-n cap, ea ie=i ca s[vad[ce se mai pe-trece pe afar[. Nu b[gase de seam[c[]mprejurimile ochiului stâng]i erau ro=ite, aproape sângerate, =i pu\in i-ar fi p[sut dac-ar fi b[gat de seam[; putea lumea s[=tie de ce dânsa nu mai poate s[stea cu el.

Un lucru nu-i trecea Persidei prin gând: c[el s-a dus cu hot[rârea de a nu se mai]ntoarce.

O =tia aceasta Talia, c[reia el i-o spusese, o =tiau peste pu\in toate slugile, o =tia]n cele din urm[]ntreaga Lipov[, singur[Persida alerga ca =i când nimic nu s-ar fi petrecut,]l a=tepta s[se]ntoarc[=i abia târziu dup[-amiaz[zi a]nceput s[se nelini=teasc[.

“Fie ce-o fi, eu tot eu r[mân!” zise ea ridicându-i ca odinioar[capul =i sim\indu-se mai tare decât ori=icând.

=i era]n adev[r tare Persida; mai tare]ns[decât dânsa era alt[ceva.

Pe=nserate, o apuca din când]n când cu frig, i se t[iau picioarele,]i venea s[le=ine: ea se \inea, se opintea s[=i biruiasc[firea, dar era din ce]n ce mai istovit[.

— Talio, gr[i dânsa]n cele din urm[, gr[bit[=i cuprins[de spaim[, vino cu mine-n cas[, vino, c[mor!... Vino, Talio, vino =i m[freac[s[m[-nc[lzesc, c[nu m[mai simt!

XVIII

BLESTEMUL CASEI

Se deprinde omul cu toate, =i Mara se deprinsese =i ea a nu-=i vedea fata, care era numai aci peste Mur[=. Vedea]n toate zilele casa]n care o =tia ad[postit[=i afla]n toate zilele, fie de la Talia, fie de la altcineva, ce face =i cum]i merge. A=a trebuia s[fie =i altfel nu se putea. Se]nfipsea]n mintea Marei gândul c[fata ei are]n cele din urm[s[-l p[r]seasc[pe neam[, =i cu cât mai singur[o l[sa, cu atât mai curând ajungea s[-l p[r]seasc[. De aceea Tric[n-avea nici el s[

mearg[pe la dânsa: to\i trebuiau s-o p[r[seasc[, pentru ca, v[zându-se singur[, s[-i vie]n fire.

Cre=tea inima Marei când afla c[Persida e harnic[, strâng[toare =i totdeauna la locul ei, =i mai vârtos cre=tea când i se spunea c[neam\ul m[nânc[=i bea, pierde zilele =i petrece nop\ile]n joc de c[r\i; a=a trebuia s[fie, dac[era vorba ca Persida s[se sature de dânsul.

Nu s-ar fi]mp[cat]ns[Mara atât de u=or cu soarta dac[Persida ar fi fost singurul ei copil.]l mai avea]ns[=i pe Tric[. Ah, ce fecior! Se f[cuse deodată ca bradul de munte, =i]nalt, =i pieptos, =i lat]n umeri, =i era sprinten, =i harnic, =i]ndemânatic, =i cuminte ca o fat[mare. Nu trecea]n fa\a lui Bocioac[nimeni]nainte de el, iar nevasta lui Bocioac[se uita la el parc[i-ar fi fost frate, copil, nu alta. Iar Bocioac[=i nevasta lui aveau o fat[, pe Sultana, care trecuse de doisprezece ani: li se vedea gândul cât de colo. Dar[nici c-ar fi putut s[fac[o mai bun[alegere.

De un lucru nu]inea Mara seama: c[feciorul ei era o matahal[nesp[lat[=i nepiept[nat[, de care fetele se speriau. Pu\in]i p[sa lui Bocioac[de aceasta: el vedea pe omul verde, voinic, cu bun[rânduial[=i totdeauna la locul lui. Iar[nevasta lui Bocioac[vedea numai pe omul care era-n stare s[sar[=i-n foc, =i-n ap[, s[-i dea chiar sufletul pentru ea.]ii la un câine pe care \i-l =tii credincios: cum s[nu fi]nșut la omul pe care-l =tia gata de a face ori=ice pentru dânsa?!]i era parc[ar trebui s[i se]ntâmpale o mare nenorocire dac[el ar fi departe de dânsa, =i de aceea]l]inea mereu pe lâng[sine, se uita-n ochii lui când voia s[fac[ceva =i era destul ca el s[stea la]ndoial[pentru ca ea s[-i calce pe inim[. Mare lucru e s[g[se=ti un om]n care ai deplin[]ncredere.

Tot mare lucru e]ns[=i s[=tii c[te bucuri de toată]ncrederea. Tremura Tric[]n toată clipa =i st[tea mereu treaz ca nu cumva fie st[pânul, fie mai ales st[pân[-sa s[se c[iasc[de a-i fi dat toată]ncrederea, =i nu o dat[se petrecea o grea lupt[]n sufletul lui.

Intrase b[ietan, copil aproape,]n casa lui Bocioac[;]ncetul cu]ncetul]ns[s-a f[cut fl[c[u, om deplin. Asta o vedea =i Bocioac[; nevasta

lui]ns[]l lua =i acum tot drept b[ietan, mai mult copil decât om f[cut, =i-ar fi fost]n stare s[-l pun[s[-i toarne ap[când se sp[la pe cap. Ba ea se sim\ea oarecum r[sf[at[când ochii lui cruzi se opreau ca pierdu\i asupra bra\elor ei rotunde, asupra umerilor ei]nveli\i]n carne moale =i c[utau cu un fel de fric[p[r]ile mai ascunse ale nurilor ei. De ce adic[i-ar fi fost date aceste dac[ochii nevinova\i n-ar fi putut s[se]ncânte de ele? Dac[-i place bogatului s[-=i desf[=ure comorile, e fireasc[=i pornirea femeii de a=-i ar[ta nurii, mai ales când n-are de ce s[se team[.

N-avea, nu! n-avea de ce s[se team[: Tric[era ca steanul de piatr[=i nici ars]n foc, nici t[iat cu fer[st[r]ul n-ar fi spus nim[nui ce se petrece]n sufletul lui.

Prea se sim\ea bine pentru ca s[nu r[mâie el singur de sine.

Nu se petrece]ns[]n lumea aceasta nimic f[r[ca s[ias[]n cele din urm[la iveal[.

Mara =edea singur[-n cas[, pe-ntunerice. De ce s[mai strice lumânarea, când n-avea pe cine s[vad[]n zarea ei, iar gândurile i se]n=irau mai limpede a=a pe nev[zute? Se zb[tea femeia, c[ci om era =i avea inim[de p[r]inte.

Aflase c[neam\ul a b[tut pe Persida, apoi s-a dus, a p[r[sit-o,]n sfâr=it, a p[r[sit-o! O aflase aceasta =i nu putea s[se bucare.

Ah! cum ar fi vrut s[-l scuie]n fa[, s[-i scoat[ochii, s[-i smulg[p[r]ul din cap, s[-i rup[hainele de pe trup! Nu! asta nu putea s[r[mâie a=a!

Nu-i vorb[, lucrurile veniser[cam dup[cum =i le]nchipuise ea; n-ar fi crezut]ns[c-o s[-i cad[atât de greu. Nu mai avea odihn[: din ce]n ce tot mai tare se sim\ea]mpins[a se duce s[-=i vad[fiica.

Afar[,]n tind[, se ivi un zgomot: intrase cineva =i c[uta pip[ind u=a casei.

Mara s[ri furtunoas[]n picioare, f[cu un pas mare =i deschise u=a. Nu putea s[vad[nimic.

— Cine e? ce vrei?]ntreb[ea.

— S[vii, r[spunse Talia gâfâind, c[e foarte r[u. Am l[sat-o cu moa=a =i alerg dup[doctor!

— Cu moa=a! strig[Mara ca ie=it[din fire =i se porni ca alungat[de ie[le =i f[r[ca s[mai]nchid[u=ile]n urma ei. Cu moa=a?! zise iar peste pu\in. Dar eu nu =tiam nimic; mie nimeni nu mi-a spus!

— Nu =tiam nici noi, gr[i Talia alergând dup[dânsa. O =tii cum e: nu st[cu nimeni de vorb[; le]nchide toate]n sufletul ei.

— A=a m[pedepse=te Dumnezeu pentru c[am fost câinoas[, urm[Mara =i alerg[mai departe, f[cându=î mereu cruce =i rugând mereu pe Maica Preacurat[s[fie milostiv[=i s[n-o certe cu prea mult[asprime.

Dup[ce trecu podul, ea se opri:]i era parc[ar vrea s[se despice]n dou[. Singur[nu putea s[mearg[; trebuia s[-l ia =i pe Tric[cu dânsa. Trebuia, =i-i era atât de greu s[se abat[din drum, iar Talia]-i urma drumul ca s[-l caute pe doctor.

Mara scrâ=ni pu\in din din\i =i ridic[pumnul, apoi o lu[cu pa=i]nc[mai gr[bî\i spre casa lui Bocioac[.

Tric[, doi ucenici, Marta, Sultana =i o slujnic[erau aduna\i]n curte, la cazanul]n care fierbea cu clocote lictarul de prune, când Mara intr[cu o falc[]n cer, cu alta]n p[mânt.

— Ce e?]ntreb[Tric[speriat.

— S[vii cu mine, gr[i Mara gr[bit[. Neam\ul a stâlcit pe Persida]n b[t[i. E r[u, foarte r[u. Moa=a e la dânsa, =i Talia s-a dus dup[doctor. Asta nu poate s[r[mâie a=a!

Tric[r[mase ca]nfipt]n p[mânt.

+tia =i el c[Persida nu are trai bun cu so\ul ei =i nu o dat[]=i f[cuse amarnice mustr[ri pentru c-a alergat pe la Sân-Micl[u= =i pe la Buteni ca s[-i lege pe toat[via\ a. }ncetul cu]ncetul]ns[se deprinsese cu gândul c[a=a le era soarta =i c[mai r[u ar fi fost dac[ei n-ar fi cununa\i. V[zând acum pe mum[-sa tulburat[=i aflând c[sor[-sa e r[u, se tulbur[=i el =i-i desumec[mânecile de la c[ma=, ceea ce era obi=nuit s[fac[totdeauna când pleca undeva.

Marta se uit[lung la el.

A=a,]n starea]n care-l vedea, nu-l putea l[sa s[se duc[.]l =tia om de fire n[valnic[, =i]n starea]n care se afla ar fi putut s[se avânte]n vreo primejdie.

— Dac[e moa=a la dânsa =i mai vine =i doctorul, zise ea, eu nu =tiu ce ajutor ar mai putea s[-i dea Tric[.

— S[-i arate c[e frate, gr[i Mara.

— Asta o =tie dânsa,]ntâmpin[Marta.

Iar[Tric[t[cea =i sta nemi=cat.

— Carevas[zic[, nu vii?!]l]ntreb[Mara cu st[ruin\[.

— Ce s[fac eu acolo? r[spunse el.

Mara se uit[lung =i aspru la dânsul, apoi la Marta: le]nvelegea toate =i era cuprins[de sim\[mântul c[nu mai are nici b[iat.

— Ei bine! Sunt eu =i singur[destul om! gr[i dânsa, apoi le]ntoarse spatele =i se duse ca vârtejul peste câmpul]ntins.

Persida =tia c[mama ei ar veni la dânsa dac[ar =ti, dar n-o a=tepta. Se gândise]n mai multe rânduri s[trimite[pe Talia la dânsa,]ndat[]ns[ce se sim\ea mai bine, ea]=i schimba gândul. “Nu e nimic,]=i zicea; are s[treac[=i asta; de ce s-o mai tulbur degeaba? Eu singur[mi-am f[cut-o, eu singur[s-o =i port!” Când]ns[]i era din nou greu, când o cuprindea sim\[mântul c[nu mai poate s[tr[iasc[,]i sc[pau vorbele: “Ah, s[rac[mama mea!” A=a i-a venit moa=ei gândul s[trimite[pe Talia =i la Mara.

Era bun gândul acesta, nu]ns[acum, când Persida avea trebuin\[de cea mai deplin[lini=te, iar]n lini=te =i cu bun[cump[nire nu puteau s[se petreac[lucrurile dup[ce trecuse atâta timp de când Mara nu =i-a v[zut fata =i erau atât de triste]mprejur[rile]n care o revedea. A dat]ns[Dumnezeu ca Tric[tocmai acum s[-i dea pe fa\[sl[bi-ciunea, =i Mara, mergând spre cârciuma de la S[r[rie, era atât de sup[rat[pe Tric[,]ncât]=i uitase sup[rarea de mai]nainte. Dep[r-tându-se cu inima de la Tric[, toat[dragostea pe care o avuse mai înainte pentru dânsul se rev[rs[deodată asupra Persidei. Va fi stat ori nu mai înainte vreodată pe gânduri, acum era p[truns[cu des[vâr=ire de sim\[mântul c[Persida nu e vinovat[de nimic.

“Eu am fost mam[rea, femeie cu inim[câinoas[!”]=i zicea ea b[tându-se cu pumnii]n cap.

Atât era de c[it[=i muiat[,]ncât, ajuns[la cârcium[, unde alergase cu atâta gr[bire, se opri]n loc =i nu]ndr[znea s[între la fata ei.

Ea trimise pe o feti=can[, care sp[la vase]n buc[t]rie, s[cheme pe moa=[, iar dup[ce moa=a ie=i, o]ntreb[dac[Persida =tie ori nu c[ea vine.

— S-o iei de departe =i s[-i spui c[sunt aici,]i zise apoi. Iar dac[vezi c[n-ar fi bine s[intru, eu stau =i afar[.

+i era gata Mara s[stea toat[noaptea la u=[.

Vorba e numai c[n-avea nevoie.

— Uite,]i zise moa=a Persidei, care z[cea]ntr-un fel de amor\eal[, ar fi, poate, bine s[trimit pe cineva la mama d-tale, ca s[vin[=i ea.

Persida]=i deschise ochii =i-i ridic[spre ea.

— De ce s-o mai mahnim?... r[spunse ea. I-ar fi foarte greu. Mai bine s[nu afle nimic decât dup[ce vor fi trecut toate.

— Ea =tie, r[spunse moa=a, a aflat de la nu =tiu cine; crede]ns[c[te-ai sup[ra dac[ar veni.

— Nu-i adev[rat! gr[i Persida, ridicându-se pu\in. Mama nu poate s[cread[una ca asta. Ea =tie c[nu sunt eu vrednic[s[vie dânsa la mine.

— Uite, e aici, zise moa=a; s[între?

— S[raca mama mea! mama mea cea bun[! gr[i Persida =i=i ascunse capul]n perine.

A=a a g[sit-o Mara când a intrat.

— Las[, draga mamei! S[nu te sperii, c[au s[treac[toate cu bine. Asta e soarta femeilor! zise ea]ncet =i se plec[asupra ei, ca s[-i potriveasc[perinele la c[p]tâi =i s[-i mângâie fruntea, atingând-o cu vârfurile degetelor. Nu e nimic, ad[ug[ea; fii lini=tit[, draga mamii.

Persida, f[r[ca s[ridice ochii la dânsa,]i apuc[mâna, o duse la buze, o s[rut[]n mai multe rânduri, =i astfel steter[câțva timp t[când amândou[.

— Dumnezeu e bun, =opti]n cele din urm[Persida, =i a voit s[m[scape de cea mai aspr[pedeaps[. E bine c[s-a]ntâmpat a=a. Te rog, mam[, urm[apoi peste pu\in, s[cau\i pe Bandi. E nenorocit, s[rmanul, n-are pe nimeni]n lume =i mi-a fost credincios; s[-i dai, dac-ar fi s[nu m[mai scol, tot ceea ce r[mâne de mine.

— Ei, r[spunse Mara, nu moare omul atât de u=or; abia de aici]nainte ai s[tr[ie=ti =i tu. Mul\ume=te lui Dumnezeu c[te-a sc[pat de omul acela, care \i-a f[cut atâta r[u].

Persida se]ntoarse pu\in]n culcu=ul ei =i ridic[ochii spre dânsa.

— Nu-l osândi, mam[, gr[i dânsa, c[e nenorocit =i el, mai nenorocit decât mine.

Mara se dete pu\in]napoi.]i venea s[plece.

— Carevas[zic[, =i acum tot vorba cea de odinioar[, zise ea cu am[r[ciune. Tot tu cea vinovat[!

Persida se]ntoarse mai mult spre muma ei =i se ridic[pu\in.

— Eu, mam[, =i sângele t[u, gr[i dânsa. Niciodat[el n-ar fi ridicat mâna asupra mea dac[nu l-a= fi lovit eu mai înainte. Nu poate un b[rbat s[treac[peste una ca asta, =i mi-ar fi mie ru=ine dac[el...

U=a se deschise]ncet, =i, sfiicios, Na\ l[s[pe doctorul Blaubach, un b[trân m[run\el, cu favorite c[runte, s[între]n cas[.

Persida se l[s[iar]n culcu=ul ei, iar[Mara se ridic[=i r[mase-n fa\ a patului, stând dreapt[, \eap[n[=i cu ochii \int[la ginerele ei, care, z[rind-o, se dete, cu capul plecat =i cu fa\ a galben[, un pas]napoi.

A=a r[maser[ei tot timpul]n care doctorul vorbi]ncet cu moa=a, ca s[se dumereasc[asupra st[rii]n care se afla Persida. Când doctorul se apropie apoi de pat, ca s[cerceteze mai de aproape, Mara se dete la o parte, cam spre u=[, iar[Na\]naint[umilit spre dânsa,]i lu[mâna =i i-o s[rut[de dou[ori, una dup[alta.

Lucrul acesta se petrecuse atât de iute, =i-n fa\ a lui Na\,]n mi=c[rile lui,]n toat[]nf[\i=area lui era atâta c[]n\[=i atâta umilire,]ncât Mara se sim\ea cu des[vâr=ire muiat[=i abia dup[câțva timp se dezmetici =i se dete un pas]napoi.

— De!... gr[i doctorul, eu pu\in ajutor pot s[dau aici. Trebuie s[mai a=tept[m, ca natura s[=-i fac[lucrarea. Dac[s-ar]ntâmpla ca s[se piard[prea mult sânge =i s[le=ine, s[m[chemi, urm[el]ntorcându-se spre moa=[. Pe cât pot s[judec,]i zise apoi lui Na\l, copilul e pierdut, dar mai departe toate au s[se sfâr=easc[bine, numai lini=te s[-i l[sa\i,]nainte de toate lini=te! Am s[mai trec pe aici]nainte de miezul nop\ii.

Gr[ind acestea, el se dep[rt[, iar Na\l]l]nso\i pân[afar[.

Mara nu mai =tia ce s[fac[. Era-n ea ceva ce o]mpingea s[mearg[dup[el, s[-l apuce, s[-i zic[trei vorbe acolo unde Persida nu putea s[le aud[; firea ei cea slab[n-o ierta]ns[s[se dep[rteze de la patul Persidei, iar]n fa\a Persidei nu putea s[-i zic[nimic, trebuia s[le primeasc[toate, s[le suferă toate, ca s[n-o tulbure pe dânsa.

“Ah! Doamne!]i zicea ea c[tr[nit[.]ine =i acum la el,]ine mai mult decât la ori=cine! {sta e blestemul casei mele:]n amândoi copiii mai mult la str[ini decât la mine =i la ai lor. Prea li-e slab[inimi!”

Când]l v[zu pe Na\l]ntorcându-se, ea nu=-i mai putu st[pâni firea:]naint[spre el =i-i zise]ncet =i aspru:

— N-ai auzit ce-a zis doctorul? Las[-ne singure, ca s[fie lini=te!

Na\l se opri.

— Eu r[mân aici afar[, la u=[, r[spunse el, dar nu pot s[plec.

— Nu e lini=te-n casa aceasta cât[vreme te afli tu]n preajma ei! gr[i Mara mai tare, ridicând amândou[mâinile. Te-ai dus odat[: dus s[fii!

Persida se ridic[cuprins[de spaim[din culcu=ul ei, iar moa=a alerg[la Mara s-o lini=teasc[.

— Nu pot s[m[duc, gr[i Na\l a=ezat =i hot[rât. Când m-am dus, o =tiam s[n[toas[=i vrednic[, =i m-am dus ca s-o scap de un nemernic ca mine, care numai r[u i-a f[cut =i nici un bine nu poate s[-i fac[;]n starea]n care ea se afl[acum, nici cel mai nemernic b[rbat nu poate s[-i p[r[seasc[so\ia.

—]i mul\umesc lui Dumnezeu c-o scap =i a=a din ghearele tale! strig[Mara. Tu, b[rbatul ei?! Ea,]ie so\ie?! C[l[u i-ai fost! Iat[ce-ai f[cut din ea!

— Rabd[, Na\ drag[, strig[Persida, rabd[-le toate de la mama, c[mi-e mam[=i e bun[mama. Da, mam[, mi-e b[rbat =i-i sunt so\ie, dup[lege,]n fa\ a lui Dumnezeu, ca s[ne ajut[m la nevoie unul pe altul, eu pe el, el pe mine.

Mara=-i puse mâinile]n cap:]i venea s[-i smulg[perii din cap, s[-i rup[hainele de pe trup, s[se dea cu capul de perete.

— N-ai tu la nici o nevoie trebuin\ de ajutorul lui, zise ea mai potolit[. Dac[e vorba...

Deodat[ea se opri =i r[mase cu ochii sticlo=i, ca ie=it[din fire.

— Vai de mine! vai de mine! U=ile casei au r[mas deschise =i taini\ a din perete nu-i acoperit[! strig[ea =i ie=i ca dus[de frica mor\ii.

+i cum, Doamne, s[nu fug[, când atât]i mai r[m[sese =i ei?!

XIX

VERBONCUL

Mari lucruri se preg[teau]n lume.

Feciorii du=i la c[t]nie pe la Mantua, Verona =i Vene\ia scriau de acolo c[s-a ivit un oarecare Garibaldi, mare general, care umbl[s[-i adune pe italieni sub arme =i s[-i ridice asupra]mp[ratului; iar[un-gurii =opteau]ntre dân=ii =i se l[udau prin ascuns c[Kossuth al lor st[]n leg[tur[cu Garibaldi =i are =i el s[se]ntoarc[la prim[var[, ca s[alunge c[tanele]mp[r[te=ti, s[-i scoat[pe beamteri din \ar[=i s[fac[iar vreme ungureasc[, cum era pe timpul rezisten\ei.

La masa cea mare din birtul de la S[r[rie, unde beamterii puneau lumea la cale, era, ce-i drept, lucru hot[rât c[Garibaldi are, cu to\i ai lui, s[pat[mare ru=ine. Erau]ns[=i acolo oameni care, mai ales prin apropierea Mur[=ului, nu bucurosi umblau serile singuri. Venise adic[=i =tirea c[italienii au]nceput s[arunce beamteri]n mare,]n lacul Guarda,]n râul Adige, =i mare minune n-ar fi fost dac[un-gurii s-ar fi luat =i ei dup[italieni.

Pe la Lipova nu prea erau, ce-i drept, mul\i un-guri, dar puteau s[

vie de pe puste, unde se sporiser[f[c[torii de rele,]ncât nu trecea zi f[r[ca s[se]ntâmp[le ceva pe drumurile ce duc spre Arad.

Curat ca]n vremea ungureasc[!

Se uita Persida, biata, =i de cîte trei ori la fiecare necunoscut ce-i intra]n cârcium[, ba nici de cunoscu\i nu se apropia decît cu sfial[. Atît de mult se]nvr[]biser[oamenii]ntre dîn=ii,]ncât nu mai =taii]n cine po\i =i]n cine nu po\i s[ai]ncredere, =i Na\]=i f[cea cu gura lui slobod[prea mul\i du=mani.

Dar nu se mai plîngea Persida de dânsul.

Scos, s[rman de el, din ale lui, desp[r]it de mam[-sa, la care \inea din zi]n zi mai mult, =i]nvr[]bit cu tat[-s[u, care se uita]n alt[parte cînd se]ntâmpla s[-l]ntâlneasc[, el tr[ia =i nu tr[ia. Singur gîndul c[asta nu poate s[mearg[tot a=a mai \inea cald[inima]n el. A=tepta]ns[, mereu a=tepta, ca vreo]ntâmplare s[schimbe mersul lucrurilor, dar nu era]n stare s[ia vreo hot[r]rîre. Odat[s-a hot[r]rît =i el, atunci cînd a p[r]sit pe Persida; foarte]n curînd]ns[s-a]ncredin\at c[f[r[de Persida nu poate s[tr[iasc[.]i fusese drag[odinioar[; acum]ns[, v[zînd-o iar voinic[=i plin[la fa\[, harnic[=i mereu voioas[, se uita la ea ca la un fel de minune, =i adeseori]=i zicea cu lacrimile]n ochi: "Doamne, cum ar iubi-o mama dac-ar cunoa=te-o!"

Persida, v[zîndu-l mereu posomorât =i ner[bd[tor, sup[rat pîn[chiar =i de bun[voin\ a ei, ba adeseori chiar r[stit, umbra cu el parc[nu i-ar fi fost b[rbat, ci copil boln[vicios. Singurul ei gînd era s[-i fac[via\ a mai suferit[, =i ori=ice ar fi f[cut el, ea era mul\umit[dac[-l vedea mai voios.

Nop\ile se de=tepta]n mai multe rînduri din somn, ca s[vad[dac[somnul lui e ori nu lini=tit. Dimine\ile el se scula târziu =i cu anevoie, lua papucii]n picioare =i scurteica cu blan[]n spinare =i era]n stare s[r[mîie toat[ziua nesp[lat =i nepiept[nat. Persida]i peria deci hainele,]i cur[\ a gheatele =i-l ajuta ca pe un copil s[se]mbrace. Fa\ a lui nu se lumina]ns[decît seara, la mas[cu beamterii.

Ochii i se umpleau de v[paie cînd vorba venea la r[zboi =i la Ra-detzky, generalul]mp[r]tesc, care =tia s[-i]n[de scurt pe italieni =i

putea, la nevoie, s[-i]nve\ e minte =i pe unguri. Când vorba era despre aceasta, i se r[scolea toat[firea, i se]ncordau toate puterile =i iar se sim\ea om deplin, c[ci tare]i erau nesuferi\i ungurii, care oc[rau mereu pe nem\i. Persida nu se sup[ra deci dac[el pleca serile, ca s[]nso\easc[pe vreunul dintre beamterii mai frico=i, =i]ncurcându-se mai pe ici, mai pe colo, se]ntorcea numai târziu dup[miezul nop\ii. +tia c[aceste câteva ceasuri petrecute cu nem\ii sunt via\ a lui, =i se bucura c[mai tr[ie=te =i el; iar acas[nu mai st[tea singur[, ci cu Bandi, care se f[cuse b[iat voinic =i inimos.

S[rmanul Bandi.

Era ungur =i el, singurul ungur pe care Na\l putea s[-l suferi, =i avea de ce.

]ntr-una din zile, Vlaicu, unul din c[r[u=ii care tr[geau des la cârcium[, ceruse de la Na\l o roat[cu]mprumutare, pân[ce rotarul va fi dres pe a lui, care se stricase.

— Bine, omule,]i zise Na\l peste vreo s[pt[mân[, când dete iar ochii cu el, dar roata când mi-o aduci?!

— Oho! r[spunse Vlaicu, am adus-o demult =i am dat-o]n primire fratelui d-tale!

— Ce fel de frate?]ntreb[Na\l.

— B[iatul, Bandi, gr[i Vlaicu. Tare seam[n[cu d-ta; nu \i-e frate? Na\l era atât de tulburat,]ncât nu-i mai r[spunse nimic.

A=a era!

]l vedea pe Bandi ca-n aieveau]n fa\ a sa. Nu o dat[]i p[ruse =i lui c[seam[n[acum, dup[ce a mai crescut b[iatul, cu cineva, dar nu putuse s[-=i dea seama cu cine anume. Acum era dumerit.

— Nu, zise el speriat de gândul ce se ivise]n mintea lui, cu mine nu seam[n[. O fi sem[nând cu tata.

Era urât gândul acesta, dar nu mai putea s[scape de el. I se r[scolise deodat[sufletul =i=i aducea acum aminte =i de Reghina. O =tia din copil[ria lui; o vedea =i pe dânsa ca-n aieveau cum fusese atunci când venea cu co-ul dup[carne =i st[tea voioas[=i râzând]n u=a m[cel[riei.

A=a era!

Era viu afar[din cale, dar]nc[nehot[rât sim\[mântul pe care-l stârnise gândul acesta]n sufletul lui. Ceea ce =tia era numai c-ar fi voit s[nu =tie, s[scape, s[nu-l mai vad[]n ochi pe Bandi, s[uite c[l-a v[zut]n via\a lui.

Prea]i era mil[, =i nu voia s[-i fie, c[ci mila te leag[, te supune, te robe=te.

Lumea toat[luase parc[deodat[alt[fa\[, =i toate lucrurile ie=eau altfel]n ea la iveal[.

Vlaicu se dusesese de mult]n c[ile lui, =i Na\ st[tea tot uimit]n loc, ne=tiind]ncotro are s[apuce.

“S[rac de tine, tat[!” zise el]n cele din urm[,]nduio=at =i plin de c[in\.

Era peste putin\[ca el s[nu fi =tiut toate, =i fiul era cuprins de fiori reci când]i]nchipuia suferin\ele prin care a trecut tat[l s[u v[zând pe acea femeie atât de nenorocit[=i =tiindu-=i copilul de prapas.

“=i toate pentru mine =i pentru mama mea, zise el; toate pentru lini=tea casei sale, toate din sim\[mântul de datorie;]nsp[imânt[toare pedeaps[pentru o clip[de sl[biciune! nemiloas[lege de vie\uire!”

Da! da! Altfel nu putea tat[l s[u s[fac[! Ori=ice alta ar fi f[cut, ar fi fost un nou p[cat din alt p[cat n[scut. A=a trebuia s[fac[, =i fiindc[a=a a f[cut, el avea dreptul de a fi aspru =i de a cere mult de la al\ii.

Dac[-n clipa aceasta s-ar fi pomenit]n fa\ a tat[lui s[u, el ar fi c[zut]n genunchi la picioarele lui, i-ar fi s[rutat mâinile =i i-ar fi cerut iertare. Sim\[mintele]ns[,]ntocmai ca gândurile, vin =i trec prin suflet, =i peste pu\in, când a dat cu ochii de Bandi, Na\ a sc[pat vorbele:

“Dar el ce-a p[c[tuit, s[rmanul?!”

Era]n sufletul lui o lupt[grea, =i dac[]n clipa aceasta Bandi]i p[rea o jertf[adus[bunei rânduiei,]n clipa urm[toare el i se ar[ta ca o pedeaps[vie\uitoare!

De ce s-a mai n[scut =i el pe lumea aceasta?! De ce trebuia s[se nasc[, s[r[mâie]n via\[=i s[treac[prin toate suferin\ele?! De ce ne mai na=tem, la urma urmelor, cu to\ii?!

Fr[mântat de aceste =i de alte asemenea]ntreb[ri, el nu putea s[scape de gândul c[via\ a nu e decât o pedeaps[, pe care nu-\i r[mâne decât s-o por\i a=a cum \i s-a croit, c[vinovat e ori=icine care tr[ie=te =i c[, suferind, sp[=e=ti, te cur[\i de p[cat =i te]nal\i tu]nsu\i prin tine. I-o spusese aceasta Persida]n atâte r`nduri, dar el nu era]n stare s-o]n\eleag[; acum o]n\elegea =i Persida i se p[rea n[scut[anume pentru ca s[-l despart[de p[rin\ii lui, s[-l despoaie de averea lui, pentru ca printr-]nsa s[suferă el =i ai lui. Vedea o leg[tur[tainic[]n toate, =i mintea i se oprea]n loc când se gândea la sl[biciunea pe care Persida o avea pentru Bandi. Tocmai de aceea]ns[nici t[iat n-ar fi dat pe fa\] gândurile ce-l fr[mântau.

Era]ns[peste putin\] ca Persida s[nu simt[c[so\ul ei e fr[mântat de vii st[ri suflete=ti. Era obosit =i muiat, vorbea mai]ncet =i glasul]i era mai pu\in aspru, i se]ndulcise oarecum toat[firea.

— Ce ai tu?]l]ntreb[ea târziu dup[-amiaz[zi, când st[teau, ca de obicei, singuri =i f[r] de nici o treab[.

El tres[ri ca prins asupra unei fapte rele.

— Eu? zise apoi. Ce s[am? Nimic! Stau a=a pe gânduri. Ce p[cat c[Bandi nu e]nc[de optsprezece ani, ca s[se dea la oaste: alt[via\] nu e pentru un om de pripas ca dânsul.

Persida se uit[uimit[la el. Nu putea s[]n\eleag[cum a ajuns el, a=a deodat[, la gândul acesta =i nu =tia ce s[-i r[spund[.

— +tii tu, urm[el peste pu\in, c[]n iarna aceasta se va face recrutarea cu mult[asprime =i pe Tric[al vostru]l iau f[r] doar =i poate.

Persida se cutremur[, r[cit[pân[]n m[duva oaselor.

Nu-l v[zuse de mult pe Tric[. Nu mai venea pe la dânsa: erau sup[ra\i unul pe altul, =i nici Na\l nu-l vedea bucuros la casa sa. Dar tot sor[=i frate erau. Dup[legea timpului de atunci, feciorii lua\i la oaste r[mâneau zece ani]n linie =i]nc[doi ani]n rezerv[, erau du=i]n \[ri str[ine =i dep[rtate, li se schimba tot rostul vie\ii. Cum ar fi putut Persida s[se]mpace cu gândul c[fratele ei are =i el s[fie luat la oaste?

]n nenum[rate rânduri, stând a=a singur[=i gândindu-se la via\ a ei cea trist[, ea s-a bucurat c[-l =tia b[iat a=ezat, harnic =i cu rost

f[cut, =i dac[nu mai era mereu mîhnit[ca mai nainte, voia bun[i-o d[dea gîndul c[are mama ei destul[mîngîiere prin Tric[. Era peste putin\ ca ea s[piard[=i mîngîierea aceasta!

— Ar fi lucru grozav! zise ea uitîndu-se lung la Na\, mirat[c[el a ajuns, a=a deodat[, s[vorbeasc[despre Tric[.

— Eu cred, gr[i Na\, c[m[-ta are bani =i ar putea s[-l r[scumpere. Eu am fost r[scump[rat cu vreo dou[mii =i ceva; acum]ns[ar putea =i cu mai pu\in s[-i g[seasc[om]n loc.

Persida dete zîmbind cu am[r[ciune din cap.

— E peste putin\!]ntîmpin[ea. O fi avînd mama, f[r[]ndoial[, bani, dar ea nu d[: nu-mi pot]nchipui pe mama sco\înd deodat[atîia bani.

+i totu=i trebuia s[dea, trebuia s[-i spun[cineva c[are neap[rat s[dea.]i venea s[se]mbrace f[r[de]ntîrziere, s[treac[Mur[=ul =i s[se duc[la mama ei, ca s-o roage cu lacrimi, dar nu putea.

— Uite, zise el, s[dai =i tu ceva, ca s[se]ndemne ea.

Persida iar se uit[mirat[la el.

— Ce putem s[d[m noi?! gr[i dînsa sfiicioas[. Abia am prins s[adun[m.

— Dai cît ai, zise el, c[ci pentru lini=tea ta dai =i iar o s[aduni. }i spun eu, are s[dea =i m[-ta: ori=icît de zgîrcit[ar fi, ea \ine la voi.

Persida nu-=i mai putea veni]n fire. Se uita mereu la so\ul ei =i nu-i venea s[cread[c[el e]n adev[r acela care vorbe=te a=a. Era schimbat[ca prin minune toat[via\ea ei: nu putea s[-i dea seama cum =i prin ce, dar nici nu]nd[znea s[cerceteze.

— +tii ce? gr[i dînsa, luînd]n cele din urm[o hot[rîre. Am s[m[duc la Bocioac[, ca s[-l rog s[vorbeasc[el cu mama. De el ascult[.

}i era foarte greu s-o fac[aceasta; acum,]ns[, dup[ce so\ul ei vorbise bine despre mama ei =i despre fratele ei, ea nu se mai sfia, nu se mai sim\ea, ca mai nainte, scoas[din lume, alungat[din rîndul oamenilor cumsecade, =i putea s[stea f[r[de ru=ine cu capul ridicat]n fa\a Martei.

Pe]nserate ea s-a]mbr[cat =i s-a dus, l[sînd,]ntîia dat[de cînd se afla la Lipova, cîrciuma]n grija lui Na\l. Atît era de pornit[, atît

de avântat[,]ncât, abia sosit[la casa lui Bocioac[, ea s-a oprit]n loc, ca s[-i dea]nc[o dat[seama despre ceea ce voia s[fac[.

Bocioac[croia pentru cele opt calfe, care lucrau la masa lung[, iar nevasta lui cosea mai la o parte pe gherghef, când Simina, slujnica, veni s[spun[c[Persida dore=te s[vorbeasc[cu Bocioac[.

— +i-a zis s[spun, ad[ug[ea, c[pentru binele lui Tric[.

Lui Bocioac[ar fi avut s[le spun[aceste;]n casa lui Bocioac[]ns[slugile nu erau ale st[pânului, ci ale st[pânei, =i Simina n-ar fi cutezat, Doamne fere=te, s[-i spun[st[pânului ceva mai ales de fa\[cu st[pâna. Era treaba st[pânei ce are =i ce n-are s[afle st[pânul.

Iar femeia tot femeie.

Când afl[c[Persida e aici =i voie=te s[vorbeasc[cu Bocioac[despre Tric[, Marta tres[ri =i se f[cu alb[ca varul.

Persida la casa ei?! Chiar acum dup[ce Tric[de atât timp era stricat cu mum[-sa?! Ce voia dânsa? Ce avea s[-i spun[lui Bocioac[despre Tric[?

“Una singur[poate s[fie,]=i zise cu inima]ncle=tat[; dar am eu s[vorbesc cu dânsa!”

Bocioac[-i croia cojoacele mai departe când ea s-a ridicat =i a ie=it; Tric[]ns[s-a dus cu ochii dup[dânsa; el sim\ea c[e ceva deosebit afar[=i aflase din c[ut[tura ei c[e vorba de dânsul.

Persida-l a=tepta pe Bocioac[=i r[mase cam tulburat[când se pomeni]n fa\ a Martei; ea]ns[n-a fost niciodat[dintre cele ce-=i pierd u=or s[rita, iar acum, dup[ce atât de mult se zolise cu fel de fel de oameni, sim\i numaidecât c[Marta e foarte strâmtorat[.

— Nu te vei fi a=teptat, gr[i dânsa zâmbind, s[-\i vin a=a deodat[]n cas[.

Marta st[tea tulburat[]n fa\ a ei: nu =tia cum s-o ia, ce s[-i fac[, ce s[-i zic[, cum s-o primeasc[.

— M[mir =i eu, r[spunse ea. Dându-=i apoi seama c-a zis o prostie, ea ad[ug[: Nu pot s[-mi]nchipuiesc ce vei fi având s[-i spui b[rba-tului meu. Trebuie, f[r]]ndoial[, s[fie vreun lucru mare =i grabnic.

— E, poate, mai bine dac[-\i spun, gr[i Persida, apoi se opri.

Nu =tia, s[-i zic[d-ta, ori tu, ca odinioar[.

— Da, urm[peste pu\in, cu inima deschis[, e mai bine s[-\i spun \ie, ca s[vorbe=ti tu cu el. Noi, femeile, ne]n\elegem mai u=or =i de tine ascult[b[rbatul t[u.

Marta, f[r[ca s[-=i dea seama despre ce e vorba, se mai lini=ti =i]ncepu s[se uite]n ochii Persidei,]n care nu mai vedea nici o r[utate.

— Uite, urm[Persida, care, femeie ca toate femeile, pornit[odat[, nu se mai poate opri pân[ce nu sfâr=e=te, Tric[a ajuns la anii de c[t[nie,]n curând are s[se fac[recrutarea =i-l iau =i-l duc la r[zboi dac[nu se r[scump[r]. Mama o fi având bani ca s[-l r[scumpere, dar =tii cât e de greu s[sco\i ceva de la dânsa. B[rbatul meu e gata s[dea =i el cât poate; ar mai da apoi =i mama, dac[s-ar pune cineva pe capul ei. Noi nu putem; s-o roage Tric[, s-o rogi tu, s-o strâmtoreze b[rbatul t[u, de care ascult[.

Marta r[sufl[u=urat[. Nu, poate c[nu i-ar fi p[sut dac[]l vor lua ori nu pe Tric[la oaste,]ns[de altceva se temuse ea, =i gândul c[Tric[ar putea s[fie dus la r[zboi]i era prea nou pentru ca s[-l simt[. Pân[atunci mai avea s[treac[mult[vreme.

— Nu putem nici noi, zise ea. M[-ta e sup[rat[pe Tric[=i nici ea nu mai vine pe la noi, nici noi nu mai mergem pe la dânsa.

Persida r[mase ca tr[snit[din senin.

— Cum? de ce?!]ntreb[ea.

Ce putea Marta s[-i r[spund[?

Ea dete din umeri, apoi se uit[iar]n ochii Persidei,]n care nu vedea nici acum nici o r[utate.

— Prostii, gr[i dânsa, c[ci altfel nu pot zice. S-a sup[rat m[-ta pentru c[Tric[\ine la mine =i ascult[de mine. Mi-e parc[=i greu s[-\i spun...

Doamne! de ce s[nu-i vorbeasc[deschis? de ce s[nu i se plâng[?

— Ar fi]n stare s[cread[, ad[ug[ea am[rât[, c[eu, femeie f[cut[, cu copii mari, trecut[acum prin toate, a= putea s[scot din min\i pe un b[iat la care m[uit ca la copilul meu!

— Sfinte Dumnezeule! strig[Persida, crucindu-se de mai multe ori. Dar s[nu i-o lua\i]n nume de r[u, adause apoi peste pu\in,]ndu-

rerat[, c[ci prea a avut =i ea s[treac[prin multe... Vorbe=te tu cu b[rbatul t[u, c[ci de el tot ascult[=i trebuie s[le facem toate ca s[sc[p[m pe Tric[.

Martei nu-i d[dea mâna ca s[zic[ba, de=i \inea ca Bocioac[s[nu vorbeasc[cu Mara, =i tocmai de aceea potrivise lucrurile astfel ca nici dâ=ii s[nu mearg[pe la Mara, nici Mara s[nu vie pe la dâ=ii. Nu c-ar fi avut, poate, ceva pe sufletul ei, dar o =tia pe Mara cu gura slobod[=i \inea s[nu umple capul lui Bocioac[de presupuneri care-l f[ceau b[nuitor. Asta]ns[nu putea s[i-o spun[Persidei. Viclenit[, ca toate femeile, când vorba e de lucruri care le privesc de aproape, ea se bucura c[n-a ajuns Persida s[vorbeasc[cu Bocioac[.

— Las[-le toate pe mine =i fii lini=tit[, gr[i dânsa. S[nu mai face\i nimic =i s[nu mai vorbi\i cu nimeni f[r[de =tirea mea. Le pun eu toate la cale =i o s[v[spun ce mai ave\i s[face\i.

P[truns[]n adev[r de sim\[mântul c[Tric[n-are s[fie luat la oaste, ea rostise aceste vorbe cu atâta c[ldur[,]ncât Persida se lini=ti pe deplin =i, uitând cele petrecute, o]mbr[\i= [i o s[rut[la desp[rîre ca pe cea mai bun[, acum chiar singura ei prieten[.

Dar =i putea s[fie lini=tit[.

De=i n-avea de gând s[-i vorbeasc[lui Bocioac[, Marta era din ce]n ce mai nelini=tit[de gândul c[vine recrutarea =i astfel din ce]n ce mai hot[rât[de a face tot ceea ce-i st[prin putin\[ca s[-l scape pe Tric[. Nu =tia]nc[ce anume are s[fac[, dar se gândea, =i, de=i ea se]ntoarce la ghergheful ei ca =i când nimic deosebit nu s-ar fi]ntâmplat, ochii ei sc[pau adeseori la Tric[, =i acesta sim\ea din ce]n ce mai mult c[era vorba de el =i era din ce]n ce mai neastâmp[rat.

Trebuiau s[vorbeasc[.

Ei st[teau]n fiecare zi,]n mai multe rânduri, adeseori chiar ceasuri]ntregi, singuri, a=a, din]ntâmplare, cum stau oamenii ce tr[iesc sub acela=i acoper[mânt =i au s[fac[adeseori câte ceva]mpreun[. Era un lucru de sine]n\eles, care trecea neb[gat]n seam[. Acum]ns[, având ceva s[fac[f[r[=tirea so\ului s[u, Marta se sfia =i nu =tia cum s[potriveasc[lucrurile ca s[r[mâie singur[cu Tric[.

Tric[o sim\ea =i aceasta =i era cu atât mai neastâmp[rat, c[ci seara trecea f[r[ca dânsa s[-i fac[vreun semn.

— S[m[a=tep\i,]i zise ea,]n sfâr=it, dup[ce calfele se scular[de la mas[, c[am s[vorbesc ceva cu tine, dar s[adoarm[mai]nainte jupânul.

Asta nu se mai]ntâmplase niciodat[, =i Tric[]ncepu s[tremure.

El, noaptea, dup[ce a adormit jupânul, singur cu dânsa?

— Unde s[te a=tept?]ntreb[el.

— F[-\i de lucru pe afar[, r[spunse ea, c[eu am s[m[duc]n c[mar[=i o s[m[vezi când merg, apoi vino dup[mine.

Da! asta putea s-o fac[chiar =i mai]nainte de a fi adormit jupânul. Nu era nimic mai firesc decât ca ea s[-i fac[de lucru]n c[mar[.

A a=teptat cu toate acestea pân[ce so\ul ei a adormit =i abia apoi a ie=it tiptil =i f[r[de lumânare, ca o hoa\[, iar inima]i b[tea f[r[ca s[aib[, la urma urmelor, de ce.

B[tea =i a lui Tric[,]ns[având de ce.

Fiecare cu gândurile =i cu sl[biciunile lui omene=ti. Ne=tiind cu ce fel de gând umbl[dânsa s[-l vad[prin ascuns, el se ame\ise =i nu se mai putu st[pâni: f[r[ca s[voiasc[=i f[r[ca s[-i dea seama, o cuprinse cu bra\ul peste mijloc dup[ce intrar[]n c[mara plin[de l[zi, de oale =i de saci.

N-o mai f[cuse niciodat[aceasta, dar tot Marta era de vin[dac-o f[cea acum.

+i apoi vreun mare p[cat nu era nici aceasta! De=i femeie f[cut[, cu copii mari acum =i trecut[prin multe, dar tocmai de aceea s-ar fi f[cut de râs dac[ar fi b[gat ca o fat[mare]n seam[fapta lui Tric[, pe care nu putea, la urma urmelor, s-o ia decât drept o prostie copil[reasc[. Acum, când nimeni nu putea s[-i vad[, ar fi putut, el]ndeosebi, s[mearg[mult mai departe f[r[ca ea s[se nelini=teasc[.

Tot a=a vedea =i Tric[lucrurile. El]ns[, ne=tiind de ce a venit ea acum]n cap de noapte,]=i f[cuse alte gânduri =i o a=teptase cu neastâmp[r. V[zând deci c[ea nu se d[la o parte, el strânse mai tare bra\ul peste mijlocul femeii scurte =i pline la trup.

— Tric[, zise ea, =tii tu c[]n curând are s[se fac[recrutarea =i tu n-ai s[scapi dac[nu te r[scumperi.

— Cu atât mai bine, r[spunse el, fiindc[pe cei ce merg acum la r[zboi n-o s[-i \in[, a=a se zice, doisprezece ani, ci]i las[acas[]ndat[ce s-a sfâr=it r[zboiul.

— Bine,]ntâmpin[ea, dar m[-ta ar putea s[te r[scumpere.

— Ferit-a Dumnezeu! gr[i dânsul. De la dânsa nu poate nimeni s[scoat[atâ\ia bani, =i chiar dac[, prin minune, ar voi dânsa s[dea, nu primesc eu.

Marta se dete pu\in la o parte.

— Te sup[r[dac[te strâng?]ntreb[el =i=i trase bra\ul sfiit]napoi.

— De ce s[m[supere?! r[spunse ea a=ezat[. +tiu c[n-o faci cu gând r[u =i din gura ta n-o s[afle nimeni nimic. Nu-\i =ade]ns[bine s-o faci. Prea e=ti copil, =i eu sunt femeie prea trecut[: o s[-i fie ru=ine odat[când]i vei aduce aminte.

— De ce s[-mi fie ru=ine?! gr[i el. Eu v[d c[-mi place, dac[=tiu c[nu te sup[r[.

— Prostie! zise ea. Adic[ce ar avea s[m[supere?]mi vine s[râd. Norocul t[u e c[nu te vede nimeni, c-ai fi de batjocura lumii.

— Ba nu! r[spunse el strângând-o din nou. +i chiar dac-a= fi, pu\in]mi pas[când =tiu c[-i place.

— Ce adic[s[-mi plac[?]ntreb[ea.

El o cuprinse cu amândou[bra\ele, apoi se l[s[pe un sac din apropiere,]ncât capul ei c[zu pu\in]napoi, =i]i s[rut[lung, oarecum pe mu=cate, gâtul]n preajma urechii.

—]i-ai pierdut min\ile?! strig[ea,]ns[f[r[ca s[se desfac[din mâinile lui.

— Te sup[r[?]ntreb[el.

Marta via\ea ei toat[se juca bucurosi cu focul =i nu s-a temut niciodat[. Acum se temea mai pu\in decât ori=icând =i mai ales \inea la Tric[,]n care putea s[aib[toat[]ncrederea.

— Nu! r[spunse ea cu jum[tate de gur[.

El o culc[mai bine pe bra\ul lui =i o s[rut[din nou =i mai lung, apoi]ntreb[:

— }i place?

— Da, }mi place, =opti ea ame\it[,]ns[mai]ncet, pu\in câte pu\in, =i s[m[la=i când voi zice c[e destul.

Dându-se apoi cu ochii]nchi=i]n voile lui, ea-=i pierdu]ntr-atâta ru=inea,]ncât puse mâna pe capul lui =i-l ap[s[]ncetul cu]ncetul mai jos =i tot mai jos]nspre sânul ei dezvelit.

+i ce era, la urma urmelor?! O juc[rie copil[reasc[, pentru care nici o fat[mare n-ar fi avut s[-i fac[muștr[ri dac[=tia s[se st[pâneasc[. Ei]i f[cea pl[ceri, el era nes[\ios, nimeni nu-i vedea =i n-avea nimeni de ce s[se plâng[.

— Ce s[-i mai fac?]ntreb[el]n cele din urm[, s[tul oarecum.

— Nimic, r[spunse ea pe suspinate. A fost destul pentru ast[zi.

Cuprins[apoi de un fel de spaim[, ea-l strânse]n bra\ =i]ncepu s[se s[rute cu el mu=cându-i buzele, nes[\ios, cum numai femeia trecut[=tie s[se s[rute cu un b[iat tân[r.

— Tric[, =opti apoi, o s[te bat[Dumnezeu dac[vei spune cuiva ceva. Mi-e ru=ine de mine]ns[mi =i n-am ce s[-mi fac. O s[]i se fac[scârb[de mine!

— Nu! niciodat[! r[spunse el =i drept dovad[]ncepu din nou s-o s[rute pe mu=cate.

— Destul, zise ea, c[nu mai sfâr=im. Tric[, s[vorbe=ti cu jupânul ca s[vorbeasc[cu m[-ta. Eu nu pot vorbi cu el: ar c[dea]n b[nuial[. M[-ta are bani!

— Dar nu e p[cat s[d[m atâvia bani?]ntâmpin[el.

— Nu vorbi a=a, Tric[,]i zise ea. Nu se poate s[te duci: m-a=pr[p[di eu! Vorbe=te cu el, c[ci de celelalte, grija mea. Acum nu m[mai po\i p[r[si.

El o strânse din nou]n bra\.

— Las[, gr[i dânsa, alt[dat[, mai]n tihn[.

S[rutându-l apoi din nou, ea se dep[rt[repede.

“Alt[dat[, mai]n tihn[“: [sta era gândul cu care se desp[r\ir[.

Tihna]ns[n-o g[se=ti când o cau\i, ci când se nimere=te.

Zorit de Marta, Tric[a vorbit ziua urm[toare cu jupânul, iar ju-

pânul, luând lucrurile foarte de scurt, a vorbit =i el cu nevast[-sa, f[r[de care nu putea s[fac[nimic]n treaba aceasta.

Ea dete din umeri, ca =i când ar fi vorbit de un lucru de care pu[în]i pas[.

— De, zise apoi, dac-ar fi dup[mine, eu nu m-a= amesteca; dar tu faci cum crezi c[e mai potrivit. A fost ieri pe aici sor[-sa, Persida, ca s[vorbeasc[cu tine. Zice c-ar da =i ea ceva. Nici c[\i-am mai spus. Ce s[ne mai]ncurc[m noi cu oameni ca ace=tia?

Bocioac[-=i cuno=tea nevasta =i se a=teptase ca ea s[-i vorbeasc[astfel; de=i \inea la Tric[, nu putea s[uite sup[r[rile ei cu muma =i cu sora lui.

— Ar fi p[cat ca un b[iat ca Tric[s[fie dus]n c[t[nie. E bun b[iat =i harnic, =i vrednic, gr[i dânsul. M[-sa trebuie s[aib[bani, dar ea nu d[, dac[nu e cineva care o face s[]n\eleag[c[n-are]ncotro.

— N-o cuno=ti, zise ea, a=a v[d, nici acum; n-ai s[sco\i nimic de la dânsa, ba, tres[rit[cum e, te miri ce gânduri]=i va fi f[când dac[vede c[umbli]n treaba lui Tric[parc[\i-ar fi cine =tie ce. E b[iat bun, p[cat de el, noi]ns[n-avem s[ne facem nepl[ceri pentru dânsul.

Bocioac[ar fi mai avut s[zic[ceva, dar nu voia s[mai lungeasc[vorba.]inea s[-i arate,]nainte de toate, nevastei sale c[el poate s[scoat[bani de la Mara. L[sând deci sup[r[rile la o parte, mai cu voia nevastei sale, mai f[r[de voia ei, s-a dus la Mara dup[ce se]ntune-case, când =tia c-o g[se=te acas[.

Marta avuse dreptate.

]ndat[ce l-a v[zut pe Bocioac[, Mara a =i dat cu socoteala c[el vine pus la cale de nevasta lui =i s-a pus la pând[, ca s[vad[ce vrea =i cum are s[-l apuce.

Se sperie când Bocioac[]i spuse c[se apropie recrutarea, =i dac-ar fi luat-o acum de scurt, ea ar fi dat banii: mai era]ns[oarecum timp la mijloc, =i ea putea s[se gândeasc[=i s[-=i fac[socotelile.

Când el]i spuse c[Persida e gata =i ea s[dea ceva, Mara]=i mai veni]n fire. Tot fata ei, Persida!

— E r[u, de tot r[u, gr[i dânsa]ntristat[. Tocmai acum, a=a, pe nea=teptate!

Avându-îi gândurile, nu-i d[dea mâna s[zic[=i de ast[dat[,]n fa\ a lui Bocioac[c[nu erau bani.

— Am, zise ea cam]n laud[, nu mult, dar am atât =i chiar mai mult, dar eu nu \in banii]n lad[, ci]i bag]n negu\ [torie, =i tocmai acum nu-i am la mân[. Dac[ai putea s[-mi spui pe cineva care se]nlesne=te s[m[]mprumute, mare lucru ar fi.

Bocioac[r[mase pus pe gânduri. Nu =tia pe nimeni.

Ea se uit[lung =i scrut[tor]n fa\ a lui.

— D-ta, urm[ea, care azi, mâine o s[ai fat[de m[ritat, trebuie s[ai bani aduna\i pentru zestrea ei. N-ai acum trebuin\i de ei: ai putea s[mi-i dai, =i \i-i]ntorc]n camete când]i m[rîi fata.

Bocioac[era foarte strâmtorat. Nu-i trecuse prin minte asemenea gând, dar avea un gând pe care Mara-l sim\ise.

Era bun b[iat Tric[=i harnic =i vrednic de toat[]ncrederea: nu o dat[se ivise]n mintea lui Bocioac[gândul c[, dac[ar avea un asemenea ginere, n-ar mai fi nevoie s[stea mereu la mas[cu calfele. De aici]ns[pân[la]mprumutul pe care-l cerea Mara era foarte departe.

Fiindc[nu-i da nici lui mâna s[zic[c[n-are bani aduna\i pentru zestrea fiicei sale, trebuia s[-=i caute alt[sc[pare.

— S[vedem,]nainte de toate, ce d[Persida, zise el, o s[mai d[m =i noi ceva; iar pentru ceilal\i voi g[si pe cineva s[te]mprumute. Vorba e acum s[vorbe=ti cu Persida.

— Eu? r[spunse Mara ca]n\epat[de viespi. Eu nu calc pragul ei cât[vreme tr[ie=te cu nemernicul acela. Am fost o dat[=i mi-a fost destul: ar trebui s[o =tiu pe patul de moarte ca s[m[duc. Mai f[-o tot d-ta =i asta: dac[te-ai apucat odat[, du-o pân[]n cap[t.

Bocioac[nu putea s[zic[ba. Sim\ea c[,]n cele din urm[, tot el o s[dea banii =i era, aducându-îi aminte de vorba nevastei sale, ru=inat de treaba ce f[cuse.

+i]nc[mai ru=inat ar fi fost dac[ar fi =tiut cele ce se petrecuser[acas[la dânsul]n timpul pe când el umblase pe la Mara.

Pierzându-îi odat[st[pânirea de sine, Marta nu se mai gândea decât la acel “alt[dat[, mai]n tihn[“. Ca poimâine, sâmb[t[, era târg

la F[get, =i Bocioac[trebuia s[plece cu l[zile pline cu cojoace. Tric[, omul lui de credin[, avea =i el s[plece cu dânsul.

Ea]l lu[deci, dup[ce Bocioac[se dusesese la Mara, ca s[-i dea ajutor tot]n c[mar[.

— Tu nu pleci cu jupânul la F[get,]i zise apoi. Spune c[vrei s[te duci duminic[s[vorbe=ti cu m[-ta =i cu sor[-ta. A=a nu te mai ia.

Tric[sim\ea de ce voie=te dânsa ca el s[r[mâie acas[=i r[mase cam ru=inat]n fa\ a ei. Peste pu\in]ns[el nu se mai putu st[pâni =i o cuprinse iar cu bra\ul peste mijloc.

— Las[,]i zise ea, c[n-avem acum timp. Sâmb[t[seara o s[te furi=ezi la mine]n cas[=i atunci suntem]n toat[tihna.

— Vai de mine! r[spunse el tremurând. Ce ar zice jupânul dac-ar sim\i ceva?! Mie parc[mi-e greu.

Ea se dete pu\in la o parte.

— Nu =tiu ce-\i]nchipuie=ti,]i zise mâhnit[. Avem s[ne s[rut[m, s[ne juc[m, s[ne r[sf[\m, Tric[, f[r[p[cat, ca copiii nevinova\i. Te bate Dumnezeu dac[te gânde=ti la mai mult! Ori poate c[\i s-a =i urât?!

— O s[vezi dac[mi s-a urât! r[spunse el =i]n\elegerea era luat[.

— Ce e?]ntreb[Marta dup[ce Bocioac[se]ntoarse. Ai f[cut vreo treab[?

— Am s[vorbesc mai nainte cu Persida, ca s[v[d ce d[ea, r[spunse el cam]n sil[. Dar o s[\i le spun altfel toate.

Marta era obi=nuit[ca so\ul ei s[vorbeasc[cu ea seara,]nainte de culcare, când puteau s[stea]n toat[tihna. Nu era deci ner[b-d[toare, de=i din fa\ a lui vedea c[n-a f[cut nici o treab[.

— Bine, zise ea. Mie]ns[nu-mi place c[te amesteci a=a de tare]n treburile lor. La Persida ar putea, mai bine, s[mearg[Tric[el]nsu=i. I-am =i spus-o aceasta.

— S[mearg[! gr[i Bocioac[=i se duse s[-l caute pe Tric[.

Tric[nu se putea uita]n ochii st[pânului s[u. Nu era, ce-i drept, vorba decât de o juc[rie copil[reasc[, dar el =tia c[jupânul s-ar sup[ra foc dac-ar sim\i ceva =i]i era greu de dânsul.

— Tric[,]i zise Bocioac[, am vorbit cu m[-ta =i treaba are s[se fac[. Vorba e acum s[te duci s[vorbe=ti cu sor[-ta.

— N-a= putea s[m[duc decăt duminic[, r[spunse Tric[, scoând vorbele]n sil[, c[ci mâine =i pomâine e mult[lume]n cârcium[, iar duminic[o s[fiu la târg.

— Ei! n-o s[vii la târg, gr[i Bocioac[. +i, b[iete, urm[el peste pu\in cu bun[voin\[, d[-\i silin\ a s[te pui bine cu nevast[-mea. Umb[-n voile ei, c[ci f[r[de dânsa nu pot s[-\i fac nimic.

Lui Tric[]i venea s[intre-n p[mânt :]l s[getase prin inim[=i era hot[rât s[nu mearg[sâmb[t[seara, cum r[m[sese vorba, cu Marta.

Nici c[s-a dus; dar nu-l a=tepta nici ea.

— S[vedem acum ce ai f[cut, gr[i dânsa dup[ce se v[zu singur[cu b[rbatul ei. D[ori nu d[?

— D[, dac-o strângi.

— Ai strâns-o?

— Nu, zise el a=ezat. Uite, urm[apoi peste pu\in, a= voi s[ne]n\elegem asupra unui lucru, dac[pot s[m[]n\eleg cu tine.

— S[ne]n\elegem, r[spunse ea, a=ezându-se lini=tit[]n fa\ a lui.

Bocioac[-i mai f[cu de lucru, ca s[mai aib[timp de a se gândi, apoi se a=ez[=i el.

— Tu =tii c[mie-mi place Tric[, zise el. E b[iat voinic =i s[n]tos, maistor bun, om de inim[=i vrednic de]ncredere, n-are nici un p[cat...

Marta se f[cu alb[ca varul. Ea]n\elega unde voie=te b[rbatul ei s-ajung[, c[ci mai fusese =i alte d[-\i vorba de a=a ceva =i atunci era =i dânsa de p[rerea lui; acum]ns[]i venea s[le=ine.

— A= vrea =i eu s[mai scap de z[nat, urm[el, s[mai odihnesc, =i a= putea s[fiu tihnit dac-a= avea un ginere ca dânsul.

— Adic[vrei s[-l r[scumperi tu?! strig[ea, plin[de venin. F[ce vrei! Dar fata mea n-o s-o dau dup[omul acela soios, plin de pistrui pe obraz =i b[d[ran; pe mine n-o s[m[]ncurci cu femeii ca Mara =i poama ei de fat[.

Era peste putin\!]n mintea ei nu mai putea s[intre asemenea gând[+i totu=i ea sim\ea c[]n zadar se zbate.

În casa lui Bocioac[femeia era st[pân[, a=a se =tia, dar b[rbatul f[cea ce voia el. În lucrurile m[runte toate se f[ceau pe voia Martei; când]ns[vorba era de lucruri mari, trebuia s[voiasc[=i dânsa ca dânsul, pentru ca voia amândurora s[se fac[.

— O s[se spele, o s[-i treac[pistruile, gr[i Bocioac[lini=tit, iar Mara =i fata ei nu sunt, la urma urmelor, femei de care am avea s[ne ru=in[m. Nu-i face nedreptate b[iatului, c[fata are s[fie fericit[cu el.

Marta dete din cap, dar nu mai zise, c[ci nu mai putea s[zic[nimic. Noaptea toat[s-a zb[tut în culcu=ul ei fr[mântat[de gândul ce-ar putea s[fac[pentru ca s[-l abat[pe so\ul ei de la hot[rârea lui.

“S[-l las mai nainte s[-l scape, gr[i dânsa în cele din urm[, apoi voi vedea ce fac.”

Ea]ns[nu s-a mai uitat în ochii lui Tric[, iar sâmb[t[seara a]ncuiat u=a mai nainte de a se culca.

Se zbugiuma =i nu se putea hot[r] într-un fel.

Duminic[apoi Tric[s-a dus, de voie, de nevoie, cu inima]ncle=tat[, la sor[-sa.

A g[sit-o plângând.

Se certase iar cu b[rbatul ei.

— De câțva timp, îi zise ea, a intrat în el nu =tiu ce: nu mai =tii cum s[-l iei, cum s[-i vorbe=ti, cum s[te por\i cu el. E mereu sup[rat =i iar a]nceput s[joace c[r\i, ba se =i]mbat[câteodat[, ceea ce mai înainte nu f[cea.

Iar f[r[de dânsul ea nu voia s[fac[nimic: trebuia s[se]mpace mai înainte =i s[se]n\eleag[.

Marta se bucur[când le-a aflat aceste, dar bucuria îi era pripit[, c[ci Bocioac[era, ce-i drept, sup[rat =i el, numai]ns[pentru c[lucrurile se amân[, dar gândul nu =i-l schimba, =i peste câteva zile s-a dus el]nsu=i ca s[]mpace pe Na\ cu Persida =i s[se]n\eleag[cu dânsu=i. Marta se zb[tea mereu =i nu putea s[fac[nimic, fiindc[]ncepuser[s[scrie pe feciorii care veneau la recrutare în februarie, peste abia cinci s[pt[mâni.

Dup[s[rb[tori Tric[era r[scump[rat: Persida d[duse cinci, iar Bocioac[, ca]mprumut, =aptesprezece sute de florini.

Acum Marta r[sufla mai u=or.

Se temuse pân[acum ca nu cumva b[rbatul ei, sim\ind ceva, s[-i schimbe gândul =i s[n-o mai]mprumute pe Mara; de aceea se ferea de Tric[=i nu se sup[ra când]=i vedea fata f[cându=-i de lucru cu dânsul, ba]i era câteodată[parc[s-ar]mp[ca cu gândul lui Bocioac[: acum, după ce Tric[era r[scump[rat, singurul ei gând era s[-i fac[rost de]ntâlnire cu dânsul.

El, ginerele ei?! Era peste putin\! Dup[cele petrecute, ea nu se mai putea opri]n loc, =i o cuprindeau fierbin\elile când se gândea c[el n-o mai fi voind, c[are neap[rat s[vie un timp când nu va mai voi =i se va uita cu dispre\ la dânsa. Acum era acum; trebuia s[gr[beasc[, s[-l prind[, =i s[-l]ie, ca s[nu-l ia alta de la dânsa.

Tocmai]ns[când gr[be=te, omul, pripindu-se, mai mult stric[decât drege.

Tric[, având ceva pe sufletul lui, nu]ndr[znea s[dea ochii cu mum[-sa. S-a]ntâlnit, ce-i drept,]n mai multe rânduri cu dânsa, atât acas[la ea, cât =i la Bocioac[, dar a potrivit lucrurile totdeauna a=a ca s[nu fie singuri, penru ca s[nu-l poată[lua de scurt.

Pe la Persida de asemenea nu se ducea. +tiind c[iar tr[ie=te r[u cu Na\l, era sup[rat pe ea pentru c[nu-l p[r[se=te pe tic[losul acela =i se temea ca nu cumva, ducându-se la dâ=ii, s[se certe. +i nu putea s[=tie cum s-ar sfâr=i cearta.

El =tia dar c[mum[-sa a dat =aptesprezece sute de florini — grozav de mul\i bani pentru dânsa, da\i degeaba, ca arunca\i]n foc.]i venise de o sut[de ori s[se duc[la ea =i s[-i spun[s[nu-i dea, c[ci vor fi buni, după ce s-ar]ntoarce peste vreun an, ca s[-=i]nceap[el me=te=ugul. Vedea]ns[pe Bocioac[st[ruind, vedea mai ales pe Marta mereu]ngrijit[, =i nu se putuse hot[r].

Mai mult]nc[-l sup[rau cele cinci sute date de Persida. Era hot[rât s[i le]napoieze =i era dezn[d]duit când se gândea cât va trebui s[munceasc[pentru ca s[poată[agonisi atâta sumedenie de bani.

Cum ar fi putut el face ca mum[-sa s[le mai dea =i pe acestea, ca s[i le]napoieze]ncetul cu]ncetul ei?!

Când se fr[mânta a=a, st[pânul s[u =i st[pâna sa]i p[reau ni=te oameni f[r] de suflet, care au pus pe mum[-sa =i pe sor[-sa s[-l r[scumpere numai pentru ca ei s[se poat[folosi de dânsul. El trebuia cu toate acestea s[se supun[=i s[umble]n voile lor dac[era vorba s[câ=tige cele cinci sute de florini.

— S[m[a=tep\i,]i =opti Marta, ast[-sear[, ca atunci,]n c[mar[, c[ci am s[vorbesc cu tine.

Tric[]ncepu s[tremure. Ar fi voit, dar nu putea s[zic[ba!

— Dar dac[ne simte cineva?]ntâmpin[el. +i rândul trecut calfele, v[zând c[stau prea mult pe afar[, c[zuser[]n b[nuial[c[umblu dup[Simina.

Marta tres[ri. I se r[cise tot sângele]n vine; erau, parc[, sfâr=ite toate.

— Cine =tie?! gr[i dânsa. Vor fi =tiind ei de ce te b[nuaiu.

— Vai de mine! zise el. Nu cumva ai fi =i d-ta]n stare s[crezi asemenea prostii?!

— De ce s[fie prostii? r[spunse ea. Simina e fat[tân[r] =i cur[ic[, =i v[d c[de mine ai]nceput s[te fere=ti. A=a se vede c[nu mai vrei.

Tric[era foarte strâmtorat. Adev[rul era c[nu ar mai fi voit, dar sim\ea c[asta nu putea s[i-o spun[.

— Ba vreau, zise el, dar m[tem ca nu cumva s[ne z[reasc[jupânul: =i-ar]nchipui cu totul altceva. Ar trebui s[potrivim lucrurile altfel ca s[fim mai tihni\i.]n c[mar[e =i prea frig.

Marta stete câtvă timp pe gânduri. Vedea c[el se code=te, dar pu\in]i p[sa. “S[fim numai singuri, gândea dânsa, =i apoi nu se mai d[]nd[r]t.”

— Doamne,]i zise apoi, cum s[scap eu de jupânul! Mai bine ar fi]n cas[la mine când jupânul e dus, cum fusese vorba, dar acum]n curând nu e târg prin apropiere. Ai zice c[te duci, seara, undeva =i te-ai furi=a la mine.

Tric[iar]ncepu s[tremure.]nchipuindu-se furi=at, peste noapte,]n cas[la dânsa, era oarecum ame\it =i sperios.

— Eu m[duc, zise el luând o hot[râre, ast[-sear[la mama; am putea potrivi lucrurile a=a ca]nainte de plecare s[ne]ntâlnim.

— Prea bine, r[spunse Marta]nveselit[, o s[-mi fac de lucru la buc[t[rie =i o s[trimit pe Simina undeva. Vii apoi =i stai cu mine, ca s[vorbim, s[ne]n\elegem.

A=a s-a =i f[cut.

Seara, Martei]i era grab[: trebuia neap[rat s[calce albiturile ce mai r[m[seser[nec[lcate. Când apoi calfele se scular[de la lucru, Tric[ceru voie de la st[pânu-s[u s[se duc[pe la mum[-sa.

— A= vrea s[=tiu, =opti Marta apropiindu-se de so\ul ei, dac[]n adev[r la m[-sa se duce. Pare-mi-se c[alte drumuri are el. O s[trimit pe Simina la Radna, ca s[vad[.

Bocioac[era sup[rat pe b[nuiala so\iei sale, dar o =tia femeie prepuielnic[=i nu mai voia s[lungeasc[vorba.

— Trimite-o! r[spunse dar,]ncredin[at c[Tric[acas[se duce.

A =i trimis-o, iar dup[plecarea Siminei, Tric[s-a furi=at]n buc[-t[rie, unde Marta c[lca albituri.

Acum erau bine, la ad[post =i la c[lldur[, puteau s[-i petreac[]n toat[tihna, =i Marta, gândindu-se la cele ce vin, era pe jum[tate ame\it[. Tric[se sim\ea]ns[strâmtorat =i se sperie oarecum când ea]ncuie u=a.

— Dac-ar fi s[se]ntoarc[Simina ori s[vie altcineva, tu ie=i pe fereastra din jos, iar[eu zic c[-mi era urât s[stau a=a singur[cu u=a descuiat[.

Ea voi apoi s[sting[lumânarea.

— Nu stinge! strig[el. Ce ar zice cine ar veni dac[te-ar g[si pe]ntuneric?!

Ea se dete-napoi, stete pu\in, apoi se duse s[se]ncredin\eze dac[sunt ori nu bine l[sate perdelele la ferestre. Nu putea nimeni s[-i vad[. Una e]ns[s[stai pe]ntuneric =i alta s[te vezi.]i era greu, ru=ine]i era Martei s[se dr[gosteasc[cu dânsul la lumin[.

— Ce p[cat a c[zut pe capul meu! gr[i dânsa, a=ezându-se pe pa-tul Siminei. Ce vei fi gândind tu despre mine?!

— Ce s[gândesc?! r[spunse el, a=ezându-se lâng[dânsa =i cu-prinzând-o cu bra\ul. M[tem numai c[n-o s[m[pot opri unde vreau.

Ea se dete pu\in la o parte =i se uit[scrut[tor]n ochii lui.

— Mai bine s[m[omori! =opti. Schimbând apoi deodat[vorba, ea]ntreb[: +tii c[cele =aptesprezece sute nu sunt de la m[-ta, ci date de noi?

El se uit[mirat la ea.

— Da, da! gr[i dânsa. Cele =aptesprezece sute le-a dat b[rbatul meu.

— De ce?!]ntreb[Tric[.

Drept r[spuns, Marta]l cuprinse cu amândou[bra\ele =i=i ascunse capul pe um[rul lui.

El se desf[cu]ns[din bra\ele ei =i se ridic[.

— Ba nu! gr[i apoi. Mama are bani =i trebuie s[v[]napoieze cât mai curând cele =aptesprezece sute.

— E=ti prost, Tric[!]i zise ea sup[rat[.

— Ba nu sunt deloc! r[spunse el =i, cuprins de o pornire puternic[,]=i]nfund[c[ciula]n cap, descuie u=a =i se dep[rt[, nu cum fusese vorba, pe fereastră din jos, ci peste curte,]ncât ori=icine ar fi putut s[-l vad[st[pânit numai de gândul c[mum[-sa trebuie neap[rat s[-i]napoieze lui Bocioac[cât mai curând banii.

Sim\ea]ns[=i el c[e foarte greu s[scoat[atâta b[net de la mum[-sa =i=i era parc[c[zuse rob vândut =i vorba era acum ca mum[-sa s[-l r[scumpere.

Sosit la Mur[=ul]nghe\at, el nu trecu peste pod, ci o lu[pe ghea\]. Nu era, ce-i drept, pârtie, =i z[pada se]ngro=ase pe Mur[=, dar noaptea era senin[, luminat[de lun[=i de z[pezi =i el nu se temea c[va da]n vreun ochi. Tocmai jos, departe de Mur[= la vale, scâr\âia o fântân[cu cump[n[prin lini=tea nop\ii, =i el]=i]ndrepta drumul dup[locul de unde se auzea scâr\âitura. Era]ns[greu drumul prin z[pad[, a trebuit s[ocoleasc[multe ochiuri =i se apropia miezul nop\ii când a sosit la casa mumei sale,]n dreptul c[reia Simina st[tuse zgriburind peste un ceas, ca s[vad[când vine =i dac[vine.

Mara, culcat[de mult, s[ri speriat[din culcu= când el]i b[tu la fereastr[.

— Ce e? Ce s-a]ntâmplat? Ce vrei acum]n cap de noapte?]ntreb[ea aprinzând lumina.

— Te rog, r[spunse el, s[-i pl[te=ti lui Bocioac[cât mai curând banii pe care i-a dat pentru mine! Nu vreau s[fiu robul lor! Mai bucuros m[duc]n c[t]nie.

Mara era femeie care nici de=teptat[]n miez de noapte din somn nu=î pierde rostul.

— E=ti prost, zise ea, nu]n\elegi nimic. Bocioac[a dat bucuros banii: are fat[, care]n curând o s[fie mare, =i vrea s[te \ie aici ca s[-i fii ginere.

Tric[r[mase ca omul c[zut din cer.

Asta nu-i trecuse niciodat[=i nu putea nici acum s[-i treac[prin minte. Era peste putin\! Nu! pentru el fata lui Bocioac[nu era. Slug[s[-i fie, da! B[rbat,]ns[, niciodat[!

— Te-au prostit, mam[! gr[i dânsul. Nu e fata lor pentru mine. Chiar dac[mi-ar da-o, nu-mi trebuie mie. Nu vreau eu s-o pat ca Bocioac[! Cuprins apoi de o pornire p[tima=, el ad[ug]: Nu =tiu ce va fi gândind Bocioac[, dar nevasta lui =tiu c[nu pentru fata ei, ci pentru sine vrea s[m[\ie.

Asta o =tia =i Mara, dar ea vedea altfel lucrurile.

— Pst! zise ea, \ine-\i gura! E=ti b[iat tân[r =i nu trebuie s[aduci ru=ine asupra casei st[pânului t[u. Nu este ea singura mum[care=î m[rit[fata dup[b[iatul ce-i place ei.]ine-o cu vorba pân[ce nu-\i d[fata, apoi scuip[-i]n fa\ =i-o s[ai soacr[care se teme de tine =i nu \i se urc[-n cap. Fii, Tric[, b[iat cuminte: fata e bun[, frumoas[=i cu avere, intri]n cas[bun[=i, dac[e=ti om tu, faci ce vrei din ea.

— Nu vreau nimic! r[spunse el.]n numai s[nu fiu robul lor =i te rog s[m[scapi de dâ=ii.

— Prostii! gr[i Mara. O s[te gânde=ti =i tu =i-o s[-\i vie mintea. De a=a noroc n-o s[fugi.

— Mam[! zise el. Nu m[]mpinge la p[cat! Eu m[-ncurc r[u cu st[pâna mea!

— Nu dau nici un ban! r[spunse Mara]nd[r]tnic[. Dac[te vei]ncurca, atâta pagub[! Ce pierzi?! Nu e ru=inea mea, nici a ta, ci a ei! Vorba e s[nu-\i umble gura.

Tric[se sim\ea ca pierdut.

Acestea nu erau]ns[decât]nceputul.

Marta, pe care o l[sase]n cea mai urât[stare sufleteasc[, nu era dintre oamenii care stau, când]i arde ceva, cu mâinile-n sân.

+tia c[n-are Tric[s[scoat[nici un ban de la mum[-sa =i pu\in]i p[sa, la urma urmelor, dac[va scoate ori nu. Se temea]ns[ca nu cumva, venind vorba despre gândul lui Bocioac[]n ceea ce prive=te fata, Tric[s[-i spun[Marei ceva.

Se cutremur[]n tot trupul =i p[rul i se f[cea m[ciuc[de câte ori se gândea la aceasta.

Nu pentru c[s-ar fi sim\it, poate, vinovat[. Nu!]n gândul ei ceea ce f[cuse =i mai avea de gând s[fac[nu era p[cat. Mai f[cuse ea a=a chiar =i ca fat[mare =i nu=i f[cuse niciodat[muștr[ri. De ce adic[s[-i fac[? Dragostea, a=a =tia dânsa, e cu p[cat =i f[r] p[cat: iar aceasta era dragoste f[r] p[cat, pentru care nu =i-ar fi f[cut muștr[ri nici dac[Tric[i-ar fi fost ginere.]i era ru=ine c[=i-a dat, fa\ cu un b[iat tân[r ca Tric[, sl[biciunea pe fa\ =i nu se mai sim\ea atât de tare ca mai nainte. A=a, din]ntâmplare, pe nea=teptate =i pe nevrute, c[zuse oarecum orbi=]n bra\ele lui, =i nu mai =tia unde are s[se opreasc[.

]i venea un fel de le=in când]i d[dea seama c[nu e]n stare s[zic[nu când el zice da. Cum ar fi putut dânsa s[tr[iasc[sub acela=i acoper[mânt cu dânsul f[r] ca s[mearg[mai departe =i tot mai departe?

“Nu!]i zise ea. Nu e cu putin\ s[mi-l mai]nchipuiesc ginere.”

O durea inima de mum[, dar inima de femeie]i =optea parc[: “Ea poate, iar eu nu mai pot g[si altul!”

Dup[ce Simina se-ntoarse cu vorba c-a stat peste un ceas, dar pe Tric[tot nu l-a v[zut sosind la casa mumei sale, Marta se duse =i ea s[se culce.

— Ei!]i zise ea lui Bocioac[, pe care-l de=teptase cu hodorogelile ei din somn, cum r[mâne cu Tric[al t[u?! N-am spus c[nu acas[se duce? Simina s-a]ntors =i nici pân-acum nu l-a v[zut sosind.

Bocioac[era sup[rat. Nu-i venea s[cread[, dar nici nu putea s[

se pun[pentru dânsul]n har\[, cu nevast[-sa. De! la urma urmelor, b[iat era =i el.

— Tric[nu minte, gr[i dânsul. La m[-sa e dus; se vede,]ns[, c[s-a ab[tut din drum.

— Asta e ceea ce zic =i eu!]ntâmpin[Marta. S[m[fereasc[Sfân-tul de genere care pleac[la m[-sa =i se abate noaptea din drum.

— A=! parc[al[ii sunt mai buni! gr[i Bocioac[=i se-ntoarse cu fa\la la perete.

Diminea\la]ns[tot l-a oprit pe Tric[]ntr-un col\, ca s[-l]ntrebe unde a fost nainte de a se fi dus la mum[-sa.

Tric[r[mase ca tr[snit din senin;]i venea s[fug[, s[intre]n p[mânt.

V[zând strâmtorarea lui, Bocioac[nu se mai]ndoia c[nevast[-sa are dreptate =i era nec[jit c[l-a mai luat la]ntrebare.

— Dac[trebuie neap[rat s[umbli dup[prostii, fere-te-te, cel pu\in, de jupâneasa, gr[i el cam aspru =i se duse]n treburile lui.

Tric[se uit[lung =i oarecum blegit dup[el.

“Fere-te-te, cel pu\in, de jupâneasa!”

Cum s[]n\eleag[el vorbele acestea?! A sim\it Bocioac[ceva? L-a v[zut cineva ie=ind din buc[t[rie =i i-a spus? Era peste putin\[, ca lucrurile, dac[a=a era, s[se sfâr=easc[cu atât.

Dar el n-avea timp s[se dezmeticeasc[.

— Ce te-a]ntrebat jupânul?]l]ntreb[Marta, care st[tuse la pând[.

— Ne-a sim\it, r[spunse el, ori i-a spus cineva ceva.

— Ei! =i?! gr[i dânsa. Prea mult nu-i pas[=i lucru mare n-ar fi nici chiar dac[ne-ar vedea. Vorba e c[bani n-ai luat de la m[-ta.

Tric[r[mase]n fa\la ei umilit ca robul]n fa\la st[pânului.

— Fii om cuminte, Tric[,]i zise ea, c[ci noi \inem la tine =i pe urma noastr[nici un r[u nu poate s[te ajung[.

Nici c[-i r[mânea lui Tric[decât s[fie om cuminte =i s[i se su-pun[Martei, care ea singur[le]nvârtea toate.

Nu e]ns[nimeni st[pân deplin pe firea sa.

]i fusese lui Tric[totdeauna drag[Sultana fiindc[era fiica st[pânilor s[i. N-ar fi fost]ns[]n stare s[dea r[spuns deslu=it, dac[l-ar fi

Întrebat cineva cum sunt ochii ei =i cam ce fel îi este gura când râde. Acum nu mai voia s-o vad[=i totu=i se uita mai cu dinadins la ea, ba tremura când ea se apropia de dânsul, =i glasul i se]neca dac[trebuia s[vorbeasc[cu dânsa. Se sim\ea vinovat =i era, parc[, p[cat s[se uite la ea =i s[stea]n apropierea ei.

Ar fi fost]mpotriva firii femeie=ti ca Sultana s[n-o simt[aceasta. Ce =tia dânsa?! ce putea dânsa s[]n\eleag[?! Vedea]ns[copila c[nimeni pân-acum, nici chiar el, nu s-a uitat]nc[la dânsa cu ochii lui, c[nimeni nu tremura ca dânsul, glasul nim[nuia nu e]n[bu=it ca al lui, =i c[uta dinadins ca s[fie cât mai des prin apropierea lui.

Asta-l ducea pe Tric[la dezn[d]jduire, c[ci degeaba=îi puneia de gând s[se fereasc[de dânsa.

Se]ncepuse recrutarea, =i]ntre calfele lui Bocioac[erau patru b[ie\i s[raci c[rora nu le r[mânea decât s[mearg[la c[t]nie. De voie, de nevoie, ei se duceau veseli; inima]i sângera]ns[când vedeai plânsetele mumelor, ale surorilor =i ale rudelor de tot felul. Plângea =i Mara cu ele, c[ci era femeie miloas[; dar cum plângea acum =i cum ar fi plâns dac[feciorul ei ar fi stat =i el]n rând cu ceilal\i?! Abia acum sim\ea dânsa =i sim\ea =i Tric[ce mare lucru e s[ai pe cineva care \ine la tine, =i pe când Tric[st[tea muiat =i umilit, Mara umbla cu capul ridicat =i=îi purta u=urel trupul greoi.

Tot n-avea nimeni fecior ca dânsa.

Alerga Bocioac[, nu-i vorb[, =i pentru ceilal\i mai pe la doctori, mai pe la ofi\eri, mai pe la direg[tori, dar pentru feciorul ei f[cuse mai mult.

— Ce bine e pentru tine c[n-ai s[te mai temi! gr[i Sultana.

— Da, r[spunse Tric[tulburat, e bine!

— De! ad[ug[Marta, n-are ori=icine norocul lui Tric[!

+i mi=el ori smintit ar fi trebuit s[fie Tric[pentru ca s[nu se simt[norocos.

Deodat[cu recrutarea]ncepuse =i Verboncul.

}mp[r]ia n-adunase de la b[ie\i mai cu dare de mân[banii decât ca s[-i]mpart[]ntre al\ii, oameni f[r] de c[p]tâi, care intrau de buna lor voie la oaste, mai ales c[tane b[trâne, care=îi f[cuser[rândul =i

intrau acum din nou]n oaste, ca s[se]ntoarc[, dac-ar avea parte s[scape din r[zboi, cu bani strân=i acas[.

]n vreme ce recrutarea se f[cea cu u=ile]nchise, Verboncul era]n pia\[, de fa\ cu lumea ce st[tea de diminea\ pân[seara]ngr[m[dit[, ca s[vaz[cine =i cum intr[.

La masa pe care se afla o l[di\ cu bani, condica, o sticl[cu vin, câteva pahare =i o gr[mad[de =epci c[t[ne=ti, =edea ofi\erul, el singur, iar]n dosul lui era stegarul cu steagul =i dou[c[tane]narmate, paza steagului.

]naintea mesei st[teau apoi doi c[prari buni de gur[=i vivandiera, o femeie \an'o=[=i bine-mpanglicat[, care]nchina mereu paharele, l[uda via\a ost[=easc[=i poftea mereu pe trec[tori s[se apropie, s[strâng[mâna]ntins[de dân=ii, s[de=erte un pahar, s[primeasc[=apca =i s[ia banii.

Acela care prindea mâna ori primea =apca era prins, trebuia s[de=erte =i paharul =i, vrea, nu vrea, era trecut]n condic[=i i se num[ra =i o sut[de florini drept bani de cheltuial[.

=i nu unul era c[ruia i se-nfunda =apca pe nea=teptate]n cap, apoi nu mai avea cui s[i se plâng[dac[p[catul l-a dus pe acolo: toba=ul b[tea]n tob[, trâmbi\=a=ul suna, steagul se desf[=ura =i nu-i r[mânea decât s[jure.

De aceea lumea toat[era cuprins[de spaim[=i mumele=ei puneau sub lac[t feciorii, iar femeile =i \ineau de pulpan[b[rba\ii când, a=a, mai dup[-amiaz[zi, zi, Verboncul pleca cu muzica =i cu steagul dezvelit de-a lungul uli\elor ca s[]mb[rb[teze =i pe cei ce nu se-ncu-metaser[s[mearg[-n pia\.

Era greu lucru s[fii om tân[r, s[-i vezi trecând =i s[nu te iei dup[dân=ii.

]n frunte, cu sticlele pline]n mân[=i de gât cu vivandierele, mergeau chiuind voinicii intra\i peste zi, dup[dân=ii urmau c[prarii cei buni de gur[, apoi stegarul =i muzica, iar dup[to\i, lumea adunat[de pe la toate r[spântiile. Bu=tean ar fi trebuit s[fii ca s[nu alergi la porti\ ori la fereastr[când =tii c[a=a lucru numai rar se poate vedea.

Alergat-a =i Tric[, dar nu la porti\[, c[ci acolo n-avea voie s[se duc[, ci la fereastra din casa cea mare, unde nici Bocioac[nu intra decât]n zile de s[rb[toare.

Erau dou[ferestre, =i Sultana, v[zând pe Tric[la cea de la dreapta, a alergat ca s[vad[mai bine, la cea de la stânga.

Unde mai r[mânea loc pentru Marta?

S-a dus, ca s[nu se-ndesuie cu fiica ei, la cea de la dreapta =i s-a l[sat pe um[rul lui Tric[.

Ce putea el s[fac[?! S-ar fi sup[rat foc dac[el s-ar fi dat la o parte, apoi vreun lucru mare nici nu era.

— Sunt grea?]ntreb[Marta]ncet.

— Nu, r[spunse el, dar ne vede fata.

— Ce-n'lege ea?! gr[i Marta =i se l[s[mai grea, sco^ându-=i capul, ca s[vad[mai bine alaiul Verboncului.

— Nu-î vine =i îie s[mergi cu dân=ii?]ntreb[peste câțva timp.

— S[m[fereasc[Dumnezeu! r[spunse el.

— S[nu uîi c[mâine sear[jupânul nu-i acas[! gr[i dânsa peste câțva timp. Eu te a=tept!

El nu-i r[spunse nimic. Ce adic[ar fi putut s[-i r[spund[? Era peste putin\ s[nu mearg[!

+i ce era, la urma urmelor?!

Omul, când nu mai =tie ce s[fac[, cu multe se]mpac[, cu multe se potrive=te, =i ziua urm[toare, de=i cuprins de neastâmp[r, Tric[lucra lini=tit la mas[, al[tura cu celelalte calfe.

Bocioac[, având s[mearg[dup[-amiaz[zi la târg, nu mai croia, ci alegea de pe pr[jinile atârinate]n fund cojoacele, pe care unul dintre ucenici le lua s[le duc[pentru ca s[fie a=ezate]n lada din car.

Iar[Marta =i fata ei lucrau, ca de obicei, la mescioara a=ezat[sub fereastra din fund.

Deodat[u=a se deschise repede =i dat[-n perete =i Persida intr[]n casa plin[,]nalt[=i frumoas[, cu p[rul]ncâlcit, cu hainele mototolite, pe ici, pe colo muiate =i stropite de sânge, cu fa\ aprins[=i cu ochii plini de v[paie s[lbatic[.

Privirile tuturor se îndreptară asupra ei, iar Tric se ridică în picioare și făcu un pas spre dansa. Ii venea s-o apuce și s-o dea afară. Învelegea el ce s-a întâmplat, dar de ce trebuia să-i facă rușinea aceasta? Ce căuta ea aici? de ce nu îl lasă pe el în pace?

— Tric, zise ea făcându-și seama de ceilalți, ori ești om, ori nu ești om, ori îți ești frate, ori nu-mi ești: noi batjocura aceasta nu putem s-o suferim! Tu m-ai legat de el: trebuie să-i arăt că n-ai uitat ce i-ai zis atunci.

— Ba te-ai legat tu însuși, răspunse el supărat.

— M-ai ajutat, Tric, m-ai ajutat, grație dansa.

Uitându-se apoi înapoi, îi era greu mai ales de Marta și de Boicioacă. Trebuia să le deslușească toate, să le arate cum s-au petrecut lucrurile, să-i încredințeze că ea nu e vinovată de nimic.

— I-am spus, începu ea liniștită, că iar i-a intrat diavolul pe sub piele: îl roade ceva, nu ții ce, dar îl roade, petrece nopțile nedumerire, e mereu răstăit, se lămbăie adeseori în joacă din nou căruși. Le-am suferit toate fiindcă n-am ce să fac. Am văzut că eu suflet milos, am inimă de om și nu pot să le înghit toate. Ast-noapte l-am lăsat jucând căruși cu Binder de la Steueramt, cu Franz pânzarul și cu Lugojanu jeleparul, care avea bani mulți fiindcă era în drum spre Zam, unde plecase ca să cumpere boi. Astă-dimineață, când m-am sculat, i-am găsit tot la căruși, tăcuși și istoviți, supărați la față și galbeni ca ceara. Mai ales Franz și Lugojanu erau prăpădiți fiindcă pierduseră mult și tot mai pierdeau încă. Așa e cartea: n-ai ce să-i faci când începe odată să-ți vie rău. Dar tocmai dănaie înău ca jocul să mărginească înainte, ca doar să se întoarcă cartea. Eu fierbeam în mine, fiindcă mi era milă de dănaie, vedeam că nu se întoarce și tiam că nici nu are să se întoarcă cartea. Și e pe câțiva bani de la oameni așa! Înveleg să joci ca să-ți treacă timpul; înveleg să joci când nu ții dacă o să câștigi ori o să pierzi; e însă o mică elie să joci când ții că numai câștigul poate să-ți vie. I-am făcut dar semn lui Naș ca să înceteze. S-a făcut că nu mă învelege. Am mai tăcut, am mai răbdat, dar nu puteam să-i las când vedeam că nici unul dintre dănaie nu ție ce face. “Naș, îi zisei dar

peste câțva timp, n-ar fi oare bine s[mai l[sa\i c[r\ile, s[v[odihn\i pu\in, s[trage\i un pui de somn, =i apoi iar pute\i]ncepe...” I-am vorbit cu blânde\e, cu glas dulce, ca unui copil. El]ns[? Nici n-auzea, nici nu vedea! Ei bine! urm[ea]nviorat[=i aruncând o c[ut[tur[]mprejur, tu m[=tii cum sunt! Nu sunt pripit[, nu m[iu\esc, dar nici nu m[dau]nd[r[t când =tiu c[e bine s[fac un lucru, ci merg orbi=]nainte. Ce-mi mai r[mânea de f[cut? Un singur lucru: s[pun mâna pe c[r\i =i s[le arunc]n foc. +tiind dar c[mai sunt câteva perechi]n dulap, le-am luat pe nesim\ite pe aceste =i le-am ascuns, apoi m-am apropiat de mas[, am pus mâna pe c[r\i =i am alergat cu ele la gura sobei.]l =tii acum pe Na\l: el nu s-aprinde când se mânîe, ci råde. A răs =i când a v[zut c-arunc c[r\ile]n foc, apoi s-a dus la dulap, ca s[ia altele. V[zând apoi c[nu mai sunt c[r\ile la locul lor, a venit la mine =i mi-a zis]ncet: “Nu m[face de ru=ine: oamenii au pierdut =i vor zice c[le fac acestea numai ca s[nu-=i mai poat[câ-tiga banii]napoi”. “Nu-mi pas[ce vor fi zicând ei,]i r[spunsei, când =tiu c-a=a e bine.” “D[-mi c[r\i, gr[i el, c[, dac[nu, sparg tot ceea ce vezi]n casa aceasta. Eu sunt aici st[pân!” “Pe toate, dac[vrei,]i r[spunsei, nu]ns[=i pe mine, nici pe voin\ a ta.” Ei bine! urm[ea dup[o mic[r[suflare, numai v[zând cu ochii a\i putea s[]n\elege\i c[nu e chip s[tr[ie=ti cu asemenea]ndr[cit.]n\eleg s[rupi, s[frâangi, s[spargi, s[omori chiar când te ia mânia oarb[, de nu mai =tii ce faci. Om]ns[]n toat[firea, potolit ca ori=icare din noi acum, numai =i numai ca s[m[spe-rie pe mine, el a dat rîzând cu pumnul]n geamurile dulapului, de s-au risipit sf[rîmate prin cas[. M[cuno=ti, Tric[, urm[ea mai iute, =i =tii c[eu nu m[sperii. Când v[zu c[nu-i dau c[r\ile, se duse la oglinda cea mare =i o f[cu =i pe aceea buc[\i-buc[\ele. Ce s[faci cu asemenea om?]l =tii c[e tare ca un bivol: degeaba m-a= fi opintit s[-l opresc, iar ceilal\i se uitau la el rîzând, parc[le pl[cea s[-l vad[ce face.

— S[-i fi dat afurisitele de c[r\i, gr[i Marta, =i s[-l l[sat]n =tirea Domnului.

— Ferit-a Dumnezeu! r[spunse Persida. “[nu mai spargi, Na\l, c[femeie, cum sunt, te p[lmuiesc]n fa\ a acestor oameni =i nu-mi mai pas[ce va urma!”

— R[u ai f[cut, zise Marta, care nu se mai putea st[pâni.

— N-aveam ce s[fac,]i r[spunse iar Persida. Tot era mai bine s[d[m unul]n altul decât s[sf[râm[m toate lucrurile din cas[. Auzind zgomotul, Bandi, b[iatul, a alergat speriat]n cas[. Nu mai eram acum singur[: b[iatul \ine, ziceam, la mine =i o s[-mi sar[]n ajutor, apoi, dac-ar fi r[u de tot, n-ar mai sta nici ceilal\i cu gurile c[scate. M-am repezit deci la el, ca s[-l opresc. “Nu te apropia,]mi zise el tot rânând, c[nu =tiu unde m[opresc dac[]ncep odat[. Mi-a fost destul, m-am s[turat, sunt plin pâ[n]n gât! E=ti urgia lui Dumnezeu, blestemat[s[strici via\a celor ce se apropie de tine. Uite! urm[ar[tând spre Bandi, atât om \i-a mai r[mas =i \ie]n lumea aceasta, corcitura asta, pr[p[ditul [sta, despre care nici chiar tat[l s[u nu mai vrea s[=tie; ceilal\i to\i, pâ[n[chiar =i mum[-ta =i fratele t[u, te-au p[r[sit. Ai dat bani pentru el, ca s[-l r[scumperi, =i tot nu mai d[pe la tine...”

Tric[se cutremur[=i mai f[cu un pas]nainte, gata de a pleca.

— A=teapt[,]i zise ea, c[nu le =tii]nc[toate. Auzind vorbele lui, Bandi, b[iatul, n-a zis nimic, ci a s[rit la el =i l-a mu=cat de um[r. Am s[rit =i eu =i nu =tiu ce-a urmat mai departe... Uite! urm[ea sumecându-se, ca s[-i arate vân[t]ile de pe bra\ele. Uite! zise ea, ridicând f[r[sfial[c[ma=a, ca s[arate vân[t]ile de pe pulpe. A=a mi-e tot trupul. Nu-mi pas[! Are s[m[doar[câțva =i apoi trece. Carnea de om se drege ea de ea. N-am s[mai tr[iesc cu el, =i am sc[pat de toate. Ru=inea]ns[, ru=inea pe care mi-a f[cut-o trebuie s-o =terg! Trebuie s[vad[omul acela c[tu =i mama nu v-a\i lep[dat de mine, c[nu pentru mine, ci pentru el n-a\i mai venit s[m[vede\i. A r[mas acum singur acas[=i sparge, frânge, taie]nainte... E p[cat, Tric[, e pagub[, dar nu-mi pas[: ru=inea]ns[trebuie s-o =tergem. Tu vii cu mine.

Marta]i f[cu lui Tric[semn s[stea, =i Tric[r[mase nemi=cat]n loc.]i era greu, =i-ar fi dat tot ceea ce]i era mai scump ca Sultana, copila nevinovat[, s[nu fi fost =i ea de fa[, dar el nu se mai putea mi=ca din loc.

— Dar ru=inea pe care ne-ai f[cut-o tu nou[? gr[i el]n cele din urm[. E adev[rat, Persido, c[tu e=ti o grea nenorocire pentru to\i cei ce \in la tine! Tu \i-ai f[cut-o: tu s-o por\i.

Persida st[tea ca stean de piatr[]n mijlocul celor ce se uita[u cu mila] la dânsa când Mara se ivi]n prag =i se opri dând din cap.

Aflase cele petrecute, alergase la cârcium[=i venise aici pe urma Persidei.

Persida se dezmor\i. Mama ei, tot mama ei, s[rmana.

— Nu te-ai s[turat nici acum de el?!]ntreb[Mara.

— Mi-a fost destul,]i r[spunse Persida; =i dac-a= fi omorât pe tata, mi-a= fi sp[=it p[catul.

— Las[-! gr[i Mara. Mul\ume=te lui Dumnezeu c-ai sc[pat de el. Iar[tu, Tric[, n-ai s[te amesteci, urm[peste pu\in. Mul\ume=te lui Dumnezeu c[\i-ai g[sit st[pâni oameni buni.

Era mähnit[Mara, de-ar fi fost]n stare s[sar[cu ghearele la afurisitul de neam\, dar se sim\ea fericit[cum nu s-a mai sim\it]n via\ei, c[ci]i= tia fata sc[pat[=i feciorul pus pe cale bun[.

Nu era]ns[fericit[Persida, iar[Tric[se sim\ea foarte nenorocit.

Se adunaser[deodat[toate, prea multe se]ngr[m[diser[pe capul lui: jupânul se preg[tea de plecare, jupâneasa-l a=tepta desear[. Persida plecase greu mähnit[, iar[Sultana nu se mai uita la el ca mai nainte, ba sc[pase chiar vorbele: “De ce nu te-ai dus cu sora ta?” Se sim\ea ca legat cot la cot, dar el lucra cu celelalte calfe la mas[=i nu zicea nimic, c[ci n-avea cu cine s[-i]mp[rt[=easc[gândurile.

Dup[-amiaz[zi el]ncepu s[se nelini=teasc[=i se f[cu din ce]n ce mai t[cut =i mai neastâmp[rat. Când sunetele muzicii str[b[tur[-n cas[, calfele =i ucenicii se puser[-n mi=care, ca s[se duc[s[vad[Verboncul. Tric[st[tea ca b[tut cu cuie pe scaun. Deodat[]ns[, când muzica sun[mai de aproape, el se ridic[drept,]i scutur[o dat[capul, apoi se repezi spre u=[.

Nu putea nim[nuia s[-i treac[prin gând c[el, care fusese r[scump[rat cu bani atât de grei, s-a pornit atât de repede ca s[alerge la Verbonc =i s[-i pun[=apca-n cap. Bocioac[se uit[deci mirat la el, iar Sultana]ncepu s[râd[. Marta sim\ise]ns[de mult c[nu-i e lui Tric[a bine =i, v[zând acum fa\ lui]n[sprit[=i mi=c[rile lui iu\i,]n\elese numaidecât gândul lui.

— Tric[, strig[ea cuprins[de spaim[, unde te duci?! Ce vrei s[faci?! Nu-l l[sa\i! urm[apoi peste pu\in, alergând dup[el. Nu-l l[sa\i, c[se d[la Verbonc!

Bocioac[]ncepu =i el s[rîd[. Auzi nebunie! De ce adic[s[se dea la Verbonc?

Tric[se opri =i se-ntoarse pe jum[tate napoi.

— Am, zise el, s[m[r[scump[r eu, ca s[nu-mi mai poat[nimeni arunca vorba c[m-a cump[rat cu bani!

Pornind apoi]nainte, el se duse — nu]n fug[, ci cu pa=i mari =i greu c[lca\i.

Bocioac[,]n\elegând acum =i el, porni dup[dânsul strigând mereu:

— Nu-l l[sa\i! Pune\i mâna pe el!

Iar[Sultana, care nu putea nici acum s[=i dea seama despre cele ce se petrec, st[tea uimit[]n pragul casei =i se uita când la muma ei, care se f[cuse galben[ca ceara, când la Tric[cel nalt =i sp[τος, care trecea]nainte aruncând]n dreapta =i]n stînga pe calfele ce i se puneau]n drum ori puneau mâna ca s[-l opreasc[.

Ie=it apoi la uli\[, el o lu[spre Verboncul care nu sosise]nc[la casa lui Bocioac[.

— Sta\i! strig[el ridicând amândou[mâinile, c[sunt =i eu aici =i merg cu voi dac[m[primi\i!

Lumea se opri, muzica]ncet[=i un fior rece trecu prin lumea adultat[]n alai. Era]n acel “sta\i!” =i-n acele bra\e ridicate]n sus ceva ce te f[cea s[sim\i c[omul acesta nu a=a din senin, nici din u=urin\ intr[]n rîndul celor ce iau =apca]n cap, =i]ntr-o clip[lumea se-ngr[m[di]mprejurul lui Tric[, pe care to\i]l =tiau =i mul\i]l iubeau.

“Ura! ura!” strigar[câ\iva când el lu[=apca =i =i-o]nfund[]n cap. “Ura!” strig[r[apoi cu to\ii când el se]mbr[\i=[cu unul din c[prarii buni de gur[=i lu[sticla de vin ca s[]nchine =i ca fulgerul trecu din gur[]n gur[vestea c[Tric[, feciorul Marei, omul de credin\ al lui Bocioac[, starostele cojocarilor, de=i r[scump[rat, a intrat la Verbonc, mare lucru trebuia s[fie la mijloc, =i lumea alerga din toate p[r\ile, s[vad[.

Când alaiul se porni iar înainte, era prea strâmt[uli\ a, =i Tric[mergea prin fa\ a casei lui Bocioac[în frunte, cu =apca pe ureche, cu sticla de vin \nut[în sus =i chiuind ca la nunt[.

— Cu bine, dup[r[zboi! strig[el închinând spre casa plin[=i=i urm[drumul înainte.

Nu mult trecu îns[, =i alaiul iar se opri, \nut[în loc de Mara, care venise cu fiica ei ca s[=i ia feciorul.

Era, s[rmana de femeie, ca una c[zut[din cer când vecinele alergau s[-i spun[c[Tric[s-a dat la Verbonc. Nu-n\elegea, nu credea c[e cu puțin\ una ca asta. A=teptase atâta timp s[=i vad[fata iar acas[, =i acum, când o vedea hot[rât[de a p[r[si pentru totdeauna pe neam\ul ei atât de urgisit =i =i =tia =i feciorul sc[pat =i bine a=ezat în casa lui Bocioac[, îi era parc[nu mai are nimic de dorit =i c[zuse oarecum obosit[de mul\umire sufleteasc[.

Cum ar fi putut ea s[cread[c[tocmai acum i se stric[toate planurile?

A început s[râd[cu hohot când a v[zut spaima Persidei, care în\elese numaidecât hot[rârea fratelui s[u.

Era o nebulie! mp[r\ia, dup[ce a luat o dat[banii, nu mai avea nici un drept asupra lui. Ea răs[din nou când Persida-i spuse c[Tric[are s[capete banii napoi. O treceau fiorii când se gândea c[feciorul ei o s[primeasc[deodat[atâta sum[de bani; dar nu credea c[mp[r\ia o s[fie atât de proast[ca s[-i dea banii dup[ce-i are o dat[.

A=a, râzând mereu, a trecut Mur[=ul, =i mai vârtos râdea când l-a v[zut, în sfâr=it, pe Tric[cu =apca pe ureche. Ah! ce bine îi =edea! Ah! ce fecior! Nu era nici unul ca dânsul!

Tric[se cutremur[în tot trupul când le v[zu. Apoi, cuprins de o pornire dureroasă[, f[cu câliva pa=i spre mum[-sa, o]mbr[\i=[lung =i o s[rut[de mai multe ori, în vreme ce Persida începu s[plâng[, =i plângeau to\i v[zând-o pe dânsa plângând.

Ca s[scape, Tric[se desf[cu, ridic[iar sticla cu vin =i, cu lacrimi-le în ochi, începu s[chiuiasc[din nou, încât r[suna tot ora=ul.

— Muzica! s[cânte muzica! strig[Mara ca ie=it[din fire =i începu s[bat[din palme.

Tot n-avea nimeni fecior ca dânsa! +i pornit alaiul]nainte, ea mergea]n frunte al[turea cu feciorul ei, s[rind mereu ca]n joc, chiuind din r[sputeri =i b[tând mereu]n palme, luat[de vârtejul din care nu putea s[=i scoat[feciorul.

Iar[Persida cea]nalt[=i frumoas[, femeie asupra c[reia se opreau toate privirile, mergea pierdut[=i plângând dup[dân=ii.

C[prarul cel bun de gur[a mers cât a mers sfiicios al[turea cu dânsa. Luat]ns[]n cele din urm[=i el de vârtej, o cuprinse cu bra\ul =i]ncepu s[joace cu ea.

— Ce p[cat c[nu pot s[merg =i eu cu voi! gr[i dânsa =i-l dete]ncet la o parte.

XX

NOROCUL CASEI

— Las[, draga mamii, c[toate au s[ias[bine. Are fiecare norocul lui. Au p[\it-o altele =i mai r[u decât tine =i tot au ajuns femei cu cas[bun[. E=ti, la urma urmelor, ca =i când ai fost cununat[cu el, =i toat[lumea te =tie c[i-ai fost so\ie credincioas[=i harnic[=i multe ai suferit de la dânsul. Femeie ca tine n-are decât s[aleag[]ntre cei mai buni ca s[=i g[seasc[b[rbat.

A=a vorbea Mara ca s[=i mângâie fata.

Trecuse miezul nop\ii, =i ele, de=i obosite moarte, nu puteau s[doarm[]n culcu=urile lor.

— Nu-mi mai trebuie b[rbat, r[spunse Persida; eu nu mai pot s[am b[rbat.

Vorba asta Mara nu putea s-o]n\eleag[, dar nu putea nici Persida s[-i spun[de ce adic[ea nu mai poate s[aib[alt b[rbat afar[de Na\. Prea ar fi fost grea lovitura dac[i-ar fi spus c[e cununat[cu dânsul.

— Prostii! gr[i deci Mara, care]n\elegea lucrurile cu totul altfel. Poate o femeie ca tine ori=icând...

Luat[apoi pe dinainte de dorin\ a de a o molcomi, ea nu se mai putea st[pâni.

— Banul, draga mami, urm[ea, banul e mare putere, el deschide toate u=ile =i stric[toate legile, iar tu ai bani, destui bani, mul\i bani. Uite! urm[ea, f[cându=î must[rî c-a sc[pat vorba. |i-o spun fiindc[nu mai e=ti copil[=i trebuie s-o =tii, ca s[te sim\i: eu am adunat pentru voi pu\in câte pu\in =i din ce]n ce mai mult. M-a ajutat Dumnezeu, =i pu\ine sunt pe aici prin apropiere fetele care au zestre ca tine.

Persida se ridic[pu\in]n culcu=ul ei. +tuse ea c[are mama ei bani! acum]ns[ar fi voit s[-i vad[fa\, c[ci din tonul cu care vorbea, banii p[reau mul\i, =i parc[din fa\, ei ar fi putut s[-i numere. Era]ns[]ntuneric]n cas[.

— Câteva mii s[fie, gr[i Persida, nu se sperie nimeni de ele.

— Nu vorbi, fata mea, de mii,]i zise Mara, ci num[r[cu zecile de mii. Nu degeaba am ostenit eu; nu degeaba mi-am tras de la gur[. Ce-i al t[u e al t[u; ce-i al lui Tric[e al lui Tric[; ce-o s[mai r[mân[ve\i]mp[r\i]ntre voi. Asta s-o =tii, ca s-o =tii, dar s[n-o spui nim[nui. Nu e=ti tu ori=icine!

Persida t[cu.

]n zadar! puterea banului e mare, =i ea se sim\ea cu totul altfel acum, când =tia din gura mumei sale c[are zeci de mii puse la o parte =i bine p[strate, cum numai Mara =tia s[p[streze.

Doamne! Na\ s-ar mira =i el dac-ar =ti-o aceasta =i =i-ar da silin\ele s[intre]n voile b[trânei, s-o]ndulceasc[, s-o momeasc[. Hub[r, b[trânul, ar vorbi =i el cu totul altfel dac-ar =ti c[feciorul lui ia zestre mare.

De ce adic[Na\ era mereu posomorât =i r[stît? de ce era ner[b-d[tor? de ce bea? de ce juca c[r\i? de ce era nemul\umit cu soarta lui? Pentru c[era deprins s[tr[iasc[bogat =i tr[ia acum s[rac, scos de dânsa din averea lui.

]i venea s[se ridice din culcu=ul ei =i s[alerge la el, ca s[-i spun[=i s[-l roage, s[-i moaie, s[-i]ndulceasc[firea.]n zadar, afar[de dânsul nu era pentru dânsa b[rbat pe lume, f[r de c[snicie nu e via\ =i numai cu dânsul putea dânsa s[-i]nchipuiasc[c[snicia.

Asta trebuia s-o]n\eleag[=i mama ei, =i o]n\elegea dac[-i spunea c[sunt cununa\i.

Acum, în clipa aceasta, putea să i-o spun[, era chiar datoare, pentru ca ea să =tie cum stau lucrurile =i să nu-=i mai fac[gânduri de=erte.

— Mam[! =opti ea.

Mara adormise.

— Mam[! gr[i mai tare.

Mara dormea pierdut[în somnul greu al omului obosit.

Persida se ridic[speriat[din culcu=ul ei.

Iar se sim\ea singur[, p[r[sit[, nep[zit[de nimeni =i, cu o putere ne]mblânzit[, o cuprinse pornirea de a se duce la el. Nu putea dansa să doarm[în alt[cas[când avea casa ei. Ce făcea el singur? Cum putea dansa să-l lase singur?!

Ca apucat[de nebunie, ea se dete jos din pat, se]mbr[c[în prip[=i ie=i tiptil din cas[, apoi o lu[ca o stafie prin noaptea geroasă[drept spre S[r[rie, în\nd drumul peste Mur[=ul]nghe\at după zarea luminii de la cârcium[.

Na\ era dus, nu =tia nimeni unde, =i cârciuma r[m[sese în paza lui Bandi, câinele credincios, care sări speriat în picioare când o v[zu pe Persida în prag.

Iar[Persida nici c[-l b[lg[în seam[,]i era parc[a c[zut din cer de la mari în[lîimi în pr[pastie adânc[=i se afla tot în c[dere.

A=a a g[sit-o Na\ când s-a]ntors cam ame\it de vin acas[.

— Aha! gr[i dansul. Tot s-a-ntors doamna! +tiam eu c[nu po\i tu să tr[ie=ti f[r[de mine: e scris în steaua sub care ne-am n[scut c-avem să tr[im]mpreună pân[ce nu ne vom fi mâncat de vii unul pe altul.

Persida se uit[la el cuprins[de]nduio=are, cum muma se uit[la copilul pornit în c[i rele.

Ce putea dansa să vorbească cu omul acesta?!

— Dar bine c-ai venit, urm[tol[nindu-se pe pat, c[ci tot n-avea cine să-mi trag[cizmele... Trage! ad[ug[apoi =i-=i]ntinse piciorul.

Era obi=nuit[Persida să-i trag[cizmele =i să i le cure\de de noroi. Ea-l]nv[\ase a=a. Niciodată]ns[pân-acum el nu i-o ceruse asta, =i ea se ru=in[de starea în care ajunsese fă\ de el.

Dar ce putea s[fac[?! Cu de-a sila, dar le trase, apoi r[m[sese uitându-se mîhnit[la el.

— Bine, zise ea, nu \i-e \ie ru=ine de ceea ce ai f[cut?

— Nu, r[spunse el, nu mi-e deloc ru=ine. De ce s[-mi fie ru=ine? Dac-a= fi orb, nu mi-ar fi ru=ine; dac-a= fi surd, nu mi-ar fi ru=ine; sunt cum m-a l[sat Dumnezeu, a= zice, =i tot a=a zic =i acum. Nu vezi tu c[mie-mi lipse=te ceva? Nu sunt om]n toat[firea. E o nenorocire, dar n-am ce face!

Ce mai putea s[-i zic[?!

— Cum ai putut tu s[la=i casa a=a singur[? gr[i dînsa peste cîtva timp.

El se ridic[=i se uit[la dînsa fr[mîntat]n lupt[cu sine.

— N-am l[sat-o singur[,]i r[spunse apoi rîzînd cu am[r]ciune. A r[mas aici fratele meu Bandi. Da! urm[el, s[=tii c[mi-e frate, frate adev[rat, feciorul tatei,]ntocmai ca mine! Uit[-te bine la el =i-o s[vezi =i tu c[a=a este. Mi-e frate! Asta-i izvorul tuturor nenorocirilor!

Persida nu se putea dezmetici.

— Vorbe=ti]ntr-aiurea? gr[i dînsa.

— Nu! r[spunse el. Sunt cam ame\it =i nici nu \i-a= fi spus-o dac[n-a= fi, dar =tiu foarte bine ce spun: Bandi, b[iatul Reghinei, e fratele meu.]l v[d,]l simt c[mi-e frate =i-mi aduc aminte de Reghina... M-ai]n\eles? Tata e om bun, dar s-a]nr[it, fiindc[nu poate s[uite =i s[ne ierte pe mine =i pe mama. Tu e=ti suflet bun, Persido, inim[de diaman: ce ai avut s[iei asupra ta blestemul c[zut pe capul nostru?!

Persida=fi dete seam[de marea asem[nare ce era]ntre Bandi =i Hub[r =i nu se mai]ndoi c[Na\ are dreptate.

— S[rman de tine =i de mine, s[rmani de noi to\i! strig[ea cuprinzîndu-l cu bra\ele. S[n-o simt[cumva Bandi aceasta, c[mult \ine la r[posata lui mum[=i urât lucru se-ntîmpl[!]

— S[n-o simt[, zic =i eu, gr[i Na\, dar tata trebuie s[fac[ceva, m-ai]n\eles? Trebuie s[fac[ceva!

— Da! gr[i Persida, =i ei]ncepur[s[stea la sfat, parc[nu s-ar fi certat niciodat[-n via\ a lor.

Iar[Mara...

Visase noaptea toat[pe feciorul ei, =i diminea\ a tot cu gândul la el s-a de=teptat din somn. Nu se putea dezmetici cum au venit lucrurile =i ce a f[cut el ca s-o ia pe dinainte =i s-o duc[cu dânsul. }=i aducea numai aminte c[s-a uitat o dat[la el, a v[zut c[nu e chip s[-l abat[de la hot[rârea lui =i a]nceput s[bat[]n palme. Cu totul altfel s-ar fi petrecut]ns[lucrurile dac[dânsa nu s-ar fi putut mângâia cu gândul c[are iar pe fata ei la sine. Ea s[ri deci speriat[din pat când se]ncredin\[c[culcu=ul Persidei e de=ert =i nici hainele ei nu mai sunt aci.

Le]n\elese toate]ntr-o singur[clip[.

“Neam]ndr[cit! strig[dânsa. Dac[=i-au pus odat[ceva]n gând, nu e chip s[-i mai sco\i din ale lor.”

Ea se a=ez[]nd[r]tnic[pe scaun, nu sup[rat[, nu]ndurerat[, ci tare hot[rât[de a nu se mi=ca, de a nu face nimic, de a ar[ta c[nici pe dânsa nu poate nimeni s-o scoat[din ale ei.

Ca totdeauna când nu mai =tia ce s[fac[, =i acum sim\[mântul ei covâr=itor era c[toate au s[ias[]n cele din urm[dup[gândul ei =i c[copiii ei pot s[dea]n gropi, pot s[suferi, dar nu pot s[piar[=i tot la ea au]n cele din urm[s[se]ntoarc[.

De aceea a râs cu un fel de mul\umire r[ut[cioas[când a aflat, peste câteva zile, c[Na\l iar a b[tut pe Persida.

Ar fi voit s[-i scoat[omului aceleia ochii cu ghearele, dar]i p[rea bine.

“A=a-i trebuie! zicea. S[-i vie]n fire!”

S[pt[mânile =i lunile treceau. Persida tr[ia din ce]n ce mai r[u cu so\ul ei, dar[Mara nu-=i schimba gândul: putea Persida s[rabde, c[-i f[cea bine r[bdarea.

Tot astfel, când a venit =tirea c[r[zboiul s-a pornit cu italienii, Mara se ruga mereu la Dumnezeu s[aib[]n paza lui pe feciorul ei, dar se bucura oarecum când se gândea la suferin\ele prin care el trebuie s[treac[.

Sunt]ns[]n lumea aceasta cu putin\[=i lucruri care o moaie chiar =i pe Mara.

Mai pe toamn[Mara afl[c[Persida iar e]n stare binecuvântat[.

Nu-i venea s[cread[=i nu putea s[-i dea seama dac[e bucurie ori]ntristare sim\[mântul viu care o cuprinde când se gânde=te c[tot ar fi cu puțin[.

“Grozav[nenorocire!” zicea dânsa, =i totu=i]i venea s[se duc[=i s[-i ia fata cu puterea de câte ori afla c[=i acum tot o mai bate Na\l. I se r[scoalea toat[firea când se gândea c[iar[s-ar putea]ntâmpla ca]n rândul trecut.

Iar dac[nu, dac[Dumnezeu se]ndur[, Persida era legat[, nedesp[r]it[pe toat[via\a de dânsul, =i Marei]i venea s[se duc[la dânsul s[-i spun[c[-l iart[, c[vrea s[se]mpace cu dânsul =i-i d[fat[cu zestre, numai s[se cunune... Parc[]ns[tot mai era timp, trebuia s[a=tepte.

A=a s-a fr[mântat Mara luni de zile de-a rândul =i nu s-a mi=cat decât pe la Sf. Nicolae, când iar a trimis moa=a dup[dânsa.

— Zice, gr[i Talia, s[nu te nelini=te=ti, c[toate sunt bune!

Mara era, cu toate aceste, ba tocmai de aceea, foarte nelini=tit[.]i venea s[-i smulg[p[rul din cap, s[-i mu=te carnea de pe trup, =i mergând cu pa=i iu\i =i m[run\i, iar nu rar c[lca\i ca alt[dat[, spre cârciuma de la S[r]rie, ea]=i zicea mereu: “Nemernico! Tic[loaso!” De mult ar fi trebuit s[vin[=i nu se putea ierta c[n-a venit.

“O, Doamne! gr[i]n cele din urm[, ca s[se mai molcomeasc[ea]ns[=i pe sine, dar tot om dat de la Dumnezeu e, =i botezul o s[-l sfin\easc[=i pe el.”

Da! botezul sfin\e=te chiar =i pe copiii aduna\i din margine de drum.

Ea, cu toate aceste, se opri, ajuns[la intrare, ca]n fa\a unei primejdii.

— E aci neam\ul? o]ntreb[pe Talia.

— Nu e, r[spunse aceasta, a plecat pe-nserate =i nu-i e obiceiul de a se]ntoarce]nainte de cântatul coco=ilor.

=i nu s-a ab[tut Na\l nici ast[dat[de la obiceiul lui. Plecase sup[rat, muncit de gânduri grele,]ncât nu mai =tia nici el ce are s[fac[=i-i petrecuse timpul cuprins de viu neastâmp[r.

Târziu dup[miezul nop\ii, când s-a]ntors istovit =i cam ame\it

acas[, toate erau trecute =i]n iatacul luminat de o candel[se f[cuse lini=te adânc[.

Persida dormea cuprins[de somn]nt[ritor,]ncât abia i se mai sim\ea r[suflarea, iar[Mara se a=ezase pe patul lui =i fusese =i ea biruit[de somn.

V[zând pe Mara, el se opri =i stete o clip[, apoi voi s[ias[, s[plece, s[se duc[, s[fug[:]i era ru=ine,]l cuprinsese un fel de spaim[, parc[o grea pedeaps[]l a=tepta.

El]ns[nu putea s[plece: se sim\ea ca]nfipt]n p[mânt.

Prin lini=tea nop\ii se auzea un fel de morfoleal[gînga=: copilul,]mb[iat,]nf[=at =i a=ezat, dup[obicei, lîng[muma lui, nu dormea, ci]=i dusesese mâinile la gur[=i]=i sugea pumnii.

Inima lui Na\l se strânse =i mintea lui se lumin[deodat[, parc[toat[noaptea ar fi dormit =i n-ar fi v[zut b[utura cu ochii lui.

Era un copil acolo, chiar copilul lui.

Ah! de ce i l-a dat Dumnezeu?! Ca s[-l certe cu toat[asprimea.

Nu! Copilul acesta nu poate s[tr[iasc[! S-a n[scut numai ca s[moar[. Chinuit[]n toat[clipa =i mereu b[tut[, Persida n-a putut s[dea via\ decât unei stîrpituri;]l vedea, parc[, stîlcit, cu oasele strâmbe, cu fa\ a pocit[, o adev[rat[spaim[, =i, cuprins de fiori, el]ncepu s[tremure aducându-=i aminte de Reghina =i de copilul ei.

=i dac[i-ar fi dat, cu toate aceste, s[tr[iasc[?

Grozav[nenorocire!

=i totu=i...

“Doamne! zise el cu ochii plini de lacrimi, ceart[-m[pe mine, ceart[-m[cu toat[asprimea, dar las[-l pe el, p[ze=te-l, \ine-l, orb s[fie, surd s[fie, slut s[fie, schilod s[fie, numai a om s[semene, c[ci tot al t[u este, tot \ie are s[\i-l p[streze s[rmana aceasta de femeie.”

Tiptil apoi, pas cu pas, c[lcând]n vîrful degetelor, cu inima]ncle=tat[=i tremurând]n tot trupul, el se apropie de pat, ca s[-=i vad[copilul.

Ce putea s[vad[?

Un copil abia n[scut nu e, la urma urmelor, decât o buc[\ic[de

carne f[r] ochi, care se mi=c[] n toate am[nuntele ei. El]ns[nu mai v[zuse]n via\a lui ceva atât de frumos ca copilul lui, cu fa\ a ceea rotund[, plin[=i viu mi=cat[=i cu degetele cele lungi =i sub\iri la mânu=i\ele de om.

Ah! cum ar fi vrut s[-l] desf[=ure, ca s[-l] vad[]ntreg, s[-l] pip[ie cu mâna, s[se]ncredin\eze c[e]ntreg, c[setea de via[, care-l f[ce s[-i] sug[cu atâtă neastâmp[r pumnii,]i str[b[tea]ntreaga fiin\].

“De ce, Doamne, atâtă bun[tate? C[ci eu nu sunt vrednic de ea”, zise el adânc]nduio=at =i nu=i mai putu st[pâni plânsul.

Persida=i deschise ochii =i-i deschise mari =i-i]ndrept[oarecum dormind, mirat[=i nedezmeticit[spre el.

— Ah! Doamne! zise el]n române=te. Iart[-m[, Persido, c[te-am de=teptat, dar nu mai pot! Nu mai pot! zise el iar =i izbucni]n plâns]n[bu=it.

Persida-i]ntinse mâna =i-l apuc[de bra[, ca =i când s-ar fi temut c[se duce =i-ar fi voit s[-l] opreasc[, s[-l] ie, s[nu-l lase.

— Plângi, c[-\i] face bine, zise apoi peste câțva timp. E b[iat, urm[iar. O s[vezi tu ce b[iat! Las[, c-o s[vezi cum toate au de aici]nainte s[fie altfel.

— Cum altfel? gr[i dânsul dezn[d]jduit. Eu tot eu r[mân; de câte ori mi-am f[cut cele mai amarnice must[r]i? de câte ori mi-am pus tare-n gând s[m[-ndreptez?! Tot nemernic am r[mas, =i nemernic am s[fiu toat[via\ a mea!

Persida se uit[zâmbind senin la el.

Ce-i pas[ei acum dac[el se]ndreapt[ori nu?!

Da, mai]nainte, când toat[gândirea, toat[sim\irea, toat[purtareea ei de grij[asupra lui =i numai asupra lui se]ndrepta, ea ar fi voit s[nu mai fie om ca dânsul =i-l scotea din r[bdare,]l]ndârjea prin ne]ncetatele ei silin\ e. Acum]ns[nu mai vedea p[catele lui =i-i era, a=a cum]l =tia, destul de bun.

Mara se de=tept[=i ea din somn, dar, v[zându-l la patul fiicei sale, nu-i mai venea s[fug[, ca mai înainte, când se gândise c-ar putea s[dea ochi cu el.

V[zându-l plângând, ea se]nduio=[.

— Ei, las[-le acum, zise ea; ce a fost a trecut. Mi-a spus Persida, mi le-a spus toate; toate le =tiu, s[-i mul\umim lui Dumnezeu c[ni l-a dat =i-a rânduit s[nu fie copil adunat de pe uli\e.

El a r[mas uimit]n fa\ea ei. Ar fi voit s[-i r[spund[ceva, s[mearg[=i acum la ea =i s[-i s[rute mîna, dar nu putea: erau parc[toate de prisos, =i cînd]=i ridic[ochii, el se uit[la ea ca =i cînd nu ar fi fost niciodat[=i c-ar mai putea s[fie sup[rare]ntre dîn=ii.

— S[rmana mea mam[! gr[i el]n cele din urm[, suspinând.

— Are s[vin[=i ea! zise Mara. Trebuie s[vin[! Am s[m[duc chiar eu s[-i spun, s-o chem, s-o aduc:]i este nepot =i ei tot atît de bine ca mie; are =i ea s[se bucare.

— Dar nu cumva s[-i spui, mam[, =i ei c[suntem cununa\i, gr[i Persida]ngrijat[.

— Nu! ferit-a Dumnezeu! adause Na\l. N-ar putea s[nu-i spun[tatei, =i-l =i\i cum e!

Ei]ncepur[apoi s[se sf[tuiasc[ce fel ar trebui s-o porneasc[pentru ca s[-l moaie =i pe b[trînul Hub[r, ca la botezul copilului s[fie aduna\i cu to\ii]n dragoste familial[.

— Avem, gr[i Na\l, s[-l botez[m]n legea ta =i s[rug[m pe p[rintele Codreanu s[vie, ca tot el s[-l boteze!

— Da! zise Mara]ncântat[, tot el! Altfel nu se poate!

Persida dete din cap =i ochii i se umplur[de lacrimi.

— Nu, gr[i dînsa, avem s[-l botez[m]n legea b[trînului Hub[r =i-o s[rog, urm[plângând, pe maica Aegidia s[-i fie ea na=[. De mult]nc[mi-am pus-o aceasta]n gînd, ad[ug[ea =i plîns_e]nainte.

Mara =i Na\l nu mai]ndr[znir[s[zic[nimic. A=a era! Tot dînsa era cea mai]n\eleapt[. O durea pe Mara c[nepotul ei n-o s[fie cre=tin adev[rat, dar recuno=tea ea c[numai a=a se poate]mblânzi Hub[r cel]ndârjit.

A=a, stînd de vorb[=i sf[tuindu-se]ntre dîn=ii,]n fericit[unire familial[, i-au prins zorile de zi =i i-a apucat =i lumina zilei, pe care Hub[roaie o a=teptase cu neastîmp[r.

Nu mai putea, s[rmana de femeie!

Singur[dânsa =tia cât a r[bdat =i câte lacrimi a v[rsat]n t[cere dup[rarele ei]ntâlniri cu Na\l. |inea s[nu treac[peste voin\ a so\ului s[u; au]ns[toate un hotar: din clipa]n care aflase c[se apropie ceasul, ea nu mai a=tepta decât s[plece so\ul ei la m[cel[rie pentru ca s[plece =i ea.

Persida =i Na\l =i Mara tres[rir[]ntr-un fel de uimire când ea se ivi]n prag.

Era lucru firesc ca ea s[vie =i nu se]ndoiau c[va =i veni: uimi\i erau dar numai pentru c[dânsa venise tocmai acum, când vorbeau despre dânsa.

Mara, cea dintâi, se ridic[=i se duse la dânsa. Ne=tiind ce s[-=i mai zic[, ele se]mbr[\i=ar[]n t[cere, se s[rutar[=i iar se \inur[]m-br[\i=ate,]n vreme ce copiii lor se uitau la ele oprindu-=i r[suflarea.

Desf[cându-se din bra\ele Marei, Hub[roaie trecu apoi pe lâng[fiul ei =i se duse la Persida, ca s[o s[rute de mai multe ori tot]n t[cere, cu dragoste =i cu sfial[.

Abia dup[-aceea ochii ei se oprir[asupra copilului =i de la el trecu[la Na\l.

— Mult e=ti nenorocit, gr[i dânsa cu ochii plini de lacrimi, =i mare noroc ai avut! Le =tiu toate, urm[apoi]ntorcându-se spre Persida. +tiu cât ai suferit, fata mea. Dumnezeu are s[\i le \ie toate]n seam[=i s[\i le r[spl[teasc[!

— Las[-le aceste,]ntâmpin[Mara. S[nu mai vorbim despre cele trecute, ci s[vedem de cele viitoare.

Hub[roaie se uit[lung la ea.

— |i-e u=or \ie, gr[i dânsa am[rât[, c[ci stai singur[, po\i s[faci cum te trage inima =i n-ai s[te temi de nimeni: mie mi-e groaz[când m[gândesc la cele viitoare.

Persida se cutremur[.

— S[nu fie]n ceas r[u vorba pe care ai gr[it-o f[r] ca s[-\i dai seama! suspin[Mara. Nu e]n lumea aceasta nimic mai trist decât via\ a v[duvei, care poart[ea singur[greul vie\ii =i tot ea singur[

plânge când are vreo bucurie. Ce-mi este mie c[ne vedem aduna\i cu to\ii aici, când r[posatul, s[rmanul, nu poate s[fie =i el cu noi! urm[dânsa plângând. Nu, din inim[nu puteau s[-\i ias[vorbele. B[rbatul t[u e om =i el, e cre=tin, e p[rinte =i are s[se moaie]n cele din urm[.

Nici c[-i veniser[din inim[acele vorbe, dar fuseser[gr[ite, =i ca un fel de s[getare trecuse prin inimile lor sim\mântul c[nu e unirea fericit[cu putin\ câ[vreme tr[ie=te el.

O clip[]ns[numai, apoi]ncepur[a se sf[tui cum au s[porneasc[lucrurile ca s[-l aduc[=i pe el]n mijlocul lor.

Hub[roaie nu]ndr[znea s[-i vorbeasc[.

— Ce ar fi dac[m-a= duce eu =i i-a= cere iertare? gr[i Na\.

— Ferit-a Dumnezeu! r[spunse muma lui. Ar fi destul s[te vad[pentru ca s[nu-=i mai poat[st[pâni mânia. Nu =tiu ce are, dar de la un timp]ncoace e din ce]n ce mai]ndârjit.

— Am s[le suf[r toate,]ntâmpin[Na\, =i mi-e destul s[-i spun o vorb[pentru ca s[-l potolesc.

Persida, dând cu socoteala care e vorba aceea, cl[tin[din cap.

— Nu! zise ea. Ai face foarte r[u. Te rog, mam[, urm[apoi]ntorcându-se spre Hub[roaie, s[te duci la maica Aegidia =i s[-i spui c-o rog de iertare =i doresc a vorbi cu dânsa. Are s[vie, iar celelalte le l[sa\i pe mine.

A=a s-a =i f[cut.

De la cârcium[Hub[roaie s-a dus drept la m[n[stire, =i pe la amiaz[zi maica Aegidia cea m[run\ic[=i cu fa\la aspr[a cerut bine-cuvântarea stari\ei ca s[poat[merge la fata ei.

Trecuse atâta timp de când nu se mai v[zuser[=i atât de multe s-au petrecut]n timpul acesta. Era]ns[la mijloc un suflet nevinovat, =i maica Aegidia intr[]n cârciuma de la S[r[rie ca-ntr-o biseric[, sfiicioas[=i cu pas u=or.

Tot a=a a =i ie=it peste vreun ceas, ca s[mearg[la p[rintele pleban, care s-a dus apoi f[r[de]ntârziere la Hub[r, c[ci vorba era s[scape trei suflete r[t[cite.

— +tiu de ce ai venit =i ce vrei, li zise Hub[r. Nu mi-a spus nimeni, dar mi-e destul s[te v[d ca s[=tiu. Uite, i le iert toate, toate le trec cu vederea, toate le uit ca =i când n-ar fi fost niciodat[: nu-l pot]ns[ierta c[nepotul meu e copil nelegiuit.

— Tocmai de aceasta e vorba, gr[i plebanul a=ezat. E o nenorocire c[a=a au venit lucrurile, dar trebuie s[ne ferim de alta mai mare: s[-i cunun[m cât mai curând, pentru ca copilul s[fie botezat ca n[scut din p[rin\i care tr[iesc]n c[snicie binecuvântat[de sfânta biseric[.

— Minciuni! strig[Hub[r. Pata tot r[mâne. Grozav am fost pedepsit eu pentru câteva clipe de u=urin\! Nu mi-e destul c[trebuie s[-mi =tiu copilul de pripas, dar am ajuns s[am =i un nepot nelegiuit.

— Despre aceasta s[nu vorbim, gr[i plebanul cu oarecare asprime. |i-ai f[cut datoria =i trebuie s[\i-o faci pân[la sfâr=it. Copilul n[scut din adulter nu g[se=te mil[nici la oameni, nici la Dumnezeu: el n-are loc]n rândul cre=tinilor =i e suferit numai]n tinda bisericii. N[scut din greu p[cat, via\a lui nu poate s[fie decât o grea osând[. N-ai s[-l =tii, n-ai s[-l vezi!

— Dar]mi iese mereu]n cale! strig[Hub[r dezn[d]duit.

— E]n adev[r de necrezut cum a ajuns el la casa lui Na\, gr[i plebanul. N-ai]ns[s[\ii seama de el =i n-ai mai ales s[pui al[turea cu dânsul pe nepotul t[u, care nu din adulter, ci numai din c[snicie lipsit[de binecuvântare e n[scut.

— Dar ce este vinovat el?!

Preotul cl[tin[zâmbind din cap.

— F[r[de voin\a lui Dumnezeu, zise el, nici un fir de p[r nu se clatin[: cum s-ar putea oare ca om s[se nasc[f[r[de a lui voin\?! Era de mai nainte vinovat =i pentru vina lui osândit s[se nasc[din p[cat, pentru ca s[treac[dispre\uit de semenii s[i prin lume. +i osândit, pentru vina ta, erai =i tu s[-l z[misle=ti, pentru ca s[nu mai po\i tr[i lini=tit. Poart[-\i osânda cu umilin\ =i cu r[bdare]ndelung[, pentru ca s[\i se ierte vina. Toate ai s[le treci cu vederea =i s[te gânde=ti numai la]mplinirea datoriei tale, pentru ca copilul s[fie botezat]n legea ta =i primit]n sânul singurei biserici]n adev[r mântuitoare. Dac[

ei nu sunt cununa\i, botezul are s[se fac[]n legea mamei =i copilul este pierdut pentru biseric[.

Acesta era un lucru peste care Hub[r nu putea s[treac[.

Nu mai era vorb[dac[vrea ori nu vrea, poate ori nu poate; trebuia s[voiasc[=i s[poat[, s[se siluiasc[]nsu=i pe sine, ca s[fie ocrotit ca fiu supus de sfânta biseric[=i s[afle iertare]nainte a lui Dumnezeu.

A r[mas dar vorba ca plebanul s[-l aduc[pe Na\, pentru ca s[cear[iertare =i p[rinteasca binecuvântare.

Era hot[rât Hub[r s[le fac[toate dup[cum le rânduise preotul, dar prea suferise multe, tot nu se]mp[case cu gândul c[nepotul s[u e copil nelegiuit =i, când se v[zu fa\[-n fa\ cu fiul s[u, sângele]i n[v]li spre cap =i ochii i se]mp[ienjenir[.

— Nemernicule! Cum ai putut tu s[-mi faci =i ru=inea aceasta?! strig[el ca ie=it din fire =i-i trase fiului s[u dou[palme.

Plebanul ridic[mâna.

— Rabd[, fiule, zise el, c[]i se cuvine =i]i-e p[rinte.

Na\]i plec[capul, apoi f[cu un pas]nainte, apuc[mâna care-l lovise =i o s[rut[.

Uitându-se]n ochii tat[lui s[u, el fu cuprins de sim\mântul c[]n zadar sunt toate, c[ci trai lini=tit cu acest om nu se poate.

— Love=te-m[, alung[-m[, gr[i, ceart[-m[cu cea mai mare asprime, dar s[aibi inim[de p[rinte pentru copilul meu, care nu e n[scut, precum v[d c[crezi, din c[snicie nelegiuit[.

— Cum nu e?!]ntrebar[plebanul =i Hub[r deodat[.

— Persida, r[spunse Na\ ridicându-i capul, nu e femeia care poate s[tr[iasc[]n c[snicie nelegiuit[. A venit cu mine fiindc[]n starea dezn[d]duit[]n care m[aflam se temea s[m[lase singur. Ar fi murit]ns[mai bucuros, dar[nu ar fi venit dac[nu s-ar fi g[sit un preot care era gata s[ne cunune. Suntem cununa\i!

— Cum?]n tain[? F[r[de]nvoirea p[rin\ilor?]ntreb[preotul.

— Cu]nvoirea mumei, r[spunse Na\ cam]n sil[;]nvoirea tatei nu o puteam cere fiindc[eram]n du=m[nie.

— Dac[a=a este, gr[i preotul]ntorcându-se spre Hub[r, atunci c[s]toria e neatins[=i copilul e legiuit. Dar tot trebuie s[fie binecuvântat[c[snicia de amândou[bisericile.

Hub[r nu se putea dezmetici. Se sim\ea u=urat, dar tot nu putea s[-l ierte pe Na\l c[s-a c[s]torit f[r[de]nvoirea lui.

— S[fie, zise el, s[fie binecuvântat[de amândou[, dar copilul e al nostru, numai al nostru.

— Da, tat[, r[spunse Na\l, =i ei r[maser[câțva timp]ntr-un fel de]ncordare.

P[rintele pleban ar fi a=teptat ca ei s[-i dea mâna, s[se]mbr[\i=eze, s[se s[rute, s[arate c[s-au]mp[cat. Na\l nu]ndr[znea]ns[s[se apropie de tat[l s[u, iar Hub[r nu putea s[se uite]n ochii fiului s[u.

— Te rog, tat[, gr[i]n cele din urm[Na\l, dac[se poate, s[vii s[vezi copilul.

Hub[r]i ridic[ochii. Nu putea s[zic[ba =i]i era foarte greu s[se duc[.

— Am s[viu, zise el, da! am s[m[duc. S[=tii]ns[c[nu la tine m[duc, ci la femeia aceea, care e prea bun[pentru un nemernic ca tine.

Na\l]i plec[iar capul. Era =i el de p[rerea tat[lui s[u =i nu se-ndoia c[Persida va]ndulci firea b[trânului.

— Am s[viu mâine diminea\[, zise iar Hub[r]ntorcându-se spre p[rintele pleban. Azi e prea târziu =i trebuie s[m[mai gândesc =i eu.

Seara apoi Hub[r a vorbit cu nevast[-sa, care era foarte fericit[v[zându-l din ce]n ce mai muiat =i mai fericit[]nc[se sim\ea când el]i spuse c[dâ=ii sunt cununa\i.

— E femeie foarte]n\eleapt[=i foarte cumsecade, gr[i dânsa.

— Nu e nici Na\l b[iat r[u,]ntâmpin[el]nduio=at. Au venit]ns[lucrurile a=a c[nu mai =tia b[iatul ce s[fac[. Vinovat sunt numai eu.

Hub[roaie se uita lung =i cu ochii plini de lacrimi la so\ul ei. N-ar fi crezut niciodat[c[el poate s[fac[asemenea m[rturisire, =i acum ar fi voit s[cad[]n genunchi la picioarele lui =i s[-i s[rute mâna.

— S[rmana femeie! urm[el. Cât a suferit =i cât a =tiut s[rabde! Mie parc[nu-mi vine s[cred c[poate o femeie s[fie cununat[=i s[

tr[iasc[ani de zile de-a rându^l f[r[ca s-o spun[aceasta. Măine, ad[ug[el, mergem amândoi, }n ziua mare, ca s[ne vad[toat[lumea, }i toat[lumea trebuie s[afle adev[rul.

A=a au }i f[cut.

N-avuse Hub[r }n via\a lui zi mai mare decât aceasta. Se preg[tise parc[s-ar duce s[se cuminece }i parc[tot nu era gata.

Un dar pentru nou-n[scut. Un semn de iubire pentru nora lui.

El se duse la dulap }i lu[din l[di\a de fier zece, apoi dou[zeci }i cinci }i }n cele din urm[to\i galbenii pe care-i strânsese, peste trei sute, apoi scoase }i cutia cu argint[rie.

— S[le-o d[m lor, c[noi tot degeaba o \inem.

— S[le-o d[m! r[spunse Hub[roaie rându^l cu mul\umire.

+i tot astfel, ca de zi mare, a=teptau }i Na\ cu Persida.

Se vede }ns[c[zi cu des[vâr=ire senin[nu e }n lumea aceasta cu putin\].

Mara era }i ea mul\umit[, dar nu se bucura cu toat[inima; prea }i era drag copilul acela pentru ca s[se poat[}mp[ca cu gândul c[el are s[fie papista=. }i era parc[mai bucu^los l-ar }ti a=a, nebotezat, }i singura ei vorb[era: “Voi face\i cum }ti\i; al vostru e copilul!”

Apoi mai era la mijloc }i Bandi, care se uita la copilul Persidei ca la un nou soare r[s[rit pe cer. }n mintea lui nu putea s[intre gândul c[Hub[r va atinge copilul acesta. Nu era }n lumea aceasta, pentru dânsul, om mai urgisit decât acel Hub[r, de care r[osata lui mum[fugea }nsp[imântat[, care=}i alungase feciorul }i-i f[cuse Persidei atât de multe zile amare. }i venea deci s[fug[când a aflat c[vine Hub[r. Nu! niciodat[n-ar fi crezut c[poate s[fie Persida atât de nemernic[ca s[stea de vorb[cu un om ca Hub[r, }i acum, când }tia c[dânsa-l a=teapt[, }i era parc[n-a mai r[mas pentru el nimica }n lumea aceas-
ta. +i totu=}i ar fi voit s[se duc[}n lume }i nu putea; =eeda posomorât }ntr-un col\ }i nu era }n stare s[se mi=te.

Hub[r }i Hub[roaie au trecut pe lâng[el f[r[ca s[-l bage }n seam[.

Era }i frumoas[}i grea clipa }n care ei au intrat la Persida. P[cat numai c[Mara nu era }i ea de fa\].

Na\l st[tea umilit la c[p[tâiul patului =i se dete pu\in la o parte când p[rin\ii lui intrar[, iar Persida]i a=tepta cu fa\la rân[toare.

Hub[r, de=i cam strâmtorat, era om tr[it]n lume =i =tia ce voie=te.

El se duse la Persida =i o s[rut[pe frunte.

— Iart[, fata noastr[, toate sup[r[rile pe care \i le-am f[cut =i fii]ncredin\at[despre iubirea noastr[p[rinteasc[, gr[i apoi uitându-se]n ochii ei.

— Nu suntem vrednici noi, r[spunse ea s[rutându-i mâna, dar copilul acesta?!

Hub[r desf[cu punga =i v[rs[galbeni peste copil.

— Bel=ug s[se reverse =i binecuvântare asupra ta! gr[i el =i se plec[s[s[rute copilul.

Apoi Hub[roaie]i dete Persidei cutia de argint[rii. Hub[r]=i]mbr[\i= [=i feciorul, =i ei petrecur[mai departe ca oameni care se iubesc =i de mult nu s-au v[zut. Atât era Hub[r de]ncântat de nora sa,]ncât lu[hot[rârea de a merge chiar acum la Mara, ca s-o roage s[vie desear[=i ea =i s[petreac[cu to\ii]mpreun[; atât era de]ncântat,]ncât chiar acum hot[r] ca de la Sf. Gheorghe]nainte Na\l s[p[r]seasc[birtul =i s[vie acas[.

Pe când]ns[ei petreceau]n cas[, Bandi se plimba neastâmp[rat prin cârcium[.]i era parc[s-a sfâr=it via\la lui =i-i venea s[sar[, s[-l apuce de gât, s[-l omoare pe Hub[r, care s-a pus]ntre el =i singurii oameni pe care-i avea]n lumea aceasta.

Când Hub[r ie=ea, Bandi st[tea]n calea lui =i se uita la el drept]n fa[,]ndr[zne[, f[r] ca s[-=i ascund[mânia, gata de a-l]nh[\a, mai mult smintit decât om]n toat[firea.

Hub[r se cutremur[=i se opri cuprins de groaz[]n loc,]ncât nevast[-sa trecu]nainte pe lâng[b[ietanul care din calea ei se dete la o parte =i-l l[s] apoi =i pe Hub[r s[treac[.

“Doamne! ce am eu s[fac?!” gr[i el dup[ce se v[zu trecut.

— Du-te tu singur[la Mara, urm[apoi peste pu\in,]ntorcându-se spre nevast[-sa. Spune-i c-o rog =i eu, c-o rug[m amândoi. Eu trebuie s[m[duc la p[rintele pleban. Trebuie, acum, ne]ntârziat.

XXI PACE +I LINI+TE

“Ah, Doamne! gr[i Persida pierdut[]n gânduri, e atâta timp de când n-am fost la biseric[.]”

]i adunase noul-n[scut pe cei de atâta timp risipi\i =i-i \inea la un loc, dar ea se uita]n ochii fiec[ruia din ei =i vedea c[pacea n-a intrat]nc[]n suflete, sim\ea c[tot mai are s[treac[prin zile grele.

De ea se apropiiau to\i cu dragoste =i sfial[; pe ea o socotea fiecare mai presus de sine; de dânsa ascultau cu to\ii; ea putea s[-i pov[\u-iasc[pe to\i dup[buna ei chibzuin\]; ei,]ns[,]ntre dâni, tot]nvr[j-bi\i erau, =i ea]n toat[clipa se temea ca nu cumva]nvr[jbirea s[se dea pe fa\].

Singur[maica Aegidia era cu des[vâr=ire mul\umit[.]=i crescuse atâtă timp fata pierdut[, =i acum, dup[ce o vedea chiar mai a=ezat[de cum fusese, era mândr[]n sufletul ei =i venea]n toate zilele s[o vad[, s[stea cu dânsa, s[-i fie de ajutor.

Avea]ns[pân[chiar =i maica Aegidia o mahnire]n sufletul ei, =i]ndat[ce venea Mara s[-=i vad[fata =i nepotul, c[lug[ri\la m[run\ic[nu mai r[mânea. Las[c[prea]i pl[cea Marei s[arate c[e a ei fata, dar mai era la mijloc =i botezul.

Hub[r st[ruia ca copilul s[fie botezat cât mai curând,]n casa p[rin\ilor lui; Persida \inea]ns[ca copilul s[fie botezat mai târziu, când va putea s[mearg[=i ea la biseric[. Iar Mara st[ruia al[tura cu fiica ei =i nu se sfia a-=i da pe fa\ dorin\la ca tot popa care a f[cut cununia s[fac[=i botezul. De câte ori vorba venea la aceasta, maica Aegidia]ncepea s[tremure, se uita cuprins[de o vie]ngrijire]n ochii Persidei =i nu mai putea s[stea.

Tot cam ca maica Aegidia era =i Hub[roaie. Ar fi fost, s[rmana femeie, gata s[se]nvoiasc[cu toate =i s[dea =i sângele din inima ei, numai ca lucrurile s[mearg[bine =i Persida s[nu fie sup[rat[. Nicio-dat[]ns[so\ul ei nu fusese atât de nelini=tit ca acum, =i, v[zându-l nelini=tit pe el, nu mai avea nici ea odihn[.

Cum oare ar fi putut Na\l s[fie fericit?!

|inea la copilul lui ca la lumina ochilor s[i; adeseori]l cuprindea]ns[sim\l mântul c[prea e grea sarcina pe care trebuia s-o poarte.

Era trecut[via\ a f[r[de griji. El st[tea ziua toat[]n picioare, alerga de ici pân[colo, se b[l[b[nea cu slugile, cu oamenii din cârcium[=i cu cei din birt =i abia acum]=i d[dea seama ce fel]=i petrecea Persida via\ a]n vreme ce el st[tea de vorb[cu prietenii, se plimba ori]=i omora timpul jucând c[r\i. +i totu=i el era mereu la dânsa, ca s[vad[dac[nu-i lipse=te ceva, dac[poate s[-i dea vreun mic ajutor, s[-i fac[o mic[pl[cere.

]i era adeseori parc-o pierde, parc[a pierdut-o, parc[nu mai e nevasta lui, ci numai muma copilului s[u. Nu-l mai vedea pe el, nu-l mai b[ga]n seam[de când avea copil, =i pe nesim\ite se schimbaser[lucrurile,]ncât ea, care-i fusese mai]nainte ca o slug[, =i-l f[cuse slug[pe el. Era destul un semn f[cut de dânsa, pentru ca el s[dea pe to\i la o parte =i s[alerge, c[ci nu =tia nimeni s-o mul\umeasc[atât de bine ca dânsul.

Dar acestea au venit]ncetul cu]ncetul =i se petreceau ca lucruri de sine]n\elese. Se deprinsese Na\l cu grijile =i cu osteneala zilei atât de bine,]ncât nu s-ar mai fi putut sim\i bine dac[nu le-ar fi avut. Ceea ce-l \inea]n ne]ncetat[tulburare =i-l f[cea nefericit era]ncordarea dintre tat[l s[u =i soacr[-sa =i mai ales fr[mântarea sufleteasc[ce str[b[tea din ochii mereu neastâmp[ra\i ai tat[lui s[u.]i era parc[o grea nenorocire are s[cad[pe capul lor.

Pe Bandi,]n sfâr=it, nu-l mai b[ga nimeni]n seam[.

Trecuser[timpurile frumoase, când Persida ziua]ntreag[]i zicea mereu: “Bandi, vino!”, “Bandi, du-te!”, “Bandi, alearg[!”, “Bandi, f[!”

Nu mai avea nici o treab[, nici un rost]n lumea aceasta: putea s[fac[ce-i place. De când se n[scuse copilul acela =i de când venise Hub[r la cas[, el era de prisos, uitat de to\i, dat ca o fiin\[netrebnic[la o parte, r[mas singur-singurel]n lume.

A=a st[teau lucrurile când a sosit,]n sfâr=it, ziua botezului, dup[cum o hot[râse Persida.

Era lucru nemaipomenit ca o c[lug[ri\ s[fie na=[, dar maica Aegidia]=i pusesese toat[st[ruin\ a s[i se dea binecuvântarea, =i biserica era plin[de lume adunat[ca s[vad[botezul neobi=nuit =i pe Persida, care intrase deodat[]n inimile tuturor.

G[tit[]n hain[de ca=mir negru, pe care i-o d[ruise socrul s[u,]nalt[cum era, cu obrăjii tot plini, dar mai alb[decât de obicei, p[=ind]ncet =i apropiindu-se cu umilin\ de altar, ea p[rea mai mult o vedenie decât fiin\ din carne =i oase, =i mul\i]ngenunchea[când ea]=i plec[genunchii ca s[-i mul\umeasc[lui Dumnezeu c[i-a dat t[ria de a trece prin grele]ncerc[ri.

De-a pururea nestr[b]tute sunt c[ile sor\ii.

Stând]ngenuncheat[=i cu capul plecat, ea se vedea]n gândul ei]ns[=i pe sine, copil[r[sf[at, stând]n fereastra cu geamul spart de o]ntâmpl[toare suflare de vânt, se vedea deschizând]n neastâmp[rul ei copil[resc cealalt[fereastr[, se vedea trecând prin fa\ a m[cel[riei... una câte una]ntâmpl[rile care hot[râser[via\ a ei se reamintir[]n sufletul ei parc[le visa =i le visase numai dup[un plan de mai]nainte croit. Cuprins[apoi de sim[mântul c[nu e sfâr=it]nc[=irul grelelor]ncerc[ri, ea]=i plec[mai tare capul.

“Ori=ice ni s-ar mai fi]ntâmplând, Doamne, gr[i dânsa, dreptate ni se face, dar pe el s[-l aibi sub ocrotirea ta, c[ci tu l-ai voit, al t[u este, \ie \i-l voi p[stra!”

Nu =tia nimeni ce simte =i gânde=te dânsa]n clipa aceasta, dar, v[-zând-o, to\i erau cuprin=i de acela=i sim[mânt, to\i, afar[de Mara, muma ei, care, g[tit[ca nealte d[\i, st[tea]nd[r]tnic[la intrarea bisericii.

Se supusese Mara, dar nu se]mp[case =i]i venea din când]n când s[se repead[, s[ia copilul =i s[fug[cu el din biseric[.]i era parc[i-l iau, i-l r[pesc, i-l arunc[]n pr[pastie adânc[,]n foc mistuitor, =i atât nepot avea =i dânsa.

Când p[rintele pleban se ivi]mbr[cat]n od[jdii, ca s[]nceap[botezarea atât de neobi=nuit[, Mara f[cu un pas]nainte =i apoi, pas cu pas, stând mereu =i f[când iar un pas]nainte, tot mai potolit[, tot mai muiat[, ea se apropie.

Când preotul v[rs[apa sfântului botez]n capul copilului, ea tres[ri str[b[tut[de fiori =i ochii se umplur[de lacrimi.

Acum era papista= nepotul ei, cel mai iubit dintre to\i oamenii era papista=.

— E frumos! gr[i dânsa]ntorcându-se spre Persida. E frumos =i la dâns=ii botezul! Oameni suntem cu to\ii, tot cre=tini, cre=tini adev[ra\i, tot un Dumnezeu avem.

— Draga mea mam[! gr[i Persida =i o]mbr[\i=[. Dac-ar fi to\i ca tine, n-ar fi]n lumea aceasta decât fericire.

Atât era de fericit[Mara,]ncât]mbr[\i=[pe maica Aegidia, pe Na\l, pe Hub[roaie, pân[chiar =i pe Hub[r, care nu râdea nici acum, ar fi fost]n stare s[]mbr[\i=eze pe to\i cei aduna\i]n biseric[.

— Voi merge\i acum acas[, gr[i apoi gr[bit[, c[ci vin =i eu, dar trebuie s[trec mai]nainte pe undeva.

Trebuia, neap[rat trebuia!

Cum adic[?! Hub[r]i f[cuse copilului un dar de un pumn de gal-beni; Hub[roaie]l]nzestraseră cu cinci mii de florini; nu putea s[r[mâie nici Mara mai prejos. Avea =i dânsa: trebuia s[arate c[are, c[nu e nici dânsa cea din urm[, c[\ine =i dânsa la el.

Alergând spre cas[, ea era tare hot[rât[s[-i dea Persidei zestrea. Acum era cel mai potrivit timp ca s-o fac[, pentru ca s[vad[Hub[r c[nu e nici Persida ori=icine =i s[=tie lumea c[nu e feciorul lui Hub[r mai presus de fata ei! Da! a Persidei era zestrea; pentru dânsa o adunase: acum era timpul s[i-o dea.

Pare]ns[c[erau prea mul\i bani, a=a, deodat[.

Se adunaseră la pod, cu p[durea =i din camete, din pu\in câte pu\in mai mult =i tot mai mult, peste treizeci de mii de florini.

Era destul s[-i dea treizeci, dou[zeci =i cinci ori dou[zeci de mii. Ceilal\i tot ai ei r[mân, dar sunt mai bine p[stra\i.

Ea lu[]n cele din urm[zece mii. Tot era mai mult decât ceea ce d[duse Hub[roaie, poate chiar prea mult... =i]i venea Marei s[se]ntoarc[din drum.

Era hot[rât[s[dea banii]n fa\ a tuturor, cum lucrul acesta de ob=te se face. Hub[r \inuse]ns[ca de ziua aceasta s[vie nor[-sa la casa lui =i masa de cumetrie era un fel de nunt[, la care Hub[r]=i adunase,]n cinstea nurorii, pe to\i prietenii =i cunoscu\ii, tot oameni de frunte, de care se sfia Mara. V[zând atâta lume =i a=a oameni,]i p[rea r[u c[n-a luat mai mult.

Ea-l chem[pe Na\ la o parte.

— Uite!]i zise, am \inut =i eu s[fac un dar pentru copil. Nu e mult, o parte din zestrea Persidei: opt mii de florini! Am s[vi-i dau, ad[ug[]ntinzându-i banii, =i pe ceilal\i. Ace=tia acum, de botez.

Na\ =tia c[Persida are zestre. I-o spusese Persida ea]ns[=i aceas-ta. +tia =i c[zestrea e mare. Acum]ns[, când vedea banii]n mâna tremur[toare, el, cu toate aceste, se sperie oarecum, c[ci mul\i trebuiau s[fie banii pentru ca dânsa s[poat[rumpe atâta din ei.

— Nu, zise el dându-se pu\in]napoi, te rog s[nu ni-i dai, c[ci trebuin\[nu avem de dân=ii =i la d-ta sunt mai bine p[stra\i decât la noi. Ni-e destul s[=tim c[-i avem. Dac[]l \ine Dumnezeu pe tata cum e acum, avem destul, iar dac[nu, ad[ug[el s[rutându-i mâna, n-o s[mai fim cu d-ta ca mai]nainte.

— Da, da! r[spunse Mara. Mai bine decât la mine unde ar putea s[stea? S[=ti\i c[-i ave\i... pe to\i, nu numai pe ace=tia.

Atât voia Mara, ca lumea s[=tie, =i de aceea nu se mai putea st[pâni, trebuia neap[rat s[le spun[tuturor, fiec[ruia]n tain[, c[n-are nimeni ginere ca al ei, care n-a voit s[primeasc[opt mii de florini, o parte din zestrea so\iei sale.

Nici c[se uita u]ns[oamenii ca mai nainte la dânsa. Las' c[banul te ridic[=i]n sufletul t[u, =i]n gândul altora, dar banul agonisit e dovad[de vrednicie, =i mesenii to\i]n\elegeau de ce Mara =ade]n scaun ca pus[]ntr-un je\ =i vorbe=te rar =i ap[sat. Pân[chiar =i Hub[r, care adunase =i el destul, se uita cu un fel de mirare la dânsa, c[ci era femeie neajutorat[.

Iar Persida se uita mereu =i iar se uita la dânsa, o]n\elegea deplin, =i ar fi voit s[fie singur[, ca s[poat[plânge. Prea veniser[lucrurile

frumos =i peste toate a=tept[rile ei bine; era peste putin\[ca ele s[r] mâie mult timp a=a, =i ochii ei necredincio=i umblau scrut[rori de la unul la altul, ca s[afle de unde are s[]nceap[cea mai apropiat[m[hnire.

Na\l, ei atât de drag acum, nu era]n voia lui cea bun[, cum]l =tia de odinioar[. +i, cine =tie?! Poate c[nici n-avea s[mai fie vreodat[]n via\a lui. Vin anii, vin grijile, vine greul vie\ii =i trece veselia inimii.

El era str[mtorat, dus cu g[ndul, parc[nu credea c[sunt toate cum le vede =i nu cuteza s[se bucure.

Hub[roaie era pierdut[]n purtarea de grij[pentru lumea adultat[la casa ei, avea sup[r]ri peste sup[r]ri cu cei de afar[. Tot se vedea]ns[c[ochii ei se opresc, de c[te ori intr[]n cas[, cu un fel de temere asupra so\ului ei. Nimeni mai bine dec[ât d[nsa nu-l cuno=tea, =i d[nsa-l vedea c[tot nu s-a]mp[cat cu lucrurile.

Mul\umit[, voioas[, omene=te fericit[nu era dec[ât Mara, care le uitase toate =i se pierduse cu des[v[re]n clipa de acum. +i, totu=i, tocmai de la d[nsa a pornit]ntristarea inimilor.

Era peste putin\[ca ea s[nu=]i aduc[]n cele din urm[aminte =i de cei ce nu se bucurau]mpreun[cu d[nsa, iar aceasta o=nduio=a pe d[nsa =i o m[hn[pe Hub[roaie, care=]i reamintea am[r]ciunea de care fusese cuprins[c[nd a gr[it vorbele pentru care Mara]i f[cuse mu[r]ri. E grozav lucru s[dore=ti moarte cuiva, =i-i era biete de femei parc[to\i =tiu acele vorbe =i to\i o mu[r] pentru ele.

Apoi nu putea nici Tric[s[se bucure cu Mara, =i Persida se ro=i ca bujorul c[nd muma ei]=i aduse aminte de el. Despre Tric[nu era bine s[se vorbeasc[tocmai acum, c[nd mintea fiec[ruia era st[p[nit[de g[ndul c[are Mara bani mul\i.]i era lui Hub[r] ru=ine c[nor[-sa are frate pe acel om soios =i nepiept[nat, care seam[n[mai mult a slug[proast[=i intrase al[tura cu to\i oamenii f[r] de c[p[t[âi la Verbonc. Cum se potrivea? Mam[ca Mara, fat[ca Persida =i fecior ca Tric[! Acum,]n clipa aceasta,]i era =i Marei greu, =i ea=]i f[cea mu[r]ri.

Frumoas[a fost ziua, dar ea nu s-a sf[rit]n voie bun[, =i la desp[r]ire inimile erau mai mult]ncle=tate dec[ât deschise.

Nici c[se mai puteau deschide]n curând.

Peste câteva zile Mara a primit veste de la Tric[al ei. Fusese lovit]n =old de o \and[r[de bomb[=i z[cea acum]ntr-un spital din Verona.

— Sim\eam eu! gr[i Mara. Dar eu singur[sunt vinovat[.

+i umbla Mara plângându-se mereu de la Radna la Lipova =i de la Lipova la Radna. De când]=i =tia fata bine a=ezat[, se gândea numai la feciorul ei =i nu b[g[de seam[c[mai mari decât ale ei sunt sup[r[rile din casa Persidei.

Avea Hub[r cuvintele lui de a nu fi mul\umit, dar nu putea s[le spun[nim[nui, ci trebuia s[=i caute prilej spre a=i da pe fa\ sup[rarea.

Tot vechea ne]n\elegere.

]i intrase]n cap gândul c[are de Sfântul Gheorghe s[-i treac[m[cel[ria lui Na\ =i apoi s[se duc[acas[, la Viena.

— Tr[!i voi,]i zise el nevestei sale, mai bine f[r[de mine decât cu mine.

Hub[roaie r[mase ca lovit[de un junghi drept]n inim[. Ce ar fi putut]ns[ea s[-i zic[ori s[-i fac[spre a-l]ncredin\ a c[]n cu to\ii la dânsul?!

Lucru l[murit era numai c[Na\ nu putea s[ia m[cel[ria fiindc[nu era m[iestru. Degeaba alerga Oancea, c[ci Bocioac[, sup[rat r[u pe Tric[, de la care primise cele =aptespzece sute, =i zgând[rât mereu de so\ia sa, vinea una =i nestr[mutat la hot[rârea lui de a nu primi]n breasl[pe un om care nu =i-a f[cut t[ietura de m[iestru la timpul hot[rât =i-a umblat ani de zile de-a rândul f[r[de rost.

Astfel treceau zilele, =i]n trecerea lor inimile se]n[spreau tot mai mult.

]n S[pt[mâna brânzei, când Tric[s-a]ntors,]n sfâr=it, acas[, singur[Mara se bucura, iar Persida ar fi voit s[-l roage s[se ascund[, ca s[nu-l vad[Hub[r. Nu se putea s[vie la mai r[u timp.

Dar era venit.

Cam =oldi=, nu-i vorb[, cam plecat]ntr-o parte,]nsemnat, ca nu cumva s[uite vreodat[cele petrecute, dar]i =eeda oarecum bine =i la joc[rie nu-i f[ceau nici o stric[ciune, a=a zicea Mara.

Cum poate omul, Doamne, s[se schimbe trecând prin lume! Las[c[era periat =i piept[nat, cu obrazul ras =i cu must[cioara r[sucit[, bine strâns la brâu =i cu c[ciula pe-o ureche, dar degeaba mai c[utai]n el pe prost[lanul motolog, din care putea ori=inice s[fac[ce vrea.

— Bocioac[e prost, gr[i el când Persida]=i spuse sup[r]rile. A fost totdeauna =i o s[r[mâie toat[via\ a lui. Am eu s[-l dumeresc =i-o s[vezi c[toate au s[mearg[strun[.

U=urel apoi, f[r[de grij[, ca =i când nimic nu s-ar fi]ntâmp[lat, el s-a dus la Bocioac[, dar la Bocioac[, nu la nevasta lui.

Era foarte sup[rat Bocioac[, dar când l-a v[zut c[vine r[âzând, când l-a v[zut c[-i cam =oldi=, dar altfel de tot bine, nu mai avea nici el ce s[-i fac[.

— +tiu c[te-ai sup[rat,]i zise Tric[. Dac-ai cerceta mai de aproape, n-aveai de ce, dar te-ai sup[rat; uite, bate-m[, trage-mi palme, ca =i când \i-a= fi fecior, c[te-am avut ca tat[, apoi s[fim tot ca mai nainte!

Bocioac[cl[tin[din cap.]i era foarte greu, dar nu putea.

— Ce-a fost a trecut, gr[i el sco\ând vorbele cu anevoie. Eu \i-am spus =i tot \i-am spus s[te pui bine cu jupâneasa; ce s[-\i fac dac[n-ai voit s[m[]n\elegi?

Tric[se uit[lung =i cam cu mil[la el, apoi]l apuc[de bra\.

— Dac[jupâneasa e st[p[ânul casei, zise, s[mergem la ea.

— Nu e st[p[ânul casei, r[spunse Bocioac[, dar pacea casei de la ea at[âr[n =i asta nu o dau pentru nimic.

— S[mergem la ea, zise iar Tric[.

Marta =i fata ei tres[rir[când Tric[se ivi]n pragul casei mari, unde ele lucrau la fereastr[. Prea venise f[r[de veste omul care le zguduise pe amândou[at[ât de mult.

— Jup[ânul zice, gr[i el dezghe\at, c[nu poate s[m[primeasc[iar calf[, fiindc[nu voi\i d-voastr[. Dac[eu a= avea nevast[, n-a= cere]nvoirea ei, ad[ug[el uitându-se cam de sus]n jos la Marta; fiind]ns[c[jup[ânul o cere =i eu n-am vreme s[a=tept, o fac c[t[ne=te =i v[]ntreb dac[m[primi\i ori nu.

Sultana]ncepu s[tremure: era tot omul stra=nic, care-i arunca atunci

pe ceilal\i la dreapta =i la stânga ca s[-i deschid[drum spre Verbonc.
 \i era fric[de el, dar nu ar fi putut s[se dep[rteze de dânsul.

Marta era strivit[. Ea singur[\l \n\elegea. Dar nu se d[dea.

— Dup[cum ai venit =i dup[cum \ntrebi, gr[i dânsa veninoas[,
 ne vine s[-l \ntreb[m noi pe jupânul dac[mai putem ori nu s[st[m
 =i noi \n casa aceasta.

Bocioac[, omul p[ci, ar fi voit s[fug[=i s[-i lase singuri.

— Bine, \i zise el Martei, nu se poate s[vorbe=ti =i tu f[r[ca s[
 \n\epi cu limba?! Ce ai cu el? Spune-mi =i mie, ca s[=tiu.

— Nu are nimic! gr[i Tric[. O fi avut ce-o fi avut, dar nu mai are
 =i nici n-o s[mai aib[nimic. Eu r[mân =i pace bun[! Cine se ia dup[
 muiere se mir[=i el unde se pomene=te. O s[vezi cât de bine o s[ne
 n[r]\vim.

A=a au r[mas apoi lucrurile.

Era hot[rât[acum =i treaba lui Na\.

Nu= i f[cuse Tric[anii de c[l]torie, dar Bocioac[tot \inea s[-l
 scoat[m[iestru.

— \nchide tu un ochi, gr[i Oancea, care nu putea nici acum s[se
 st[pâneasc[, apoi \nchidem =i noi ceilal\i unul. Noi =tim, noi facem,
 =i nimeni nu ne mai poart[de grij[.

Cam a=a se gândea =i Bocioac[, =i \nc[\n postul Pa=tilor amândoi
 cumna\ii au fost sco=i m[ie=tri.

Nu mai avea Hub[r acum de ce s[fie nemul\umit =i nici nu zicea
 c[este.

A treia zi de Pa=ti, Bocioac[a dat mas[mare \n cinstea noilor
 m[ie=tri. Nu putea nimeni s[-i ia dreptul acesta, las[c[era staroste,
 dar mai avea =i fat[mare.

Hub[r nu numai c[s-a dus =i el cu nevast[-sa, dar a dus cu dânsul
 =i pe p[rintele pleban, c[ci Bocioac[poftise =i el pe p[rintele proto-
 pop, =i \ntâia oar[, de când venise la Lipova, Hub[r nu se mai sim\ea
 str[in \ntre str[ini, ci acas[la el, \nconjurat de ai s[i.

Ce oameni cumsecade!

Dar tocmai aceasta \l f[cea s[stea ca pe spini =i pe j[ratic.

}\i venea s[plâng[când se uita la fa\ a senin[a Marei. Cuprins[de sim\ [mântul c[dânsa i-a adunat pe to\i la un loc =i c[copiii ei sunt cheagul care-i vine strân=i, ea umbla mândr[=i u=oar[, oarecum pe zburate, =i vorbea rar =i ap[sat ca o]mp[r] teas[.

Iar el tres[rea când ochii se]ndreptau asupra lui =i ar fi voit s[poat[sta ascuns]ntr-un col\.

Ce-ar fi zis to\i ace=ti oameni dac[ar fi =tiut ce fel de greutate apas[asupra lui?!

Pu\in i-a p[sut mai nainte; acum]ns[\inea s[-l socoteasc[=i ei cum el]i socotea pe dâ=ii.

}\i era destul s[se uite]n ochii mari ai Persidei pentru ca s[fie]ncredin\at c[ea =tie. Nu putea s[-i dea seama cum =i de la cine a aflat dânsa, destul c[nu din]ntâmplare-l \inea pe Bandi la casa ei, =i]i era greu de dânsa.

Nu fusese mai]nainte pentru dânsul nimeni mai sus de p[rintele pleban;]ncetul cu]ncetul]ns[el a ajuns s-o pun[pe Persida mai presus de to\i.

— Pleac[, i-a zis preotul când a v[zut ner[bdarea lui, du-te, stai acolo]n lini=tit[retragere, c[ci ai din ce s[tr[ie=ti.

A=a =i voia s[fac[. Acum]ns[, când toate se l[muriser[,]ncât nu mai r[mânea decât ca Na\ s[se mute =i s[ia m[cel[ria, el nu mai dormea nop\ile =i nu mai avea zi tihnit[. Cum putea el s[plece când nevasta lui plângea dezn[d]jduit[de câte ori vorba era de plecarea lui? Cum putea s[se dep[rteze din lumea aceasta,]n care acum se sim\ea atât de bine? Cum putea s[plece f[r] ca s[fi f[cut ceva cu Bandi?

Persida, care-l \inea pe b[iat la casa ei, nu era de p[rerea preotului: el trebuia neap[rat s[vorbeasc[cu dânsa.

+i dac[au doi oameni s[vorbeasc[ceva, ei o =tiu aceasta f[r] ca s[=i-o spun[.

Persida vedea =i ea c[el voie=te s[vorbeasc[cu dânsa, =i degeaba]i zicea Na\ s[nu se amestece, c[ci sim\ [mântul de mil[=i dorul de

lini=te o]mpingeau s[l[mureasc[odat[=i lucrul acesta. Ea n-a=tepta decât s[-l prind[singur.

— Uite, tat[,]i zise ea ca =i când vorba ar fi de un lucru de nimic, noi ne mut[m de Sf. Gheorghe; n-ar fi oare bine s[l[s[m cârciuma]n seama lui Bandi? B[iatul e tân[r, dar e a=ezat =i harnic =i n-ar duce-o r[u dac[am purta =i noi grij[de el.

Hub[r se f[cu alb ca varul.

El se uit[câțva timp \int[=i cam speriat]n ochii ei, apoi]i apuc[mâna, o \inu strâns[=i]ncepu s[plâng[mai]ntâi]ncet =i pe]n[bu=ite, iar]n urm[cu hohote.

— Ce s[fac eu?! strig[]n sfâr=it.

— Dac-ai fi om r[u, n-ai plânge: nu \i-ar p[sa, cum celor mai mul\i nu le pas[, gr[i dânsa.]ntreab[-\i inima, c[ci ea-\i va spune ce ai s[faci, =i r[u nu poate s[te pov[\uiasc[.

— Eu zic s[-l iau cu mine, zise Hub[r, s[-l duc acolo, s[-i fac vre-un rost =i apoi s[m[]ntorc.

Persida stete câțva timp pe gânduri.

Era frumos =i bine a=a; mai frumos =i mai bine nu s-ar fi putut, =i mare lucru ar fi fost dac[Hub[r ar fi f[cut-o aceasta mai demult. Acum]ns[parc[era prea târziu. Dar toate sunt cu putin\[, când omul voie=te cu tot dinadinsul, =i lucrul trebuia s[se fac[; de la el atâr[n[pacea =i lini=tea]ntregii familii.

— Am, gr[i dânsa, s[-l iau pe departe =i s[-l preg[tesc. Treci mâine sear[, dac[po\i, pe la noi. O s[potrivesc lucrurile a=a ca s[fi\i singuri =i nesup[ra\i de nimeni. El \ine la mine =i o s[m[asculte.

+i \inea,]n adev[r, tot mai \inea Bandi la Persida. Vorba e numai c[om]n toat[firea n-a fost Bandi niciodat[=i mai ales acum, de când lucrurile se schimbaser[, el se f[cuse de tot sperios.

Un singur gând]l muncea: ce are s[se aleag[de el dup[ce Persida se mut[la casa lui Hub[r?

— De ce?!]ntreb[el dar când Persida]l]ntreb[dac[vrea s[mearg[fie la Pesta, fie chiar la Viena.

— S[vezi =i tu lume, s[mai]nve\i, s[te faci om, r[spunse Persida. Tata mi-a f[g[duit, urm[ea, c[te ia cu dânsul dac[vrei s[mergi.

— De ce m[ia?]ntreb[iar Bandi.

Nu intra-n mintea lui gândul ca Hub[r, omul r[u =i urgisit, de care muma lui fugea speriat[, s[-i fac[lui vreun bine.

— Pentru ca s[-mi fac[mie o pl[cere, r[spunse Persida.

Da! asta o]n\elegea Bandi. De dragul Persidei putea pân[chiar =i Hub[r s[fie bun.

El dete din umeri.

— +i când o s[m[]ntorc?]ntreb[.

— Când vei voi, r[spunse ea.

Bandi dete din um[r.

La urma urmelor, totuna]i era dac[cu dânsa nu putea s[mearg[=i dac[a=a voia dânsa.

Putea Hub[r s[vie acum, c[ci toate erau preg[tite.

De=i o =tia]ns[aceasta, Hub[r, ie=ind seara ca s[mearg[la cârciuma de la S[r[rie, tremura]n tot trupul, ca f[c[torul-de-rele care vede c[nu-i mai r[mâne decât s[s[vâr=easc[fapta. Greu, de tot greu]l ap[sa gândul c[trece peste pova\ a preotului, =i-i venea la tot pasul s[se opreasc[=i s[se]ntoarc[din drum. Era parc[peste puțin\ ca lucrurile s[se sfâr=easc[atât de frumos cum el le pl[nuise. Nu-i r[mânea]ns[decât s[mearg[]nainte, cum merge bolovanul pornit odat[pe coaste la vale.

Ajuns fa\]n fa\ cu Bandi, singuri]n cas[, el era hot[rât cu des[vâr=ire.

— Carevas[zic[, vii, b[iete, cu mine?]ntreb[el.

Bandi se uit[la dânsul =i parc[nu mai era omul r[u =i urgisit, parc[era]n zâmbetul =i]n ochii lui o bun[voin\ nemaipomenit[.

— M[duc, r[spunse el. Dac[vrea Persida!

— O s[-i mearg[bine, b[iete, urm[Hub[r, o s[le ai toate din destul.

Bandi se uit[iar la el.

— De ce?]ntreb[.

Era în acel "de ce?" și în felul cum fusese rostit ceva ce-l înfiora pe Hub[r].

Ajuns odat[pân[aici, el nu mai putea să se st[pâneasc[: trebuia să mearg[înainte pân[la sfârșit, să scape de toată greutatea ce-l ap[să.

— O să-ți spun mai târziu, gr[i el. Acum să ții numai că n-ai pe nimeni în lumea aceasta mai aproape decât pe mine.

Bandi se dete înd[răt și începu să râd[pe rânjite.

— Ai cunoscut tu pe mama? Întreb[el ridicând mâna. O ții? Și aduci aminte de ea?

— Da! r[spunse Hub[r, cu capul plecat.

— Nu-mi mai spune, că țiiu, gr[i Bandi cu glasul înbușit. Mi-e tăt[! Nu-i așa?

— Da! îi zise Hub[r apropiindu-se de el.

Bandi îl lovi cu pumnul în piept, apoi, cuprins de un fel de turbare, se n[puși asupra lui și-l mușcă în gât[le, încât căzur[amândoi unul peste altul în mijlocul casei, Hub[r, cu ochii închiși și fără ca să se mai apere, iar Bandi, cu genunchii pe pieptul tat[lui său, râzând și ap[sând mereu cât[vreme mai sim[ea r[suflare în el.

Când Persida a deschis, în cele din urmă, ușa, ca să vadă ce fac, în cas[era liniște și Bandi râdea înainte.

APRECIERI CRITICE

Slavici a intuit prea bine =i rota\ia caracterului]ntr-o familie, fenomen mai]nsemnat =i mai v[dit]ntr-o societate rudimentar[. Cu toate c[s-ar p[rea c[stau fa\]n fa\ tinerii cu nou[mentalitate =i b[trânii]n\epeni\i de prejudec[\i, de fapt nu e vorba decât de o scurt[criz[de transmitere a deprinderilor ereditare. Cei tineri au]ntocmai acelea=i idei preconcepute ca =i b[trânii =i suferin\ a lor vine din c[lcarea lor. Iar vi\iile p[rin\ilor r[sar re]mprosp[tate la copii. Na\ e posac, lene=, chinuit de cazuri de con=tiin[, brutal =i delicat ca =i tat[l s[u, iar Persida =ezat[]n fruntea unei cârciume devine prin instinct avar[, autoritar[=i plin[de orgoliu familial.

]nsu=irea esen\ial[a lui Slavici este]ns[de a analiza dragostea, de a fi un poet =i un critic al eroticii rurale, dintr-o provincie cu oameni mai prop[=i\i suflete=te,]n stare de nuan=e =i de introspec\ii, de=i nerup\i]nc[din hieratica etnografic[. Jum[tate de roman noteaz[]ncet, r[bd[tor, aprinderea, propagarea =i izbucnirea iubirii la o fat[con=tient[prin frumuse\ e de farmecele ei,]ntâi provocatoare =i nehot[rât[, apoi st[pânit[=i]n stare de orice jertf[. Sentimentul se strecoar[la]nceput ca un simplu capriciu, se]ndrept[\e=te cu mila =i devine la sfâr=it j[ratic mistuitor. Mara =tie puterea lui de ne]nvins. Respingând ideea]nso\irii cu Na\, nu]nvinov[\e=te pe fat[=i nici n-o sf[tuie=te s[se]nving[:

“ — Nu, fata mea, zise Mara lini=tit[. A=a vin lucrurile]n lumea aceasta: pleci]n ne=tiute =i te miri unde ajungi; te-apuc[— a=a din senin — câteodat[ceva, =i te miri la ce te duce. Omul are data lui, =i nici]n bine, nici]n r[u nu poate s[scape de ea; ce \i-e scris, are neap[rat s[\i se]ntâmple: voin\ a lui Dumnezeu nimeni nu poate s-o schimbe”.

A=aadar, dragostea e v[zut[ca un destin =i autorul, scutit de a o mai motiva, o descrie doar. Treapta cea mai de sus a ei este, fa\ de un b[rbat sfios =i f[r[voin[, dezv[luirea femeii]nse=i]n care patima se amestec[cu mil[matern[:

“ — Ce e, Ignatius? gr[i dânsa. Ce s-a]ntâmplat? (Na\ b[tuse pe tat[-s[u.) Cum a c[zut o atât de groaznic[nenorocire pe capul t[u?

Era în acel *Ignatius*, pe care nu-l mai auzise de la nimeni, în tonul, în care vorbea ea, în întreaga ei fire atâta căldură, atâta inimă deschisă, o atât de curată iubire, încât el rămasese cuprins de uimire și uitându-se la ea ca la o ămărie mai presus de fire...

— Nu! grădăna în cele din urmă cu lini-tită hotărâre, n-am să mă înspăimânt, n-am să fug, n-am să te prăresc, zise, și-i apucă mâna și se alipi de el și-i trecu gîngăbra peste gâtul lui”.

Atăta vreme cât descrie latura automată a dragostei, Slavici e ascuțit și dramatic. Când însă ne zăuie-te a da eroilor finele suflă-te de oră, complicațiile culturale, tonul apare cu desăvîrșire fals și didactic.

G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația pentru literatură și artă, 1941, p. 452—453.

Preocupat de problema etică și educativă, Slavici fixează nu numai tipul unui scriitor, cum Ardealul a produs mai mulți de la el încoace, dar și un tip social mai general, în care s-a recunoscut multă vreme sîntătea suflă-tească a regiunii. În amintirile sale, scriitorul și-a destăinuit crezul moral, făcut din cumpătare și spirit al dreptății și adevărului, lămurind în același timp izvoarele îndrumărilor sale, între care se disting în chip destul de curios socialismul lui Louis Blanc alături de vechile norme ale înțelepciunii chineze: “Dându-mi silința să potrivesc, scrie Slavici, propriul meu fel de a fi cu cele zise de Lorenz Stein și cu cele scrise de Louis Blanc despre trebuințele omenești, m-am pătruns pentru întreaga mea viață de rostul nu numai economic, ci totodată și moral al îndrumărilor de a mă mulumi cu puțin. Nu numai trebuințele prea multe și prea mari sunt nesecate izvor de rele îndemnuri, dar și dacă obârșia sîrăciei sunt trebuințele nemăsurate, e mare bogăție să te mulumești cu puțin și în același timp, mulumindu-te cu puțin, lași prisosul pentru alții... Vorbind apoi undeva despre înțelepciunea practică, Schopenhauer zice că Confucius a fost cel mai cu minte dintre oamenii ce au trăit pe fața pămîntului.

Mă simțeam mereu îndemnat a mă dumeri de ce anume Schopenhauer a zis aceasta și am citit cu multă răvnă tot ceea ce mi-a căzut în mână despre viața lui Confucius și despre îndrumările date de dănsul. Acestea mi s-au părut și mi se par și acum atât de înțelepte, încât mă simt mulumit de mine însumi și-mi fac muștrări când se-ntâmplă să cad în păcatul de a mă fi abătut de la cele mai însemnate dintre ele. Tot înăd seama de aceste, sunt deci nevoit a judeca și când e vorba de fapte săvîrșite de alții. Acestea sunt mai ales patru: iubirea de dreptate,

iubirea de adev[r, buna-credin\] =i mai ales *sinceritatea*, f[r] de care =i cele mai frumoase fapte sunt f[\[rnicie vrednic[de dispre\”. Confesiunea aceasta urma, la data]n care este f[cut[, s[scuze sau cel pu\in s[explice]nd[r[tnicia scriitorului pe c[i at\at de r[u v[zute. Linia sa a fost aceea a statorniciei, pentru a nu spune a rigidit[\ii. Totu=i]n natura sa exist[=i un spirit de obedi\en[, de care pare a fi con=tient =i pe care]l]nvedereaz[singur]nc[din epoca sa de =colar la Timi=oara, unde atitudinea lui d[dea impresia unui prea accentuat conformism (cf. *Lumea prin care am trecut*, extras, pag. 42).]mprejurarea n-ar avea at\ata importan[\ dac[ea n-ar explica felul de a fi al eroilor s[i mai populari, un Popa Tanda, un Budulea taichii,]n care revine]nsu=i tipul moral al scriitorului. Slavici avea]ns[=i sim\ul elementarului,]n figuri ca Lic[S[m[d[ul din *Moara cu noroc*, c[petenie haiduceasc[a porcarilor din pusta ar[dan[, primul dintr-o serie reprezentat[=i mai t\arziu (de pild[, de Sandu-Aldea, care reg[se=te pe]ntinderile B[r[ganului acela=i om), amestec de pasiune =i disimulare, natur[]n fond complicat[, cum se]nt\alnesc at\atea]n mediile primitive. Din acela=i =ir de oameni face oarecum parte =i Mara, din romanul cu acela=i titlu (ap[rut]n editura Luceaf[rul, la Budapesta,]n 1906), precupea\ b[n[\eanc[, v[duv[]ntreprinz[toare, domin\nd cu str[=nicie peste lumea ei de copii. Romanul]nf[\i=eaz[un conflict de rase =i credin\e,]ntr-un mediu de convie\uire a rom\nilor cu germanii, cu deznod[m\nt tragic. Compozi\ie epic[sobr[, *Mara* este primul roman obiectiv al Ardealului. C\nd Slavici p[r[se=te]ns[mediul rural al locurilor unde se n[scuse =i copil[rise, crea\ia sa devine artificial[, ca]n *Cel din urm[arma=*, 1923, unde ni se descrie descompunerea moral[a unui boier din vechiul regat, interesul scrierii p[str\ndu-se prin paginile ei de cronic[,]n care oamenii publici ai epocii de dup[1875 apar cu numele lor adev[rate =i]n]mprejur[ri istorice.

Tudor VIANU, *I. Slavici*]n: +erban Cloculescu, Vladimir Streinu, Tudor Vi-anu, *Istoria literaturii rom\ne moderne*, Bucure=ti, Casa +oalelor, 1944, re-editat[de Editura didactic[=i pedagogic[, 1971, p. 267—268.

Mara este v[duva unui c\rpaci sau cizmar, care a l[sat-o cu o cas[=i doi copii mici: Persida =i Tric[. Femeia e energic[, voluntar[=i tie s[duc[pe umerii ei voinici, mai bine chiar dec\at r[posatul,]ndatoririle ei. Ea]=i interneaz[fata la o m[n[stire de c[lug[r]i\e catolice de la Lipova, iar pe b[iat]l bag[ucenic la un cojocar s\rb din Arad. Ea]ns[=i e precupea\ ambulant[, cump[r\nd =i v\nz\nd

de toate, în târgurile de la Radna, Lipova și Arad. Se mai face și poduri, închiriind un pod de peste Mureș, și întreprinde tot felul de negoțuri.

Idealul ei este să-și cumpără copiii; ea plătește cu grije într-o listă de trei ciorapi de lână. Într-unul strânge creșterea pentru fată, în altul pentru băiat și în al treilea pentru casă. Am totuși o îndoaie în ceea ce privește personalitatea dominantă a acestei curții. Dacă privim caracterul în funcție de voință, de personalitate energetică, firete, eroina titulară a volumului ar fi și personajul principal. Cred însă că structura acestui personaj dintr-o bucată nu este atât de interesantă ca psihologia Persidei și, paralel cu psihologia ei, aceea a tânărului marelui Hubert, iubitul și mai târziu soțul ei.

Cartea este povestea tulburătoare a unei iubiri care se înfiripează prin "coup de foudre", adică instantaneu, cu puterea unei fatalități. Tribulațiile acestei iubiri, până ce tinerii se căsătoresc în taină în fața unui preot ortodox, iar pe urmă și variațiile de temperatură ale acestei căsătorii, în care cel mai slab și nestatornic este Hubert, în timp ce Persida este fiica vrednică a mamei sale, voluntară și hotărâtă; iar când bărbatul ei, după ce și vede visul cu ochii, și temperează iubirea și și nesocotește îndatoririle, ea vine o mare călătorie la Viena și apoi o cărciumă prin prilejul Aradului. Aadar, interesul principal al cititorului e atras de această dragoste într-un fel nelegiuit, deși consacrat prin taina căsătoriei religioase, nelegiuit pentru că nici unul din tineri nu primește binecuvântarea părinților și ochii unui tradiționalist ca Slavici, lipsa acestui element fundamental atrage neubrezirea oricărei căsătorii. El o spune chiar în termenii proprii: "Fără de binecuvântarea părinților nu este cu puțință fericirea casnică". Aceasta este una din moralitățile romanului.

+erban CIOULESCU, *Curs de istoria literaturii moderne. Literatura militantă*. Partea a II-a, Iași, 1947, p. 47.

Nu de puține ori Mara a fost alăturată avarilor din literatura noastră. Nu e vorba numai de o exagerare, ci de o denaturare flagrantă a personajului. În realitate, Mara nu e decât extrem de chibzuită. Iată-o făcând socoteala muncii zilnice: "Niciodată însă ea n-o face numai pentru ziua trecută, ci pentru toată viața. Scăzând dobânda din capete, ea pune la o parte banii pentru ziua de mâine, se duce la câmpul patului și aduce cei trei ciorapi: unul pentru zilele de bătrânețe și pentru înmormântare, altul pentru Persida și al treilea pentru Trică. Nu e chip să treacă zi fără ca ea să nu pună fie și măcar numai câte un creșterea în fiecare din

cei trei ciorapi.” Femeia posed[o rar[capacitate de a se chivernisi, =i aceasta nu e,]n fond, dec[un mijloc de a]nvinge]n via[, un aspect al instinctului de conservare, care nu trebuie condamnat. V[duv[s[]rman[, cu doi copii, Mara ar fi fost condamnat[pieirii, ar fi devenit cer=etoare,]ntr-o alc[tuire social[]n care to[se zbat cu disperare ca s[=i c[=tigate existen[. Dintr-o experien[care nu era numai a sa, ci a genera[iilor ce o precedaser[, Mara =tie c[trebuie s[aduni “bani albi pentru zile negre”, c[ci dac[tu singur nu te vei]ngriji de propriu=vi viitor, atunci altcineva cu at[mai pu[]n. Spiritul s[u prev[]z[tor nu e deci,]n fond, dec[o reac[i de ap[rare la un mod de via[, la un mecanism social de care dac[n-ar fi]nut seama s-ar fi pierdut. Acest spirit de prevedere, de chibzuin[o]mpinge uneori spre manifest[ri reprobabile. Ceea ce este oarecum]n firea lucrurilor, pentru c[un echilibru des[v[=it,]n condi[iile date, era imposibil. Dac[Slavici ar fi creat din Mara un model de moralitate,]n contextul social =i moral]n care=mi=ca eroina, aceasta ar fi l[sat impresia de neveridicitate =i conven[ionalism. A=a cum este, Mara e des[v[=it[ca personaj tocmai prin complexitatea ei uman[, cu alte cuvinte, tocmai prin realismul ei. Ceea ce constat[=i G. C[linescu: “Propor[ia aceea de zg[rcenie =i afec[iune material[, de hot[r[re b[rb[teasc[=i de sentiment al sl[biciunii femeie=ti e f[cut[cu o art[des[v[=it[“.

Mara nu se putea sustrage unor legi obiective care guvernau societatea]n care tr[ia,]n special puterii suverane a banului. Aprecierea oamenilor nu se face,]n lumea Marei, dup[capacit[]i sau merite individuale, ci dup[m[rimea averii. V[duva a fost,]n via[ei, de nenum[rate ori jignit[pentru c[era s[rac[=i neajutorat[. Cu firea ei aprig[=i st[p[]nit[de un puternic sentiment de demnitate omeneasc[,]n[eles, desigur,]n contextul acelei mentalit[]i, precupea[a din Radna ia o sf[nt[hot[r[re de a sfida pe cei avu[, dep[=indu-i prin avu[ie. Alt mijloc de a=ri]zbuna umilin[a ea nu]n[elege =i nici nu-i putem cere s[fi]n[eles,]ntruc[Mara e produsul tipic al propriei societ[]i. La jignirea adus[de Bocioac[, care l-a respins pe Tric[de la ucenicie, mama]l]ncurajeaz[=i se aprinde: “Las[, dragul mamei, gr[]i d[nsa]n cele din urm[]ngrijit[, c[ci am eu s[te dau la o alt[=coal[, mai bun[! Am s[te scot om, om de carte, om de frunte, ca s[nu mai fii ca tat[] t[u =i ca mama ta, ci s[stea ei =i copiii lor]n fa[ta cum st[]m noi acum]n fa[ta lor”. Cre[nd o situa[ie material[ridicat[copiilor, Mara]n[elege s[r[]zbune umilin[ele suportate de ea. Vitregiile soartei, suferin[ele,]n capitalism, nu pot s[fie ameliorate dec[prin avere, alte solu[ii nu exist[. Eroina]n[elege foarte bine acest adev[r =i desf[=oar[o admirabil[putere de munc[, voin[=i inteligen[,

pentru a amortiza, în acest fel, loviturile soartei. În apriga luptă a vieții, Mara este un erou care a obținut victoria pentru că și-a cunoscut adversarii, nu s-a lăsat învins, ci i-a învins adesea cu aceleași arme.

P. MARCEA, *I. Slavici*, București, Editura pentru literatură, 1965, p. 342—343.

În cele mai importante nuvele, ca și mai târziu în romanul *Mara*, Slavici se dovedește fidel metodei sale de creație realistă oglindind viața societății transilvănene pe care o cunoaște de aproape, transmițând nealterat nota specifică vieții satului de peste munți într-un anumit moment istoric. De aici izvorăște spiritul popular care pulsează puternic în opera sa; respectând realitățile și păstrând culoarea locală a mediului social descris în aceeași manieră artistică pe care o vor dovedi marii scriitori ardeleni: George Coșbuc, Octavian Goga, Lucian Blaga, Liviu Rebreanu, Pavel Dan și Titus Popovici, Ioan Slavici se dovedește și în acest sens un deschizător de drum.

Domnica FILIMON-STOICESCU, *Prefa* la vol.: Ioan Slavici, *Moara cu noroc*, colecția "Lyceum", Editura tineretului, 1967, p. 15—16.

Ceea ce lovește pe oriicine recitește astăzi pe Slavici este, în primul rând, o lipsă de preocupare a scrisului frumos. Slavici este departe de a avea nu numai ceea ce se numește stil frumos, dar chiar stil îngrijit. Îi lipsesc cadența frazei, armonia perioadelor, rotunjimea vorbelor; n-are nici imagini, nici culoare; nu ține să descrie un peisaj, e lipsit de orice pitoresc în zugrăvirea fizică a personajelor; are lungimi și insistențe inutile și câteodată nu respectă nici regulile elementare ale narativității, întrebunând greșit timpurile. Nuvelele lui sunt departe de cursivitatea dulce a lui Creangă și de horbota îngrijită a frazei lui Caragiale. Totuși ce-l face să fie apreciat de oamenii de la "Convorbiri literare" și de Maiorescu? Și care a fost cauza pentru care el astăzi este considerat, după Costache Negruzzi, drept unul din fondatorii nuvelei românești?

În primul rând, puritatea vocabularului. Slavici, cu toate stângăciile și cu tot stilul lui neîndemânatic, are o curată și aspră limbă românească. O limbă poate cam necioplită, coluroasă și dură, dar lipsită de neologisme și perfect armonizată cu personajele lui și cu lumea pe care el o evocă. Această lume e aceea a satelor din Transilvania. Într-o vreme când poporanismul nu exista ca o coală literară, Slavici și-a pus răniile să vorbească simplu, a observat bine mediul satelor și a descris acest mediu foarte puțin idealizat, foarte puțin artă, dar și foarte

Înconjur, urm[rind adev[rul. Lumea satelor, la noi, a g[sit]n Slavici unul dintre cei dintâi cronicari fideli =i reali=ti. Spre deosebire de poporani=ti, Slavici n-a f[cut literatur[\[r[neasc[cu program. Om al satului, el a descris satul cu simplitate, dragoste, râvn[=i voie bun[.

A. PHILIPPIDE, *Considera\ii confortabile*, vol. I, Bucure=ti, Editura Eminescu, 1970, p. 85—86.

Prozatorul a surprins cu ascu\ime un moment social-istoric foarte caracteristic,]ntrucât prive=te ridicarea burgheziei comerciale din or[=elele de pe valea Mure=ului =i din câmpia Aradului. Ea nu provine din rândul mahalagiilor, ca Jupân Dumitrache, ci mai degrab[din \[r[nime. De alt[parte,]n Ardeal,]mprejur[rile sunt de a=a natur[,]ncât ascensiunea se bazeaz[mai mult pe întrepeditatea economic[, pe energie, munc[=i r[bdare, foarte pu\in, deloc chiar,]n acest caz, pe tertipurile politice. Pe la mijlocul secolului trecut, târgurile din m[noasa câmpie a Aradului, cum ar fi Radna =i Lipova, de care e vorba]n roman, au cunoscut o mare]nflorire a nego\ului =i a me=te=ugurilor. Numai lene=ii — pare a l[sa s[se]n\eleag[scriitorul, foarte de departe de ast[dat[, — r[mân s[raci. Mara este o mare energie, care din nimic realizeaz[o avere considerabil[.]ncepe cu nego\ul m[runt de zarzavaturi =i pe=te. Curând]ns[banii strân=i cu zece capete sunt plasa\i]n afaceri de anvergur[, =i toat[lumea =tie cât de bogat[este.]ncepe s-o respecte =i s-o admire. Nu-i adev[rat c[am avea a face numai cu un Harpagon ori cu un Hagi Tudose feminin, ba nici m[car cu un Grandet. Zgârceania, cât[este ea]n caracterul Marei, apare mai curând ca rezultatul unei vie\i dure, austere, pe care femeia o folose=te drept principala ei arm[]ntr-o lume pus[pe c[p[tuial[pe toate c[r[rile. De aceea=i natur[este =i]retenia cu care caut[a=î educa =i instrui copiii, gândind foarte practic =i lucid viitorul lor, apelând la bun[tatea maicii Aegidia s-o primeasc[pe Persida la c[lug[ri\e sau folosindu-se de sl[biciunile menajului Bocioac[,]n vederea carierei de me=ter cocjor a lui Tric[.]n fond, mentalitatea precupe\ei este aceea a unei \[rance care, intuitiv mai mult, =tie c[institu\iile — cum ar fi pensionatul de pe lâng[m[n]stire — sunt datoare s[sprijine ridicarea celor de jos =i nu=î face un scrupul prea mare umilindu-se =i ar[tând c[nu are cu ce s[pl[teasc[]ntre\inerea]n =coli a copiilor. Aceea=i mentalitate \[r[neasc[o face s[treac[u=or peste sensibilitatea lui Tric[, adolescentul asaltat de frivola nevast[a lui Bocioac[. Momentul trebuia neap[rat exploatat]n scopul punerii la cale a unei c[s[torii avantajoase cu fata

bogatului staroste =i patron. Mara]l d[sc]le=te pe necoptul fiu]n chipul cel mai practic cu putin\[,]nl[turând mofturile sentimentale =i punându-i]n fa\[realitatea brutal[.

“Nu este singura mam[care=-i m[rit[fata dup[b[iatul ce-i place.]ine-o cu vorba pân[ce nu-]i d[fata =o s[ai soacr[care se teme de tine =i nu]i se urc[-n cap. Fii, Tric[, b[iat cuminte. Fata e bun[, frumoas[=i cu avere, intri]n cas[bun[=i, dac[e-ti om, faci ce vrei din ea.”

Personajul este simpatic, =i chiar a=a] vede autorul, cu toate c[]l dezbrac[nemilos de orice urm[de idealitate.

Ion ROTARU, *O istorie a literaturii române*, vol. I, Bucure=ti, Editura Minerva, 1971, p. 505—506.

Marea realizare a artei lui Slavici o constituie, =i]n *Mara*, a=a cum o cunoa=tem =i din “novele”, descrierea iubirii. Este interesant de observat c[=i pentru or[=enii lui Slavici iubirea este *soart[*, *destin*, *ce]i-e scris*. Scena]n care Mara]i t[]lm[ce=te Persidei data sub care st[destinul fiin\ei umane este,]n acest sens, printre cele mai caracteristice. Slavici nu este cel dintâi =i nici singurul scriitor de la noi care descrie iubirea astfel. I. Heliade-R[dulescu, cu *Sbur[torul* s[u, trebuie neap[rat pomenit, dup[cum nu trebuie pierdut din vedere nici Co=buc, cu atâtea din “idilele” sale.

Romancierul descrie]ns[iubirea, cum face =i]n “novele”, =i ca suprem[prob[]n verificarea t[riei de caracter. Na\]i Persida au,]n rolul]ndr[goști\ilor, multe tr[s]turi comune cu cei din nuvele, dar curba vie\ii lor este alta. Drumul lui Na\]n via\[se aseam[n[, fie m[car =i pân[la un punct, cu cel al lui Iorgovan, din *P[dureanca*, =i chiar]n biografia lor intr[elemente comune, Iorgovan umbl[cinci ani la =colile din Arad, dar]=i]ntre rupe studiile =i se face plugar, ca tat[l s[u. Na\ frecventează =i el, tot cinci ani, gimnaziul din Timi=oara =i=i]ntre rupe studiile, spre a se face m[celar, ca tat[l s[u. Iorgovan nu ajunge s[=i]ntemeieze familie =i drama sa se consum[]nainte de c[s]torie, cum nu se]ntâmpl[]n roman. Na\]naintează]n via\[, ca =i Iorgovan, pe c[i]ntortocheate, fiind un caracter slab. Eroul apare,]nainte de a o cunoa=te pe Persida, un tân[r harnic, priceput la meserie, distins. Iubirea duce la]mbog[]irea vie\ii sale suflete=ti, dar]i surp[voin\ a de a se men\ine pe o linie egal[de comportare. Trecherile dintr-o extrem[]n alta constituie, de fapt,]ns[=i via\ a sa =i ele dezv[luie o mare instabilitate a caracterului. *P[dureanca* ilustra c[]n formarea t[riei de caracter joac[

rolul principal condițiile sociale. Acum Slavici vine să demonstreze că alături de condițiile sociale și are partea ei și ereditatea.

Persida o moțenește pe Mara și disponibilitățile sale de energie sunt inepuizabile. Persida se manifestă, încă de la intrarea în scenă, protectoarea fratelui ei și rămâne, pe tot parcursul acțiunii, protectoarea cuiva. Ea și găsește drumul în viață după mari frământări sufletești, dar îndată ce și-l descoperă nici o piedică nu-i mai poate sta în cale. Are demnitate în viață, este conștientă de frumusețea sa și își rămâne strâmbă deprinderi ca cele practicate de soția lui Bocioacă. Intră în portretul său, deosebi moral, trăsături pe care le întâlnim și la eroinele din „novele”. Simina, din *Pădureanca*, oferă un astfel de exemplu. Persida trăiește, mai presus de orice, prin acțiunile sale. Iubirea îi umple viața, și spre deosebire de Nela, căruia îi surpă echilibrul moral, îi dă încredere și tărie să biruie toate piedicile. Cătoria pune capăt zbuciumului său sufletească, dar îndată o învâluie grijile vieții de familie. Are de biruit apoi nu numai greutățile gospodăriei, ci și nestatornicia soțului, pornit pe calea destrămării morale. Delicatețea cu care și înconjoară totuși soțul, încrederea în fondul uman recuperabil al acestuia sunt mici toare.

D. VĂTAMANIUC, *Note la romanul Mara*, în : Ioan Slavici, *Opere*, vol. VII, București, Editura Minerva, 1973, p. 782—784.

Începându-și activitatea cu studii sociologice, având o solidă pregătire filozofică și istorică, bun cunoscător al arhivelor trecutului nostru național, dar și al vieții zilnice a claselor populare, observate în peregrinările sale din înuturile Banatului și Crișanei, apoi în realitățile sudului țării (cu reflexe în evocarea răzcoalelor din 1907 într-o nvelă apărută postum, *Căile morților*), Slavici are, în plină epocă de stilizări și falsificări semănătoriste, o privire pătrunzătoare și eliberată de orice sentimentalism. E semnificativ faptul că acest contemplator lucid a rămas imun la orice exaltare naționalistă, la orice romantism al misticii țărâniște, fie că el venea din cercul lui Iorga sau din acela al lui C. Stere, în egală măsură cu recea lui judecată asupra calofiliilor. „Munca literară nu e un fel de sport pentru distracțiunea celor ce n-au ce face, scria el în 1904, ci un apostolat pentru care se cere vocațiune și pregătire”. Iar în 1910 accentua: „Ceea ce dă valoare și farmec operei de artă e nota particulară, nu în fondul estetic, nici în plămădirea ei, ci în înfățișarea în aieva a plămădirii, iar aceasta trebuie să fie națională”. Dar națională nu înseamnă pentru el separarea de spiritul universal,

retran=are în forme conservatoare, de primejdios orgoliu, ci confruntare, deschidere, cultur[] în sens major. El r[m]âne credincios unei formul[ri a apelului de la Putna din 1871, care, probabil, îi aparține textual: “Na\iunea român[] voie=te cultur[,]i cultura trebuie s[] fie una, omogen[] la Prut =i la Some[, omogen[] în sânul Carpa\ilor c[]run\i =i pe malurile umede ale Dun[rii. +i viitorul, cultura viitorului, unitatea spiritual[] a viitorului zace în noi, în genera\iunea prezentului”. Dincolo de erorile lui în practica unui program politic unde s-a r[z]le\it de la curentul general, el]=i asuma =i avertismente ce aveau s[] se dovedeasc[] exacte, iar agita\iei =ovine]i prefera o generoas[] optic[] interna\ional[, denun\ând pe to\i cei ce doreau s[] provoace “lupta de rase” =i avertizând c[]=-i va da toat[] silin\ă “ca lupta s[] r[m]ân[] ceea ce în adev[r este, o parte din marea lupt[] ce se petrece în Europa între exploata\i =i exploata\i” (1893).]ndemnul s[]u esen\ial era luciditatea. Vroia s[] dea poporului “lumina ce se cere în timpul în care tr[im; s[]-i deschidem calea pentru bunul trai material”.

Mircea ZACIU, *Prefa\]* la volumul Ioan Slavici, *Moara cu noroc*, Craiova, Editura Facla, 1974, p. 6—7.

CUPRINS

<i>Not[asupra ediiei</i>	2
<i>Tabel cronologic</i>	3
I. S { R { CU II MAMEI	9
II. MAICA AEGIDIA	13
III. FURTUNA CEA MARE	21
IV. PRIM { VARA	26
V. ANI DE TINERE E	39
VI. ISPITA	52
VII. ZBUCIUMARE	63
VIII. DATORIA	70
IX. INIMA, S { RACA	78
X. CINE CE POATE	92
XI. ALT { LUME	109
XII. DOU { PORUNCI	120
XIII. DATORII VECHI	131
XIV. ROSTUL LUI BANDI	148
XV. ISPR { VILE LUI TRIC {	161
XVI. GREUL VIE II	175
XVII. BIRTUL DE LA S { R { RIE	192
XVIII. BLESTEMUL CASEI	207
XIX. VERBONCUL	215
XX. NOROCUL CASEI	248
XXI. PACE +I LINI+TE	264
Aprecieri critice	277

Ioan Slavici

MARA

Ap[rit: 1997. Format: 70x108^{1/32}.

Coli tipar: 12,60. Coli editoriale: 11,89. Tiraj: 5000 ex.

Casa de editur[«LITERA»

str. B.P. Hasdeu, nr. 2, Chi=in[u, MD 2005, Republica Moldova

Tehnoredactor: *Tatiana Covali*

Corector: *Elena Bivol*

Redactor: *Ion Ciocanu*

Editor: *Anatol Vidra-cu*

Tiparul executat sub comanda nr. .

Combinatul Poligrafic, str. Mitropolit Petru Movil[, nr. 35,

Chi=in[u, MD 2004, Republica Moldova

Departamentul Edituri, Poligrafie =i Comer\ul cu C[r\i